

Сканування, розпізнавання тексту, оформлення, коментарі — HENTAIHUNTER
Усі зауваження і пропозиції щодо електронної версії книги
надсилайте на адресу hentaihunter@ukr.net
Якщо вам сподобався твір, придбайте паперову версію

Michael Ende

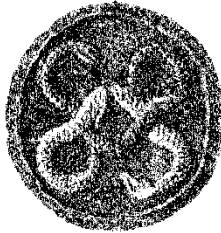
Die unendliche Geschichte

THIENEMANN

Міхаель Енде

Нескінченна історія

Видвництво Старого Лева

Власник – Карл Корвалд Кюбандер Антикварні вистави

Так було написано на скляних дверях невеличкої букіністичної крамнички, але цей напис виглядав так, ясна річ, тільки якщо дивитися зсередини темнуватого приміщення крізь віконну шибку назовні, на вулицю.

Надворі був сірий холодний листопадовий день, дощ періщив як із відра. Краплі стікали склом донизу, перебігаючи через літери з вигадливими завитками. Усе, що можна було розгледіти крізь цю шибку, – стіна, ціла у дощових патьоках, на протилежному боці вулиці.

Зненацька двері розчахнулися – та так рвучко, що невеличке гроно мосяжних* дзвіночків над ними стривожено забаламкало і добру часину не могло вгамуватися. Зчинив оцей гарמידер невисокий, опецькуватий хлопчина років десяти-одинадцяти. Темно-брунатне волосся мокро звисало йому на обличчя, плащ наскрізь промок, з нього скрапувала вода, на ремінці через плече теліпався шкільний ранець. Хлопець був трохи блідий і захеканий, та, ніби на противагу недавньому поспіху, тепер застиг як укопаний, зупинившись у відчинених дверях.

Хлопчина побачив перед собою довге вузьке приміщення. Глибша його частіша губилася десь у сутіні. Попід стінами стояли стелажі, вони сягали аж до стелі, згори донизу вщерть напхані книжками найрізноманітніших форм і розмірів. На підлозі громадилися стоси велетенських фоліантів, на декотрих столиках височіли гори менших, оправлених у шкіру книжечок, що золотаво виблискували обрізами. Із-за книжкової загати, що здіймалася на протилежному кінці приміщення і була заввишки з дорослу людину, ледве мріло слабке світло лампи. У цьому світлі раз-по-раз зринали угору кільця диму; вони розпливалися, а тоді зникали в темряві під стелею. Це нагадувало спосіб, в який індіанці посилають з гори на гору новини. Вочевидь, там хтось сидів. І дійсно, хлопець почув, як чийсь голос з-за тієї стіни книжок доволі непри-

* мідних

вітно мовив:

— Або дивіться собі знадвору, або тут, тільки зачиняйте двері.
Протяг.

Хлопець послухався і тихенько причинив двері. А тоді наблизився до стіни книжок і обережно зазирнув за неї. Там, у високому фотелі з потертої шкіри, з бильцями, що нагадували бакенбарди, сидів огрядний, присадкуватий чоловічок. Одягнений він був у пожмаканий чорний костюм, який виглядав доволі поношеним і якимось дуже запилуженим. Квітчаста камізелька не давала його череву остаточно розповзтися. Чоловічок був голомозий, тільки над вухами стирчало клоччя сивого волосся. Лице його було багряне і нагадувало морду кусючого бульдога. На носі-картоплині сиділи невеличкі окуляри в золотій оправі.

Окрім того, чоловік курих вигнуту люльку; вона звисала йому з кутика вуст, відтягуючи їх донизу так, що він здавався косоротим. На колінах він тримав грубесну книжку, яку оце власне читав. Закриваючи її, чоловічок встромив товстий вказівний палець лівої руки поміж сторінки — замість закладки, так би мовити.

Правою рукою він зняв окуляри — і заходився свердлити поглядом опецькуватого хлопчину, який стояв перед ним. З пальта хлопчини скрапувала дощова вода. Очиці чоловічка звузилися і стали як щілини, і від цього враження кусючості ще посилюлося. Він пробурчав:

— Ох ти ж, небораче!

А тоді знову розгорнув книжку і став собі читати далі.

Хлопець ніяк не міг второпати, що йому робити, а тому просто стояв і дивився на чудернацького чоловічка широко розплющеними очима. Нарешті той знову закрити книжку (як і до того, закривши пальця між сторінки) і сказав у край неприємним голосом:

— Послухай-но, хлопче, я не терплю дітей. Нині, правда, така мода, що весь світ довкола вас скаче, — але тільки не я! Я не маю прихильності до дітей ані на гріш. Для мене діти — не більше ніж верескливі вередуни, мучії, які псують усе, що лиш угледять, які обшмульгують книжки мармеладом, рвуть сторінки й анітрохи не переймаються тим, що дорослі, можливо, також мають свої потреби і гризоти. Це я кажу тобі лише для того, аби ти знав, із ким

маєш справу. До того ж, у мене нема книжок для дітей, а інших я тобі продавати навіть не збираюся. Сподіваюся, ми порозумілися?!

Усе де чоловічок проговорив, не виймаючи з рота люльки.

А тоді знову розкрив книжку і читав далі.

Хлопчина мовчки кивнув — і вже збирався йти геть, але нараз йому здалося, що не слід годитися з цією промовою аж так беззаперечно, без жодного слова, а тому ще раз обернувся і тихо проказав:

— Але ж не всі.

Чоловічок повільно підвів погляд від книжки і знову зняв окуляри.

— Як, ти ще тут? Підкажи, що я повинен зробити, аби позбутися врешті-решт когось такого, як ти, га? Що ти там збирався сказати такого важливого?

— Важливого — нічого, — відповів хлопець іще тихіше. — А тільки знайте: не всі діти такі, як ви кажете.

— Ах, он воно як! — Чоловічок з робленим подивом звів брови. — Ну, тоді ти, мабуть, і є тим великим винятком, чи не так?

Опецькуватий хлопчак не знайшовся, що відповісти.

Він тільки ледь низив плечима — і знову намірився був іти.

— А манери? — почув він за собою буркотіння. — Манер у тебе ні на шеляг, інакше ти принаймні назвався би.

— Я називаюся Бастіян*, — сказав хлопець, — Бастіян Бальтазар Букс.

— Доволі-таки химерне ім'я, — забуркотів чоловічок, — із цим потрійним «Б». Що ж, у цьому ти не винен, бо ж не ти давав собі ім'я. А я називаюся Карл Конрад Кореандер.

— А це — потрійне «К», — поважно мовив хлопець.

— Гм-м, — буркнув старий, — твоя правда.

Він пахкнув люлькою, випустивши ще кілька хмарок.

— Утім, воно ніби й усе одно, як ми називаємося, адже так чи інакше, я сподіваюся, ми ніколи більше не зустрінемося. А тепер мені кортить довідатися ще тільки одне, а саме: чому ти ввірвався

* Насправді ім'я хлопчика Бастіан (Bastian), даних про його вірменське походження нема.

до моєї крамнички, зчинивши такий безбожний рейвах? Скидається на те, що ти від когось утік. Так чи не так?

Бастіян кивнув. Здавалося, його кругле лице ні з того ні з сього ще більше зблідло, а очі аж побільшали.

— Мабуть, ти пограбував касу в якійсь крамниці? — висловив здогад пан Кореандер. — Або уколошкав якусь бабцю? Чи які ви там ще нині безчинства виправляєте? За тобою, дитинко, що — поліція женеться?

Бастіян заперечливо похитав головою.

— Гаразд, тоді кажи, не мовчи, — провадив далі пан Кореандер, — від кого це ти втік?

— Від них.

— Від яких таких «них»?

— Від хлопців із мого класу.

— Чому?

— Вони... Вони не дають мені спокою.

— І що ж вони роблять?

— Вони підстерігають мене перед школою.

— А тоді?..

— А тоді кричать усяку всячину. Штовхають і беруть мене на сміх.

— І ти їм дозволяєш?..

Пан Кореандер якусь мить несхвально поглядав на хлопця, а тоді запитав:

— А чом би тобі просто не врізати їм по носі?

Бастіян витріщився на нього:

— Ні, такого я не люблю. До того ж боксер з мене кепський.

— А з боротьбою в тебе як? — допитувався пан Кореандер. — А з бігом, плаванням, футболом, гімнастикою? Що, невже ти нічого не вмієш?

Хлопець похитав головою.

— Іншими словами, — підсумував пан Кореандер, — ти слабак, чи що?

Бастіян стенив плечима.

— Ну, але ж розмовляти ти принаймні не розівчився, — висловив припущення пан Кореандер. — Чому ж ти не відповідаєш на їхні кпини?

— Яюсь я був спробував...

— І?..

— І вони вкинули мене до сміттьєвого баку і зав'язали накривку* шнурком. Я дві години кричав, заки мене почули.

— Гм-м, — буркнув пан Кореандер, — і після цього ти вже більше не наважуєшся?..

Бастіян кивнув.

— Отож, — вирішив пан Кореандер, — до всього, ти ще й боягуз.

Бастіян похнюпився.

— А може, ти вискочка, га? Відмінничок — весь такий круглий, самі п'ятірки, мазунчик учителів, так чи не так?

— Та ні, — відказав Бастіян, похнюпившись, не відриваючи погляду від землі. — Минулого року мене навіть не перевели до наступного класу.

— Господи милосердний! — зойкнув пан Кореандер. — Одне слово, з якого боку не глянь — суцільний нікчема.

Бастіян нічого не сказав. Просто стояв. Його руки безвільно звисали, а з плаща скрапувала вода.

— І що ж вони вигукують, коли їм заманеться поглузувати з тебе? — випитував далі пан Кореандер.

— Та, всяке таке...

— Наприклад?

— Вамбо, вамбо, сів на почамбо, почамбо проломився, грубас провалився...**

— Не дуже смішно, — вирішив пан Кореандер. — А ще як?

— Вар'ят, недоумок, брехло, дурисвіт...

— Вар'ят? А це ще чому?

* Доречніше було б «закривку», але кого обходять ці тонкощі.

** Замість того, щоб передати зміст німецького сленгу, Прохасько тупо його транслітерує (професіонал!), не забуваючи пхати галицизми (грубас). В оригіналі приблизно: «Дурне здоровило на горщик присіло, його зламало і заволало: «Як я багато важити стало».

— Іноді я балакаю сам із собою.
— І про що ж ти там балакаєш?
— Я вигадую різні історії, винаходжу імена і слова, яких іще нема, — ну, і таке подібне.

— І розповідаєш їх сам собі? Навіщо?

— Ну, бо більше нема кому.

Пан Кореандер на мить замислився і замовк.

— А що на це кажуть твої батьки?

Бастіян відповів не відразу. І лише за якусь мить промимрив:

— Тато — нічого не каже. Він ніколи нічого не каже. Йому до всього байдуже.

— А мама?

— А вона — пішла... Її вже нема.

— Твої батьки розлучені?

— Ні, — сказав Бастіян, — вона померла.

У цей момент задзеленчав телефон. Пан Кореандер натужно підвівся зі свого фотеля і поплентався у невеличкий кабінетик, розташований углибині крамнички. Він підніс слухавку — і Бастіян невиразно розчув, як пан Кореандер назвав своє ім'я. Але далі той зацінив двері кабінету, і тепер уже Бастіянові не було чути нічого, крім притишеного мурмотіння.

Бастіян же і далі стояв. Він ніяк не міг втямити, що з ним, чому він усе про себе розповів і так відверто в усьому зізнався. Адже він ненавидів, коли його отак випитували. І раптом його як окропом ошпарила думка, що він, либонь, уже запізнився до школи, ну звісно, слід було поквартитися, треба було бігти, але він навіть не зрушив з місця: все ніяк не міг наважитися. Щось його стримувало, і він не знав що.

З кабінету все ще долинав приглушений голос. То була довга телефонна розмова.

Нараз Бастіян усвідомив, що вже довший час не може відвести погляду від книжки, яку пан Кореандер перед тим тримав у руках і яка тепер лежала на шкіряному фотелі. Хлопець достоту прикипів до неї поглядом. Йому здавалося, наче якась сила нестримно притягує його до неї як магнітом. Він наблизився до фотеля, повільно простягнув руку, торкнувся оправи книжки — і тої ж

миті щось у ньому, всередині, зробило «клац!» — так, ніби захряснулася пастка. У Бастіяна з'явилося невиразне відчуття, що разом із цим дотиком до фоліанта з ним почало відбуватися щось незворотне — і ось воно вже діє.

Він підняв книжку і зусібіч її роздивився. Оправа була з шовку кольору міді, вона ряхтіла і відблискувала, коли хлопець крутив її в руках. Побіжно погортавши сторінки. Бастіян зауважив, що їх надруковано двома різними кольорами. Малюнків у книзі, здається, не було взагалі, зате були чудові, великі ініціали. Придивившись ще раз уважніше до оправи, він помітив на ній двох гадюк, світлу і темну, які кусали одна одну за хвіст, витворюючи таким чином овал. А в цьому овалі дивовижно переплетеною в'яззю було виведено заголовок:

ЖЕСКУЧЕЖНА ІСТОРИЯ

Загадкова це річ — людські пристрасті, й дітям ведеться із пристрастями так само, як і дорослим. Ті, кого вони опановують, не можуть їх пояснити, а ті, хто ніколи не зазнавав нічого подібного, не здатні їх зрозуміти. Є люди, ладні поставити на карту життя, аби лише здобути якусь неприступну вершину. І нікому, навіть самим собі, не можуть по-справжньому пояснити, чому це для них так важливо. Інші віддають геть усе, щоб завоювати серце людини, яка про них і чути не хоче. Знову ж таки, ще інші готові загнати себе в тюрму чи в домовину, бо не можуть опиратися насолодам, що їх дарують вишукані страви або ж напої. Декотрі можуть проциндрити все майно, до останньої нитки, аби тільки виграти в азартній грі, або ж офірують усе, що мають, заради якоїсь настирливої ідеї, що їй ніколи не судилося здійснитися. Дехто гадає, що зможе стати щасливим, тільки опинившись деінде, аби тільки не тут, і всеньке життя блукає світами. А є такі, що ніяк не вгамуються, доки не допадуть влади і могутності... Одне слово, пристрастей є рівно стільки ж, скільки й людей.

Пристрастю Бастіяна Бальтазара Букса були книжки. Той, хто ніколи не просиджував цілі пополудні над книжкою — з палаючими вухами і розкошланим волоссям, коли тільки те й робиш, що читаєш, читаєш, читаєш, забуваючи про світ навколо себе, не по-

мічаючи ні голоду ні холоду, той, хто ніколи не читав під ковдрою — потай, при тьмяному світлі кишенькового ліхтарика, бо тато, мама чи ще хтось вимкнули світло з якнайкращими намірами, мовляв, уже час спати, бо завтра дуже рано вставати; той, хто ніколи не проливав крадькома ревних сліз, тому що закінчилася чудесна історія — і ось уже треба прощатися з персонажами, з якими спільно пережито стільки пригод, з героями, яких любиш і якими захоплюєшся, за яких непокоїшся, на яких покладаєш надії, без чийого товариства життя здається порожнім і безглуздим, — що ж, той, хто не знає про все це з власного досвіду, той, імовірно, так ніколи і не збагне, що діялося тієї миті з Бастіаном.

А він витріщився на заголовок книжки, і його кидало то в жар, то в холод. Ось воно, саме те, про що він завжди мріяв і чого завжди для себе бажав — відтоді, як його охопила ця пристрасть, — ось вона, історія, яка ніколи не закінчується! Книга книг!

Він просто мусить мати цю книжку, мусить — і край, за будь-яку ціну!

За будь-яку ціну? Легко сказати! Навіть якби в нього й було більше, ніж ті три марки* і п'ятдесят пфенігів кишенькових грошей, що їх він мав при собі, — цей непривітний бурмило, цей пан Кореандер аж надто промовисто дав зрозуміти, що не продасть йому жодної-жоднісінької книжки. І тим паче — не подарує. Справа була безнадійною.

І все ж Бастіян знав, що без цієї книжки він звідси не піде. Тепер він зрозумів, що взагалі прийшов сюди тільки задля цієї книжки, вона загадковим чином його покликала, бо хотіла до нього, бо, власне кажучи, завжди йому належала, завжди була його книгою!

Бастіян прислухався до мурмотіння, яке все ще долиняло з кабінету. А тоді не встиг схаменутися, як застромив книжку собі під плащ і притис обома руками до грудей. Задкуючи, тишком-нишком, він рушив до виходу, боязко зиркаючи на двері кабінету. Обережно натиснув клямку. Йому хотілося відчинити двері так, *Німецька марка (нім. Deutsche Mark) — вільноконвертована валюта Федеративної Республіки Німеччина до введення євро в 2002 році. 1 марка ділилась на 100 пфенігів.

аби не задзеленчали мосяжні дзвіночки, а тому він прочинив їх лише настільки, щоби якось могли в них прошмигнути. Потім тихо і дуже обережно зачинив двері ззовні.

І лише тоді дременув.

Зошити, підручники і пенал калатали і тупали у такт його крокам. Він відчув кольки в боці, проте мчав далі.

Дощові краплини струменіли обличчям, затікали за комір. Холод і мокрява проникали крізь плащ, проте Бастіян нічого не відчував. Йому було гаряче, але не від самого тільки бігу.

Його сумління, яке оце щойно в книгарні ніскілечки не коми-зилося, зненацька прокинулось і завовтузилося. Усі причини, які досі виглядали такими переконливими, нараз видалися цілковито невірними, вони танули, наче сніговики перед пащею вогне-дишного дракона.

Він украв. Він злодій!

Те, що він скоїв, було навіть гіршим від звичайної крадіжки. Ця книжка, поза всяким сумнівом, була неповторна і незамінна. Вочевидь, вона була найбільшим скарбом пана Кореандера. Украсти в скрипаля його скрипку або ж у короля його корону — це таки щось цілком інше, ніж поцупити гроші з каси.

Отак утікаючи, на бігу він щосили притискав до грудей книжку, захищену під плащем. Він не мав права її загубити, хай би як дорого це йому коштувало. Ця книга — все, що він має на світі.

Бо ж додому тепер, звісно, зась.

Він спробував уявити собі тата, як той сидить у своїй великій кімнаті, облаштованій під лабораторію, і працює. Довкола — не один тузін* гіпсових відливків людських зубів: його тато був зубний технік. Бастіян ніколи не замислювався, чи любить тато свою працю. Таке спало йому на думку вперше, але тепер він уже, ма-буть, ніколи не зможе запитати його про це.

Якщо він зараз піде додому, тато вийде з лабораторії у своєму білому халаті, можливо, навіть з гіпсовими зубами в руці, і за-питає:

— Уже повернувся?

— Так, — відповідь Бастіяна.

* дюжина

— Що, сьогодні немає уроків?

У Бастіяна перед очима стояло тихе, сумовите татове лице — і він зрозумів, що не зможе йому збрехати.

Проте сказати правду він тим паче не зміг би. Ні, єдине, що залишається зробити, — це втікати кудись далеко, геть, ген-ген, світ за очі. Треба, щоби тато ніколи не довідався, що його син став злодієм. А можливо, він узагалі не помітить, що Бастіяна немає. У цій думці була навіть якась розрада.

Бастіян перестав бігти. Тепер він ішов поволі, захекано, аж нараз уприкінці вулиці побачив будинок школи. Сам того не помічаючи, він помчав своєю звичною дорогою, якою щоранку ходив на уроки. Вулиця видалася йому якоюсь просто-таки безлюдною — незважаючи на перехожих. Однак для когось, хто дуже сильно запізнюється, простір навколо школи завжди виглядає так, ніби вимер. З кожним наступним кроком Бастіян усе дужче відчував, як у ньому нарастає страх. Він і так боявся школи, цього місця своїх щоденних поразок і невдач, боявся вчителів, котрі зі щонайліпшими намірами вмовляли його отямитися або ж зганяли на ньому злість, боявся інших дітей, які з нього збиткувалися, не минаючи жодної нагоди показати, який він незграбний і слабкий. Так чи інак, школа вже давно здавалася тому тюрмою з невизначено довгим терміном ув'язнення, яке триватиме, аж доки він не виросте, темницею, в якій йому доведеться німо і покірливо відсидіти весь строк до кінця.

І ось тепер, коли він ішов лунким коридором, де пахло мастилом для підлоги і мокрими пальцями; коли йому раптом заклало вуха від приголомшливої тиші — так, наче він щойно виринув із води; коли він врешті-решт опинився перед дверима свого класу, пофарбованими такою ж фарбою шпинатового кольору, що й стіни довкола, — щойно тепер він збагнув, що і в своєму класі він нічого не загубив, що йому там нічого робити. Бо все одно доведеться втікати. Тож, у такому разі, він може йти звідси негайно, вже.

Втікати... Але куди?

У своїх книжках Бастіян читав історії про хлопців, які прокрадалися на корабель, причаївшись, наймалися юнгами — і вирушали в навколосвітнє плавання, шукаючи щастя.

Декотрі ставали піратами, інші — героями, ще інші через багато років поверталися на батьківщину багатіями, і ніхто їх не впізнавав.

Але Бастіян не сподівався від себе чогось подібного. Він узагалі не міг собі уявити, щоби хтось захотів узяти його юнгою на корабель.

До того ж, він не мав ані найменшого уявлення, як дістатися в хоч який-небудь порт, де стояли б судна, придатні для втілення такого відважного наміру.

Отже, куди?

І тут раптом йому пригадалося відповідне місце — єдине місце, де його, принаймні наразі, ніхто не шукатиме і ніхто не знайде.

Горище було велике і темне. Тут гостро пахло пилюкою і нафталіном. Сюди не долинав жоден звук, окрім тихенького дудніння дощових краплин по величезному, критому бляхою даху. Почорнілі від часу масивні балки через рівномірні проміжки опиралися на перекриття і зустрічалися з кроквами, що губилися десь у мороці. Тут і там згори звисало павутиння, велике, немов гамаки, воно колихалося на протязі. Ще вище, там, де був засклений люк, який виводив на дах, скрадався молочно-білий промінь світла.

Єдиною живою істотою в цьому місці, де, здавалося, зупинився час, була маленька мишка, вона перестрибувала з балки на балку, залишаючи на пилюці слідочки крихітних лапок. Там, де вона опускала свій хвостик, поміж відбитками лапок тягнулася тоненька риска. Раптом мишка підвелася на задні лапки і принишкла. А тоді — шусть! — зникла в нірці між балками.

Почувся звук обертання ключа у великому замку. Двері на горище повільно і зі скреготом відчинилися, на мить у приміщення впала довга смуга світла. Бастіян прослизнув досередини, тоді двері знову заскреготіли і зачинилися. Хлопець застромив ключ у замок зсередини і перекрутив. Потім замкнув двері ще й на засувку — і тільки тоді з полегкістю відітхнув. Ось тепер уже його ніколи і нікому не знайти. Нікому не спаде на думку шукати саме тут. У

комірчину на горищі заходили вкрай рідко — це він знав напевне. Та навіть якщо випадок розпорядиться так, що якраз сьогодні чи завтра комусь заманеться сюди зазирнути, то той хтось застане двері замкненими. А ключа ж то на місці нема! І навіть якщо той хтось зуміє-таки якось відчинити двері, Бастіян все одно матиме досить часу, аби заховатися десь серед цього вереття.

Його очі поступово звикали до тьмяного світла. Він знав це місце. Півроку тому шкільний розпорядник звелів йому допомогти занести сюди великий білизняний кіш, повний старих формулярів і звітів. Тоді Бастіян і запримітив, де зберігається ключ від горища: в настінній шафці, яка висіла під найвищою сходинкою. Відтоді він ніколи про це не думав. Однак тепер згадав.

Бастіян почав мерзнути, бо його плащ промок, а тут, нагорі, було дуже холодно. Передусім треба знайти місце, де він міг би влаштувати собі кубельце. Адже йому доведеться пробути тут чимало часу. Скільки саме — над цим він наразі навіть не замислювався, як не думав і про те, що вже незабаром відчує голод і спрагу.

Він трохи походив і порозглядався.

Тут лежав і стояв усілякий мотлох: негодящі полиці, повні якихось папок з давно вже нікому не потрібними документами; нагромаджені одна на одну парти із закаляними чорнилом стільницями; вішак, на якому висіло кільканадцять старих географічних мап; декілька класних дощок, з яких облущилася чорна фарба; заіржавілі чавунні печі; непридатне гімнастичне знаряддя, як от кінь, чия шкіряна оббивка так розтріскалася, що звідти стирчало клоччя, розірвані набивні м'ячі, стос старих поплямлених матів; трохи далі — кілька опудал тварин, уже побиті міллю, і серед них — велика сова, беркут і лисиця; крім того, всілякі хімічні реторти і скляні колби з носиками, електростатична машина, людським скелет, який звисав із чогось на кшталт вішака для одягу, і безліч пачок і коробок зі старими учнівськими зошитами і підручниками.

Врешті-решт Бастіян вирішив обрати собі за прихисток старі гімнастичні мати. Якщо на них розлягтися, витягнувшись на повен зріст, відчуття буде майже таке, як удома на канапі. Він перетяг-

нув мати під люк у даху, туди, де найсвітліше. Неподалік, поскладені у кілька шарів, лежали старі військові коци — щоправда, вкрай запорошені й порвані, але ще цілком придатні. Бастіян узяв і їх. Він скинув мокрий плащ і повісив його на вішак — поряд зі скелетом. Кістяк захилитався туди-сюди, але Бастіян його не боявся. Можливо, тому, що вдома звик до чогось подібного. Стягнув він і свої перемоклі черевики. У самих шкарпетках вмовстився потурецьки на матах і, немов індіанець, натягнув на плечі сірі коци. Коло нього лежав його шкільний ранець — і книжка з оправою мідяного кольору.

Він подумав, що в усіх решти, там, унизу, в класі, саме тепер — урок німецької мови. Можливо, їм задали написати твір на якусь смертельно нудну тему.

Бастіян поглянув на книжку.

— Хотів би я знати, — мовив він сам до себе, — що діється у цій книжці, поки вона закрита. Звісно, у ній тільки літери, надруковані на папері, та все-таки мусить же там щось відбуватися, бо коли я її розкрию, в ній раптом виявиться ціла історія. Там — люди, яких я іще не знаю, там — найрізноманітніші пригоди, і подвиги, і поєдинки, а іноді там здійснюються морські бурі, або хтось потрапляє в незнані краї і чужоземні міста. І все це якимось чином уже існує там, у книжці. Про все це треба прочитати, щоби пережити, — це зрозуміло. Але ж воно є там і до того. І мені дуже кортить знати: як саме?

Раптом його охопив якийсь мало не врочистий настрій.

Він випростався, взяв книжку, розгорнув її на першій сторінці — і почав читати

НЕСКІНЧЕННУ ІСТОРІЮ

I.

ФАНТАЗІЯ В БІДІ

 ся звірина в Совиному Лісі принишкла у своїх норах, барлогах і гніздах.

Була північ, у верховіттях велетенських віковічних дерев завивав буревій. Стовбури завтовшки з вежу стугоніли і скрипіли.

Раптом крізь хащу, описуючи зигзагоподібні лінії, полинуло слабеньке тремтливe світелко. Воно то зупинялося там чи сям, то зринало угору; часом сідало на якусь галузку, щоби тут-таки поквипитися далі. То була світляна кулька, невеличка, як дитячий м'ячик. Вона плигала, пересуваючись уперед довгими стрибками, вряди-годи торкала-ся землі, а тоді знову кидалася вперед. Але це не був м'ячик.

Це був світлоблук. І він збився зі шляху. Отож, це був заблукалий світлоблук, а таке навіть у Фантазії трапляється доволі рідко. Зазвичай світлоблук існують для того, щоби змусити заблукати інших.

Посеред світляної кульки можна було розгледіти маленьку, надзвичайно рухливу постать, яка щосили бігла, мчала і летіла. То не був ані самчик, ані самичка, бо таких відмінностей у світлоблуків нема. У правиці воно тримало крихтний білий прапорець, що тріпотів позаду. Отже, йшлося про посланця чи перемовника.

Небезпеки вгамселитись у стовбур дерева під час одного з таких стрибків для цієї істоти просто не існувало, бо світлоблук неймовірно спритні та повороткі, вони вміють змінювати напрям руху навіть у польоті. Звідти – таке зигзагоподібне переміщення. Одначе загалом світлоблук рухався в більш-менш одному напрямку. Аж до моменту, коли залетів за виступ скелі. Залетів, а тоді перелякало відсахнувся, шмигнув у дупло, почухався, наче песик, та якусь часину поміркував, перш ніж наважився знову вилізити зі своєї криївки і ще раз обережно зазирнути за ріг скелі.

Перед ним відкрилася лісова галявина. На галявині, при світлі ватри, сиділи три істоти, усі – аж надто різного вигляду і розміру. Якийсь велетень, завдовжки майже де-

сять стіп*, який виглядав так, ніби був витесаний з суцільної брили сірого каменю, лежав на череві, випроставшись на повен зріст. Опершись на лікті, він витріщився на вогонь. На його пощербленому негодою кам'яному обличчі, яке виглядало напрочуд маленьким у порівнянні з гігантськими плечима, видавалася вперед масивна щелепа з зубиськами, що були наче ряд сталевих зубил. Світлоблук розпізнав у ньому одного зі скелегривів. Ці істоти жили в горах, неймовірно далеко від Совиного Лісу, до того ж, не тільки в горах, але й горами, тому що помалу їх пожирали. Скелегриви жилися скелями. На щастя, вони були вельми невибагливі, тож на цілі тижні, ба навіть на кілька місяців вдовольнялися одним-однісіньким шматком цього неймовірно поживного і ситного для них харчу. Окрім того, скелегриви були радше нечисленні, а гори, які вони населяли, надзвичайно великі. Та позаяк ці істоти жили в цих горах уже дуже давно (бо скелегриви з'явилися набагато раніше, ніж більшість інших істот у Фантазії), то з плином часу гори все-таки набули доволі химерного вигляду. Вони скидалися на велетенський ементальський сир, помережаний дірками і заглибинами. Мабуть, саме тому ці гори стали називатися Прогризеними Горами.

Утім, скелегриви не лише жилися камінняччям; вони робили я каміння все, що потрібно: меблі, капелюхи, взуття, реманент, і навіть годинники з зозульками. Тож не дивно, що позаду цього скелегрива стояв велосипед, цілий виготовлений саме з цього матеріалу, з двома колесами, які нагадували два велетенські млинові жорна. Загалом, такий велосипед більше скидався на кам'яну толочку для асфальту з педалями.

Друга істота, яка сиділа біля вогнища справа, була ма-

* Галицька (львівська) стопа – 29,77 см, хоча в оригіналі був фут – 30,48 см.

леньким нічним альбом*. Альб був від сили вдвічі більший за світлоблука і скидався на чорну як смола волохату гусінь, яка чомусь опинилася на землі. Розмовляючи, альб жваво розмахував двома крихітними рожевими лапками, а там, де під чорним хутром мусило би бути його личко, блищали двійко кругленьких місяцеподібних оченят.

Нічні альби щонайрізноманітніших форм і розмірів водилися скрізь у Фантазії, і з першого погляду не можна було вгадати, чи цей альб – місцевий, чи звідкись здалеку. Втім, вочевидь, то був власне мандрівник, бо тварина, на якій нічні альби їздять верхи, великий лилик**, звисав униз головою на гілці позаду альба, обгорнувшись крилами, наче закрита парасолька.

Натомість третю постать, зліва від багаття, світлоблук помітив допіру за якийсь час, бо вона була зовсім маленька, майже непомітна звіддалік. Істота ця належала до різновиду мацьопиків***. То був украй дрібненький парубійко в строкатому вбранні та червоному циліндрику.

Про мацьопиків світлоблук майже нічого не знав. Тільки раз колись чув, нібито цей крихітний народець зводить на гілках дерев цілі міста, в яких будиночки пов'язані між собою всілякими східцями, підвісними кладочками і переходами. Проте ці люденята мешкали в зовсім іншій частині Фантазії – неозорого фантастичного цісарства****, набагато-набагато далі звідсіля, ніж навіть скелегриси. Тим дивовижніше, що твариною, на якій приїхав верхи присутній тут мацьопик, був ніхто інший, як слимак, котрий, власне, куняв дещо віддалік. На його рожевій хатці мерехтіло срібне сидельце. Упряж і вуздечка, прикріплені до слимакових

* ельфом

** кажан

*** крихіток

**** Тяжкий австро-угорський спадок? Адже країною править «Дитина Царівна» (див. текст далі).

ріжок, теж сріблясто виблискували.

Світлоблук був трохи здивований, що три аж такі різні істоти так мирно сидять тут коло спільного вогнища, бо зазвичай Фантазія і близько не була тим краєм, де різні види створінь жили у мирі та злагоді. Часто траплялися битви або й війни, тисячоліттями тривала ворожнеча між різними племенами, до того ж Фантазію населяли не тільки чесні і добрі створіння, але й хижі, зловмисні й страхітливі істоти. Адже й сам світлоблук належав до роду, якому – з огляду на їхню вельми сумнівну вірогідність і надійність, – таки чимало можна закинути.

За якийсь час, поспостерігавши трохи за сценкою при світлі ватри, світлоблук помітив, що кожна з трьох істот має при собі або білий прапорець, або білу стрічку, пов'язану навскоси на грудях. Отже, вони також посланці чи перемовники, і це, звісно ж, пояснює, чому вони так люб'язно поводяться один з одним.

А якщо виявиться, що вони вирушили в дорогу в тій самій справі, що й він?

Здалеку не було чути, про що вони розмовляють: перешкоджав сильний пронизливий вітер, який завивав у верховітті. Та оскільки вони ставляться одне до одного з повагою, трактуючи одне одного як посланців, то, може, визнають посланцем і світлоблука та не заподіють йому ніякої кривди? Зрештою, мусить же він розпитати в когось дорогу. Ліпшої нагоди тут, серед лісу, та ще й уночі, либонь, не випаде. Отож він зібрав усю свою відвагу, вибрався зі схованки, замахав білим прапорцем і, тремтячи, завис у повітрі.

Першим його вгледів скелегрис, що лежав, обернувшись до нього обличчям.

– Незлецький рух цієї ночі, – проказав він скреготливим голосом. – Ось іще один.

– Гу-гу, та це ж світлоблук! – прошелестів нічний альб, і його круглі, як повня, очиці засвітилися що ясніше. – Дуже приємно, дуже приємно!

Мацьопик підвівся, ступив кілька кроків назустріч новоприбульцю і пропищав:

– Я бачу, що і ви тут – у ролі посланця?

– Так, – підтвердив світлоблук.

Мацьопик скинув червоний циліндрик, легенько вклонився і процвірінькав:

– Ой, та підходьте ближче, прошу, прошу. Ми ж бо також посланці. Долучайтеся, будь ласка, до нашого товариства.

І, махнувши рукою з циліндром, він вказав на вільне місце біля багаття.

– Красно дякую, – відповів світлоблук, несміливо наближаючись.

– Я надзвичайно втішений. Дозвольте відрекомендуватися: я називаюся Блюбб.

– Дуже приємно, – відказав мацьопик. – А я Укук.

Нічний альб уклонився сидячи.

– Я – Вушвузуль.

– Вельми радий знайомству! – кракнув скелегрис. – Мое ім'я – Пйорнрахцарх.

Усі троє спрямували погляди на світлоблука, так що той, знітившись, аж відвернувся. Бо ж відомо: для світлоблуків нема нічого прикрішого, ніж коли їх отак розглядають – відверто і зблизька.

– Чи не хочете й собі сісти, любий Блюббе? – запитав мацьопик.

– Власне кажучи, – відповів світлоблук, – я неймовірно поспішаю і хотів лише запитати дорогу. Чи не підказали б ви мені, як дістатися звідси до Вежі Зі Слонової Кості.

– Гу-гу! – вигукнув альб. – То й вам треба до Дитинної Царівни?

– Саме так, – сказав світлоблук, – я несу їй важливу звістку.

– І що то за звістка? – заскреготів скелегрис.

– Як би вам сказати... – світлоблук перемішався з ноги на ногу, світіння його дрижало. – Властиво, це таємна звістка.

– У нас, в усіх трьох, та сама мета, що й у тебе – гу-гу, – мовив йому на те нічний альб Вушвузуль. – Ми всі тут товариші. Ти – серед своїх.

– Та й звістка в нас, можливо, однакова, – зметикував крихітка Укук.

– Сідай і кажи, – захрустів Пйорнрахцарк.

Світлоблук слухняно вмовився на вільному місці.

– Моя вітчизна, – почав він, ненадовго задумавшись, – розташована доволі далеко звідси. Не знаю, чи хтось із присутніх про неї чув. Вона називається Гнилі Багна.

– Гу-у-у! – замріяно зітхнув нічний альб. – Гадаю, це чарівна місцинка!

Світлоблук ледь усміхнувся.

– Справді...

– І що, оце й усе? – закректав Пйорнрахцарк. – А чому тоді ти вирушив у дорогу, Блюббе?

– У нас, у Гнилих Багнах, – провадив, затинаючись, світлоблук, – щось сталося, щось незбагненне, – тобто воно діється і далі; це важко описати. Одне слово, усе почалося з того, що на сході нашого краю є озеро, – чи, точніше кажучи, було озеро, воно називалося Клекобульк. Отож, усе почалося з того, що одного дня озера Клекобульк просто не стало. Зникло – і нема, розумієте?

– Іншими словами, – встряв Укук, – висохло, чи що?

– Ні, – відказав світлоблук. – Тоді, власне, залишилося б висохле озеро, а так не лишилося просто нічого. Взагалі нічого. Ні-чо-гі-сінь-ко! Розумієте?

– Дірка, чи що? – клацнув щелепами скелегрис.

– Та ні, і не дірка, – світлоблук виглядав надзвичайно розгубленим. – Дірка – це щось. А там – нічого. Там – Ніщо.

Решта трое посланців презирнулися.

– І як же воно виглядає – гу-гу – оте Ніщо? – поцікавився нічний альб.

– Ото ж бо воно і є – те, що так важко описати, – з гіркою тою в голосі відповів світлоблук. – Бо воно ніяк не виглядає. Воно – ніби... Ах, на це проста нема відповідного слова.

– Це так, – втрутився мацьопик, – що коли дивишся на це місце, то ти ніби спинеш. Десь так? Схоже?

Світлоблук вирячив очі й відкрив рота.

– Ось воно, досконало вдале визначення! – скрикнув він. – Але ж як, тобто звідки, ви про це знаєте?

– Хвилиночку, – рипнув скелегрис. – Скажи-но, все обійшлося тільки цим одним місцем?

– Спочатку – так, – взявся пояснювати світлоблук. – Але поступово воно стало збільшуватися, весь час розросталося. Бракувало дедалі більше місцевості. Зненацька щезла Прапранка Прак*, яка жила в Клекобульку разом зі своїм народцем. Інші мешканці – ті, хто не щез, – звідтіля просто чкурнули. Згодом таке почало діятися і в інших місцевостях Гнилих Багн. Спершу – напочатку – Ніщо було геть маленьке, завбільшки з яйце водяної куріпки. Але це місце має здатність поширюватися. У тих, хто ненароком ступав у нього, зникала нога або рука. Тобто зникає все, що туди потрапило. До речі, це нітрохи не болить: просто в того, кого це Ніщо спіткає, починає бракувати шматочка тіла. Декотрі навіть зумисне кидалися в Ніщо – це якщо вони наближалися до того Ніщо занадто близько. Бо воно має непереборну притягальну силу, яка тим сильніша, чим більше Ніщо. Нікому з нас так і не вдалося збагнути, що то

* Черговий халтура Прохаська, мова йде про Олотну Пражабу (die Ur-Unke Umpf). 1) die Unke – вид жаб; 2) der Sumpf – болото (натяк на вік + вид + місце проживання істоти)

за таємнича штука така, звідкіля вона взялася, ще з цим можна вдіяти. А позаяк Ніщо не зникло, а навпаки, все поширюється і поширюється, до того ж дедалі дужче, ми врешті-решт постановили відрядити до Дитинної Царівни посланця, щоби попросити у неї поради і допомоги. Наш посланець – я.

Решта трое вислухали його мовчки, вступившись у мрок.

– Гу-гу! – почувся за якусь мить неймовірно жалібний голосок нічного альба, – там, звідки прийшов я, діється точнісінько те саме. І я вирушив у дорогу з докладно тією ж, що й ви, метою – гу-гу!

Мацьопик поверкув личко до світлоблук.

– Усі ми, – запищав він, – походимо з різних земель Фантазії. Ми зустрілися тут випадково. Але всі ми несемо Дитинній Царівні одну і ту ж невітїшну новину.

– А це означає, – прохрипів скелегрис, – що вся Фантазія – у небезпеці.

Світлоблук, до смерті переляканий, переводив погляд з одного на іншого.

– Ну, тоді, – вигукнув він і зірвався на рівні ноги, – ми не сміємо марнувати ані миті!

– Ми й так уже хотіли рушати далі, – пояснив мацьопик. – Ми сіли тут перепочити тільки тому, що зараз усе у Совиному Лісі огорнула темрява, хоч в око стрель. Але тепер, коли з нами є ви, Блюббе, ви могли би нам присвітити.

– Це неможливо! – вигукнув світлоблук. – Мені дуже прикро, але я не можу чекати на когось, хто їде верхи на слимаку!

– Але ж це слимак-гончак! – сказав мацьопик ледь ображено.

– Не хоче – не треба. Гу-гу! – прошепотів нічний альб своїм таємничим голосом, – Але тоді ми не підкажемо правильного шляху!

– Цікаво, з ким ви оце розмовляєте? – буркнув скелегрис.

І справді, світлоблук не почув їхніх останніх слів: він уже помчав лісом довжелезними стрибками-зигзагами.

– Що ж, – озвався мацьопик Укук, зсуваючи свій червоний циліндрик аж на потилицю. – Хіба ж можна в далекій дорозі покладати надії на світлоблук? Та й вогник із нього, мабуть, був би кепський.

Сказавши це, він скочив у сідло – верхи на свого слимака-гончака.

– Я, до речі, теж за те, – докинув нічний альб, підкликавши свого лилика тихеньким «гу-гу», – аби кожен із нас добирався до Вежі Зі Слонової Кості поодинокі. Ну добре, я полетів!

Шусть – і зник.

Скелегрис загасив ватру, просто кілька разів гепнувши по ній п'ятірнею.

– І я – за те, – почувся в темряві його скрегіт. – Тоді мені не доведеться постійно остерігатися, щоби, бува, не розчавити якогось мацьопика.

З тріскотом і грюкотом його велетенський кам'яний велосипед посунув просто в хащу, напролом. Час від часу скелегрис з розгону наскакував на якийсь гігантський стовбур велетенського дерева, і тоді було чутно, як він буркоче, крекче і скрипить зубами. Але весь цей гармидер і галас поволі віддалявся, завмираючи десь у темряві.

Мацьопик Укук залишився сам. Він натягнув повіддя з тонесеньких сріблястих ниточок і показав:

– Ну-ну, побачимо, хто із нас добереться туди першим. Вйо, старенький, вйо!

І прицмокнув язиком.

А далі вже нічого не було чути, крім буревію, який, завиваючи, шугав у верховіттях Совиного Лісу.

Вежеві дзигарі вибили дев'яту.

Бастіян відірвався від книжки і повернувся думками до дійсності.

Він був радий, що «Нескінченна історія» не мала з цією дійсністю нічого спільного. Він не любив книжок, де йому — впереміж із понурим настроєм і безнастанними наріканнями на долю — переповідали зовсім буденні випадки з цілком буденних життів якихось геть буденних людей. Того добра він і в дійсності мав більше ніж досить, то навіщо про це ще й читати? До того ж, він дуже злився, коли помічав, що хтось настирливо хоче щось йому вмотивувати. А в книжках такого стибу так чи інакше завжди намагалися або завоювати його прихильність, або понапучувати.

А Бастіян обожнював цікаві книжки, від яких неможливо відірватися, книжки веселі, книжки, над якими можна було помріяти, книжки, в яких вигадані постаті переживали неймовірні пригоди і де можна було уявити собі все, що завгодно.

Бо власне це він умів (і, можливо, це було єдине, що він посправжньому вмів) — вмів уявляти собі щось так виразно і яскраво, що починав оте «щось» майже чути і бачити. Розповідаючи самому собі історії, він іноді забував про все на світі, а коли його історія добігала кінця, то прокидався з неї, наче зі сну. А ця книжка була саме такою, як його історії! Читаючи, він чув не тільки скрипіння товстелезних стовбурів і завивання вітру у верховіттях, але й ці вкрай різні голоси чотирьох химерних посланців, і йому навіть здавалося, що він вдихає запах моху і лісової землі.

Унизу, в класі, незабаром мав початися урок природознавства, який полягав головним чином у підрахунку тичинок і маточок у різних квітах. Бастіян тішився, що сидить саме тут, у своїй схованці, і читає. Ця книжка — саме для нього, здавалося йому, це саме та книжка!

За тиждень Вушвузуль, маленький нічний альб, першим дістався до мети. Чи, радше, був переконаний, що дістався першим, адже він летів.

Була призахідна пора, і хмарки на вечірньому небі нагадували рідке золото, коли він зненацька зрозумів, ще його лилик вже ширяє над Лабіринтом. Так називалася неозора – від небокраю до небокраю – рівнина, що була нічим іншим, як велетенським суцільним квітником, який переповнювали бентежні та запаморочливі пахощі й казкові, неймовірні барви. Поміж куртинами, живоплотами, галявинами і клумбами з найдивовижнішими і найрідкіснішими квітами бігли, звиваючись, широкі доріжки і вузькі стежечки; при цьому вони творили такі кунштовні* й хитромудрі розгалужені візерунки, що вся ця безмежна, багатобарвна рівнина перетворювалась у безконечний, розлогий лабіринт. Ясна річ, цей квітник-лабіринт створили лише для забави і потіхи, а не на те, щоби по-справжньому заманити когось у пастку чи збити зі сліду зловмисників. Для цього він не годився, та й Дитинна Царівна зовсім не потребувала такого захисту. Адже в цілому безмежному цісарстві Фантазія не було нікого, кого вона мала би боятися. І на те була своя причина, що її ми незабаром довідаємося.

Шугаючи отак – геть безшелесно – на своєму лилику понад квітниковим Лабіринтом, нічний альб мав нагоду поспостерігати за всілякою дивовижною звіриною. На маленькій галявинці поміж бузком і якоюсь рослиною із золотистими квітами бавився і пустував у промінні призахідного сонця невеличкий гурт молодих єдинорогів, а раз альбові навіть здалося, ніби під велетенським дзвіночком він угле-дів славнозвісного птаха Фенікса, який визирав із гнізда, – хоча Вушвузуль не був до кінця впевнений. Та йому не хо-

* вишукані, мистецькі

тілося повертатись, аби переконатися остаточно, – щоби не гаяти часу. Адже у самісінькому центрі Лабіринту, виблискуючи чарівною білістю, притаманною хіба що феям, уже виднілася Вежа Зі Слонової Кості – саме осереддя Фантазії, місце, де жила Дитинна Царівна.

У когось, хто ніколи не бував у цих місцях, слово «вежа» могло б викликати хибне уявлення — образ, скажімо, дзвіниці чи замкової башти. Але Вежа Зі Слонової Кості була велетенська, наче ціле місто. Здалеку вона нагадувала високий і стрімкий гірський шпиль, закручений спіраллю, як слимакова хатка, виготовлений з величезної цукрової брили, а її вершечок губився десь у хмарах. І тільки наблизившись, у цьому велетенському цукровому конусі вдавалося розгледіти незліченні башти і башточки, бані, дахи, еркери, тераси, арки, сходи і балюстради, вигадливо поєднані між собою. Усі вони були вирізьблені з найбільшої фантазійної слонової кості, причому кожна, навіть найменша, деталь була зроблена з так майстерно, що навіть зблизька здавалося, ніби це – найвигадливіше з мережив.

В усіх цих спорудах розмістився імператорський двір Дитинної Царівни: камердинери і фрейліни, віщунки і звідарі, маги і блазні, герольди, кухарі й акробати, танцівниці на канаті та мудрі оповідачі історій, послы, садівники, сторожа, кравці, шевці й алхіміки. А ген-ген, угорі, на самісінькому вершечку цієї велетенської вежі, в мініатюрному павільйоні у формі пуп'янка магнолії мешкала сама Дитинна Царівна.

Зрідка випадали ночі, коли місяць сяяв у зоряному небі особливо розкішно, і тоді пелюстки, філігранно виточені зі слонової кості, розкривалися, розпускалися, пуп'янок ставав величною квіткою, а в її осерді сиділа Дитинна Царівна.

Маленький нічний альб приземлився на своєму лилику на одній із нижніх терас, там, де містилися стайні для різ-

номанітних істот, на яких їздили верхи. Вочевидь, хтось уже встиг попередити про його прибуття, бо на нього чекали п'ятеро створінь з цісарської варти, які допомогли йому спішитися, шанобливо вклонилися і мовчки подали кубок зі слонової кості з церемоніальним привітальним напоєм. Вушвузуль поквапливо пригубив напій із кубка, щоби тільки дотримати формальності, й віддав його вартовим. Кожен з-поміж них теж надпив по ковтку вітального напою, а тоді всі вони ще раз вклонилися і завели лилика до стайні. Усе це відбувалося в цілковитій мовчанці.

Опинившись у відведеному для нього місці, лилик – від виснаження – навіть не торкнувся до їжі й питва, а негайно склав крила, наче парасольку, зависнув на кігтиках униз головою і поринув у глибокий сон. Того, ще він зробив за кілька останніх днів, виявилось трохи забагато навіть для нього. Відтак стайничі дали йому спокій і навшпиньки вийшли зі стайні.

До речі, в тій стайні було чимало розмаїтих тварин для їзди верхи: слони кольору ружі та блавату; велетенський птах грифон, у якого передня частина тіла була як в орла, а задня – як у лева; білосніжний крилатий кінь, назва якого була колись званою навіть далеко за межами Фантазії, але тепер геть забулася; кілька летючих псів, а також декілька лиликів і навіть бабки і метелики – для особливо маленьких верхівців.

В інших стайнях утримували тварин, що не літали, а стрибали, повзали, лазили і плавали. І до кожної-кожнісінької з них був приставлений стайничий – щоби дбати про них, охороняти їх і доглядати за ними.

Зазвичай тут панувало неймовірне і розмаїте багатоголосся – гарчання, ревіння, цвірінкання, пицання, квакання і гелготання. Але тепер стайні дзвеніли цілковитою тишею.

Маленький нічний альб усе ще стояв там, де його залишили стайничі. Зненацька він почувся пригніченим і зневіреним, не знаючи до пуття чому. До того ж, він, як і велик, був украй виснажений довгою-предовгою подорожжю. І навіть та обставина, що він дістався сюди найпершим, його анітрохи не бадьорила.

– Вітаю щиро! – почув він раптом чийсь писклявий голосочок. – А чи це, бува, не наш приятель Вушвузуль? Як чудово, що й ви нарешті тут.

Нічний альб озирнувся – і його схожі на місяць очиська від здивування засяяли ще ясніше: на одній із балюстрад, недбало спершись на вазон із квітами, стояв мацьопик Укук і махав своїм червоним циліндриком.

– Гу-гу! – ошелешено пробелькотів нічний альб – і тільки на те й спромігся.

Лише по якійсь часині він заговорив знову:

– Гу-гу!

Йому просто не спало на гадку нічого мудрішого.

– А тих двох, – радісно пояснював йому мацьопик, – ще досі нема. Я ж тут з учорашнього ранку.

– Але ж як – гу-гу! – як же це Вам вдалося? – поцікавився нічний альб.

– А так, – відказав мацьопик, усміхнувшись лише трішечки зверхньо. – Я ж вам казав, що в мене – слимак-гончак.

Нічний альб почухав малесенькою рожевою лапкою свою чорну волохату голову.

– Мені негайно потрібно до Дитинної Царівни, – проскиглив він.

Мацьопик задумливо на нього подивився.

– Гм, – сказав він. – То щоб ви знали: я, скажімо, попросив про аудієнцію ще вчора.

– Попросив про аудієнцію? – перепитав нічний альб. – А що, до Дитинної Царівни не можна потрапити відразу?

– Боюся, що ні, – пропищав мацьопик. – Доведеться довго чекати. Тут – як би то краще висловитися? – тут діється якесь неймовірне стовпотворіння. До того ж, усі до єдиного – посланці

– Гу-гу, – промимрив нічний альб. – А це ще чому?

– Найкраще буде, – прощобетав мацьопик, – коли ви самі все побачите. Так би мовити, на власні очі. Ходіть, любий Вушвузулю, ходіть!

І вони пішли удвох. Головна вулиця, яка спіраллю, що весь час звужувалася, стрімко спиналася нагору Вежі Зі Слонової Кості, вирувала. Тут безнастанно переміщався щільний натовп предивовижних створінь. Велетні-джини в тюрбанах, крихітні кобольди, триголові тролі, бородаті гноми, світлосяйні феї, цапоногі фавни, дикі лісові німфи, порослі густим, кучерявим золотистим хутром, мерехтливі снігодухи і безліч інших істот сновигали вулицею туди-сюди, збиралися групами і тихо перемовлялися або ж просто мовчки сиділи навпочіпки, понуро втупивши погляд невідомо куди.

Коли Вушвузуль побачив де видовище, то аж вкляк.

– Гу-гу! – тільки й мовив він. – А тут що діється? Чому? Що вони всі тут роблять?

– Усе це – посланці, – тихенько пояснив йому Укук. – Посланці із різних країв Фантазії, з усіх усюд. І всі вони мають одне і те ж послання – таке ж, як і в нас. Я вже розмовляв із багатьма. Здається, скрізь – та сама небезпека.

З грудей нічного альба вирвалося довге, жалібне зітхання.

– Але чи відомо, що це і звідкіля воно береться? – запитав він.

– Боюсь, що ні. Ніхто нічого не знає.

– А сама Дитинна Царівна?

– Дитинна Царівна, – тихенько відказав мацьопик, – хвора, дуже-дуже хвора. Можливо, саме в цьому і криється

причина незбагненного лиха, яке спіткало Фантазію. Та досі жодному з п'ятисот лікарів, котрі саме зібралися на консиліум нагорі, в Магнолієвому Павільйоні, не вдалося з'ясувати, що в Царівни за хвороба та як цьому можна зарадити. Нікому не відомі і ліки від цієї хвороби.

– Та це ж просто... – глухо мовив нічний альб, – гу-гу! – ...це просто катастрофа!

– Так, – погодився мацьопик. – Це – катастрофа.

Зваживши на обставини, Вушвузуль наразі передумав негайно звертатися до Дитинної Царівни з проханням про аудієнцію.

До речі, через два дні до столиці Фантазії прибув і світлоблук Блюбб. Звичайно, спершу він пострибав у хибному напрямку, через те йому довелося зробити велетенський гак.

І нарешті – ще через три дні – до Вежі Зі Слонової Кості дошкандибав і скелегряз Пйорнрахцарк. Йому довелося дибати пішки, бо дорогою його раптом допав такий лютий голод, що скелегряз мусив ум'яти свій кам'яний велосипед – такий-от собі дорожній харч.

Доки минали довгі години і дні чекання, всі четверо посланців, хоч і були надзвичайно різні, щиро заприятималися, тож потім уже трималися разом.

Утім, це вже зовсім інша історія, і її краще розповісти якось іншим разом.

II.

АТРЕЮВЕ ПОКЛИКАННЯ

аради, на яких говорили про всі радості і печалі цілої Фантазії, зазвичай відбувалися у Великій Тронній Залі, розташованій під власне палацовою частиною Вежі Зі Слонової Кості, кількома поверхами нижче Магнолієвого Павільйону.

Тепер у цьому просторому, круглому, наче циркулем накресленому приміщенні аж гуділо від притишених голосів. Тут зібралися чотириста дев'яносто дев'ять найкращих лікарів з усього цісарства Фантазія. Вони пошепки розмовляли між собою, розділившись на більші чи менші гуртки. Кожен із них уже відвідав Дитинну Царівну (декотрі – якийсь час тому, декотрі – зовсім недавно), і кожен намагався зцілити її за допомогою свого мистецтва. Та жодному з лікарів це не вдалося. Ніхто не зумів розпізнати недугу Царівни та назвати її причину, ніхто не мав поняття, як лікувати цю хворобу. П'ятисотий – найславетніший з усіх цілительів Фантазії, про якого ходили легенди, нібито немає такого лікувального зілля, таких чарів і таких таємниць природи, яких би він не відав, – отож п'ятисотий лікар уже багато годин поспіль не виходив від пацієнтки, і решта з нетерпінням очікували результатів його обстеження. Щоправда, не треба уявляти собі таке зібрання лікарів як звичайний лікарський конгрес чи консиліум. Звичайно, Фантазію населяло чимало істот, які зовні більше чи менше нагадували людей, однак, крім них, там жило принаймні стільки само істот, які скидалися на звірину, – або були створені взагалі якимось геть інакше. Товариство лікарів у цій залі відзначалося такою ж багатоманітністю, що й юрба посланців зовні, перед Межею Зі Слонової Кості. Серед лікарів тут були гноми-краснолюдки – горбані з білими бородами, були лікирки-феї, що ряхтіли волошково-срібними шатами та іскристими зорями, вплетеними у волосся, були товсті водяники-черевані – з поморщеною від води шкірою на перетинчастих пальцях рук і ніг (для них замість крісел спеціально встановили сидячі ванни). Однак були тут і білі зміїмудреці, що лежали, згорнувшись кільцями, на довгому столі посеред Великої Тронної Мили, були бджолоельфи, ба навіть відьмаки, вампіри і примари, чий вплив на здоров'я

і самопочуття, взагалі-то, переважно не вважається ані надто сприятливим, ні, тим паче, оздоровчим.

Та щоби все ж таки зрозуміти причину присутності цих останніх, конче треба знати ось що.

Дитинна Царівна, хоча її (як свідчить от хоч би й сам титул) і вважали володаркою і правителькою всіх незліченних земель і країв безмежного цїсарства Фантазія, насправді була кимсь незмірно більшим – чи, краще сказати, кимсь зовсім іншим, – аніж звичайна повелителька.

Вона не панувала, як то звичайно панують володарі; вона ніколи не вдавалася до сили і ніколи не користала зі своєї влади й могутності; вона нікому нічого не наказувала і нікого не судила; вона ніколи ні в що не втручалася; їй ніколи не доводилося оборонятися від зловмисників, бо нікому б і на думку не спало повстати проти неї чи заподіяти їй якесь лихо. Перед нею всі були рівні.

Вона просто існувала, була – але була в особливий спосіб: Дитинна Царівна сама по собі становила серцевину і центр усього життя Фантазії.

Відтак усі створіння та істоти: злі чи добрі, гарні чи огидні, веселі чи поважні, дурні чи розумні – всі-всі-всі у Фантазії заіснували тільки тому, що існувала Дитинна Царівна. Без неї вони би просто не жили – так само, як не може жити людина, позбавлена серця.

Нікому не вдалося розгадати цю таємницю до кінця, але всі знали, що це так. А тому істоти цього цїсарства всі однаково її шанували – і всі однаково журилися з її нездоров'я і тремтіли за її життя. Адже смерть Дитинної Царівни, безумовно, означала б кінець для них усіх, означала б загибель безмежного і безкрайого цїсарства Фантазія.

Тут Бастіян знову відірвався від книжки.

Несподівано для себе він дуже виразно пригадав довгий лікарняний коридор у лікарні, де оперували його маму. Вони з татом

багато довгих годин просиділи біля дверей операційної зали, чекаючи. Лікарі та медсестри бігали повз них то туди, то сюди. Коли тато запитував про маму, ті уникали відповіді. Здавалося, ніхто до пуття не знав, як вона і що з нею. А тоді з операційної вийшов големозий лікар у білому халаті, він виглядав втомленим і сумним. Лікар сказав, що всі зусилля виявилися марними і що йому дуже прикро. Він потис татові та Бастіану руки і пробурмотів:

– Щиро Вам співчуваю.

І після цього між татом і Бастіаном усе змінилося.

Щоправда, не зовні. Бастіан мав усе, чого тільки міг зажадати. Він мав велосипед на три швидкості, електричну залізницю, цілу купу вітамінів, п'ятдесят гри книжки, золотистого хом'ячка, акваріум з екзотичними рибками, невеличкий фотоапарат, шість фірмових складаних ножиків-цезориків* і багато чого ще... Та насправді це анітрохи його не тішило.

Бастіан пригадував, що колись тато залюбки пустував з ним. Іноді навіть читав йому або ж розповідав різні історії. Але відтоді все змінилося. Він уже не міг навіть розмовляти з татом. Довкола тата немовби виросла невидна стіна, що відгороджувала його від решти світу. І крізь цю стіну неможливо було пробитися. Тепер тато ніколи не лаяв його, але ніколи і не хвалив. Навіть тоді, коли Бастіяна залишили на другий рік у тому самому класі, тато нічого не сказав. Він лише глянув на нього отим своїм відсутнім та зажуреним поглядом — і в Бастіяна з'явилося відчуття, що насправді тата більше немає. Це відчуття стосовно тата в нього взагалі переважало. Коли вони вечорами сиділи удвох перед телевізором, Бастіан помічав, що тато зовсім і не дивиться, що він зі всіма своїми думками — десь далеко-далеко, і там він для Бастіяна уже недосяжний. А часом, коли вони читали — кожен свою книжку, Бастіан бачив, що насправді тато не читає, тому що він, не гортаючи, годинами втуплювався в ту саму сторінку.

Бастіан чудово розумів, що тато тужить. Він і сам був проплав багато ночей поспіль. Він плакав так, що іноді від схлипувань аж зводило живіт і починало нудити, та з часом це минулося. Але

* Тавтологія, бо «цезорик» — це і є складаний ніж у львівській говірці. Треба чи «шість фірмових складаних ножиків», чи «шість цезориків».

ж у тата ще є він, Бастіян, — осьдечки він, отут. Чому ж тато ніколи з ним не розмовляє? Чому не говорить із ним про маму, про всі інші важливі речі, чому звертається до нього всього-на-всього кількома словами, щоб сказати лишень про найнеобхідніше?

– Якби ж то тільки знаття, – говорив цибатий і кістлявий вогнедух із бородою з червоного полум'я, – в чому взагалі полягає Царівнина хвороба. Гарячки нема, набряків теж нема, ані висипки, ані запалення. Скидається на те, що вона повільно згасає, – і невідомо чому.

Коли він говорив, після кожного речення у нього з уст здіймалася маленька хмарка диму, і цей дим витворював різні фігури. Тепер то був знак запитання.

Старий обскубаний крук, схожий на велику картоплину, в яку хтось недбало повстромляв кілька чорних пір'їн, – він був фахівцем із застуд – кракнув у відповідь:

– Вона не кашляє, в неї нема нежитю, це взагалі не хвороба – в медичному розумінні.

Він поправив великі окуляри на дзьобі й виклично зиркнув на присутніх.

– Та одне, як на мене, очевидно, – прогудів скарабей (цього жука іноді ще називають гнойовиком), – між її хворобою і тими жахливими речами, про які сповіщають посланці з усієї Фантазії, існує якийсь таємничий зв'язок.

– Ет, що вже там, – глузливо перебив його чоловічок-чорнилко, – ви скрізь тільки те й бачите, що таємничі зв'язки!

– А ви не бачите нічого поза вінцями свого каламаря! – розгнівано дзумкнув скарабей.

– Ну ж бо, колеги, колеги! – схлипнув привид із запалими щоками, весь вбраний у біле, – ми ж зібралися тут не на те, аби починати пусті, безсенсовні суперечки і переходити на особисте. А передусім – нумо говорити тихіше!

Приблизно такі розмови точилися повсюдно у Великій Тронній Залі. Комуś може здатися дивним, що такі різні істоти взагалі спроможні порозумітися. Але у Фантазії майже всі істоти – в тому числі й тварини – володіли щонайменше двома мовами: власною, якою розмовляли зі собі подібними і яку не розуміли всі решта створінь, і спільною, яку називали ще літературною мовою Фантазії або просто Великою Мовою. Великою Мовою володіли всі, хоча декотрі послуговувалися нею рідко, і були такі, що вимовляли слова у дещо своєрідний спосіб.

Нараз у залі запала глибока тиша, й очі всіх присутніх звернулися до великих двостулкових дверей, які власне розчинилися. Звідти вийшов Кайрон – славетний лікар і оповитий легендами цілитель.

Він був із тих, кого в давні часи називали центаврами. Аж до стегон він мав людську подобу, решта ж його тіла була як у коня.

Проте Кайрон був із роду так званих чорних центаврів. Він прибув із дуже далекої місцевості, яка лежала ген-ген на півдні. Його людська половина була кольору ебенового дерева, а волосся на голові і борода – білі й дрібно закручені, натомість кінська частина тіла – смугаста, як у зебри. На ньому був химерний головний убір, сплетений з очерету, а на шиї, на ланцюжку, висів чималенький золотий амулет – дві блискучі гадюки, світла і темна, які вп'ялися одна одній у хвіст, витворюючи овал.

Бастіян, вражений, зупинився. Він закрив книжку, не забувши перед тим дбайливо закласти палець між сторінки, – і ще раз уважно розглянув оправу. Вони і тут, ці дві гадюки, які кусають одна одну за хвіст, творячи овал! Що ж означає цей дивний знак?

Натомість у Фантазії кожен знав, що значить цей медальйон: то був знак того, хто виконує доручення Дитинної

Царівни і вповноважений діяти від її імені – так, наче діє вона сама.

Подейкували, що медальйон Дитинної Царівни дає тому, хто його носить, велику таємну силу, хоча ніхто і не знав достеменно, як саме він діє. Зате ім'я медальйона знали всі: Аури́н.

Та багато хто не наважувався вимовляти це ім'я, називаючи знак Клейнодом*, або Знаком Всевладдя, або навіть просто Сяйвом.

Отже, і ця книжка теж має на собі знак Дитинної Царівни!

Залою прошелестів шепіт, пролунали вигуки зачудування. Давно вже не було такого, щоби Дитинна Царівна ввіряла комусь Клейнод.

Кайрон кілька разів ударив копитом об підлогу, щоби всі замовкли, а коли сум'яття вляглося, проказав низьким голосом:

– Друзі, не дивуйтеся надміру, я носитиму Аури́н лише дуже недовго. Я уповноважений його передати. Незабаром я вручу Сяйво достойнішому.

У залі запала лунка тиша.

– Я навіть не намагатимусь загладити крах наших зусиль пишномовними словесами, – вів далі Кайрон. – Усі ми безпорадні перед хворобою Дитинної Царівни. Усім нам зрозуміло тільки те, що знищення Фантазії почалося одночасно з цією хворобою. Але більше ми нічого не знаємо. Не знаємо навіть, чи взагалі існує таке мистецтво зцілення, яке могло би врятувати Дитинну Царівну. Та, ймовірно, – і я сподіваюся, що ніхто з вас не образиться, коли я відверто про це скажу, – ймовірно, що всі ми, тут присутні, просто

* Використання німецької кальки (Kleinod) перекладачем відразу викликає в уяві відзнаки, атрибути й символи військової та цивільної влади в Україні у 15-18 століттях, які тут зовсім ні до чого.

не володіємо усіма знаннями, усією премудрістю. Ба більше: моя остання надія – якраз на те, що десь у безмежному царстві Фантазія є істота, мудріша за нас, і що вона змогла би нам щось порадити, зуміла би нам допомогти. І хоч би в чому полягала можливість нашого порятунку, я певний одного: на пошуки цього порятунку повинен піти хтось, спроможний відкривати дороги в незнане, ступати неходженими стежками, хтось, кого не змусить відступити жодна небезпека, який не пошкодує зусиль, долаючи перешкоди на своєму шляху, – словом, герой. Дитинна Царівна назвала мені навіть ім'я героя, якому вона ввіряє свою і нашу долю. Цей герой називається Атрею, а живе він у Морі Трав, що за Срібногір'ям. Саме йому я повинен вручити Аурін, саме він отримає благословення, вирушаючи на Великі Пошуки. Ну ось, тепер ви знаєте все.

І з цими словами старий центавр вийшов із Тронної Зали, поцокуючи копитами по мармуровій долівці.

Усі присутні спантеличено перезиралися.

– Як-як-як ім'я того героя? – запитав хтось.

– Атрею, щось таке, – відповів інший.

– Уперше чую! – рішуче промовив третій.

І всі чотириста дев'яносто дев'ять лікарів скрушно захитали головами.

Вежеві дзигарі вибили десяту. Бастіян неабияк здивувався, як швидко минає час. На уроках кожна година переважно здавалася йому вічністю. Там, унизу, його однокласники мали зараз історію у пана Треня* – худющого чоловіка, зазвичай у кепському гуморі. Він страшенно любив брати Бастіяна на глум перед іншими дітьми, тому що хлопець ну просто ніяк не міг запам'ятати дати різних битв, а також роки народження і правління всяких історичних по* адаптація прізвища Dröhn, хоча краще транслітерація з тлумаченням слова (нім. «гриміти»).

статей.

Море Трав, розташоване за Срібногір'ям, було віддалене від Вежі Зі Слонової Кості багатьма-багатьма днями подорожі. То була рівнинна прерія – широка, розлога і безкрая, як море. Соковита трава тут сягала людського зросту, і коли раптом здіймався вітер, її поверхнею, наче поверхнею океану, котилися хвилі – з голосним шумом, немов прибій.

Народ, який населяв ці місця, називався травинами або зеленошкірами. У них було довге чорне, з синюватим відливом, волосся, яке і чоловіки, і жінки носили заплетеним у коси, а шкіра оливково-зеленого кольору ледь-ледь відливала брунатним. Їхнє життя було надзвичайно ощадливим, суворим і важким, а дітей своїх, і хлопчиків, і дівчаток, вони виховували хоробрими, великодушними, шляхетними і гордими, їм доводилося вчитися зносити спеку, холод і великі нестатки, а також бути сильними і мужніми. Це було необхідно, адже зеленошкіри були народом мисливців. Усе потрібне їм для життя вони або виготовляли з цупкої, волокнистої трави прерій, або ж добували, полюючи на пурпурових буйволів, які незліченними стадами кочували Морем Трав.

Ці пурпурові буйволи були приблизно вдвічі більші від звичайних биків та корів, мали довге, із шовковистим полиском пурпурове хутро і велетенські роги – гострі й тверді, наче кинджали. Це були доволі мирні істоти, однак, зачувши небезпеку, або якщо на них нападали, буйволи ставали страшними, наче розбурхана стихія. Ніхто, крім зеленошкірів, не наважувався на них полювати; а полювали відважні жителі прерій за допомогою самих лише луків і стріл. Вони надавали перевагу лицарському поєдинку, тож часто

траплялося, що на полі бою гинули не буйволи, а мисливці. Зеленошкіри ставилися до пурпурових буйволів з повагою, навіть благоговійно; вони вважали, що право вбивати цих тварин має тільки той, хто готовий віддати життя у рівному двобої.

До Моря Трав іще не дійшла звістка про хворобу Дитинної Царівни та про лиху долю, яка поставила під загрозу існування Фантазії. Давно вже жоден мандрівець не проїздив повз шатра зеленошкірів. До того ж, цьогогоріч трава виросла соковитіша, ніж будь-коли досі, дні стояли погідні, а ночі – зоряні. Здавалося, все гаразд.

Та одного дня поміж шатрами з'явився сивоволосий і сивобородий старий чорний центавр. Його шкіра блищала від поту, він здавався смертельно виснаженим, а його втомлене обличчя було худе і змарніле. На голові центавр мав химерний капелюх, сплетений з очерету, а на шиї – ланцюжок, на якому висів великий золотий амулет. Отже, це був Кайрон.

Він зупинився посеред майдану, зусібіч оточеного шатрами, – власне там, де збиралися на ради старійшини і де у святкові дні травини танцювали і співали стародавніх пісень. Центавр якийсь час чекав, роззираючись довкола, однак на майдані збиралися самі лише старі-престарі жінки і чоловіки та геть уже малі діти. Усі вони зацікавлено витріщалися на нього. Кайрон нетерпляче вдарив підковами.

– А де ваші мисливці – чоловіки і жінки? – запитав він, а тоді скинув капелюх і стер рукою піт із чола.

Якась сивоволоса жінка з немовлям на руках відповіла:

– Усі на полюванні. Повернуться допіру за три або чотири дні.

– Атрею теж із ними?

– Так, чужинцю, але звідки ти його знаєш?

– Я його не знаю. Пошліть по нього!

– Чужинцю, – відповів якийсь старезний чоловік, який опирався на милиці, – він не буде в захваті від того, що ти по нього посилаєш, бо сьогодні – його полювання. Воно почнеться із заходом сонця. Ти знаєш, що це означає?

Кайрон трусонув гривою і знову тупнув копитом.

– Не знаю, але це не має значення, бо тепер йому належить зробити щось надзвичайно важливе. Ви ж бо знаєте, що за знак у мене на грудях? Отож, пошліть по нього!

– Ми бачимо Клейнод, – сказало якесь дівча, – це значить, що ти прийшов від Дитинної Царівни. Але хто ти?

– Я називаюся Кайрон, – пробурчав центавр, – лікар Кайрон, якщо це вам про щось каже.

Якась згорблена жінка протиснулася наперед і вигукнула:

– Так, це правда. Я впізнала його. Я вже колись його бачила. Тоді він був іще молодий. Це найславетніший і найбільший цілитель в усій Фантазії!

Центавр кивнув їй.

– Дякую тобі, жінко, – сказав він. – А тепер, сподіваюся, хтось із вас буде такий ласкавий і приведе нарешті сюди того Атрею. Справа пильна. На карту поставлено життя Дитинної Царівни.

– Я це зроблю! – вигукнула маленька дівчинка п'ятишести років.

Вона побігла, а вже через декілька секунд її можна було побачити між шатрами: вона мчала учвал на неосідланому огирі.

– Ну, нарешті, – пробурчав Кайрон, а тоді йому підламалися ноги – і він у знеможі повалився на землю.

Опритомнівши, Кайрон спершу не міг втямити, де він, бо навкруги було темно, хоч в око стрель. Поступово він став розрізняти, що лежить у просторому шатрі на м'якому хутрі. Здавалося, була ніч, крізь шпарку в завісі пробивалися коихкі відблиски вогнища.

– О, пресвятий* цвяху підкови! – пробурмотів він, намагаючись підвестися. – Як довго я вже тут лежу?

Всередину зазирнула чиясь голова, тоді зникла, і чийсь голос промовив:

– Здається, він не спить.

Потім завіса шатра відхилилась – і ввійшов якийсь (либонь десятилітній) хлопчина. На ньому були довгі штани і взуття зі сиром'ятної буйволячої шкіри. Торс його був оголений, та з плеча аж до долівки спадав пурпурово-червоний плащ, вочевидь, зітканий з буйволячої вовни. Його довге синьо-чорне волосся на потилиці було зібране і зв'язане шкіряними шворками. На оливково-зеленій шкірі чола і щік біліли кілька нескладних візерунків, намальованих якоюсь фарбою. Темні очі гнівно зблиснули на прибулого, та, за винятком цього, риси лиця хлопчини залишалися незворушними.

– Чого ти від мене хочеш, чужинцю? – запитав він. – Чому ти прийшов до мого шатра? І чому забрав у мене мое полювання? Якби я сьогодні вбив великого буйвола – а моя стріла вже лежала на тятиві, коли мене покликали до тебе, – завтра мене оголосили б мисливцем. А тепер я повинен чекати ще цілий рік. Чому?

Старий центавр ошелешено на нього поглянув.

– Чи твої слова мали би означати, що ти і є той Атрею? – промовив він нарешті.

– Так, чужинцю.

– А може, серед вас є ще хтось із таким іменем – дорослий чоловік, досвідчений мисливець?

– Ні, Атрею – це тільки я, і ніхто інший.

Старий Кайрон опустився на своє ложе і хрипко прошепотів:

– Дітвак! Хлопчисько! Воістину, рішення Дитинної Царівни незбагненні.

* Дивний термін, як для країни, де відсутнє християнство.

Атрею мовчки і незворушно чекав.

– Пробач мені, Атрею, – сказав Кайрон, насилу стримуючи хвилювання, – я не хотів тебе образити, але все це для мене надто несподівано. Щиро кажучи, я вражений! Просто не знаю, що й думати! Я дійсно сумніваюся, чи Дитинна Царівна справді усвідомлювала, що робить, обираючи на героя дитину, тобто тебе. Та це ж чистісіньке божевілля! Якщо вона зробила це свідомо і навмисно, тоді... Тоді...

І кентавр щосили трусонув головою, а тоді мало не крикнув:

– О, ні! Ні! Якби ж то я тільки знав, до кого вона мене посилає, я просто відмовився би переказати тобі її доручення. Відмовився б – та й годі!

– Яке доручення? – запитав Атрею.

– Це просто шаленство якесь! – вигукнув Кайрон, весь у полоні найгірших передчуттів. – Навіть для великого і досвідченого героя це могло б виявитися непосильним завданням, а для тебе... Вона ж посилає тебе в невідоме, на пошуки того, чого ще ніхто не знає. Ніхто не зможе тобі допомогти, ніхто не зможе тобі порадити, ніхто не здатний передбачити, з чим ти зустрінешся і що тебе спіткає. Але при цьому ти мусиш прийняти рішення негайно, цієї ж миті, не сходячи з місця. Ти повинен сказати, чи згоден виконати це доручення, чи ні. Не можна гаяти ні хвилини. Десять днів і десять ночей я мчав – майже без перепочинку, – щоби дістатися до тебе, щоби тебе знайти. Однак тепер – о, тепер я думаю, було би краще, якби я згинув десь у дорозі, якби я ніколи сюди не дістався. Я вже дуже старий, сили мої – на межі. Дай-но мені ковтнути води, прошу тебе!

Атрею приніс йому глек свіжої джерельної води. Кентавр пив, не відриваючись, а напившись, витер бороду і мовив уже трохи спокійніше:

– О, дякую, добра вода! Мені вже ліпше. Послухай-но, Атрею, ти не мусиш годитися виконувати це доручення. Дитинна Царівна залишає остаточне рішення за тобою. Вона нічого тобі не наказує. Я все їй поясню – і вона підшукає когось іншого. Не може бути, щоби вона знала, що ти – малий хлопець. Вона тебе із кимсь переплутала – це єдине можливе пояснення.

– А в чому ж полягає це доручення? – наполягав Атрею.

– Треба знайти ліки для Дитинної Царівни, – відказав старий центавр, – і врятувати Фантазію.

– Як, Царівна хвора? – здивовано запитав Атрею.

І тоді Кайрон заходився розповідати, що трапилося з Дитинною Царівною і про що сповіщають посланці з усіх усюд Фантазії. Атрею все розпитував і розпитував, а центавр відповідав як умів. Це перетворилося на довгу нічну розмову. І чим більше Атрею усвідомлював весь огроми* страхотливого фатуму, який навис над Фантазією, тим більше на його щойно такому відстороненому обличчі вималювалося непритомне спантеличення і розгубленість.

– А я про все це, – проговорив він нарешті зненацька поблідлими устами, – навіть і не здогадувався.

Кайрон поважно і стурбовано поглянув на хлопця з-під кошлатих сивих брів.

– Ну ось, тепер ти знаєш, як воно все є, – і, можливо, розумієш, чому я був такий вражений, побачивши тебе. Та все ж Дитинна Царівна назвала саме твоє ім'я. «Йди і розшукай Атрею, – сказала вона. – Запитай, чи погодиться він – заради мене і всієї Фантазії – вирушити у ці Великі Пошуки». Ось що вона мені сказала. Не знаю, чому її вибір упав саме на тебе. Можливо, тільки такий малий хлопець, як ти, може виконати це неймовірне завдання. Не знаю, а тому й не можу нічого тобі порадити.

* громаддя

Атрею сидів із похиленою головою і мовчав. Він розумів, що оце якраз йому випадає випробування, яке за складністю в багато-багато разів перевершує полювання. Із ним могли би не впоратись навіть великий мисливець та найкращий слідопит, для нього ж воно було, по суті, непосильним.

- То що? – помовчавши, тихо запитав старий центавр.
- Ти готовий?

Атрею підвів голову і подивився на нього.

- Готовий, – твердо сказав він.

Кайрон повільно кивнув, а тоді зняв золотий амулет і почепив його на шию Атрею.

– Аурін дасть тобі велику владу, – сказав він урочисто, – але тобі не вільно її застосовувати. Бо й Дитинна Царівна ніколи не вдається до своєї влади. Аурін захищатиме і провадитиме тебе, але сам ти не смієш втручатися, хоч що би ти побачив, бо з цієї миті твоя власна воля уже не має жодного значення. Тому ти повинен вирушити в дорогу беззбройним. Ти мусиш беззастережно приймати все, що відбуватиметься. Ти мусиш, не втручаючись, дати діяти добру і злу, гарному й огидному, неумудрому і мудрому – вони відтепер для тебе рівні, так само як рівні вони перед Дитинною Царівною. Тобі дозволено лише шукати і запитувати, але ти не маєш права судити. Не забувай цього ніколи, Атрею!

– Аурін! – благоговійно прошепотів Атрею. – Я хочу виявитися гідним Клейнода. Коли мені вирушати?

– Уже, негайно, – відповів Кайрон. – Ніхто не знає, скільки часу потривають твої Великі Пошуки. Можливо, вже навіть зараз вирішальною є кожна година. А тому попрощайся з батьками, братами і сестрами – і в дорогу!

– У мене нікого немає, – відказав Атрею. – Моїх батьків убив буйвол невдовзі після того, як я з’явився на світ.

- Хто ж тебе виховував?

– Усі жінки і чоловіки нашого народу, всі разом. Тому-то й назвали вони мене Атрею, бо в перекладі на Велику Мову це ім'я означає «Син Усіх».

Ніхто краще за Бастіяна не розумів, що це значить. Щоправда, батько Бастіяна, як-не-як, жив. А в Атрею не було ні батька, ні матері. Зате Атрею виховували всі чоловіки і жінки його племені, всі разом. Атрею був Сином Усіх, а в нього, в Бастіяна, по суті, не було нікого; Бастіян був Нічиїм Сином. Однак Бастіян зрадив, що – бодай завдяки цьому – в нього є щось спільне з Атрею, бо в усьому іншому подібності між ними, на жаль, не було: Бастіян не мав ані відваги Атрею, ані його рішучості, та й зовнішність у них була зовсім підмінна. Але тепер і він, Бастіян, зробив перший крок у Великих Пошуках, не знаючи, куди вони його заведуть і чим закінчаться.

– Ну що ж, – вирішив старий центавр. – Тоді краще, щоби ти їхав не попрощавшись. Я залишуся і все їм поясню.

Обличчя Атрею витягнулося і стало ще суворішим.

– Де я повинен розпочати Великі Пошуки? – запитав він.

– Усюди і ніде, – відповів Кайрон. – Починаючи з цієї миті ти – сам. Відтепер ніхто не може тобі радити, що і як робити. І так буде аж до завершення Великих Пошуків. Хай би чим вони закінчилися.

Атрею кивнув.

– Прощавай, Кайроне!

– Бувай здоров. Атрею. І – щастя тобі!

Юнак повернувся і вже збирався вийти з шатра, та центавр його окликнув. Коли вони стали один перед одним, центавр поклав обидві свої руки на плечі Атрею, подивився на нього сповненим поваги поглядом, усміхнувся і повільно промовив:

– Здається, я починаю розуміти, чому вибір Дитинної Царівни впав саме на тебе, Атрею.

Хлопець злегка нахилив голову, а тоді швидко вийшов.

Надворі, перед шатром, стояв Артакс, його огир, – весь у яблуках, невеличкий, наче дикий кінь, з короткими коренастими ногами. Проте це був найпрудкіший і найвитриваліший скакун, найкращий з-поміж усіх тутешніх коней. Артакс був усе ще осідланий і в зброї – таким його залишив Атрею, повернувшись із полювання.

– Артаксе, – прошепотів Атрею і поплескав коня по шиї. – Ми мусимо вирушати. Нас чекає далеко, дуже далеко дорога. Ніхто не знає, коли ми повернемося і чи повернемося взагалі.

Кінь кивнув йому і тихенько форкнув.

– Гаразд, пане, – мовив Артакс. – Але що буде з твоїм полюванням?

– Нас чекає незрівнянно більше і важливіше полювання, – відказав Атрею і застрибнув у сідло.

– Стій-но, пане! форкнув кінь. – Ти забув свою зброю. Невже ти збираєшся в дорогу без лука і стріл?

– Так, Артаксе, – відповів Атрею. – Відтепер я ношу на шиї Сяйво, а отже повинен бути беззбройним.

– Гей-го! – заіржав кінь. – Куди ж ти зібрався?

– Куди завгодно, Артаксе, – відповів Атрею. – Адже з цієї миті ми – у Великих Пошуках.

Почувши це, кінь рвонув з місця, і їх відразу ж поглинула нічна птьма.

У цей-таки час у зовсім іншому місці Фантазії коїлося щось, чого ніхто не бачив і про що не здогадувалися ні Атрею, ні Артакс, ні навіть Кайрон.

Це діялося на одній вельми віддаленій пустизні. Зненацька нічний морок ще більше потемнів і зібрався у згусток, що своїми обрисами нагадував тінь. Невдовзі ця тінь

стала ще щільнішою і перетворилася на велетенську, чорну-пречорну постать.

Чорнота цієї постаті виявилася такою густою, що навіть на тлі темної, хоч в око стрель, ночі посеред тої пустизни її було добре помітно.

Отож, імлиста постать здавалася велетенським тілом, кошлатим створінням із чорноти. Його обриси були все ще невиразні, але воно вже стояло на чотирьох могутніх лапах, а в його очах на величезній голові спалахували зеленкаві вогники.

Раптом чудовисько задерло голову – і застигло, принюючись.

Воно простояло так доволі довго. Далі, очевидно, вирізнило запах, який шукало, тому що з його грудей вирвався глибокий, тріумфальний клекіт.

Нараз воно кинулося бігти. Довгими безгучними стрибками страхітливе створіння мчало, безшелесне, неначе тінь, крізь непроглядну беззоряну ніч.

Вежеві дзиг'арі вибили одинадцять. Почалася велика перерва. Унизу, в коридорах, залунали крики дітей, що вибігали на шкільне подвір'я.

У Бастіяна, що я далі сидів по-турецькому на гімнастичних матах, затерпнули ноги. Він-бо таки не індіанець! Хлопець підвівся, витягнув з ранця каняпку і яблуко і трохи походив по комірчині вперед і назад. Ноги все ще трохи поколювало, але неприємне відчуття поволі миналось.

Тоді він заскочив на гімнастичного коня і примостився верхи. Бастіян уявив собі, що він – Атрею, що то він мчить на Артаксі, долаючи нічну п'тьму. На якусь мить хлопчина немовби припав до шиї коня.

— Вйо! — закричав він. — Гайда. Артаксе, н-но!

Та раптом він аж заляк з переляку. Було вкрай необачно кричати так голосно. А що, коли хтось почує?

Бастіян завмер і прислухався. Проте кріль зачинені двері до цього долинав тільки багатоголосий гамір зі шкільного подвір'я. Дещо присоромлений, Бастіян зліз із коня. Дійсно, він поводить-ся, як мала дитина!

Хлопчина розгорнув папір, у який було запаковано канапку, і потер яблуко об штани — до полиску. Та зупинив себе, не встигнувши відкусити ані шматочка.

— Ні, — промовив він уголос, звертаючись сам до себе, — я мушу ощадливо розподіляти їжу. Хтозна, на скільки днів мені має цього вистачити.

З важким серцем він загорнув кавалку в папір і разом з яблуком поклав її назад у ранець. А тоді, скрушно зітхнувши, знову вмовстився на мати і заходився читати.

III. ПРАДАВНЯ МОРЛА

айрон, старий чорний центавр, почувши, як віддаляється тупіт копит Атреювого огира, знесилено впав на своє ложе, встелене м'яким хутром. Це зусилля вичерпало рештки його сил. Жінки, які наавтра знайшли його в шатрі Атрею, боялися за його життя. І навіть коли через кілька днів у селище повернулися мисливці, центаврові було не набагато краще. Щоправда, він таки спромігся розповісти зеленошкірам, чому Атрею поїхав від них аж так поквально. І, звичайно, центавр пояснив, що Атрею ще дуже нескоро повернеться назад. А позаяк травини любили хлопця, то всі нараз споважніли і стривожилися. Але водночас вони пішались, що Дитинна Царівна довірила Великі Пошуки їхньому Синові Всіх, хоча мисливці народу травинів так і не збагнули до кінця, чому вона вибрала саме Атрею.

До речі, старий Кайрон так і не повернувся у Вежу Зі Слонової Кості. Він не помер, і він не залишився у Морі Трав із зеленошкірами. Доля повела його цілком іншим,

украї несподіваним шляхом. Утім, це вже зовсім інша історія, і її краще розповісти якось іншим разом.

Ще тієї-таки ночі Атрею доїхав до підніжжя Срібногір'я. Уже почало світати, коли нони з Артаксом зупинилися перепочити. Кінь трохи попасся і напився води з гірського потічка. Атрею загорнувся у свій пурпурово-червоний плащ і проспав кілька годин. Однак коли зійшло сонце, вони вже знов були в дорозі.

Ще першого дня вони здолали перевал. У Срібногір'ї обидва – і хлопчик, і кінь – знали кожен камінь і кожну стежинку, а тому швидко просувалися вперед.

Зголоднівши, хлопець з'їв шматок в'яленого буйволячого м'яса і два невеличкі сухі коржі з подрібненого насіння трави – їх він мав у мішку, притороченому до сідла; власне кажучи, він брав їх із собою на полювання.

— Отож-бо і воно! — сказав Бастіян. — Треба ж людині бодай час від часу та щось перехопити!

Він дістав із ранця свою канапку, розпакував, обережно розламав навіл, тоді знову загорнув у папір одну половинку і заховав назад. Другу половинку канапки Бастіян тут же з'їв.

Перерва закінчилася. Бастіян почав згадувати, який зараз буде урок. О, точно, географія у пані Скуппе*. На її уроках доводилося перелічувати всі річки і притоки, міста і кількість їхніх мешканців, корисні копалини і центри виробництва. Бастіян знизав плечима і знову аїявся до читання.

Коли зайшло сонце, Срібногір'я було вже позаду, і вони знову спинилися перепочити. Тієї ночі Атрею наснилися пурпурові буйволи. Він бачив їх здалеку, бачив, як великими стадами вони сунуть Морем Трав, і спробував під'їхати до них на коні. Але дарма. Буйволи не наближалися ані на п'ядь, скільки б він не підганяв огира.

* адаптація прізвища Karge, хоча краще транслітерація з тлумаченням слова (нім. «скупа»).

Наступного дня вони дісталися землі Співучих Дерев. Кожне з цих дерев мало інакші обриси, інакше листя, інакшу кору. А місцевість ця називалася так тому, що тут усюди можна було чути, як ці дерева ростуть. Від кожного долинала лагідна мелодія, і ця чарівлива музика звучала здалеку й зблизька, гармонійно зливаючись, створюючи єдине ціле. У всьому царстві Фантазія ніщо не могло зрівнятися з нею за красою і силою. Земля Співучих Дерев вважалася доволі небезпечною для мандрівників; не одного подорожнього співи дерев зачарували настільки, що він, забувши про все на світі, так навіки і залишався у цих краях. Атрею теж відчув на собі могутній вплив цього дивовижного звучання, проте він не дозволив собі підпасти під спокусу та чари і прямував далі, ні на мить не зупиняючись.

Наступної ночі йому знову приснилися пурпурові буйволи. Цього разу він ішов пішки, а велетенське стадо буйволів рухалося повз нього. Але тварини були надто далеко, далі, ніж могла сягнути стріла, пущена з його лука, а коли він спробував підкратися ближче, то помітив, що його ноги приросли до землі, що він не може і кроку ступити. Ціною неймовірного зусилля Атрею спробував вивільнитися – і прокинувся. Крайнебо ще навіть не починало жевріти, але він негайно вирушив у дорогу.

Третього дня він побачив скляні вежі міста Ерібо. Мешканці цього міста за допомогою веж ловили і накопичували зоряне світло. З саява далеких зір вони виготовляли всілякі рідкісні дивовижі – витончені, вигадливо прикрашені та неймовірно гарні речі. Але ніхто в цілій Фантазії не знав, для чого, власне, їх зроблено. Про це було відомо тільки самим майстрам.

Атрею навіть трапилися кілька цих людей. Їхні маленькі постаті, здавалося, й самі були видуті зі скла. Вони неймовірно приязно до нього поставилися, навіть подбали про їжу і питво для Атрею та його огира, одначе на питан-

ня, чи відомо їм щось про хворобу Дитинної Царівни, понуро опустили голови і поринули у мовчання – глибоке і безпорадне.

У ніч, яка настала після цього дня, Атрею знову снилося, що повз нього суне стадо пурпурових буйволів. Він бачив, як одна з тварин, більший, ніж інші, показний бик відділився від решти і рушив просто на нього: поволі, без жодних ознак страху чи люті. Як і всі справжні мисливці, Атрею був наділений даром миттю розпізнавати в кожній істоті те найвразливіше місце, куди треба влучити, щоби вбити її відразу. А цей пурпуровий буйвол навіть повернувся так, що місце, в яке мав би цілитися Атрею, опинилося перед ним як на долоні. Атрею поклав стрілу на тятиву і щосили натягнув тугий лук, але так і не зміг вистрелити. Його пальці немовби приросли до тятиви – і не відпускали стріли.

Так чи приблизно так велося йому в снах і в усі наступні ночі. Він дедалі ближче підходив до пурпурового буйвола (до речі, то був той самий буйвол, якого Атрею збирався вполювати у дійсності, він упізнав його за білою цяткою на чолі), але чомусь йому ніяк не вдавалося вистрелити із лука.

Тимчасом минали дні, він їхав верхи все далі й далі, не знаючи куди, та так і не зустрівши нікого, хто міг би хоч щось йому підказати. Золотий амулет, що його Атрею носив на шиї, впізнавали всі істоти, яких хлопець стрічав на своєму шляху, і вони виявляли йому повагу, але відповіді на його питання не знав ніхто.

Якось він іще здалеку вздрів полум'яні вулиці міста Броуш, де мешкали істоти з вогненними тілами, проте вирішив усе ж таки туди не заїздити. Він перетнув широку рівнину, населену сасафранами, котрі народжувалися старими, а помирали, перетворившись на немовлят. Побував він і в храмі Муамат. Цей храм стояв углибині древнього

прапрапралісу. Всередині святині вільно ширяла велика колона – вся із місячного сяйва. Атрею навіть розмовляв із трьома ченцями, які там жили. Але й тут мусив рушати далі, так нічого і не довідавшись.

Майже тиждень він поневірявся, без шляху і дороги. А коли настали сьомий день і сьома ніч, трапилися дві події, які все для нього змінили.

Розповіді старого Кайрона про страшне лихо, яке спіткало Фантазію, про несамовиті жахіття в різних частинах цього неозорого цісарства, хоч і не залишили Атрею байдужим, проте досі були для нього не більше ніж розповідями. Однак на сьомий день йому судилося побачити ці жахіття на власні очі.

Уже майже опівночі* вий на своєму коні продирався крізь густу, темну хащу, де росли велетенські дерева з вузлуватими стовбурами. То був Совиний Ліс, саме тут якийсь час тому зустрілися четверо посланців. Атрею знав, що в цій місцевості водяться дуботролі. То були, як йому казали, велетенські створіння – так би мовити, парубки і дівчата, – які виглядали наче кремезні стовбури дубів. Коли вони, своїм звичаєм, стояли непорушно, і справді можна було подумати, що це дерева, та так і проминути їх, ні про що не здогадуючись. І тільки коли вони починали рухатися, було видно їхні сучкуваті ручиська-гілляччя і покручені ножиська-коріняччя. Але дуботролі – хоч надзвичай дужі – все ж не становлять небезпеки для подорожніх. Щоправда, іноді вони можуть пожартувати собі над спантеличеними мандрівцями, а надто якщо ті зіб'ються зі шляху.

Атрею власне підшукав собі лісову галявину, по якій, звиваючись, біг невеличкий струмок, і спішився, щоби Атракс міг напитися води і трохи попастися.

Раптом хлопець почув позаду, в лісових заростях, жахливий тріск і хрускіт. Він озирнувся.

* В оригіналі полудень (Mittagszeit).

З лісу просто на нього сунули три дуботролі, і коли Атрею їх уздрів, спиною йому побігли мурашки. Першому бракувало ніг і нижньої половини тулуба, так що йому доводилося переміщатися за допомогою рук. У другого в грудях зяяла величезна наскрізна діра. Третій дуботроль стрибав на одній правій нозі, бо в нього не було цілої лівої половини тіла – його ніби розчахнули навпіл. Побачивши Клейнод на грудях Атрею, вони перезирнулися, кивнули йому і повільно наблизилися.

– Не бійся нас! – мовив той, який пересувався на руках, і голос його був таким, як рипіння дерева, – ми, ясна річ, виглядаємо не надто привабливо, однак у цій частині Совиного Лісу немає нікого, хто міг би попередити тебе про небезпеку. Тому ми і прийшли.

– Попередити про небезпеку? – перепитав Атрею. – Яку небезпеку?

– Ми чули про тебе, – прокректав дуботроль із наскрізною дірою в грудях. – Нам казали, що ти вирушив у дорогу. І ми знаємо, з якою метою. Але тобі не варто їхати далі, бо як ні – ти пропав.

– Бо інакше з тобою трапиться те саме, що й з нами, – зітхнув переполовинений дуботроль. – Подивися на нас! Невже ти цього хочеш?

– Та що ж із вами сталося? – запитав Атрею.

– Ніщо поширюється все далі й далі, – застогнав перший. – Воно росте і росте, його щодня прибуває – це якщо про Ніщо взагалі можна сказати, що його дедалі більшає. Решта істот вчасно втекли із Совиного Лісу, проте ми не захотіли покидати батьківщину. І тоді Ніщо напіткало* нас уві сні, вчинивши із нами те, що ти, власне, бачиш перед собою.

– Це дуже болить? – запитав Атрею.

* вжити більш поширену форму «спіткало» Прохасько посоромився.

– Ні, – відповів другий дуботроль з діркою в грудях. – Ніщо невідчутне. Просто раптом у когось починає чогось бракувати. А коли Ніщо не на жарт напосідається, того, кого воно зачепило, з кожним днем бракує дедалі більше і більше. Скоро від нас взагалі нічого не лишиться. Тоді нас не стане...

– А де ж те місце в лісі, – допитував Атрею, – де виникло Ніщо? Де те місце, звідки все почалося?

– Хочеш його побачити? – третій троль, від якого лишилася половина, запитально поглянув на своїх товаришів. А коли вони йому кивнули, продовжив:

– Ми підведемо тебе на таку відстань, звідки ти зможеш побачити Ніщо на власні очі, але мусиш пообіцяти, що не намагатимешся підійти ближче. Інакше Ніщо притягне тебе з силою, якій ти не зможеш опиратися.

– Гаразд, – сказав Атрею. – Обіцяю.

Троє дуботролів повернулися і рушили в бік узлісся. Атрею взяв Артакса за вуздечку і пішов за ними. Якийсь час вони блукали поміж велетенськими деревами, а тоді зупинилися перед товстелезним стовбуром, що його, можливо, не змогли б обхопити і п'ятеро дорослих чоловіків.

– Вилізть так високо, як тільки зможеш, – звернувся до Атрею безногий троль, – а тоді подивися на схід. Там ти побачиш оте Ніщо – чи, радше, не побачиш.

Атрею почав спинатися стовбуром угору, чіпляючись за сучки і нарости на корі. Ось уже сягнув найнижчих гілок. Він підтягався до наступних, видирався все вище і вище – так високо, що вже не міг розгледіти нічого з того, що діялося внизу. Та Атрею і далі піднімався. Стовбур почав тоншати, гілля погустішало, так що підніматися ставало дедалі легше. Опинившись нарешті на вершечку крони, Атрею подивився на схід – і ось що він там побачив:

Крони дерев, які росли зовсім неподалік, були ще цілком зелені, проте листя дерев, розташованих трохи далі,

здавалося, втратило яскравість барви і посіріло. А ще далі все здавалося якимось химерним, напівпрозорим, імлістим чи, докладніше кажучи, майже нереальним. А ще далі не було нічого, геть нічого, нічогісінько. Ніщо не було порожнім місцем, не було темінню, не було плямою світла; це було щось нестерпне для ока, щось, що викликало в того, хто на нього дивився, відчуття сліпоти. Бо ніяке око не могло витримати погляду в Ніщо. Атрею заслонив рукою очі та ледь не впав зі своєї гілки. Вія щосили вчепився в дерево і мерщій почав злізати. Йому вистачило цього одного погляду. Лише тепер він усвідомив, яке неймовірне лихо нависло над Фантазією.

Опинившись знову біля підніжжя велетенського дерева, Атрею виявив, що дуботролів уже нема. Він ускочив у сідло і чвалом погнав коня в бік, протилежний Ніщо, яке повільно, але невпинно розросталося.

І допіру коли вже геть стемніло, а Совиний Ліс опинився далеко позаду, він зупинився.

Тієї ночі на нього чекало друге потрясіння, якому судилося змінити напрям його Великих Пошуків.

Бо він знову – і цього разу навіть набагато виразніше, ніж завжди, – снів про великого пурпурового буйвола, якого хотів уполювати. Та цього разу він опинився із ним вічна-віч, без лука і стріл.

Атрею почував себе просто-таки крихтним, тоді як голова тварини, що стояла перед ним, заступила собою ціле небо. І Атрею почув, як буйвол промовляє до нього. Хлопець зрозумів далеко не все, але той сказав приблизно таке:

– Якби ти мене вбив, то був би тепер мисливцем. Але ти відмовився від цього, отож тепер, Атрею, я можу тобі допомогти. Слухай! У Фантазії є одна істота, набагато старша за решту Істот. Далеко-далеко звідси, на півночі, лежать Болота Смутку. Посеред цих боліт стримить Кістяна Гора. Там живе Прадавня Морла. Шукай Прадавню Морлу!

На цьому Атрею прокинувся.

Вежеві дзигарі вибили дванадцять. Незабаром Бастіанові однокласники підуть у спортзал на останній урок. Можливо, сьогодні вони гратимуть у пана-вибивана великим, важким набиваним м'ячем, з яким Бастіан завжди обходився якось особливо незугарно, через те жодна команда не хотіла його приймати. Та іноді вони грали у квача, кидаючи маленький і твердий як камінь металний м'ячик, удари якого, коли ним влучити, страшенно боліли. А в незграбного Бастіана влучали завжди, до того ж завжди з усієї сили, тому що він був украй піддатливою мішенню. А може, сьогодні черга лазити по линві? Цю вправу Бастіан ненавидів особливо. У той час, як усі решта були вже на самісінькому вершечку, він (на превелику втіху та під радісне галайкання цілого класу), зазвичай — червоний як рак, усе ще теліпався, наче лантух борошна, на нижньому кінці линви, і ніяк не міг просунути вгору навіть на півметра. Ну, а вчитель фізкультури, пан Массе*, не скупився на жарти — Бастіановим коштом. Бастіан багато віддав би, щоби бути таким, як Атрею. Отоді б він показав їм усім!

Він глибоко зітхнув.

Атрею мчав на північ, увесь час на північ. Він дозволяв собі та своєму коневі лише найнеобхідніші перерви — на їжу та сон. Він мчав удень і вночі, у спеку і в дощ, крізь бурю й негоду. Він уже ні на що не зважав і нікого ні про що не розпитував.

Що далі на північ він просувався, то темніше ставало навколо. Зранку до вечора тривали свинцево-сірі сутінки, які ніколи не змінювалися. Ночами на небокраї вигравало північне сяйво.

Одного ранку, коли час у цих каламутних напівсутінках, здавалося, зупинився, він нарешті з якогось пагорба вгледів Болота Смутку. Над ним проносилися щільні

* адаптація прізвища Menge, хоча краще транслітерація з тлумаченням слова (нім. «кількість», тут натяк на часті дорікання головному герою).

пасма їмли, подекуди виднілися скупі переліски, де стовбури дерев унизу розділялися на чотири-п'ять скоцюрблених лап, тож самі дерева виглядали немов велетенські членистоногі, по коліно в чорній каламутній воді. Скрізь звисало буре листя і повітряне коріння, що скидалося на непорушні мацаки. Майже неможливо було розрізнити, в яких місцях поміж трясовиною – твердий ґрунт, а де – лише покриття з плавучих рослин.

Артакс від страху тихесенько форкнув.

– Нам конче туди, пане?

– Так, – відповів Атрею, – ми повинні знайти Кістяну Гору, розташовану посеред цих боліт.

Атрею понукнув Артакеа, і кінь скорився. Крок за кроком пробував він копитами, чи надійний ґрунт, чи ні, й через те вони просувалися вкрай поволі. Зрештою Атрею зіскочив на землю і повів Артакеа за повіддя. Кілька разів кінь провалювався у баговиння, та йому щоразу вдавалося вибратися. Проте що далі вони заходили у Болота Смутку, то натужнішими ставали його рухи. Він понурив голову і насили плентався за Атрею.

– Артаксе, – сказав хлопець, – що тобі?

– Не знаю, пане, – відповів кінь. – Але, здається, нам треба повертатися. Усе це не має сенсу. Ми женемося за чимось, що тобі лише наснилося. Але ж ми нічого не знайдемо. А ще, можливо, вже запізно щось робити. Може, Дитинна Царівна померла, і все, що ми робимо, позбавлене будь-якої мети. Повертаймося, пане!

– Так ти ще ніколи не говорив, Артаксе, – здивувався Атрею. – Що тобі? Ти хворий?

– Можливо, – відказав Артакс. – Із кожним нашим кроком смутку в моєму серці більшає. Я вже втратив надію, пане. І моє тіло стало таким важким, таким важким!.. Здається, я більше не витримаю цього смутку.

– Але ми мусимо йти далі! – вигукнув Атрею. – Ну ж бо, Артаксе!

Він смикнув за повіддя, але Артакс не поворухнувся. Кінь уже занурився в трясовину по черево. І навіть не пробував вивільнитися.

– Артаксе! – закричав Атрею. – Ти не смієш піддаватися своєму смутку! Ну ж бо! Вилазь, а то загрузнеш!

– Облиш мене, пане! – відказав кінь. – Я більше не можу. Йди далі сам! І не думай про мене! Я не годен далі зносити цей смуток. Я хочу вмерти.

У відчаї Атрею потягнув за повід, та огир загрузав у болото все глибше і глибше. І Атрею нічого не міг із цим вдіяти. Ось уже з чорної каламутної води стирчить сама лише кінська голова.

Хлопець обняв її обома руками.

– Я тримаю тебе, Артаксе, – прошепотів він. – Я не дам тобі потонути.

Кінь знову тихесенько заіржав.

– Ти вже нічим не допоможеш мені, пане. Мені кінець. Ані ти, ні я не знали, що нас тут чекає. А тепер ми знаємо, чому Болота Смутку називаються саме так. Це смуток став для мене таким тягарем, де він затуляє мене у трясовину, в якій я тону. Звідси мені нема вороття.

– Але ж я також тут, – сказав Атрею, – але я нічого такого не відчуваю.

– Ти носиш Сяйво, пане, – відповів Артакс. – Боно тебе захищає.

– Тоді я передам Клейнод тобі, – крикнув Атрею. – Можливо, він і тебе врятує.

І він заходився знімати з шиї ланцюжок.

– Ні, – форкнув кінь, – не вільно, пане. Знак Всевладдя дали саме тобі, і тобі не дозволено передавати його кому заманеться. Ти мусиш продовжити Великі Пошуки, без мене.

Атрею припав обличчям до щоки Артакеа.

– Артаксе... – прошепотів він. – О, мій Артаксе!

– Ти виконаєш моє останнє бажання, пане? – запитав кінь.

Атрею мовчки кивнув.

– Тоді прошу тебе, йди. Я не хочу, щоб ти бачив мене у хвилину смерті. Можеш зробити це для мене?

Атрею повільно підвівся. Голова огира вже наполовину занурилася в чорну болотяну твань.

– Прощай, Атрею, мій пане! – сказав він. – І дякую!

Атрею стиснув уста. Він був нездатний щось сказати. Хлопець востаннє кивнув Артаксові, а тоді повернувся і пішов.

Бастіян схлипнув. Просто не зміг затамувати плач. Очі наповнилися слізьми, і він не міг читати далі. Довелося витягнути хусточку і висякатися. Відтак Бастіян знову поринув у читання.

Атрею не знав, як довго брив далі – весь час навпростець, все далі й далі... Він наче осліп і оглух. З кожним кроком імла густішала, і нараз в Атрею з'явилося відчуття, що він ось уже кілька годин ходить колом. Тепер він уже не зважав на те, куди ставити ногу, однак ніколи не провалювався глибше, ніж по коліно. Якимось незбагненим для нього чином Клейнод Дитинної Царівни провадив його, вказуючи дорогу.

Нараз він опинився перед високим і доволі стрімким схилом. Атрею почав видряпуватися нагору, чіпляючись за виступи й тріщини в скелястій поверхні, аж доки не вибрався на округлий вершечок. Спершу він не збагнув, що то за скеля. І щойно діставшись на самісінький верх і оглянувши звідти цілу гору, Атрею побачив, що це не каміння, а велетенські кістяні пластини, а в тріщинах і заглибинах між ними густо росте мох.

Отже, він таки знайшов Кістяну Гору!

Утім, це відкриття не принесло йому жодної втіхи. Після загибелі вірного коня Атрею відчував збайдужіння до всього. Отож він нітрохи не зрадив. До того ж, Атрею тепер іще належало довідатися, хто така ця Прадавня Морла та де саме вона живе.

Міркуючи, він раптом відчув, як горою перебігло легеньке дрижання, а далі до нього долинуло ні з чим не зрівнянне сопіння і шамотіння, і тоді ще й голос, який, здавалося, зазвучав з бездонних надр землі:

– Подивись-но, стара, там по нас із тобою щось лазить. Атрею поспішив до краю кістяного урвища – власне туди, звідки долинав отой голос. При цьому він послизнувся на моху і почав сповзати стрімким схилом додолу. Йому ніяк не вдалося втриматися, він зсувався дедалі швидше, а тоді нарешті зірвався і полетів сторчголов. На щастя, упав він на крону одного з дерев, які росли внизу. Гілки підхопили його, тож він не забився.

Просто перед собою Атрею побачив у Кістяній Горі велетенську заглибину, в якій плюскотіла і вирувала чорна вода; там, усередині, щось ворушилося, виповзаючи звідти. Виглядало це «щось» як уламок скелі завбільшки з будинок. І тільки коли воно з'явилося повністю, Атрею зрозумів, що це голова, насаджена на довгу зморшкувату шию, – голова черепахи. Її очі були великі і глибокі, як чорторії. З морди стікали намул і водорості. Тобто ціла ця Кістяна Гора – Атрею зрозумів це тільки тепер була однією-єдиною фантастичною твариною, велетенською болотяною черепахою. Кістяна Гора якраз і була Прадавня Морла! А тоді до хлопця знову долинув клекіткий, булькітливий голос:

– А що це ти там робиш, малий?

Атрею захопився руками за Клейнод на грудях і підняв його, тримаючи так, щоби великі і глибокі, як чорторії, очі черепахи неодмінно його розгледіли.

– Ти впізнаєш цей Знак, Морло?

Минуло кілька хвилин, пери ніж Морла відповіла:

– Диви-но, стара, Аурін! Давно ж ми його не бачили – Клейнода Дитинної Царівни, ой же давно.

– Дитинна Царівна хвора, – сказав Атрею. – Ти про це знаєш?

– А нам байдуже, чи не так, стара? – мовила Морла.

Вона розмовляла в доволі незвичний спосіб. Вочевидь, вона говорила сама до себе тому, що не мала інших співрозмовників уже бозна-відколи.

– Якщо ми її не врятуємо, вона помре, – сказав Атрею вже наполегливіше.

– От і добре, – відповіла Морла.

– Але ж разом із нею загине ціла Фантазія, – скрикнув Атрею. – Ніщо поширюється повсюдно. Я сам бачив.

Морла витріщила на нього свої велетенські безтямні очі.

– А нам усе одно, чи не так, стара? – пробулькотіло у відповідь.

– Тоді ми всі загинемо. – закричав Атрею. – Ми всі!

– Малий, послухай-но. Нас це нітрохи не обходить, – відповіла Морла. – Для нас уже немає нічого важливого. Все байдуже. Геть усе.

– Але Ніщо поглине і тебе, Морло! – розгнівано кричав Атрею. – І тебе також! Чи, може, ти собі думаєш, що раз ти така стара, то переживеш і Фантазію?

– Послухай-но, малий, – клекочучи, проговорила Морла, – ми вже дуже старі, малий, дуже-дуже старі. Ми вже досить пожили на світі. Багато побачили. Для того, хто знає стільки, скільки знаємо ми, ніщо вже не має значення. Усе вічно, безнастанно повторюється: день і ніч, літо і зима. Світ пустий і позбавлений сенсу. Все рухається по колу. Те, що виникає, колись мусить зникнути; те, що народжується, мусить вмерти. Усе зрівноважене: добре і зле, дурне і муд-

ре, гарне й огидне. Все минуще. Все пусте. Немає нічого істинного, нічого важливого.

Атрею не знав, що й казати. Погляд темних і глибоких, як вир, безтямних очей Прадавньої Морли паралізував його здатність мислити. За якийсь час він почув, як вона знову заговорила:

– Ти ще зовсім молодий, малий. А ми вже дуже старі. Якби ти був таким старим, як ми, ти б знав, що немає нічого, крім смутку. Послухай-но, малий. Чому б нам оце не вмерти – тобі, мені, Дитинній Царівні і всім-всім-всім? Адже однаково все на світі – позірне, це лише гра в ніщо, тільки мана. Усе однаково, все байдуже. Дай нам спокій, малий. Іди собі геть.

Атрею зібрав усю свою волю, щоби не піддатися заціпенінню, яке охоплювало його, коли він відчував на собі її погляд.

– Але якщо ти знаєш аж так багато, то, мабуть, знаєш і те, що за хвороба у Дитинної Царівни та чи є від неї ліки? – сказав він.

– Ми знаємо, знаємо, чи не так, стара? Ми все знаємо, – прохрипіла Морла, – але нам однаково, чи видужає Царівна, чи ні. То навіщо нам казати?

– Якщо тобі дійсно однаково, – наполягав Атрею, – то могла б і сказати.

– Ми могли б і сказати йому, стара, чи не так? – булькнула Морла. – Але нам не хочеться.

– Ну тоді, – закричав Атрею, – тоді тобі не все одно! Тоді ти й сама не віриш у те, що кажеш!

Запала тривала мовчанка, а тоді почувся гучний уривчастий клекіт і сопіння. Мабуть, це було щось на кшталт сміху, – за умови, що Прадавня Морла взагалі ще хоч трохи пам'ятала, що це таке – сміятися.

У кожному разі, вона сказала:

– А ти хитрий, малий. Ти диви! Послухай-но, малий, ти дуже хитрий! Ми вже давно так не тішилися, правда, стара? Дійсно: раз нам однаково, то могли б і сказати. Тому що нам однаково. Сказати йому, стара?

Знову надовго запала тиша.

Атрею напружено чекав на відповідь Морли, однак мовчав.

Він не наважувався перебивати запитаннями її неповороткі, оповиті смутком думи.

Нарешті Морла заговорила:

– Ти живеш дуже недовго, малий. А от ми живемо довго. Вже аж занадто довго. Але всі ми живемо в часі. Ти – дуже недовго. Ми – довго. А Дитинна Царівна була ще до того, як з'явилася я. Проте вона не стара. Вона вічно юна. Послухай-но, малий, лиху його ковінька! Її тривання вимірюється не часом, а іменем. Вона потребує нового імені – завжди, знову і знову, щоразу нового імені. Чи тобі відоме її ім'я, га, малий?

– Ні, – зізнався Атрею. – Я ніколи його не чув. Дитинну Царівну всі звать Дитинною Царівною.

– Ну, ти і не міг чути її імені, – вдоволено мовила Морла. – Навіть ми не змогли би його пригадати. Проте Дитинна Царівна вже мала безліч імен. Але всі її імена забуті. Все йде, все минає. Лиху його ковінька! Та Царівна не може жити без імені. Усе, що їй зараз потрібне, – це тільки нове ім'я; нове ім'я Дитинної Царівни. І тоді вона відразу одужає. Але насправді, чи одужає вона, чи ні, це нічого не змінить.

Морла заплющила свої очі-чорторії і почала повільно втягувати голову в панцир.

– Зачекай! – крикнув Атрею. – Звідки береться це нове ім'я? Хто може дати їй це ім'я? Де я його знайду?

– Ніхто з нас, – почув він булькання і клекіт Морли, – жодна істота в цісарстві Фантазія не може дати Дитинній

Царівні нового імені. Тому все це не має сенсу. Ні на що не сподівайся, малий. Усе це не має значення.

– Але хто може це зробити? – несамовито закричав Атрею. – Хто може дати Царівні ім'я, яке врятує її і всіх нас?

– Та не репетуй так! – знову промовила до нього Морла. – Дай нам спокій і йди собі геть. Ми теж не знаємо, хто може це зробити.

– Якщо ти цього не знаєш, – кричав Атрею, вже майже надриваючись, – то хто міг би це знати?

Морла ще раз відкрила очі.

– Якби ти не носив Сяйво, – просичала вона, – ми би проковтнули тебе – тільки задля того, щоби ти нарешті замовк. Лиху його ковінька!

– Хто? – не відступався Атрею. – Скажи, хто міг би це знати, і я нарешті замовкну і дам тобі спокій!

– Але ж однаково, хто, – відповіла вона. – Можливо, Уюляля в Південному Оракулі. Може, вона. Та нас це не обходить

– А як мені туди дійти?

– Туди взагалі неможливо дійти, малий. Лиху його ковінька! Навіть за десять тисяч днів. Твоє життя занадто коротке. Ти вмреш, перш ніж зможеш туди дійти. Тому що це надзвичайно далеко. Далеко на півдні. Ой як далеко, а тому все це не має значення. Тому твоє питання не має сенсу. Ми ж тобі відразу про це сказали, чи не так, стара? А тому облич усе це! Дай собі спокій, м'ялгй. А передусім – дай спокій нам!

Мовивши це, черепаха остаточно заплющила свої підліпуваті очі та втягнула голову у велетенську заглибину в Кістяній Горі. Атрею зрозумів, що більше вона йому нічого не скаже.

У цей же час істота, ціла як згусток темної тіні, яка зродилася зі щільного мороку нічної віддаленої пустизни, взя-

ла Атреїв слід і рушила в бік Боліт Смутку. Нічому і нікому в Фантазії вже не вдасться збити її з цього сліду.

Бастіян підпер рукою голову і задумливо дивився поперед себе.

— Дивно, — сказав він уголос, — що ніхто у Фантазії не може дати Дитинній Царівні нове ім'я.

Якби йшлося лише про те, аби вигадати Царівні нове ім'я. Бастіян легко міг би допомогти. Адже він був мастак вигадувати. Та, на жаль, хлопець був далеко не у Фантазії, де його здібності могли б придатися і навіть, можливо, принесли б йому визнання і прихильність. З іншого ж боку, в душі він вельми радів, що перебуває не там, а тут, бо в таку місцинку, як оті Болота Смутку, він не наважився би піти нізащо в світі. А там ж іще та моторошна тініста істота, що переслідує Атрею, а той навіть і не здогадується! Бастіянові страшенно хотілося перестерегти Атрею, та це було неможливо. Тож йому не залишалося нічого іншого, окрім як сподіватися. І читати далі.

IV.

ЙГРАМУЛЬ-БЕЗЛІЧ

прага і голод мучили Атрею. Уже два дні минули відтоді, як він залишив позаду Болота Смутку – і відтоді блукав кам'янистою пустелею, де не було нічого живого. Та дещиця їжі, яка ще лишалася від його мисливського провіанту, канула в чорні тванисті води разом із Артаксом. І ма-рно Атрею колупав землю і порпався поміж камінням, намацуючи руками хоч якийсь корінець: тут не ріс навіть мох, не було навіть лишайників.

Попервах Атрею радів, що тепер принаймні має твердий ґрунт під ногами, однак поступово йому довелося визнати, що становище радше погіршилося. Він заблукав. Тепер йому вже не вдавалося визначити сторони світу, тож

Атрею не знав, куди, в який бік рухається. Імлисті сутінки були однаковісінькими всюди, куди не глянь, вони не давали йому розпізнати на небі ані найменшого натяку на зорі. Між шпичастими скелями, котрі зусібіч громадилися докола нього, віяв холодний вітер.

Атрею видряпувався на гірські хребти, піднімався на вершечки скель, видирався ваверх, а тоді знову спускався вниз, та перед його зором відкривалися тільки все дальші і дальші гори, за якими тяглися все нові і нові гірські хребти, і так аж до обрію, на всі боки, куди тільки сягало око. Він йшов і йшов, та краєвид ніяк не змінювався. І ніде не було нічого живого: ні жучка, ні мурашечки, ані навіть грифів, які зазвичай терпляче переслідують блукальців, аж доки ті не сконають, – ніде нічогісінько.

Сумнівів не лишалося: край, де він оце заблукав, – Мертві Гори. Небагато кому довелося їх побачити, і вже так дійсно майже ніхто не повертався звідси живим. Та в старовинних піснях Атреювого народу була згадка про ці гори. Він пригадав собі строфу однієї такої прадавньої пісні:

*Для мисливця краща доля
В болотах густих пропасти.
Бо у Мертвих Гір країні
Є ота страшна безодня,
ЙГрамуль там живе, ця безліч,
Наижахливіша потвора..!*

Навіть якби Атрею знав, у який бік йому треба йти, що би повернутися, тепер це було б уже неможливо. Він зайшов надто далеко, відтак мусив рухатися тільки вперед – і це все, що йому залишалося.

Якби йшлося лише про нього, він, може, сів би собі у котрійсь із гірських печер – їх було багато у скелях – і не-

зворушно чекав би смерті, як це робили в таких випадках мисливці його племені. Але ж він був у Великих Пошуках. Тут ішлося про життя Дитинної Царівни і про долю цілої Фантазії. Він не сміє здаватися.

Тож він рухався далі, то вгору, то вниз, і з часом почав розуміти, що вже довго йде, немов сновида, а його дух ви-тає деінде і повертається до нього вкрай неохоче.

Бастіян здригнувся. Вежеві дзигарі вибили першу. На сьогодні уроки закінчилися.

Бастіян дослухався до галасу і вигуків дітей, які вибігали з класів у коридори. Чув тупотіння безлічі ніг по сходах. Ще якусь часину крики і тупіт долинали вже з вулиці. А тоді нарешті в шкільному будинку запала цілковита тиша.

Ця тиша налягла Бастіянові на серце, наче задушлива, важка ковдра, вона не давала йому дихати, ніби аж душила. Відтепер він сам як перст у цьому великому шкільному будинку — сам на всю решту дня і на цілісіньку ніч, і ще бозна на скільки. Відтепер справа ставала надзвичайно серйозною.

Інші пішли собі додому обідати. Бастіянові теж хотілося їсти, він мерз — попри те, що накинув на себе військові коци. Нараз він втратив усю свою відвагу, а увесь план видався йому геть безглуздим і божевільним. Захотілося піти додому — вже, негайно, не зволікаючи! Власне, ще можна. Аж до цієї миті тато не міг ні про що здогадуватися. Бастіянові навіть не доведеться розповідати йому, що він сьогодні прогуляв школу. Колись воно, звісно, вилізе на яв, але доки це станеться, мине чимало часу. А як воно буде з украденою книжкою? Так. І в цьому теж доведеться колись зізнатися. Тато врешті-решт муситиме з цим змиритися — так само, як мириться з усіма розчаруваннями, що їх йому готує Бастіян. Тож наразі у Бастіяна нема підстав боятися тата. Ймовірно, тато просто, ні про що не розводячись, піде до пана Кореандера — і все владнає.

Бастіян уже схопив книжку в оправі з шовку мідяного кольору, щоби покласти її у ранець, та зненацька спинився.

— Ні, — промовив він раптом у тишу горища, — Атрею так легко не здався би — після перших-ліпших труднощів і випробувань. Я мушу довести почате до кінця. Тепер я вже задалеко зайшов, щоб повертатися, хай що з цього вийде.

Він почувся дуже самотнім, та все ж у цьому відчутті вгадувалося щось схоже на гордість, гордість від того, що залишився непохитним і не піддався спокусі.

Він таки ледь-ледь подібний до Атрею!

Настала така мить, коли Атрею дійсно не міг іти далі. Перед ним зяяла Велика Безодня.

Величне жахіття цього видовища неможливо описати словами. Навкоси через край Мертвих Гір розверзлася тріщина – приблизно на півмилі завширшки. Глибина ж цієї тріщини була незмірна.

Атрею лежав на виступі скелі й невідривно дивився вниз, у пільму, яка, здавалося, сягала самого нутра землі. Він узяв камінь, з людську голову завбільшки, що лежав на відстані витягнутої руки, і пожбурич його якомога далі. Камінь усе падав, і падав, і падав, аж доки його не поглинув морок. Атрею вслухався, але звуку падіння так і не дочекався, – а чекав довго.

І тоді Атрею зробив єдине, що йому ще лишилося: пішов понад краєм Великої Безодні. Йдучи отак, він щомиті був готовий зустрітися зі страшною потворою, найжахливішою з потвор, про яку розповідала давня пісня. Він не знав, що то за істота, знав лише, що їй на ім'я – Йґрамуль.

Велика Безодня перебігала через гірську пустелю зламистою лінією. Звісно, на самому її краю не було жодної стежки, тут здіймалося скелясте громаддя, що його Атрею доводилося долати, до того ж, декотрі каменюки часом дуже непевно хиталися під ногами. А іноді шлях йому перегороджували велетенські валуни, і доводилося через силу їх обходити, або ж відкривалися схили, порослі жерепом, або

ковзкі осипи жорстви, на якій ноги самі сповзали в бік провалля. Не раз від смерті Атрею відділяв крок – не більше.

Якби він знав, що слідом за ним іде переслідувач, який із кожною годиною наближається, він, можливо, й припустився б якоїсь необачності, помилки, за яку пізніше довелося би заплатити, та ще й дорого. Створінням, що його переслідувало, відколи він вирушив у дорогу, було те кошлате чудовисько з тіні і чорноти. За цей час імлиста постать чудовиська загула настільки, що його обриси стали цілком чіткими і виразними, відтак істоту можна було добре розгледіти. Це був вовк, чорний як смола, з вишкіреними страхітливими іклами. Свіжість сліду вказувала на те, що від жертви його відділяють усього лише кілька миль. І ця відстань невблаганно скорочувалася.

Та Атрею і не здогадувався про свого переслідувача, а тому вибирав собі шлях повільно і обережно.

Опинившись у вузькій печері, яка ніби звивистим тунелем вела крізь щільне громаддя скель, він зненацька почув якесь рокотіння, що його ніяк не міг собі пояснити, бо це рокотіння анітрохи не нагадувало жоден із відомих йому звуків. Це було якесь шкварчання, ревіння і бряжчання – усе водночас; і тої ж миті Атрею відчув, як задрижала гора, вглибині якої він був, і почув, як зі страшним грюкотом і тріском зі схилів цієї гори покотилися каменюки. Він почекав якийсь час, сподіваючись, що землетрус – чи що воно там – вгамується, та побачивши, що рокотіння триває далі, поповз уперед. Нарешті Атрею дістався до виходу і обережно визирнув.

І ось що він там побачив: над чорнотою Великої Безодні, натягнена від краю до краю, висіла страхітлива велетенська павутина. А в липких сітях цієї павутини, грубих і міцних, наче линви, бився, намагаючись вивільнитися, великий білий щастедракон. Він щосили бив лапами і хвос-

том, з кожним рухом дедалі безнадійніше заплутуючись у тенетах.

Щастедраconi належать до найрідкісніших істот Фантазії. Вони не схожі на звичайних драконів чи зміїв, які, подібно до велетенських огидних гадів, оселяються у глибоких норах, де панує нестерпний сморід, і бережуть якісь чи то справжні, чи то гадані скарби. Такі драconi – виплодки Хаосу – мають здебільшого злісливий або ж гнівливий характер, а їхні крила з перетинчастої шкіри нагадують крила лиликів, і за допомогою цих крил драconi з голосним шумом і доволі незграбно підіймаються у повітря, плюючись вогнем і кіптявою. Натомість щастедраconi – породження леготу, сонячного повітря і тепла, витвори непогамовної радості. А тому, незважаючи на те, що щастедраconi насправді таки чималенькі, ба навіть дуже великі, вони легенькі, як літні хмаринки. Тому їм не потрібно крил, щоб літати. Щастедраconi ширяють у небесах, плавають у повітрі, як риби у воді. Коли дивитися на них із землі, вони нагадують сповільнені блискавки. Проте найдивовижніше в них – це спів. Їхні голоси здаються відзвуками малинового передзвону і бринять, немов золотий гомін, а коли щастедраconi говорять зовсім тихо, здається, ніби чуєш цей подзвін дуже здалеку. Той, хто хоч раз почує цей спів, не зможе забути його до самої смерті і розказуватиме про нього своїм онукам.

Та щастедракон, що його саме бачив Атрею, аж ніяк не був у становищі, коли може хотітися співати. Довге, шовковисте тіло щастедракона – ціле у перламутровій лусці, яка вилискувала рожевим і білим, – скорчене і знерухомлене висіло, скуте тенетами несамовитої павутини. Довгі перисті пасма на щоках тварини, пишна грива, китиці розкішного хвоста і навіть перистий пух на лапах позаплутувалися в липкому павутинні так, що щастедракон ледве міг поворухнутися. І лише круглі очі на його лев'ячій морді

палахкотіли рубіново-червоним вогнем, засвідчуючи, що він іще живий.

Численні рани цієї прекрасної тварини кривавили, але було там і ще щось – щось велетенське; воно раз у раз, блискавично, мов чорна хмара, яка весь час змінювала свої обриси, накидалося на біле тіло щастедракона, безупинно його терзаючи. Це створіння скидалося то на страхітливо великого павука з довжелезними ногами, чие товсте тіло, вкрите чимось на кшталт чорної, цупкої, скуйовдженої шерсті, зблискувало безліччю очей, то перетворювалося на одну-єдину велику руку з довгими пазурами, яка намагалася розчавити дракона, а вже наступної миті воно ставало гігантським чорним скорпіоном, який встромляв у нещасну жертву своє отруйне жало.

Боротьба між цими двома могутніми істотами була запеклою, несамовитою і жахливою. Щастедракон іще намагався боронитися, видихаючи блакитне полум'я, і цей вогонь обпалював заріст потворного створіння, яке нападало на нього. Дим клубочився серед скель. Сморід майже душив Атрею. Щастедраконові якось вдалося відкусити потворному створінню одну з його довгих ніг. Але відкушена частина тіла не впала у глибочінь Великої Безодні: якусь мить вона несамохіть ворушилася в повітрі, а тоді повернулася на попереднє місце і з'єдналася з темною хмариною страхітливої потвори. Так ставалося знов і знов; здавалося, щастедракон кусає порожнечу; і він нічого не міг вдіяти, навіть коли йому вдавалося досягнути до потвори зубами.

Тільки зараз Атрею побачив те, чого досі не помічав: ціле це страхітливе створіння не мало одного якось окресленого тіла, а складалося з безлічі сталево-блакитних комах, які гуділи, немов розлючені шершні, а їхній щільний рій витворював усе нові і нові фігури.

Це, власне, і був Йґрамуль, і тепер Атрею зрозумів, чому його називають Безліччю.

Він вистрибнув зі свого сховку, схопився за Клейнод на грудях і щосили закричав:

– Спинись! Іменем Дитинної Царівни велю тобі: спинись!

Але його голос розчинився у ревищі та клекоті сутички. Навіть Атрею сам насилу його розчував.

І тоді, не роздумуючи, він побіг до них сам – побіг по клейких ливах павутини. Павутиння затремтіло під його ногами. Зненацька він втратив рівновагу, провалився крізь діру в сітях, повис на самих руках над мороком провалля, підтягнувся, прилип до тенет, але вивільнився і рушив далі.

Йґрамуль раптом відчув, що до нього щось наближається. Тої ж миті він обернувся і перелетів ближче, прибравши якнайстрахтіливішу подобу. Вигляд його був воістину страшний: тепер він став велетенським суцільним сталевосинім лицем з одним-єдиним оком над переніссям, і це око своєю величезною вертикальною зіницею, сповненою невимовної люті, витріщилося на Атрею.

Із грудей Бастіяна вирвався зойк, сповнений жаху.

Сповнений жаху зойк відлунював у проваллі, і відлуння різко металося туди-сюди. Йґрамуль повернув око спершу наліво, а потім направо, щоби подивитися, чи немає там ще якогось прибульця, бо цей хлопець, який стояв перед ним, залякнувши від жаху, просто не міг так закричати. Але більше нікого не було.

– Невже Йґрамуль почув мій крик? – подумав Бастіян, немовірно стривожений. – Але ж це взагалі неможливо!

І ось Атрею почув голос Йґрамуля. У нього був дуже високий і дещо хрипкуватий голос, і цей голос зовсім не

пасував до велетенського обличчя. Та й уста, коли Йґрамуль говорив, не ворушилися. Його мова була наче дзижчання велетенського рою роз'юшених шершнів, яке укладалося у слова:

– А, двоногий! – почув Атрею. – Після такого тривалого голодування – відразу два смаколики! Що за щасливий день для Йґрамуля!

Щоб відповісти, Атрею довелося зібрати всі сили. Вів підніс Сяйво до єдиного ока потвори і запитав:

– Знаєш цей Знак?

– Підійди-но ближче, двоногий! – продзижчав багатоголосий хор. – Йґрамуль дуже зле бачить.

Атрею ще на крок наблизився до лица. Обличчя Йґрамуля розверзло рот. Замість язика в ньому було безліч палякотливих мацаків, клешень і шпичаків.

– Ще ближче! – продзижчав рій.

Атрею підступився ще на крок, опинившись так близько перед лицем потвори, що тепер виразно бачив безліч ставево-синіх істот, які дико роїлися і кишіли. Попри це, страхітливе обличчя Йґрамуля залишалося загалом непорушним.

– Я – Атрею, – сказав він, – і я виконую доручення Дитинної Царівни.

– Ти прийшов дуже невчасно, – помовчавши якусь мить, відповіла потвора дзижчанням, сповненим гніву. – Чого тобі треба від Йґрамуля? Він дуже зайнятий! Ти що, не бачиш?

– Я хочу цього щастедракона, – відповів Атрею. – Віддай його мені!

– Навіщо він тобі, двоногий Атрею?

– На Болотах Смутку я втратив коня. Мені треба дістатися до Південного Оракула, бо лише Уюляля здатна сказати, хто може дати Дитинній Царівні нове ім'я. Якщо вона

його не отримає, то помре, а разом із нею загине ціла Фантазія, у тому числі й ти, Йґрамуле, що зवेशся Безліччю.

– А... – протяжно продзижчало страхітливе обличчя. – То ось у цьому причина появи місць, які раптом перетворюються на Ніщо?

– Так, – відказав Атрею. – Отож і ти про це знаєш, Йґрамуле. Проте Південний Оракул надто далеко, щоби я зміг дістатися до нього, на це мені не вистачило б життя. Тому я кажу, що мені потрібний цей щастедракон. Якщо він помчить мене в піднебессі, то, можливо, мені поталанило досягти мети.

Із рою, який творив страхітливе обличчя Йґрамуля, почулося щось багатоголосе, схоже на хихотіння.

– Помиляєшся, двоногий Атрею. Нам нічого не відомо ні про Південний Оракул, ані про Уюлялю, але ми знаємо, що щастедракон уже не зможе тебе понести. Бо навіть якби він не був поранений, ваша подорож усе одно потривала б так довго, що за той час хвороба встигла б здолати Дитинну Царівну. Бо ці Пошуки, двоногий Атрею, тобі треба міряти не твоїм життям, а її.

Погляд ока з велетенською вертикальною зіницею було майже неможливо витримати, й Атрею похилив голову.

– Це правда, – сказав він тихо.

– До того ж, – промовило обличчя, – у тілі щастедракона вже є Йґрамулева отрута. Відтак жити йому залишилося всього лише приблизно годину.

– Отож, – прошепотів Атрею, – надії не залишилося: ані для нього, ані для мене, ані для тебе, Йґрамуле.

– Що ж, – продзижчав голос, – Йґрамуль принаймні ще один раз як слід попоїсть. Та й хто сказав, що це справді остання Йґрамулева пожива? Йґрамуль знає спосіб – та ще й який! – блискавично перенести тебе до Південного Оракула. Ось тільки чи сподобається він тобі, двоногий Атрею?..

– Про що ви говорите?

– Це таємниця Йґрамуля. Тому що творіння Безодні теж мають свої таємниці, двоногий Атрею. Досі Йґрамуль ніколи цю таємницю не зраджував. І тобі теж доведеться присягнути, що ніколи її не зрадиш. Бо це би страшенно нашкодило Йґрамулеві, ой, дуже нашкодило б!

– Присягаю. Кажі!

– Ти мусиш дозволити Йґрамулеві вжалити тебе.

Атрею з жахом відсахнувся.

– Йґрамулева трутизна, – продовжував голос, – вбиває впродовж години, зате дає тому, хто носить її в собі, владу опинитися в будь-якому місці Фантазії – де тільки забажає. Подумай-но лишень, що було б, якби про це стало відомо! Усім жертвам вдавалося б вислизати Йґрамулеві з-під носа!

– Година? – скрикнув Атрею. – Та що я зможу за цю годину зробити?

– Що ж, – продзижчав рій, – усе ж, мабуть, більше, ніж за всі ті години, які ще залишатимуться у тебе, коли залишишся тут. Вирішуй сам!

Атрею боровся зі собою.

– А ти відпустиш щастедракона, якщо я попрошу про це іменем Дитинної Царівни? – запитав він урешті.

– Ні, – відповіло обличчя. – Ти не маєш права просити про це Йґрамуля, навіть якщо носиш Аури-Сяйво. Дитинна Царівна дозволяє нам бути тими, ким ми є. Тому Йґрамуль теж кориться її Знаку Всеваддя. І ти це чудово знаєш.

Атрею все ще стояв із похиленою головою. Те, що сказав Йґрамуль, – правда. Отож, йому не вдасться врятувати білого щастедракона. Його власні бажання нічого не ваять. Він підвівся і мовив:

– Зроби те, що запропонував!

Блискавично налетіла на нього сталевосіра хмара, оточивши його зусбіч. Він відчув нестерпний біль у лівому

плечі – і встиг ще подумати: «До Південного Оракула!» А тоді йому почорніло в очах.

Коли вовк невдовзі дістався до цього місця, то побачив велетенську павутину – і більш нічого. Слід, по якому він досі йшов, раптово вривався, і, попри всі вовкові зусилля, йому так і не вдалося його віднайти.

Бастіян зупинився. Він почувався геть кепсько – так, ніби і в його тілі опинилася Йґрамулева отрута.

– Дяка Богу, – сказав він подумки, – що я не у Фантазії. На щастя, у дійсності таких страховиськ не буває. Усе це тільки вигадка.

Та чи справді все це лише вигадка? Як же тоді так сталося, що до Йґрамуля – а може і до Атрею – долинув сповнений жаху Бастіанів зойк?

Ця книга поступово починала ставати моторошною.

V.

ДВОСЕЛЕНЦІ*

На якусь моторошно довгу мить Атрею здолав сумнів, чи, бува, Йґрамуль усе-таки не ошукав його, бо, отямившись, побачив, що і далі перебуває в скелястій пустелі.

Він натужно підвівся. І лише тепер помітив, що хоч і перебуває в гірській пустелі, але вона якась геть інакша. Тут земля виглядала складеною з іржаво-червоних скелястих брил, нагромаджених і насунутих одна на одну так, що скрізь, куди не глянь, витворювали дивовижні вежі і піраміди. Поміж ними землю вкривали низенькі кущі й зарості трави. Нависала пекельна спека. Краєвид був увесь залитий сліпучим, ба навіть нестерпним сонячним світлом, що немилосердно разило очі.

* неоковирний неологізм Прохаська, насправді «Двое поселенців»

Атрею обмацав рукою обличчя. На віддалі десь із миллю звідси він зауважив скелясту браму неправильної форми, арку якої утворювали горизонтально викладені незугарні подовгасті кам'яні плити. Заввишки брама могла мати десь зо сто стіл.

Невже це вхід до Південного Оракула? За брамою далеко (наскільки сягало око Атрею) простягалася безконечна порожня рівнина: жодної споруди, жодного храму, жодного гаю – нічогісінько, що бодай віддалено могло нагадувати Оракул.

Він усе ще міркував, що робити, коли зненацька почув глибокий гулкий голос, який відлунював стугонінням, наче з бронзи:

– Атрею!

А тоді знову:

– Атрею!

Він озирнувся і побачив, що з-за однієї з іржаво-червоних кам'яних веж до нього бреде білий щастедракон. Із його ран струменіла кров, і він був такий кволий, що на силу доплентався до Атрею.

Попри те, лукаво підморгнув своїм рубіново-червоним оком і сказав:

– Не дивуйся аж так, що я теж опинився тут, Атрею. Висячи в павутині, я, хоч і був наче паралізований, але чув усе, що казав тобі Йґрамуль. То й подумав собі: він же і мене вже вкусив, чом би, в такому разі, й мені не скористатися таємницею, яку він тобі зрадив*? Ось я і втік.

Атрею втішився.

– Мені нелегко було полишати тебе на поталу Йґрамулеві, – сказав він. – Але що я міг зробити?

– Нічого, – відповів щастедракон. – Та все-таки ти врятував мені життя, хоч і не без моєї участі.

І знову підморгнув, тепер уже другим оком.

* Зраджують когось, а таємницю довіряють

– Врятував життя, – повторив Атрею. – Одначе тільки на годину, більше часу в нас нема. Я відчуваю, як із кожною хвилиною ЙГрамулева трутизна діє все дужче і дужче.

– На кожную отруту знайдеться протиотрута, – відказав щастедракон. – Ось побачиш, усе закінчиться добре.

– Хотів би я знати як, – зітхнув Атрею.

– І я теж, – відказав щастедракон. – Але ж якраз оце і чудово! Відтепер тобі таланитиме в усьому. Врешті-решт, я таки не будь-хто, а щастедракон. Навіть висячи в павутині, я не втрачав надії – і, як бачиш, не даремно сподівався.

Атрею всміхнувся.

– Скажи-но, чому ти перенісся саме сюди, а не в якесь інше, ліпше місце, де тобі, можливо, вдалося б знайти протиотруту?

– Бо відтепер моє життя належить тобі, – сказав щастедракон. – Якщо тільки ти захочеш його прийняти. Я собі подумав, що Атрею знадобиться хтось, щоби швидко їздити в цих Великих Пошуках. Ось побачиш, одна справа – шкандибати на своїх двох, ба навіть гарцювати на гождому огирі, і зовсім інша – ширяти у піднебессі на спині у щастедракона. То що, згода?

– Згода.

– До речі, – додав дракон, – я називаюся Фухур.

– Чудово, Фухуре, – сказав Атрею. – Але поки ми тут балакаємо, спливає та дрібка часу, яка нам іще залишилася. Мені треба щось робити. Але що?

– Покладатися на щастя, – відповів Фухур, – що ж іще? Та Атрею його вже не чув.

Він упав і лежав непорушно, огорнений м'якими вигинами драконового тіла.

ЙГрамулева отрута діяла.

Коли Атрею – хтозна за який час – знову розплющив очі, то спершу не побачив нічого, крім неймовірного, дуже дивного лица, що схилилося над його обличчям. То було

найпоораніше зморшками лице, яке йому коли-небудь доводилося бачити, та й завбільшки воно було як кулак. А ще воно було темно-брунатне, мов печене яблуко, а очка на ньому жевріли, наче зорі. Волосся над личком прикривало щось, що нагадувало очіпок із зів'ялого листя.

Тої ж миті Атрею відчув, що йому до вуст піднесли якесь горня.

– Добрий лік*, лепський лік! – промурмотіли малесенькі губенята, теж зморшкуваті на цьому всуціль поморщеному личку. – Пий, дитинко, пий. Воно помічне!

Атрею пригубив. Смакував напій незвично: ледь солодко і трохи терпко.

– Що зі щастедраконом? – через силу видушив він.

– Усе гаразд, – відповів шепелявий голосочок, – не журися, хлопчику. Він одужає. Найгірше вже позаду. Пий-но, пий!

Атрею відпив іще ковток і негайно поринув у сон, однак цього разу то був глибокий, цілющий сон.

Вежеві дзигарі вибили другу.

Бастіян уже не міг далі стримуватися: йому негайно треба було в туалет. Хотілося вже давніше, але він усе ніяк не міг відірватися від читання. До того ж, він трохи боявся спускатися вниз, у приміщення школи. Він говорив собі, що це побоювання цілком безпідставне, адже там нікого нема, отож ніхто його не побачить. І все одно боявся — так, ніби сама будівля школи була якоюсь істотою, яка за ним стежить.

Але тут нічого не вдієш: треба — то треба!

Бастіян поклав книжку розгорнутими сторінками вниз на край стосу матів, підвівся і підійшов до дверей комірчини. Якусь часинку прислухався. Його серце голосно калатало. Ніде ані шелесне. Він відчинив засувку і поволі перекрутив у замку велетенський ключ. Коли натиснув на клямку, двері відчинилися, голосно зарипівши.

* ліки (Прохаська не обходить, що найперше діти подумують про лічбу)

У самих шарпетках він помчав униз, не замикаючи за собою дверей, щоби зайвий раз не зчиняти шуму. А тоді прокрався сходами на перший поверх. Перед ним відкрився довгий коридор із помальованими в шпинатовий колір дверима класних кімнат. Учнівський туалет був у протилежному кінці. Хлопця вже не на жарт притисло, і він побіг що мав сили. Він домчав до рятівної місцинки таки дійсно в останню мить.

Сидячи на унітазі, Бастіян розмірковував, чому, власне кажучи, герої книжкових історій ніколи не мають таких клопотів. Одного разу — тоді він був набагато менший — Бастіян навіть запитав на уроці релігії, чи наш Господь Ісус теж мав людські потреби, адже він їв і пив, як звичайна людина. Клас аж зайшовся реготом, а вчитель релігії зробив йому запис у щоденнику про «антисоціальну поведінку». Відповіді на це питання Бастіян так ніколи й не дочекався. А він же зовсім не мав наміру поводитися антисоціально.

— Очевидно, — сказав собі Бастіян, — ці речі — надто побічні та неістотні, щоби згадувати про них у таких історіях.

Хоча якраз для нього ці речі іноді могли набувати надзвичайної ваги, часом ставлячи його в незручне — ба навіть просто-таки відчайдушне — становище.

Упоравшись, він потягнув за ланцюжок, щоби злити воду, і тільки-но збирався вийти, як нараз почув у коридорі кроки. Хтось відчиняв і знову зачиняв класні двері — по черзі, одні за одними. Кроки наближалися.

У Бастіяна мало серце не вистрибнуло з грудей. Де сховатись? Він стояв, заціпенівши.

Двері до туалету відчинялися — на щастя, відчинилися так, що прикрили собою Бастіяна. Увійшов шкільний сторож. Він зазірав у кожну кабінку. Дійшовши до тієї, де ще стікала вода і похитувався ланцюжок, він на мить вражено застиг. Тоді щось буркнув. Одначе, зауваживши, що вода перестала текти, знизав плечима і вийшов. Його кроки завмерли на сходах.

Увесь цей час Бастіян не наважувався навіть дихнути, але тепер глибоко відітхнув. Уже виходячи, помітив, як трусяться коліна. Тишком-нишком, але прожогом Бастіян промчав коридором

із помальованими у шпинатовий колір дверима класних кімнат, тоді — сходами нагору і прошмигнув у комірчину. І тільки коли знову зачинив двері на ключ і на засувку, відітхнув з полегкістю. Перевівши дух, він знов уместився на своєму лежку з гімнастичних матів, загорнувся у військові коци і взявся до читання.

Прокинувшись, Атрею почувався цілком здоровим і сповненим сил. Тому відразу сів.

Була ніч, та місяць світив дуже ясно. Атрею побачив, що лежить на тому самому місці, де свого часу впав коло щасте дракона. Фухур – тут же, біля нього, – дихав спокійно і глибоко. Здавалося, щасте дракон спить. Усі його рани загоїлися.

Атрею помітив, що його власним плечем теж хтось заопікувався. Його перев'язали, хоч сама пов'язка була не з тканини, а з зілля, з волокон і стебел рослин.

За кілька кроків від них у скелі виднілася маленька печерка. Вхід у печерку мерехтів тьмяним світлом.

Намагаючись не ворушити лівою рукою, Атрею обережно підвівся і підійшов до низенького входу. Нахилився – і побачив усередині приміщення, що виглядало наче кухня алхіміка, але в мініатюрі. Вглибині печерки у відкритому каміні потріскував веселий вогонь. Скрізь лежали і стояли тиглі та казанки, а також пляшки та колби якихось химерних форм. На полиці стосами були поскладані торбинки з різноманітним сухим зіллям. І столик, який стояв посередині, і решту меблів, вочевидь, було зроблено з кореневищ і пеньків. Загалом, це житло справляло враження надзвичайно затишного.

Допіру зачувши, як хтось кахикає, Атрею помітив, що у фотелі перед каміном сидить якийсь крихітний чоловічок. На голові він мав щось на кшталт капелюха з корінців, який нагадував вивернуту чашку люльки. Личко чоловічка теж було темно-брунатне і зморшкувате, точнісінько як те,

що його він побачив над собою, отямившись уперше. Втім, у чоловічка на носі сиділи великі окуляри, і, можливо, саме тому риси його обличчя тепер видовжилися і виглядали стривоженими. Чоловічок читав якусь велику книжку, ідо лежала в нього на колінах. Але тоді з іншої кімнати, яка містилася десь углибині печери, придибцяла друга малесенька постать, і Атрею відразу впізнав, що то якраз вона так ним опікувалася. Щойно тепер він розгледів, що це жіночка. Крім очіпка із зів'ялого листя, вона – так само, як і чоловічок у фотелі перед каміном, – мала на собі щось подібне до чернечої рясни, очевидно, теж зробленої з листя і трави. Вона щось вдоволено мугикала собі під ніс і потирала рученята, а тоді заходилася поратись коло казанка, який висів над вогнищем. Обидві людинки були ледве чи вищі за ногу Атрею від стопи до коліна. Було очевидно, що тут ідеться про представників широко розгалуженого сімейства гномів, хоч оці двоє і були доволі незвичайні на вигляд.

– Жінко, – заговорив чоловічок сварливим тоном, – не заступай мені світла! Ти перешкоджаєш мені в науці!

– Та хай тобі грець із твоєю наукою! – відрубала жіночка. – Кому вона здалася? Зараз важливо приготувати мій цілющий еліксир. Тим двом, котрі там, надворі, ще потрібно його пити.

– Тим двом надворі, – роздратовано заперечив чоловічок, – набагато потрібніші моя порада і моя допомога.

– Та про мене, – відказала жіночка. – Але тільки коли вони оклигають. Ану, відступися, старий!

Чоловічок, буркочучи, трохи посунувся на своєму фотелі.

Атрею кашлянув, щоби звернути на себе увагу. Двоє гномів повернули голови в його бік.

– Він уже одужав, – сказав чоловічок. – Тепер моя черга!

– Нічого подібного! – визвірилася на нього жіночка. – Я вирішую, хто тут здоровий, а хто ні. Твоя черга настане тоді, коли я скажу, що настала твоя черга!

Тоді вона звернулася до Атрею:

– Ми радо запросили би тебе увійти. Але для тебе тут трохи затісно. Ще хвилю! Я вже до тебе виходжу.

Вона ще щось розтовкла в малесенькій ступці, висипала її вміст до казанка. Потім помила руки і витерла їх об фартушок, примовляючи при цьому до чоловіка:

– А ти сиди тут камінчиком, Енгівуку, доки я тебе не покличу, зрозумів?

– Добре, добре, Ургль, – промурмотів чоловічок.

Ургль вийшла надвір. Вона прискіпливо оглянула Атрею своїми примруженими оченятами, дивлячись на нього знизу догори.

– Ну, що? Здається, тобі вже ліпше, га?

Атрею кивнув.

– Не болить уже? – допитувалася вона.

– Ет, про це навіть згадувати не варто, – відповів Атрею.

– Ну, то як, – напосідала на нього жіночка з оченятами-жаринами, – болить чи ні?

– Ще ледь поболює, – пояснив Атрею, – та це вже дрібниці...

– Але не для мене! – засопіла Ургль. – Не терплю, коли пацієнти вказують лікареві, що – дрібниці, а що –ні! Що ти у цьому тямшиш, ти, пташа жовтодзьобе! Власне, воно ще мусить трохи боліти, перш ніж загоїтися остаточно. Бо якби тебе не боліло, це означало би, що рука відмерла.

– Вибачте! – мовив Атрею, якому здалося, що він – як мала дитина і що його оце бештають*. – Я хотів лише сказати... Тобто – я хотів подякувати.

– Та що вже там! – обірвала його Ургль. – Цілителька я

* ганять

чи ні? Я лише виконую фахові обов'язки. А коли Енгівук, мій старий, побачив Сяйво, що висить у тебе на шиї, тут і думати було нічого.

– А Фухур? – запитав Атрею. – Як він там?

– А це ще хто такий?

– Та ж білий щастедракон.

– А-а-а! Ще не знаю. Йому перепало трохи більше, ніж тобі. Та мав би оклигати. Я майже певна, що він одужає. Зараз йому потрібен спокій. Де ж це ви нахапалися тієї отрути, га? І хто ви взагалі такі?

Тим часом Енгівук теж вибрався з печерки і прислухався до розмови Ургль з Атрею. А коли йому увірвався терпець чекати, ступив крок наперед і вигукнув:

– Ану тихо, стара! Тепер моя черга!

Після цього він обернувся до Атрею, скинув свого люлькоподібного капелюха, пошкріб лису маківку і промовив:

– То як тебе, кажеш, звати?

– Атрею.

– Не зважай на її тон, Атрею. Стара Ургль іноді буває трохи зарізка, але насправді вона не зла. Моє ім'я – Енгівук. Та нас іще називають двоселенцями. Може, чув колись?

– Ні, – зізнався Атрею.

Здавалося, Енгівук навіть трохи образився.

– Що ж, – вирішив він. – Ти, либонь, не обертаєшся в наукових колах, бо інакше тобі сказали б, що якщо хочеш потрапити до Уюлялі в Південний Оракул, то ліпшого порадника, ніж я, не знайти. Отож, ти звернувся за відповідною адресою, хлопче!

– Та годі вже! Не дмися, бо луснеш! – урвала його стара Ургль.

Вона зішла з каменяки, на якій сиділа, і зникла, щось бурмочучи, у печері. Енгівук вдав, що недочув, і далі працював своє.

– Я тобі все поясню, – мовив гном. – За ціле своє життя я вивчив цю штуку вздовж і впоперек. Навіть облаштував обсерваторію – спеціально з цією метою. Невдовзі планую видати велику наукову працю про Південний Оракул. Її заголовок буде такий: «Загадка Уюлялі: розгадка професора Енгівука». Звучить некепсько, га? На жаль, щоб її завершити, бракує кількох дрібничок. І ти, хлопче, міг би мені в цьому допомогти.

– Обсерваторію? – раптом перепитав Атрею, який не знав цього слова.

Енгівук ствердно кивнув, його оченята засяяли з гордощів. Жестом руки він запросив Атрею йти за ним.

Між величезними кам'яними брилами вгору спиналася вузенька, звивиста стежечка. Де-не-де – там, де вона здійснювалася особливо стрімко, – було вибито мініатюрні східці. Для Атрею, ясна річ, східці були замалі, тож хлопець просто переступав через них. Та все одно він ледве встигав за гномом, який хутко дріботів попереду.

– Ніч сьогодні – місячна, ясна, – долинув до нього голос Енгівука, – тож ти все розгледити як слід.

– Що – все? – допитувався Атрею. – Уюлялю?

Та Енгівук лише нетерпляче відмахнувся і подибав далі.

Нарешті вони дісталися на вершечок скелястої гори. Тут поверхня у них під ногами була зовсім рівна, і тільки з одного боку здіймалося щось на кшталт природного насипу, оточеного бар'єром із кам'яних плит. Посередині однієї з цих плит був отвір, вочевидь, просвердлений якимось інструментом. Перед отвором стояв маленький телескоп, закріплений на штативі, виготовленому а кореня.

Енгівук зиркнув крізь отвір, щось там відрегулював, легенько покрутивши кілька гвинтиків, а тоді вдоволено кивнув і підкликав Атрею, аби той подивився.

Атрею послухався, але, щоби скористатися з запрошення, йому довелося лягти на кам'яну долівку обсерваторії. Спершись на лікті, він зазирнув у телескоп.

Телескоп був спрямований на велику скелясту браму і налаштований так, що в поле зору потрапляла тільки нижня частина правої опори. І тут Атрею побачив, що коло цієї опори, випроставшись, високий і геть непорушний, сидить велетенський сфінкс, весь осяяний місячним світлом. Його передні лапи були як у лева, задня частина тіла – як у бика, на спині він мав гігантські орлині крила, а обличчя сфінкса було лицем жінки, тобто людським, – принаймні за формою, тому що вираз цього обличчя аж ніяк не був людським. Неможливо було сказати, чи це обличчя всміхається, чи виражає безмірний сум, чи, радше, цілковиту байду-жість.

Атрею розглядав його досить довго і врешті-решт вирішив, що воно сповнене безмірної жорстокості; втім, тут-таки змінив думку: тепер він не бачив у цьому обличчі нічого, крім безмежної радості.

– Та годі вже, годі! – почув він над вухом голос гнома. – Ти ж однаково не розгадаєш таємниці сфінксового обличчя. Це з кожним отак. І зі мною – теж. Усе життя дивлюся, а таїни так і не збагнув. Ану, дивись-но тепер сюди – на другого!

Він щось покрутив, зображення посунулося мимо склепіння брами, за яким простягалася лише неосяжна пустеля, а потім у полі зору опинилася ліва опора, біля якої у такій самій позі сидів другий сфінкс.

Його велетенське тіло у сяйві місяця блідо світилося якимсь дивним матовим блиском, так, наче було з рідкого срібла. Здавалося, своїм відстороненим, відсутнім поглядом він дивиться на першого сфінкса, тоді як той – таким самим поглядом – дивиться в бік другого.

– Це статуї? – запитав тихо Атрею. що ніяк не міг відірвати від них очей.

– О ні! – відказав Енгівук і захихотів. – Це справжні, живі сфінкси. Ходімо вниз! Як на перший раз, ти побачив цілком досить. Я все тобі поясню.

І він затулював телескоп долонею, тож Атрею більше нічого не було видно.

Поверталися вони мовчки.

VI. ТРИ МАГІЧНІ БРАМИ

ухур іще міцно спав, коли Енгівук з Атрею повернулися до печерки гномів.

Тимчасом старенька Ургль винесла столик надвір і накрила його, понаставлявши всіляких солодощів і загущених соків з ягід і зел.

Крім того, на столику стояли дзбаночок запашного гарячого чаю з зілля та кілька питних мисочок*. Цей натюрморт доповнювали дві крихітні олійні лампадки.

– Сідайте! – наказала Ургль. – Атрею насамперед мусить щось з'їсти і напитися, щоби набратися сили. Самих лише ліків не досить.

– Дякую, – сказав Атрею. – Я почуваюся дуже добре.

– Не переч! – фиркнула Ургль. – Доки ти тут, робиш, що тобі кажуть, так собі й затям! Отрута в твоєму тілі нейтралізована. Значить, нема чого поспішати, хлопчику. Часу в тебе – скільки завгодно, тож користай із цього.

– Але ж ідеться не про мене, – заперечив Атрею. – Дитинна Царівна – при смерті. Можливо, тут уже важить кожна година.

– Фіглі-міглі! – промурмотіла маленька бабця. – Кому спішно, з того смішно. Поспіхом нічого не досягнеш. Сідай-

* Нове слово у харчуванні, виявляється, миски можна пити.

но! Їж! Пий! Ну ж бо! І не переч!

– Ліпше скорися, – прошепотів Енгівук. – Хто-хто, а я таки трошки знаю цю жіночку. Коли вона вб'є собі щось у голову, то хоч кіл на тій голові теши. До того ж, нам і так треба побалакати – нам із тобою.

Отож Атрею, підібгавши ноги, примостився за крихітним столиком і почав призволятися. Він їв і пив – і йому й справді здавалося, що з кожним шматочком і з кожним ковточком в його жили і м'язи вливається золота, тепла життєва сила. Щойно тепер Атрею усвідомив, який він виснажений.

Бастіянові аж слинка потекла. Йому навіть здалося, що до нього долинули запахи страв, які стояли перед гномами. Він аж приюхався, та це він просто собі уроїв*. У нього в животі голосно забурчало. Терпіти таку муку було несила. Він вийняв із ранця решту канапки та яблуко і з'їв. Від цього трохи полегшало, хоча він аж ніяк не наситився.

А тоді до нього дійшло, що більше у нього нема ані крихти і що він оце поїв востаннє. Від цього слова Бастіянові стало страшно. І він спробував більше про це не думати.

– А де ти береш усі ці ласощі? – поцікавився Атрею, звертаючись до Ургль.

– Гай-гай, хлопчику, – відповіла вона. – Треба добре набігатися, ой як далеко набігатися, щоби знайти потрібні зела і рослини. Але цей упертюх Енгівук затявся: він хоче жити саме тут – і більше ніде, а все через ті свої пусті наукові дослідження! Бо вони, бач, важливі. А те, звідки у нього на столі береться їжа, його нітрохи не обходить!

– Жінко, – мовив Енгівук сповненим скривдженої гідності голосом, – та хіба ти щось тямиш у тому, що важливе, а що ні? Іди і роби своє. І дай нам поговорити!

* уявив

Ургль ображено зникла в печерці, а невдовзі звідти долинув брязкіт усілякого начиння.

– Та нехай собі там!.. – довірливо нахилився до нього Енгівук. – Насправді моя стара – добра і м’яка, але часом їй треба трохи понарікати. Послухай-но, Атрею! Зараз я розповім тобі дещо про Південний Оракул. Це тобі конче потрібно знати. Дістатися до Уюлялі зовсім непросто. Ба навіть досить важко. Втім, я не хотів би виголошувати перед тобою вчену доповідь. Можливо, буде краще, коли ти сам ставитимеш запитання. Розумієш, я трохи схильний відволікатися на несуттєві подробиці, на другорядне. Отож запитуй!

– Гаразд, – сказав Атрею. – Ким або чим є ота Уюляля?

– Прокляття! – аж рикнув Енгівук, сердито зблиснувши на нього оченятами. – Ти, як і моя стара, б’єш питанням просто в лоб. Що, не міг почати з чогось іншого?

Атрею замислився, а тоді спитав:

– А ота велика кам’яна брама зі сфінксами, яку ти мені показував, – це вхід?

– О, вже краще! – задоволено озвався Енгівук. – Так у нас діло піде. Так, ця брама – вхід, але після неї є ще дві брами, і щойно за третьою мешкає Уюляля – якщо про неї взагалі можна сказати, що вона «мешкає».

– А сам ти вже колись бував у неї?

– Та як ти собі це уявляєш?! – знову вибухнув Енгівук, дуже роздратований. – Врешті-решт, я ж науковець, я досліджую це питання. Збираю дані, звіти тих, хто там побував. Тобто тих, котрі повернулися, ясна річ. Це вкрай важлива праця! Я не можу собі дозволити особисто наражатися на ризик. Це могло би згубно позначитися на моїй праці.

– Розумію, – сказав Атрею. – А що то за три брами?

Енгівук підвівся, склав руки за спиною і, походжаючи туди-сюди, заходився пояснювати:

– Перша – Брама Великої Таїни. Друга – Брама Чарівного Дзеркала. А третя... Що ж, третя брама – це Брама Без Ключа...

– Дуже дивно, перебив його Атрею. – Наскільки я побачив, за тією кам'яною брамою немає нічого, крім безмірної, пустої і дикої площини. А де ж решта брам?

– Спокійно! – прикрикнув Енгівук. – Якщо ти весь час мене перебиватимеш, я не зможу нічого тобі пояснити. Усе це надзвичайно складно! Заковика ось у чому: друга брама з'являється щойно тоді, коли проминаєш першу. А третя – коли опиняєшся за другою. А Уюлялю можна зустріти, тільки пройшовши через третю браму. А до того цих брам немає. Не так воно все просто, га?

Атрею кивнув, але волів промовчати, щоби не дратувати гнома.

– Першу, Браму Великої Таїни, ти бачив крізь мій телескоп. Крім того, ти бачив коло неї двох сфінксів. Ця брама завжди відчинена – воно й зрозуміло: на ній немає ступок. І все ж таки ніхто не може пройти через цю браму. Хіба що, – тут Енгівук значущо підняв крихітний вказівний пальчик, – хіба що коли сфінкси заплющують очі. А знаєш чому? Тому що погляд сфінксів цілковито відрізняється від того, як дивляться решта істот. Усі ми – ти і я, і всі решта – дивлячись, щось бачимо. Бачимо світ. А сфінкси не бачать нічого. У певному сенсі вони незрячі. Зате їхні очі дещо випромінюють. І знаєш, що випромінюють їхні очі? Усі таїни світу. Тому сфінкси невідривно дивляться один на одного. Бо погляд сфінкса здатний витримати тільки інший сфінкс. А тепер уяви собі, що станеться з тим, хто наважиться наразити себе на погляди цих двох сфінксів! Він завмре, заціпеніє і не зможе зрушитися з місця, доки не розгадає всі таємниці цього світу. Що ж, дійшовши туди, ти і сам побачиш тлінні рештки цих бідолашних.

– Але хіба ти не казав, – не втримався Атрею, – що іноді сфінкси все ж заплющують очі? Хіба їм бодай час від часу не треба поспати?

– Поспати? – Енгівук аж захихотів. – Ой, тримайте, тримайте мене! Сфінкс – і спання?! Та ніколи в житті! Ти таки справді не маєш про це зеленого поняття. Однак твоє питання не позбавлене глузду. Ба більше: це саме те питання, якому присвячена моя наукова розвідка. Іноді буває – коли приходять декотрі відвідувачі, – що сфінкси заплющують очі і пропускають їх. Тож питання, на яке досі ніхто не дістав відповіді, звучить так: чому одних сфінкси пропускають, а інших – ні? Бо ж у дійсності воно є далеко не так, що пропускають мудрих, хоробрих і добрих, а дурних, боягузливих і злих – ні. Дзуськи! Я на власні очі бачив – до того ж не раз і не два, – як вони дозволяли пройти якомусь нещасному пришелепкові чи підступному негідникові, в той час як найдостойніші та найрозумніші іноді місяцями чекали, а тоді так і поверталися ні з чим. Здається, не має ані найменшого значення також і те, чи когось привели до Оракула біда і потреба, чи він хоче потрапити туди просто задля втіхи.

– А як же твої дослідження? – запитав Атрею. – Вони хоч якось це пояснюють?

Енгівукові оченята тут-таки гнівно запалали.

– Та ти слухаєш мене чи ні? Я ж тільки-но сказав, що досі ніхто не знайшов відповіді. Звісно, з часом, після багатьох років досліджень, я висунув кілька теорій. Спершу припустив, що вирішальним чинником для сфінксів є певні зовнішні прикмети, тілесні якості пошуковця: зріст, врода, сила тощо. Та вже невдовзі від цього припущення довелося відмовитися. Тоді я спробував простежити, чи існують якісь числові закономірності: скажімо, що завжди не проходять троє з п'яти, або що тут мають значення якісь іще складніші послідовності чисел: наприклад, тільки прості

числа; або числа, кратні якомусь числу. І це навіть трохи спрацьовувало, але тільки щодо минулого, бо для прогнозування ці мої гіпотези абсолютно не справилися. Врешті-решт я дійшов висновку, що рішення сфінксів цілком випадкові, що в цьому немає ні якогось сенсу, ані системи. Але моя стара переконана, що така точка зору – блюзнірська, до того ж геть позбавлена фантазії, що вона не має нічого спільного з високою наукою і що мені бракує уяви.

– А, то ти вже знову взявся за своє? – із печерки гномів почувся сповнений докору голос Ургль. – І не соромно тобі? Тільки тому, що та дрібка мозку, яка була в тебе у голові, остаточно зсохлася, ти, старий телепню, вважаєш, ніби можеш отак просто заперечувати найбільші таємниці світу, га?

– О, чуєш? – зітхнув Енгівук. – І найприкріше, що вона таки має рацію.

– А Клейнод Дитинної Царівни? – спитав Атрею. – Думаєш, сфінкси не зважатимуть на нього? Зрештою, вони ж, також створіння Фантазії.

– Це правда, – проказав Енгівук, покивавши головою завбільшки з печене яблуко. – Але ж для цього вони повинні побачити Клейнод. А вони нічого не бачить. Та їхній погляд тебе вразить. До того ж, я не певний, що сфінкси підкоряються Дитинній Царівні. Можливо, вони значніші від неї. Не знаю, не знаю... Так чи сяк, усе це вельми сумнівна справа.

– І що ти мені порадиш? – Атрею вирішив запитати руба.

– Ти приречений робити те саме, що й інші, – відповів гном. – Тобі слід дочекатися рішення сфінксів, – не розуміючи, чому вони так вирішили.

Атрею в задумі кивнув.

Із печерки вийшла маленька Ургль. В одній руці вона несла відерце з якоюсь рідиною, що густо парувала, а дру-

гою рукою притримувала оберемок сухих рослин. Щось мурмочучи собі під ніс, вона попрямувала до дракона, який ще й досі непорушно спав. Жіночка вилізла на нього і заходилася міняти йому оклади і пов'язки на ранах. Велетенський пацієнт тільки раз вдоволено зітхнув і випростався: здавалося, він нічого й не помітив.

– Ліпше б ти зробив щось корисне, – сказала вона Енгівукові, повертаючись до печерки, – замість того, щоб сидіти тут і патякати всілякі небилиці.

– Я роблю дуже корисну справу, – гукнув чоловічок їй навздогін. – Можливо, набагато кориснішу, ніж ти, але цього тобі ніколи не збагнути, простачко!

І, повернувшись до Атрею, додав:

– Вона вміє думати лише про практичні речі. Для високих думок їй бракує кебети.

Вежеві дзигарі вибили третю.

Якщо досі тато міг з тої чи іншої причини не зауважувати Бастіанової відсутності, то тепер уже він просто-таки не міг не помітити, що його син не прийшов додому.

Але чи тато взагалі стривожиться? Може, піде його шукати? Можливо, він уже сповістив поліцію? Закінчиться тим, що вісті про його зникнення і особливі прикмети передаватимуть по радіо. Бастіян відчув, як його щось кольнуло в животі.

Але якщо так, то де вони його шукатимуть? У школі? А може, навіть тут, на горищі?

А чи зачинив він двері, повертаючись із туалету? Цього Бастіян уже не пригадував, а тому підвівся і пересвідчився. Так, двері, що вели на горище, зачинені на ключ і замкнені на засувку.

Надворі вже поволі починало сутеніти. Світло, що проникало кризь засклений люк на даху, дедалі слабшало.

Щоби хоч якось розвіяти тривогу, Бастіян трохи походив комірчиною. При цьому він виявив чимало речей, які насправді нічого спільного зі школою не мали. Скажімо, старий, погнутий грамофон із голосником (трубою – прим. Hentaihunter) – хтозна, як

він сюди потрапив. В одному кутку було складено кілька картин у химерних позолочених рамах з пооббиваною ліпниною, на яких уже майже нічого не можна було розгледіти, хіба що чиїсь суворі обличчя ще ледь-ледь проступали на темному тлі. Був тут і колись посріблений, а нині поїдений іржею семираменний підсвічник*, в якому ще стирчали недогарки товстих воскових свічок, що опливли довгими бородами.

Нараз Бастіян неабияк злякався, бо в одному з темних закутків комірчини раптом ворухнулася якась постать. Тільки вдивившись уважніше, він зрозумів, що там стоїть велике напівсліпе дзеркало; у ньому Бастіян розпізнав своє невиразне відображення. Він підійшов ближче і якусь хвилю розглядав себе. Що ж, як не крути, а гарним Бастіяна таки не назвеш, а надто з його товстою, опецькуватою фігурою. А ця клишоногість! А розпливчате обличчя!.. Він поволі похитав головою і голосно промовив:

– Ні!

А тоді повернувся на свій лежак із матів. Тепер, щоби читати, йому доводилося підносити книжку до самих очей.

– То на чому ми зупинилися? – запитав Енгівук.

– На Брамі Великої Таїни, – нагадав йому Атрею.

– Ага, справді! Уявімо собі: тобі таки поталанило пройти через неї. Отож тоді – допіру тоді! – з’явиться друга брама. Брама Чарівного Дзеркала. Я вже сказав, що не можу нічого розповісти тобі про неї з власного досвіду чи на підставі власних спостережень. Я знаю про цю браму тільки те, що зібрано у звітах. Ця друга брама одночасно і відчинена, і зачинена. Звучить божевільно, чи не так? Може, ліпше сказати: вона ні не зачинена, ні не відчинена? Хоча і це звучить не менш божевільно. Одне слово: йдеться про велике дзеркало або щось подібне, хоча та штука – не зі скла і не з металу. Але із чого вона – цього ніхто ніколи так і не зміг мені сказати. Так чи інак, поставши перед ним, ти бачиш

* Можна було просто написати «семисвічник», але це не для Прохаська

самого себе, але бачиш себе не таким, як у звичайному дзеркалі. Ти бачиш не свою зовнішність, а своє істинне єство, правдиву глибинну сутність; бачиш себе таким, яким ти насправді є. Отож той, хто хоче пройти крізь це дзеркало, мусить, так би мовити, заглибитися в самого себе.

– У кожному разі, – припустив Атрею, – через Брану Чарівного Дзеркала пройти, мабуть, легше, ніж через першу.

– А от і помиляєшся! – вигукнув Енгівук і знову захопився збуджено походжати туди-сюди. – Дуже-дуже помиляєшся, юначе! Мені вже доводилося бачити, як власне ті відвідувачі, котрі мали себе за бездоганних, з лементом утікали від потвори, що вишкірялася на них із дзеркала. Декоотрих нам потім доводилося лікувати по кілька тижнів, щоби вони могли повернутися додому.

– Нам! – буркнула Ургль, яка саме проходила повз них з іще одним відерцем. – Тільки те й чую, що «нам» та «нам». Цікаво, кого ж це ти вилікував?

Енгівук лиш відмахнувся.

– Були і такі, – продовжував він свою оповідь, – котрі, вочевидь, теж побачили в дзеркалі щось неймовірно жахливе, та їм не забракло відваги: вони пройшли крізь дзеркало і пішли далі. Ще для когось відображення в Чарівному Дзеркалі було, загалом, не таким уже й страшним, але кожному доводилося долати внутрішній спротив, так би мовити, переступаючи через себе. Не можу, однак, сказати, що тут важить найбільше. Мабуть, для кожного інакше.

– Ну, гаразд, – сказав Атрею. – Але чи крізь це Чарівне Дзеркало можна пройти?

– Можна, – ствердно мовив гном. – Певно що можна, інакше воно не було би брамою. Логічно, чи не так?

– Але ж його можна і зовні обійти, – висловив здогад Атрею. – Правда?

– Правда, – повторив Енгівук, – ще й як можна! Ось тільки тоді за ним нічого не буде. Третя брама з’являється, якщо проходиш через другу браму, – лише так і не інакше. Скільки іще повторювати?

– А в чому полягає особливість третьої брами?

– О, тут справа надзвичайно ускладнюється! Бо ж Брама Без Ключа – зачинена. Просто зачинена. Зачинена – і квит! Там немає ні клямки, ні дірки від замка – нічогісінько! За моєю теорією, єдина рухома стулка цієї брами (а рухається вона не на завісах) виготовлена з фантастичного матеріалу – селену. Можливо, тобі відомо, що на світі немає нічого такого, що могло би розбити, зігнути або розчинити селен. Із ним нічого не можна вдіяти. Він незнищений!

– Тобто через цю браму взагалі неможливо пройти?

– Стривай-но лишень, хлопче, стривай! Адже ж були люди, котрі крізь неї проходили і говорили з Уюлялею, так чи не так? Значить, і цю браму можна відчинити.

– Але як?

– Послухай мене: фантастичний селен реагує на нашу волю. Саме наша воля робить його таким непіддатливим і міцним. Відтак що більше хтось прагне увійти, то міцніше замикаються двері. Та якщо комусь вдається забути про будь-який намір і не хотіти нічого, розумієш? – взагалі нічого! – перед ним двері відчиняються самі.

Атрею опустил очі й тихо промовив:

– Якщо це правда, то як же тоді я зможу пройти? Як же мені не хотіти?

Енгівук, зітхаючи, кивнув.

– Я ж бо й казав: Брама Без Ключа – найважча.

– Але якщо мені все-таки вдасться пройти навіть і крізь Браму Без Ключа, – продовжував Атрею, – то я опинюся у Південному Оракулі?

– Так, – відповів гном.

– І зможу поговорити з Уюлялею?

- Так, – відповів гном.
- А ким або чим є ота Уюляля?

– Не маю зеленого поняття, – відповів гном, і його оченята знову гнівно запалали. – Жоден із тих, які побували в неї, не схотів мені цього сказати. Як же мені завершити наукову працю, коли тут усі нараз поринають у загадкову мовчанку, га? Хоч сядь та й плач, хоч рви собі на голові у відчаї волосся – ну, це якщо в когось воно ще залишилося! Скажи, Атрею, коли ти дійдеш до неї, то розповіси мені? Розповіси? Я просто вмираю з цікавості, але ніхто-ніхто-ніхто не може мені допомогти. Прошу, пообіцяй, що розкажеш!

Атрею підвівся і подивився у бік Брами Великої Таїни, осяяної місячним світлом.

– Енгівуку, я не можу тобі цього пообіцяти, – промовив він тихо, – хоч щиро хотів би віддячити тобі за все. Але якщо ніхто ніколи нічого про це не каже, то на те мусять бути свої причини. І доки я їх не знаю, то не можу вирішувати, чи можна розповідати про Уюлялю комусь, хто сам там не побував.

– Ну, тоді забирайся звідси! – зарепетував гном, а з його оченят сипонули іскри. – Чорна невдячність! Всеньке життя намагаєшся розгадати надзвичайно важливу таємницю, істотну для всіх. Та коли просиш допомогу – дзуськи! І взагалі, даремно я витратив на тебе стільки часу!

Із цими словами він побіг до печерки. За мить десь углибині грюкнули двері.

Ургль, яка саме проходила повз Атрею, захихотіла і сказала:

– То він тільки так говорить, старий пеньок. Знову страшенно розчарований! А все через оті свої сміховинні дослідження! Дуже вже хочеться йому розгадати велику таємницю Південного Оракула і загадку Уюлялі. Подумати

тільки – наукове світило, знаменитий гном Енгівук. Та не бери собі того близько до серця! Не ображайся.

– Я не ображаюся, – мовив Атрею. – Але ти перекажи йому, будь ласка, що я від щирого серця дякую за все, що він для мене зробив. І тобі також дякую. Якщо мені буде дозволено, я йому про все розповім – нехай тільки повернуся.

– Ти що, уже покидаєш нас? – запитала старенька Ургль.

– Мушу, – відказав Атрею. – Не вільно гаяти часу. Тепер я вирушаю до Південного Оракула. Прощай! І, будь ласка, доглянь тим часом Фухура, мого щастедракона!

З цими словами він обернувся і пішов – пішов до Брами Великої Таїни.

Ургль якусь хвилю дивилася, як струнка постать Атрею і плащ, що розвівався за його плечима, зникають між скель. А тоді побігла за ним, гукаючи:

– Щастя тобі, Атрею!

Але вона не знала, чи почув він, чи ні. Дибцяючи назад до печерки, вона мурмотіла собі під ніс:

– Гай-гай, щастя йому таки знадобиться, ой як знадобиться.

Атрею вже майже наблизився до кам'яної брами. До неї ще залишилося якихось п'ятдесят кроків. Брама Великої Таїни була набагато більшою, ніж йому здавалося здалеку. За нею простяглася рівнина – така пустельна, що око не мало на чому зупинитися, тож погляд углибав у тій пустці: складалося враження, наче дивишся в цілковиту порожнечу. Перед Брамою Великої Таїни, а надто між двома опорами, Атрею побачив безліч черепів і кістяків. То були тлінні рештки найрізноманітніших жителів Фантазії, котрі намагалися пройти крізь браму, однак навіки застрягли, заціпеніли під поглядами сфінксів.

Утім, не це змусило Атрею зупинитися. Зупинитися його змусив вигляд сфінксів.

Відколи тривали Великі Пошуки, Атрею довелося чимало спізнати і пережити. На своєму шляху він уже стрічав і прекрасне, і жаске, та досі навіть не здогадувався, що перше та друге можуть становити єдину цілість, що краса може лякати, що вона здатна викликати жах.

Місячне сяйво заливало обидві велетенські постаті. Атрею поволі наближався до них – і йому здавалося, сфінкси весь час збільшуються, розростаючись у нескінченність. Головами вони немовби сягали місяця, а вираз облич, із яким вони вдивлялися одне в одного, безнастанно мінявся. По їхніх стрімко випростаних тілах, але передусім по їхніх людських (і водночас нелюдських) лицах перебігали імпульси жахної, незбагненої сили: так, наче сфінкси не просто стояли, як стоять, скажімо, мармурові статуї; так, наче вони щомиті збиралися зникнути – і водночас заново витворювали себе зі себе самих. І саме тому були набагато реальнішими за будь-які моноліти.

Атрею відчув страх.

Однак це не був страх перед небезпекою, яка йому загрожувала, ні; це був зовсім інший страх, що брався звідкись зосередини, з нього самого. Він майже не думав про те, що коли на нього впаде погляд сфінкса, він навіки знерухоміє і залякне на місці. Натомість його охопив страх перед незбагненим, перед чимось неймовірно величним, перед реальністю ірреального, що є чимось більшим та істиннішим, аніж зримає; і цей страх наліг на нього нестерпним тягарем, а ноги немовби налилися холодним, важким свинцем, і йому несила було ступити й кроку.

Та він усе одно йшов далі. Атрею намагався не дивитися ані вгору, ані вперед; він просто йшов. Опустивши голову, він дуже повільно просувався у напрямку до кам'яної брами. Тягар страху, який, здавалося, причавлював його до

землі, робився дедалі нестерпнішим. Але він усе йшов: крок за кроком, і знов: крок за кроком... Атрею не замислювався над тим, чи заплющили сфінкси очі, чи ні. У нього просто не було на це часу. Він також зовсім не думав про те, чи дозволять сфінкси йому пройти через браму, чи, може, власне тут і саме тепер його Великим Пошукам буде покладено край...

І якраз тої миті, коли Атрею відчув, що йому не вистачить сили волі навіть на те, щоби бодай ворухнути ногою, до нього долинуло відлуння власних кроків уже під склепінням брами. Водночас його відпустив увесь його страх; він покинув його так цілковито й остаточно, що Атрею нараз доглибно усвідомив: відтепер він, хоч би там що, більше ніколи не боїтиметься.

Тут він підняв голову – і побачив, що Брама Великої Таїни опинилась позаду. Сфінкси його пропустили.

А перед ним, на відстані десь двадцяти кроків, там, де досі була лише безмежна порожня рівнина, виникла Брама Чарівного Дзеркала. Велика й округла, наче ще один осяйний диск місяця (справжній місяць і досі висів високо в небі – просто над головою), брама матово світилася, як щире срібло. Важко було повірити, що проходити доведеться саме крізь цю гладеньку сріблясту металеву поверхню, та Атрею не вагався ні миті.

Він розраховував на те, що коли наблизиться до дзеркала, як це описував Енгівук, назустріч йому вирине якась моторошна з'ява – котрась із його потаємних личин. Утім, тепер, позаяк він позбувся всього свого страху, це не мало для нього жодного значення. Однак замість того, щоб угледіти в дзеркалі на місці свого відображення страхітливу потвору, він побачив у ньому щось, до чого анітрохи не був готовий і чого ніяк не міг збагнути. Отож, у дзеркалі він побачив опецькуватог • хлопчика з блідим обличчям, приблизно його віку, який, підібгавши ноги, сидів на лежку з

матів і читав книжку. Він був закутаний у порваний сірий коц. У цього хлопчика були великі й надзвичайно сумні очі. У напівтемряві за ним Атрею вдалося розгледіти кількох нерухомих тварин – орла, сову, лисицю; ще далі виднілося щось схоже на білий кістяк. Однак Атрею не зміг добре роздивитися, що це.

Бастіян аж зіщулився, коли до нього дійшло, що власне прочитав. Та це ж він сам! Опис збігався в усіх подробицях. Книжка затремтіла в його руках. Ну, це вже занадто! Тому що геть неможливо, щоби в друкованій книжці було написано щось, що стосувалося б тільки його, до того ж тільки в цю мить. Будь-хто інший у цьому місці, звичайно, прочитав би те саме. Очевидно, це якась божевільна випадковість. Хоча, без сумніву, ця випадковість є надзвичайно дивною.

— Бастіяне, — сказав він сам до себе, — ну й вигадник із тебе! Вигадник і фантазер! Будь ласка, негайно візьми себе в руки!

Він спробував вимовити ці слова якомога суворіше, але його голос усе одно трохи тремтів, тому що насправді Бастіян не був аж настільки певен, що це всього лише збіг і випадок.

«А якщо уявити собі, — подумав він, — що ті, котрі є там, у Фантазії, справді про мене знають? Це ж було би просто фантастично!»

Проте він не наважився сказати це вголос.

Коли Атрею проходив крізь своє відображення в дзеркалі, на його устах лежала здивована усмішка: він був трохи ошелешений тим, що так легко зміг пройти випробування, яке для інших виявлялося або вкрай важким, або навіть нездоланим. Треба сказати, що, проходячи крізь Чарівне Дзеркало, Атрею відчув якусь дивну внутрішню напругу, колючий дріж. Але тої миті він іще не розумів, що саме з ним сталося.

Зрештою, опинившись по той бік Брами Чарівного Дзеркала, Атрею забув геть усе про себе: всі свої спогади, всі

свої цілі та наміри – ціле своє дотеперішнє життя. Він нічого не пам'ятав про Великі Пошуки, які привели його сюди, не пригадував навіть свого власного імені. Тої миті Атрею був наче новонароджений.

Перед собою, на відстані лише декількох кроків, він побачив Браму Без Ключа. Однак Атрею не пам'ятав ані цієї назви, ні того, що збирався через браму пройти, щоби потрапити до Південного Оракула. Він не знав про себе взагалі нічого: ані чого він хоче, ані що йому робити. Ані чому опинився тут. Він почувався надзвичайно легко, і йому було дуже радісно на душі, тож він сміявся – без усякої причини, з самої лише радості.

Брама, що її він побачив перед собою, була невеличка і низенька, мов звичайнісінька хвіртка. Вона самотньо стояла посеред пустельної рівнини. Хвіртка, чи то пак Брама Без Ключа, була зачинена.

Якийсь час Атрею знічев'я розглядав цю хвіртку. Її було зроблено з матеріалу, який відсвічував мідяно-червоним. Це виглядало доволі гарно, але, досхочу її пороздивлявшись, Атрею невдовзі страшенно знудився. Він обійшов хвіртку, оглянув її з протилежного боку, та виявилось, що там вона така самісінька. Там теж не було ні клямки, ні сліду замка. Вочевидь, ця хвіртка не була призначена для відкривання. Та й навіщо? Мабуть, вона нікуди не вела: просто стояла собі та й стояла. За хвірткою розлягалася широка, розлога і геть порожня рівнина – і більше нічого.

Атрею захотілося піти звідсіля, і то негайно. Він повернувся, підійшов до Брами Чарівного Дзеркала і якийсь час дивився на неї зі зворотного боку, не розуміючи, що це. Він подумав, що йому тут більше нічого робити, що звідси треба йти,

— Ні, ні, тільки не це! — голосно сказав Бастіян. — Повертайся, Атрею. Ти ж повинен пройти крізь Браму Без Ключа!

але потім усе-таки повернувся до Брами Без Ключа. Йому чомусь захотілося ще раз побачити мідяно-червоний полиск її поверхні. Отож він знову стояв перед нею, похитуючись то вліво, то вправо, і радів. А тоді ніжно погладив дивовижний матеріал. На дотик він був теплий, наче живий. Тої ж миті дверцята хвіртки ледь прочинилися.

Атрею просунув голову – і аж тепер побачив те, чого спершу, коли він обходив хвіртку, видно не було. Тоді забрав голову, відступив на крок і роззирнувся: тепер за хвірткою була тільки пустельна рівнина.

Він знову просунув голову в ледь прочинені дверця та і знову побачив довгий коридор із численними колонами. За ними виднілися сходи, інші колони, тераси, а тоді знову сходи, і знову цілий ліс колон. Над цими колонами не було даху. Над ними було тільки нічне небо.

Атрею ступив крок – і пройшов через браму. Зупинився, сповнений подиву, роззирнувся. Двері за ним зачинилися.

Вежеві дзигарі вибили четверту.

Тьмяного світла, яке потрапляло в комірчину крізь зашклені люк у даху, вже майже не стало. Надто темно щоб читати. На останній сторінці Бастіян вже ледь розрізняв слова. Він відклав книжку.

Що ж робити?

Звичайно, тут десь мусив бути вмикач світла. Майже навпацки Бастіян пробрався до дверей і обмацав стіну біля одвірка. Жодного вмикача. І з другого боку – жодного.

Бастіян витягнув з кишені коробку сірників (він завжди носив при собі сірники, бо йому подобалося їх запалювати, а тоді дивитися, як вони горять), але ті відвогogli, а тому спалахнув допіру четвертий. Бастіян спробував відшукати вмикач при цьому слабкому мерехтливому світлі, але марно.

Такого він не сподівався. Уявивши собі, що просидить тут цілісінький вечір і ніч у кромішній темряві, він аж похолов з переляку. Звичайно, він уже не мала дитина; вдома чи в якомусь іншому знайомому місці Бастіян анітрохи не боявся темряви, але тут, на цьому величезному горищі, серед усіх, цих дивних предметів він не міг не відчувати страху.

Сірник обпik йому пальці, і він його кинув.

Якусь мить Бастіян постояв, прислухаючись. Дощ майже вщух, і тепер тільки легенько стукотів по великому критому бляхою даху.

Раптом Бастіян згадав про заіржавілий семираменний підсвічник, що лежав десь серед мотлоху. Він пробрався до того місця, навпомацки знайшов підсвічник і повернувся з ним до своїх гімнастичних матів.

Хлопець запалив ґноти товстих воскових недогарків — усі сім. Довкола розлилося золотаве світло. Полум'я свічок тихенько потрескувало і вряди-годи похитувалося від несильного протягу.

Бастіян полегшено зітхнув і знову взявся за книжку.

VII. ГОЛОС ТИШІ

Унасливо всміхаючись, Атрею заглибився в ліс колон, які в яеному світлі місяця відкидали густі чорні сіні. Його огортала тиша – така глибока, що він майже не чув навіть кроків власних босих ніг. Він не знав, хто він, як його звати, не тямив, як сюди потрапив і чого тут шукає. Його переповнювало німе зачудування, він був радісний і геть безтурботний.

Долівку між колонами вкривала мозаїка з усучіль переплетеним таємничим орнаментом, на якому подекуди виникали загадкові образки та дивовижні сценки.

Атрею пройшов мозаїчною підлогою, піднявся широкими сходами, вийшов на розлогі тераси, знову спустився

сходами вниз, а тоді пішов поміж колонами – чи, радше, рушив у мандри довгими алеями колон.

Він розглядав їх, одну за одною, радіючи, що кожна прикрашена інакше, ніж інші: оздоба та знаки на кожній з колон відрізнялись від решти.

Таким чином Атрею дедалі більше віддалявся від Брами Без Ключа.

Пройшовши так-бозна скільки, він нарешті почув якийсь далекий заблукалий звук. Здавалося, цей звук витав у повітрі. Атрею зупинився, прислухаючись. Звук наближався, то був немовби чийсь голос: чарівний, мелодійний, чистий і дзвінкий; високий, як у дитини; цей голос наче співав, але звучав він безмежно сумно; іноді у мелодії його співу Атрею вчувався схлип або затамоване ридання.

Цей тужливий спів перелітав між колонами рвійно, наче повів вітру, а тоді нараз зупинявся, ніби аж застигав на місці; він злітав і опадав, наближався і знову віддалявся; здавалося, він літав довкола Атрею, креслячи то більші, то менші кола.

Атрею зупинився і став чекати.

Поступово ці кола ставали дедалі вужчими, тепер уже можна було розчути вплетені у мелодію слова:

*– Що стається – стається лиш раз один,
І той раз відбутись повинен.
Через ріки, поля, далеч гір, долин
Я промайну, пролину...*

Атрею обернувся на звук голосу, який безупинно ширяв від колони до колони, однак ніде нікого не побачив.

– Хто ти? – крикнув він.

І йому озвалося луною:

– Хто ти?

Атрею замислився.

– Хто я? – промурмотів він. – Не можу сказати, хто я. Здається, колись давно я знав. Та хіба зараз це має якесь значення?

Співочий голос відповів:

*– Маєш на мислі щось потайне
– Віршем, у римах, запитуй мене.
Хто б недоладно мову повів –
Не вчую тих слів, не вчую тих слів...*

Атрею був не надто вправний у римуванні та віршуванні, тож йому здалося, що ця розмова виявиться нелегкою – судячи з того, що голос розумів тільки те, що римувалося. Тому він мусив якусь хвилину добряче помізкувати, перш ніж сказав:

*– Якщо навпрямець мені зволено йти –
То насамперед я питаю, хто ти.*

І голос тут-таки відповів:

*– Ото – інший спів:
Розумію з двох слів.*

І заспівав, уже з іншого боку:

*– Щира дяка тобі: є добром твоя воля,
Ти бажаний гість, ти мій друг,
А я – голос Тиші, я – Уюляля
В Палаці, де Тайна довкруг.*

Атрею зауважив, що голос звучить то гучніше, то тихше, однак ніколи не змовкає повністю.

Навіть коли Голос Тиші не виспівував слів, або коли до Голосу Тиші промовляв Атрею, у повітрі безупинно брині-

ло якесь звучання. Оскільки Голос Тиші почав віддалятися, Атрею кинувся за ним і гукнув:

*– Чи ймеш, Уюлялю, плин моїх слів?
Тебе я не бачу, а дуже б хотів...*

Голос шугонув повз нього:

*– А хто мене бачив?..
Не бачиш і ти,
Я побіч, одначе, –
Рукою сягти.*

– Отже, Уюлялю, ти невидна? – запитав Атрею. Однак, не одержавши відповіді, нагадав собі, що мусить запитувати у віршами, а тому промовив:

*– Безтілесна ти чи лиш
Себе зрїти не даєш?*

Почулося тихеньке дзеленчання, яке могло бути сміхом або схлипом, а тоді голос проспівав:

*– Так і ні. Скажу лишень:
Йдеш не до мети –
Я невидна в білий день,
Як от видний ти.
Звук і тон – то плоть моя,
Вухо її йме.
Голос мій – то власне я,
То – ество саме.*

Атрею занімів у зачудуванні, а тоді пішов услід за голо-
сом, кружляючи між колонами. Минуло трохи часу, перш
ніж йому заримувалося наступне питання:

*– Чи тебе я добре втямив?
Твоя постать – це тільки звучання?
Ну, а що коли стихне співання?
Чи й тебе тоді не стане?..*

Голос відразу ж озвався у відповідь, і то десь зовсім близько:

*– Коли пісня моя відлунає, спливе –
Така ж мене доля чекає,
Що й усяке на світі створіння живе,
Як лише його тіло минає.
Усе в цьому світі плинне:
Живу, поки спів не згине,
Тож недовго уже протриваю.*

Знову почулося оте схлипування, і Атрею, який не розумів, чому плаче Уюляля, поспішив запитати:

*– Та чому ти так тужиш, скажи до пуття,
Ще ж ти юна й співаєш, мовби дитя?*

І знову озвалося відлуння:

*– Я розвіюсь ось-ось,
Бо я – лише голос печалі...
Але слухай, запитуй-но щось, –
Хвилина ж ген одлітає, –
Що хочеш почути далі.*

Голос завмер десь між колонами, і Атрею, який раптом перестав його чути, прислухаючись, повертав голову то в один, то в інший бік.

На якийсь час стало зовсім тихо, а тоді знову звідкись здалеку стрімко надлетів спів, однак тепер він затупав майже нетерпляче:

*– Уюляля – це відповідь. Маєш питати.
Не питаєш – то що вона може сказати?*

I Атрею крикнув:

*– Уюлялю, скажи, я б хотів те збагнути,
Чом так хутко ти маєш пройти, промайнути?*

I Голос промовив:

*– Дитинна Царівна йде із життя,
I царство казкове – їй вслід.
Де я нині, те місце, – в Ніщо, в забуття
Піде скоро – й мені змеркне світ.
Ми канемо всі у Ніщо і Ніде,
Немов й не було нас на світі.
Імення нове коли хтось їй знайде –
Здоров'я їй знову засвітить.*

Атрею швиденько, поки голос не почав зникати, запитав:

*– А хто б то спромігся її врятувати –
Імення нове тій Царівні обрати?*

Голос Тиші відповів:

*– Слухай, слухай мої слова,
Хай ти зараз їх не розумієш –
Десь у пам'яті глибоко їх заховай,
Поки звідси ти підеш,
Щоб міг перегодом, у кращу годину
Слова ті підняти, як сонце – днину,
Порушивши спогад на моря дні, –
Той мій голос, що ось він звучить,
Усе стало на тім, чи тобі пощастить,
А чи ні...*

Проспівавши це, Голос раптом став ледве чутним, і як-усь мить бриніло тільки якесь тужне квиління без слів, а тоді Голос нараз заговорив зовсім поруч з Атрею, гак наче нашіптував йому на вухо:

– *Хто зможе Дитинній Царівні ім'я
Нове якесь подарувати?
Ні ельфи, ні джин, ні ти, ані я –
їй нікому руку подати.
Від закляття ніхто їй не рятівник,
Ані від недуги: ми – тіні,
Безтілесні постаті, жителі книг.
Сповняємо те, що повинні.
Ми – мрії, малюнки, ми – гейби сні
В тій книзі, такі ми – й кінець,
Не здатні творити ми новизни –
Ні дитя, ні король, ні мудрець.
По той бік Фантазії царство є все ж,
Те Царство – Зовнішній Світ,
І селяться там – багаті, авжеж,
Та до них – уже інший підхід.
Синами Адама по праву їх звать,
Обивателів місця земного,
Єви доньками; це – земнородний люд,
Кровні браття Правдивого Слова.
Одвічним наділені даром вони –
Давати ймена прерізні,
Вони ж і життя в усі часи
Дитинній несли Царівні.
Ймена їй чудові, нові дарували,
Та стільки сплигло уже літ,
Як тут, у Фантазії, люди бували –
Уже й застиг по них слід!
Для них ми – ніщо, ми пішли в забуття,
Як ото забувається віри.
Якби ж хоч одненьке людське дитя*

*Загостило – не треба більш!
Якби ж мало віру хоча б те одне
Й готове було нас почути!
Їм близько до нас, а відсіль не сягне
З нас ніхто у той світ, межі люди.
Бо ж по той бік Фантазії – світ речей,
І туди, кажу, не сягти.
Ти чуєш, мій юний герою? Ачей
Що кажу, те затямиш ти?*

– Так, так, – отетеріло промовив Атрею. Він намагався закарбувати в пам'яті все почуте, але не знав, навіщо йому це, а відтак не дуже розумів, що має на увазі Голос Тиші. Він тільки відчував, що йдеться про щось дуже-дуже важливе, однак це виспівування і безконечне римування страшенно його втомили. Його хилило на сон. Уже западаючи в дрімоту, він промурмотів:

*– Аякже! Це тямитиму й уві сні,
Але що з цим, повідай, робити мені?*

І Голос озвався:

*– Ти сам те маєш знати –
Я все тобі повіла.
Тікає час крилатий –
Розстання мить наспіла.*

Уже майже засинаючи, Атрею запитав:

*– Відходиш ти?
Але ж куди?..*

Але тепер у Голосі знову виразно почулося схлипування, а сам Голос, співаючи, віддалявся все більше і більше:

*– Ніщо – уже біля мене,
Уже й Оракул мовчить.
Тепер ані звук не злине,
Що вгору-вниз летить.
З усіх, хто сюди приходив
У ліс колон кам'яних,
Щоб чути мій голос-подих, –
Можливо, тобі це удасться,
Чого жоден не міг сягнути,
Та щоб усміхнулось щастя –
Що співала тобі – не забудь!*

А тоді, вже зовсім здалеку, до Атрею долинули слова:

*– Через ріки, поля, далеч гір, долин –
Я промайну, пролину...
Що стається – стається лиш раз один,
І той раз відбутись повинен...*

Це було останнє, що почув Атрею.

Він опустився під одну з колон, опершись на неї плечима, подивився в нічне небо і замислився над почутим. Тиша огортала його, немов м'який, щільний плащ, і він заснув.

Коли Атрею прокинувся, уже настав прохолодний світанок. Він лежав на спині й дивився в небо. Останні зорі зовсім зблідли. Йому все ще вчувався голос. І зненацька пригадалося все пережите до цієї миті. Він раптом згадав про мету Великих Пошуків.

Отепер він напевно знав, що треба зробити. Лише людська дитина, дитина, яка живе у світі за межами Фантазії, може дати Дитинній Царівні нове ім'я. Отже, треба знайти людську дитину і привести її до Царівни! Він притьмом підхопився.

— Ох, — подумав Бастіян, — як я хочу допомогти Дитинній Царівні; їй і Атрею. Я придумав би для неї якесь особливо гарне ім'я. Якби тільки знав, як дістатися до Атрею! То пішов би туди негайно, цієї-таки миті. О, як би він здивувався, якби я раптом опинився поруч із ним! Та, на жаль, це неможливо, хіба ні? А що, якщо?

Відтак Бастіян тихенько мовив:

— Якщо тільки існує хоч якийсь шлях, який провадить до вас, скажи мені. Я прийду, я напевно прийду, Атрею! Ось побачиш.

Коли Атрею обернувся, то побачив, що ліс колон з усіма його переходами, аркадами і терасами — зник. Довкола простягалася лише пустельна рівнина — та сама, що й за кожною з трьох магічних брам. Але тепер на цій рівнині вже не було ні Брами Без Ключа, ні Брами Чарівного Дзеркала.

Він підвівся, роззирнувся навкруги. І несподівано виявив, що посеред рівнини, зовсім недалеко від нього утворилося таке ж місце, як і те, що його Атрею бачив у Совиному Лісі. Утім, тепер це місце було набагато ближче. Він відвернувся і прожогом кинувся у протилежний бік.

Минуло чимало часу, а Атрею все біг і біг, аж доки не вгледів, що ген далеко, на обрії, височить якесь невелике нагромадження каменів. Можливо, це був саме той — уже бачений — пустельний краєвид, де на тлі безладно розкиданих іржаво-червоних скелястих брил височіла Брама Великої Таїни?

Атрею помчав туди, але бігти довелося ще доволі довго, перш ніж він наблизився достатньо, щоби мати змогу добре все розгледіти. А тоді його охопили сумніви.

Що ж, там таки справді було щось, що нагадувало нагромадження скелястих брил, але жодної брами він чомусь так і не помітив. Та й самі ці брили були вже не іржаво-червоні, а сірі та безбарвні.

Він знову побіг у той бік. Тільки за якийсь час йому вдалося розгледіти поміж скелями щось, що віддалено нагадувало нижню частину брами, однак арки над нею не було. Що ж трапилось?

Відповідь на це запитання він отримав лише через багато годин, допіру тоді, коли нарешті добіг до місця, де раніше стояла Брама Великої Таїни.

Велетенська кам'яна брама завалилася, а сфінкси зникли!

Атрею насилу пробрався крізь руїни і виліз на піраміду з кам'яних плит і скелястих брил. Із цього підвищення він заходився роззиратися на всі боки, шукаючи місця, де на нього мали б чекати Двоселенці та щастедракон. Але, може, їм теж довелося втікати від Ніщо?

Але тут Атрею помітив, що з-за одної зі скелястих брил – там, де була огорожа Енгівукової обсерваторії, – хтось вимахує малесеньким прапорцем.

Атрею і собі замахав руками, а тоді закричав, склавши долоні, рупором:

– Еге-гей! Ви ще там?

Не встиг іще відлунати його голос, як із заглибини в скелях, де знаходилася печерка гномів-Двоселенців, у повітря здійнявся світлосяйно-перламутровий щастедракон Фухур.

Рухаючись по-змійному звинно і плавно – це були прегарні, повільні рухи, – Фухур линув у повітрі; на радощах час від часу перевертався на спину або робив кілька блискавичних сальто, скидаючись на палахкотливий язик білого полум'я, а тоді приземлювався на ту саму піраміду зі скелястих брил, де стояв Атрею. Щастедракон вмовився коло нього, опершись на випростані передні лапи. Він був такий великий, що його голова на вигнутій дугою шиї опинилася високо над Атрею, тим-то щастедраконові довелося дивитися на нього зверху вниз. Він поводив з боку в бік своїми

очима, схожими на дві рубіново-червоні кулі, а тоді з насолодою роззявив пащу, висолопив язика і заgrimів голосом, що відлунював бронзовим гулом:

– О, Атрею, мій друже і повелителю! Як добре, що ти нарешті повернувся! Ми вже майже втратили надію тебе дочекатися – тобто надію втратили двоселенці, а не я!

– Я теж дуже радий тебе бачити, – відповів Атрею. – Але що такого сталося за цю одну ніч?

– За одну ніч? – крикнув Фухур. – Гадаєш, це була всього лише одна ніч? О, тоді ти дуже здивуєшся! Залазь мені на спину, я понесу тебе!

Атрею вибрався на спину велетенського звіра. Йому вперше доводилося летіти на щастедраконі. І хоча він не раз об'їжджав диких огирів, до того ж і сам був не з лякливих, однак першої миті йому аж перехопило дух. Крім того, він майже втратив здатність бачити і чути. Це був справді блискавичний політ. Він вчепився за Фухурову гриву, що тріпотіла на вітрі, а той гулко засміявся і гукнув:

– Відтепер тобі доведеться до цього звикати, Атрею!

– Так чи інак, – закричав Атрею у відповідь, хапаючи ротом повітря. – Ти, здається, вже цілком одужав!

– Майже, – відповів щастедракон, – але ще не цілком!

І вони приземлилися перед печеркою Двоселенців. Енгівук і Ургль стояли коло входу і чекали.

– Ну, то що там було? – в ту ж мить кинувся розпитувати Енгівук. – Ти мусиш усе мені розповісти! У чому полягає таємниця брам? Чи правильні мої теорії? Ким або чим є Уюляля?

– Стривай-но, стривай, – перебила його старенька Ургль. – Хай спершу поїсть і нап'ється. Бо для кого ж я тут наварила-напекла? На твою непогамовну цікавість буде час!

Атрею зіскочив зі щастедраконової спини і привітався з гномами. А тоді всі троє сіли до столика, накритого до обіду

і заставленого всілякими смаколиками; на ньому парував чайничок з гарячим напоєм із цілющого зілля.

Вежеві дзигарі вибили п'яту. Бастіян скрушно подумав про дві плитки шоколаду з горіхами. Він зберігав їх удома, в шафі коло ліжка, – на той випадок, якби серед ночі раптом зголоднів. Якби він знав, що ніколи більше не повернеться додому, то взяв би їх із собою, це був би його недоторканий запас. Але тепер про це не варто було навіть згадувати.

Фухур вмостився у маленькій заглибинці поміж скелями, тож його велетенська голова опинилася біля Атрею, і він все чув.

– Ви тільки подумайте, – вигукнув він, – моему другові та повелителю здається, що його не було з нами всього лише одну ніч!

– А хіба ні? – запитав Атрею.

– Тебе не було сім днів і сім ночей! – мовив Фухур. Дивися, мої рани вже майже загоїлися!

Щойно тепер Атрею помітив, що його рани теж загоїлися, а пов'язки з зілля повідпадали.

– Як же так? – здивувався він. – Я пройшов через три чарівні брами, я розмовляв з Уюлялею, а потім заснув – але ж не міг я так довго спати!

– Мабуть, простір і час, – мовив Енгівук, – там цілком інші, ніж тут. До того ж, ти пробув в Оракулі чи не найдовше з усіх. Що там відбувалося? Кажі вже нарешті!

– Спершу я хотів би довідатися, що відбувалося тут, – сказав Атрею.

– Та ти ж і сам бачиш, – сказав Енгівук. – Усі барви зникають, усе поступово стає нереальним і примарним. Брама Великої Таїни впала. Скидається на те, що хвиля руйнації докотилася вже аж сюди.

– А сфінкси? – поцікавився Атрею. – Куди вони поділися? Полетіли собі геть? Ви їх бачили?

– Нічого ми не бачили, – буркнув Енгівук, – я сподівався, ти зможеш нам хоч щось про це сказати. Кам'яне склепіння брами зненацька чомусь завалилося, та ніхто з нас нічого не почув, ніхто нічого не зауважив. Я навіть навмисне пішов туди і дослідив руїни. І знаєш, що я побачив? Ці руїни старі як світ, порослі мохом, ніби вони отак лежать уже сотні років, ніби Брама Великої Таїни ніколи і не було.

– Та ні, була, – тихо проказав Атрею. – Я сам через неї проходив, і через Брамун Чарівного Дзеркала, і через Брамун Без Ключа.

Відтак Атрею заходився розповідати про все, що з ним там діялося. Він легко, без найменших зусиль пригадав усе до подробиць, і навіть слова Оракула.

Енгівук, який спершу засипав Атрею різними додатковими запитаннями, вимагаючи якомога докладніших описів, ставав щораз мовчазнішим.

Коли ж Атрею нарешті мало не дослівно повторив усе, що сказала йому Уюляля, Енгівук і взагалі притих. На його крихітному зморшкуватому личку з'явилася гримаса неймовірної скорботи.

– Ну що ж, тепер ти знаєш таємницю, – підсумував Атрею свою розповідь. – Тобі ж конче хотілося її знати, правда? Уюляля – це істота, яка складається з самого лишень голосу. Її можна хіба що почути. Вона там, де лунає її пісня.

Енгівук ще мить помовчав, а тоді хрипко видувив зі себе:

– Ти хочеш сказати – вона там була.

– Так, – відповів Атрею. – Якщо вірити її словам, я останній, до кого вона промовляла.

Зморшкуватими щоками Енгівука покотилися дві малесенькі сльозинки.

– Усе дарма! – прохрипів він. – Усе моє життя прожите надарма, мої дослідження, мої багаторічні спостереження – все марно! Нарешті я роздобув останній камінь, якого бракувало для завершення моєї наукової споруди, нарешті я міг би її завершити, міг би написати останній розділ своєї праці – і ось на тобі! Власне тепер з'ясовується, що все це нічого не варте, цілком зайве, нікому не потрібне, що за все це ніхто не дасть навіть ламаною гроша. Тепер це вже нікого не цікавить і дідька лисого обходить, бо того, про що йдеться в моєму дослідженні, просто нема! По всьому, кінець, приїхали!

Він почав судомно схлипувати – так, що здавалося, ніби його душить кашель.

Старенька Ургль співчутливо подивилася на нього, погладила по лисій голові й тихо сказала:

– Бідолашний старий Енгівук! Ой, який бідолашний старий Енгівук! Ну, не треба так, не треба! Не побивайся так страшно! Знайдеш собі якийсь інше заняття.

– Жінко! – накинувся на неї Енгівук, а його оченята спалахнули гнівом. – Той, кого ти бачиш отут перед собою, – це не бідолашний старий Енгівук, а трагічний герой!

І, як то вже бувало раніше, він кинувся в печерку. За мить звідти почувся звук удару: Енгівук гримнув дверима. Ургль зітхнула, похитала головою і буркнула:

– Насправді він зовсім не такий, він старий добрий чоловік, ось тільки, на жаль, трішечки схиблений. Ну що ж, треба йти пакувати речі.

– Ви що, збираєтеся звідси піти? – запитав Атрею.

Ургль понуро кивнула.

– У нас нема вибору. Там, де лютує Ніщо, ніщо не росте. Та й старий мій уже не має причин тут залишатися. А як

там буде далі – побачимо. Якось та й буде. Ну, а ви? Що збираєтеся робити ви?

– Я мушу зробити те, про що мені казала Уюляля, – підказав Атрею. – Мушу знайти людську дитину, хлопця, і привести його до Дитинної Царівни, щоби він дав їй нове ім'я.

– Де ж ти збираєшся її шукати, оту людську дитину? – поцікавилася Ургль.

– Ще не знаю, – мовив Атрею. – Мабуть, десь за межами Фантазії.

– Якось дамо собі раду, – почувся гулкий, як відлуння дзвону, голос Фухура. – Я понесу тебе на своїй спині. Ось побачиш, нам пощастить, адже я – щастедракон!

– Що ж, – буркнула Ургль. – Тоді на все добре! І не гайте часу!

– Може, і вас кудись підкинути? – запропонував Атрею.

– Цього мені ще бракувало! Бовтати ногами в повітрі! Та ніколи в житті! Порядні гноми завжди твердо стоять на своєму і ходять по твердій землі. До того ж, вам не варто затримуватися через нас. У вас тепер значно важливіші справи; мусите поспішати – заради нас усіх.

– Але я так хотів би хоч якось вам віддячити, – сказав Атрею.

– Найкраще віддячиш, – забурчала Ургль, – якщо не гаятимеш часу на нікому не потрібне пятаккання, а негайно вирушиш у дорогу!

– Це правда, – докинув Фухур. – Рушаймо!

Атрею вибрався щастедраконові на спину. Ще раз обернувся до маленької старої Ургль і крикнув:

– До побачення!

Та вона вже заходилася пакувати речі в печерці.

Коли через кілька годин вони з Енгівуком вийшли з печерки, кожен ніс на плечах ущерть напакований кошук.

При цьому вони, як і завжди, затято сперечалися і сварилися. Гноми дибали і дибали на своїх крихітних кривеньких ніжках, та жодного разу так і не озирнулись.

До речі, трохи згодом Енгівук усе-таки став надзвичайно знаменитим, ба навіть найвідомішим гномом свого роду – щоправда, його прославили аж ніяк не наукові дослідження.

Утім, це вже зовсім інша історія, і її краще розію вісти якимось іншим разом.

На той час, коли Двоселенці вирушили в дорогу, Атрею на Фухуровій спині був уже далеко-далеко, ширяючи у високих небесах Фантазії.

Бастіян мимоволі подивився вгору, на люк у даху; він уявив собі, як би воно було, якби у небі, тепер уже майже чорному, зненацька спалахнув білий, зміїстозвинний язичок полум'я – якби щастедракон і Атрею прилетіли сюди, по нього!

— Ах, — зітхнув він, — яке б це було щастя!

Він міг би їм допомогти, а вони допомогли б йому. І це було би для всіх порятунком.

VIII. В КРАЇНІ ПОТОЛОЧІ*

Атрею верхи на щастедраконі летів у височині. За спиною у хлопця лопотів пурпурово-червоний плащ, а його вороново-чорне волосся, зібране ззаду і перев'язане шкіряним шнурком, тріпотіло на вітрі. Фухур, білий щастедракон, плавно, рівномірно рухаючись, наче риба у воді, лив, пронизуючи піднебесну імлу і клапті хмар.

Вгору-вниз, вгору-вниз, вгору-вниз...

Як довго вони були у дорозі? Дні, ночі, і знову дні Атрею вже втратив лік часу. Щастедракон міг летіти навіть

* Потолоч тут Прохасько. В оригіналі «Gelichterland» (Країна Пітьми)

уві сні, він мчав далі, все далі й далі; іноді Атрею також куняв, міцно вчепившись у білу гриву. Та це була тривожна, неглибока, неспокійна дрімота. А відтак як для Атрею теж стала поступово перетворюватися на сон, тож навіть коли він не спав, усе довкола здавалося трохи примарним.

Далеко вниз під ними, наче хмари, проносилися гори і провалля, моря і острови, ріки і рівнини... Та Атрею вже не звертав на них уваги і не підганяв Фухура, як то було на початку, коли вони ще тільки вирушили від Південного Оракула. Попервах Атрею нетерпеливився: він-бо вважав, що на спині у щасте-дракона йому буде зовсім не важко досягнути меж Фантазії, а за її межами – Зовнішнього Царства, світу, де живуть людські діти.

Але він не знав, якою великою є Фантазія.

Тепер Атрею боровся з неймовірною втомою, що запозвлася його здолати. Його темні очі, зазвичай гострі, яку молодого орла, вже майже нічого не розрізняли на віддалі. Час від часу він збирав усю свою волю, випростовувався і роззирався довкола, однак незабаром знову впадав у заціпеніння і не зводив погляду з довгого, шовковистого щасте-драконового тіла, чия перламутрова луска вигравала рожевими і білими зблисками. Та й Фухур виснажився. Навіть його сили – здавалося б, безмежні, – поступово вичерпувалися.

Не раз і не два під час цього довгого перельоту, дивлячись униз, вони бачили місця, де поширювалося Ніщо, – на Ніщо неможливо було дивитися без відчуття, що ти осліп. Із такої височини місця, які заповонило Ніщо, здавалися відносно невеликими, однак подекуди вже траплялися й інші – завбільшки як цілі країни, вони простягалися далеко, аж до обрію. Коли щастедракон і його вершник побачили безмір Ніщо уперше, їх поймав жах, вони стрімко розвернулися і полетіли в інший бік, подалі від цього страхіття. Та дивна річ: страшне, якщо воно постійно повторюється,

перестає викликати страх. А позаяк місця всеохопного знищення не рідшали, а навпаки, їх усе прибувало, Фухур і Атрею поступово до них призвичаїлися – чи радше, їх огорнула якась байдужість. Тому обидва вже майже перестали зважати на це Ніщо. Якийсь час вони летіли зовсім мовчки. Аж раптом почувся гулкий, як бронза, голос Фухура:

– Атрею, мій маленький пане, ти спиш?

– Ні, – відповів Атрею, вихоплюючись із тривожного сну. – Що тобі, Фухуре?

– Я запитую себе, чи не розумніше було б повернутися.

– Повернутися? Куди?

– До Вежі Зі Слонової Кості. До Дитинної Царівни.

– Ти маеш на увазі, нам треба повернутися, не виконавши завдання?

– Ну, я би так цього не називав, Атрею. Ти ж пам'ятаєш, у чому полягало твоє завдання?

– Я мав з'ясувати, у чому причина хвороби, яка підточує Дитинну Царівну, і який на цю хворобу лік.

– Власне так. Тобто ніхто тобі не казав, що ти той лік мусиш іще й роздобути, – відказав Фухур.

– Що ти маеш на гадці?

– Можливо, ми робимо велику помилку, намагаючись досягти меж Фантазії, щоби розшукати у Зовнішньому Світі людську дитину, яка дасть Дитинній Царівні ім'я.

– Не розумію, до чого ти хилиш, Фухуре. Поясни-но докладніше.

– Дитинна Царівна смертельно хвора, – мовив щастедракон. – Але вона одужає, якщо їй дати нове ім'я. Про це тобі сказала Прадавня Морла. Дати нове ім'я Дитинній Царівні може тільки людська дитина із Зовнішнього Світу. Це відкрила тобі Уюляля. Відтак ти виконав своє завдання, і тобі варто було б сповістити все це Дитинній Царівні.

– Але що з того, – закричав Атрею, – що я їй усе це сповіщу, коли не приведу людської дитини, яка її врятує?

– Якраз оцього ти знати не можеш, – відповів Фухур. – Дитинна Царівна набагато могутніша, ніж ти або я. Може, вона завиграшки прикличе до себе людську дитину. Може, їй відомі шляхи і засоби, яких не знаємо ні ти, ані я, ані жодна інша істота у Фантазії. Та для цього їй треба сповістити те, що ти тепер знаєш. Якщо так, то було б геть безглуздо намагатися, покладаючись тільки на власні сили, шукати і приводити до Царівни людську дитину. Не виключено навіть, що, поки ми шукатимемо рятівника для Дитинної Царівни, вона помре, а вчасно повернувшись, ми змогли б її врятувати.

Атрею розгублено мовчав. Щастедракон, звичайно ж, багато в чому мав рацію. Могло бути і так. Та могло бути й інакше. Цілком можливо, що тепер, коли він повернеться зі своєю новиною, Дитинна Царівна скаже йому: «Що мені з усього того? Якби ти привів мені рятівника, я б одужала. Але тепер надто пізно посилати тебе вдруге».

Отож хлопець не знав, що робити. Він втомився, він надто втомився, щоби приймати якесь рішення.

– Знаєш що, Фухуре, – проказав він тихо, але щастедракон добре його почув, – може, ти й маєш рацію, але можливо, й ні. Ну ж бо, полетімо ще трішечки. Якщо й тоді не долетимо до меж Фантазії, повернемо назад.

– А що ти називаєш «трішечки»? – поцікавився щастедракон.

– Кілька годин, – промурмотів Атрею. – Та де там, одну годину.

– Гаразд, – відповів Фухур. – Година то й година. Але не більше.

Та навіть ця година виявилася зайвою.

Ні один, ані другий не звернули уваги на те, що небо на півночі зненацька почорніло. На заході, там, де сідало сонце, небокрай аж палав і багряно-червоні пасмуги світла, віщуючи лихо, нависали над обрієм, наче густі криваві во-

дорості. Зі сходу свинцево-сірою заслоною насувалася буря; рвані краї хмар розтікалися врізнобіч, немов розлите темно-синє чорнило. А з півдня наповзала сірчано-жовта імла, яку пронизували гострі спалахи блискавок.

– Здається, – мовив Фухур, – зараз тут дуже зіпсується погода.

Атрею роззирнувся на всі боки.

– Так, – сказав він, – усе це виглядає вельми підозріло. Та ми все одно мусимо летіти далі.

– Розумніше було б, – пробурчав Фухур, – пошукати якогось прихистку. Якщо це те, що я думаю, то тут уже не до жартів.

– А що ти думаєш?

– Що цю бурю влаштували Чотири Вітряні Велетні, які оце знову збираються розпочати одну зі свої славнозвісних бійок, – пояснив Фухур. – Вони постійно сперечаються, хто з них найсильніший, а відтак хто пануватиме над трьома іншими. Для них це всього лише така забава, адже самі собі вони шкоди не заподіють. Та лихо тому, хто ненароком опиниться в місці їхнього герцю. Здебільшого від такого нещасного не зостається навіть мокрого місця.

– А хіба ти не можеш летіти вище? – поцікавився Атрею.

– Ти маєш на увазі, так високо, щоби вони до нас не дістали? Ні, так високо мені не злетіти. А під нами, наскільки я бачу, сама лише вода, якесь безкрає море. Не знаю, де ми могли би сховатися.

– Тоді нам не залишається нічого іншого, як просто їх дочекатися. Так чи інакше, я маю до них запитання.

– Що-що ти до них маєш? – ошелешено перепитав щастедракон, який з переляку аж підскочив у повітрі.

– Якщо це Чотири Вітряні Велетні, – пояснив Лтрею, – то вони повинні знати всі чотири сторони світу Фантазії. Ніхто краще за них не розкаже нам, де її межі.

– О небо! – крикнув щастедракон. – Та з чого ти взяв, що з ними можна отак собі стати і любесенько побалакати?

– Ти тільки скажи мені їхні імена, – не вгавав Атрею.

– Північний Велетень називається Лір, східний – Баурео, південний – Ширк, а західний – Маерстріль, – відповів Фухур. – Але чого тобі треба, Атрею? Хто ти такий, що нічого не боїшся, – малий хлопець чи шматок заліза?

– Коли я проходив крізь браму, яку охороняли Сфінкси, – відповів йому Атрею, – то позбувся всякого страху. До того ж, я ношу Клейнод Дитинної Царівни. Усі істоти, які населяють Фантазію, шанують цей знак. Невже Чотири Вітряні Велетні – виняток? Хіба вони не шанують Сяйво?

– О, вони, мабуть, справді шанують Сяйво! – вигукнув Фухур. – Але вони страшенно дурні, вони неодмінно влаштують бійку між собою, тобі не вдасться їх втримати чи втихомирити. І допіру тоді побачиш, що це означає!

Тим часом грозових хмар довкола хлопчика і щастедракона стало так багато, що Атрею помітив довкола себе щось, що нагадувало лійку страхітливих розміри і або ж кратер вулкана, стінки якого оберталися дедалі швидше і швидше, так що сірчасто-жовтий, свинцево сірий, багряно-червоний і синьо-чорний вихори не просто не зливалися, а немовби аж підсилювали один одного. Самого Атрею разом зі щастедраконом буря за крутила, наче дві соломинки у вихорі. І тоді вони побачили Велетнів.

Власне кажучи, постаті Велетнів склалися зі самих лише облич, бо руки і ноги у них були надзвичайно мінливими (то довгі, то короткі, то сто, то жодної, то виразно окреслені, то наче зіткані з туману), а крім того, вони дивовижним чином перепліталися в страхітливому чи то поєднанку, чи то хороводі, чи то аркані, відтак було просто-таки неможливо збагнути, як Чотири Вітряні Велетні виглядають насправді. Зрештою, лиця Велетнів також безупинно мінялися: вони то грубшали і надималися, то розтягували-

ся і розпливалися – у висоту, в ширину; однак при цьому весь час залишалися обличчями, які можна було легко розрізнити. У розпалі сутички Велетні весь час роззявляли роти; звертаючись один до одного, вони і кричали, і верещали, і завивали, і реготали. Щастедракона Фухура і його вершника Чотири Вітряні Велетні, здавалося, навіть не помічали – може, тому, що порівняно з ними ті були, як комарики, нікчемно малі.

Атрею підвівся на Фухуровій спині якомога вище і ни простався. Правою рукою він узявся за золотий Клейнод у себе на грудях і закричав що мав сили:

– Іменем Дитинної Царівни, замовкніть і вислухайте мене!

І тут сталося неймовірне!

Наче уражені раптовою німотою, Велетні – всі разом – замовкли. Їхні роти закрилися, а чотири пари величезних очей витріщилися на Аурин. Буря ущухла. Зненацька запала мертва тиша.

– Дайте мені відповідь на моє запитання, – крикнув Атрею. – Де межі Фантазії? Ти знаєш, Ліре?

– На півночі їх немає, – відповіло чорне Обличчя-Хмара.

– А ти, Баурео?

– І на сході їх немає, – відказало свинцево-сіре Обличчя-Хмара.

– А тепер кажи ти, Шірку!

– І на півдні меж Фантазії також нема, – промовило сірчасто-жовте Обличчя-Хмара.

– А може, ти знаєш, Маерстрілю?

– Та й на заході меж Фантазії немає, – сказало багряночервоне Обличчя-Хмара.

А тоді всі разом вони запитали в Атрею:

– А ти сам хто такий? Носиш знак Дитинної Царівни, а не знаєш, що Фантазія безмежна?

Атрею пригнічено мовчав. Чого-чого, а того, що меж у Фантазії взагалі немає, – цього він навіть і подумати не міг. Отже, все дарма! Він майже не відчув, коли Вітряні Велетні знову заходилися битися. Тепер йому геть усе збайдужіло. Він міцно вчепився за Фухурову гриву – і тої ж миті самого щастедракона раптом підкинуло догори. Оточені блискавицями, вони мчали по спіралі, захлинаючись зливою, бо періщило наче з водоспаду. Потім їх зненацька пожбурило в просто-таки неймовірну спеку, і вони заледве не згоріли в ній, далі Атрею і Фухура мало не спопелив удар блискавки, та вже відразу по тому вони потрапили під град, але не з горошинок льоду, а зі справжнісіньких крижаних бурюльок, що були наче списи завдовжки. Під ударами цих крижин Фухур почав втрачати висоту, але все ж таки знайшов у собі сили і якимось вирівняв лет. Та невдовзі їх знову жбурнуло вниз, тоді підкинуло вгору, і далі перекидало, і раз у раз жбурляло туди-сюди: це Вітряні Велетні билися, змагаючись за першість.

– Тримайся міцніше! – закричав Фухур, коли порив вітру повалив його на спину.

Одначе було вже запізно. Атрею не втримався на його спині й полетів у безодню. Він падав і падав, падав і падав, аж доки не знепритомнів.

Отямившись, він виявив, що лежить на м'якому піску. Було чутно, як плюскочуть, набігаючи, хвилі. Піднявши голову, Атрею зрозумів, що його викинуло на морський берег.

Був сірий, туманний безвітряний день. Море здавалося спокійним, і ніщо не вказувало на те, що ще недавно тут відбувалася бійка Чотирьох Вітряних Велетнів. Чи, може, він потрапив у якесь зовсім інше місце, може, недавня буря шаленіла не тут, а десь далеко звідси? Узбережжя здавалося бездоганно рівним, ніде ані скелі, ані пагорбка, лише

декілька перехняблених деревець стриміли з густої імлі, немов чиїсь великі лапи з пазурами.

Атрею сів. За кілька кроків він помітив свій пурпурово-червоний плащ, зітканий з буйволячої вовни. Він підповз і загорнувся у нього. Його надзвичайно здивувало, що плащ тільки ледь вологий. Отже, він пролежав тут уже доволі довго.

Як він сюди потрапив? І чому не втопився?

Якісь невиразні спогади зринули у його пам'яті – про чиїсь руки, що несли його, чиїсь дивні, чудні голоси, які співали: «Бідний хлопчик, гарний хлопчик! Тримайте його, не дайте йому потонути!»

Можливо, то було всього лише шумування хвиль.

А може, морські русалки або водяники?

Очевидно, вони побачили у нього на шиї Сяйво і саме тому врятували.

Мимоволі його рука потяглася до амулета – але він зник! Зник і ланцюжок із шиї. Він загубив Клейнод!

– Фухуре! – закричав Атрею з усієї сили. Він підхопився, заметався туди-сюди, він щосили гукав і кликав: «Фухуре! Фухуре! Де ти?»

Відповіді не було. Лише рівномірне, неквапне шумування хвиль, що накочувалися на берег.

Хтозна, як далеко віддули білого щастедракона Вітряні Велетні! А якщо Фухур також шукає свого малого пана – але не тут, а деінде, за горами, за долами? А якщо він уже не живе?

Отже, відтепер Атрею більше не був вершником, який мчав у піднебесі на щастедраконі, не був він і посланцем Дитинної Царівни. Тепер він був просто малим хлопцем. Малим і зовсім-зовсім самотнім.

Вежеві дзигарі вибили шосту.

Надворі вже стемніло. Дощ спинився. Стало зовсім тихо. Бастіян незмигну вдивлявся у полум'я свічки.

А тоді нараз аж здригнувся, бо дощана підлога раптом рипнула.

Йому здалося, він чує чиєсь дихання. Бастіян затамував подих і почав наслухати. Поза маленьким кружалом світла, що його поширювала свічка, горище тонуло в темряві.

Звідкись зі сходів долинули якісь звуки — так, ніби чиєсь приглушені кроки, так, ніби там, на сходах, хтось скрадався. О, здається, здригнулася клямка на дверях, що ведуть на горище...

Знову рипнула дощана підлога.

А що, коли тут водяться примари?

— Та ні, — мовив Бастіян упівголоса. — Ніяких примар нема. Усі це кажуть.

Але чому ж тоді про них розповідають так багато історій?

Може, всі, хто запевняє, ніби примар нема, просто бояться визнати, що ті існують?

Атрею щільно загорнувся у свій пурпурово-червоний плащ, бо йому раптом стало холодно, і рушив углиб сухоходулу. Краєвид — тобто те, що хлопцеві вдавалося розгледіти крізь туман, — майже не мінявся. Він був рівнинний і одноманітний, тільки де-не-де поміж покручених дерев вряди-годи траплялися не менш покручені кущі. Чагарі, які росли між деревами, чимось нагадували поржавілу бляху і на доторк були такі ж тверді та жорсткі. Можна було легко поранитися, якщо не вважати.

Десь за годину Атрею дійшов до якоїсь дороги, вимощеної нерівно тесаними, горбатими кам'яними плитами, до всього ще й неоднаковими за розміром. Він вирішив і далі рухатися цією дорогою — адже мусила вона кудись його привести, однак йому здалося, що зручніше буде ступати запорошеним узбіччям, а не цією нерівно вимощеною, кривокладеною бруківкою. Дорога чомусь зміїлася, в'юнилася, несподівано повертала то ліворуч, то праворуч — без жодної

на те причини, бо ніде не було ані нерівностей рельєфу, ані річки. Атрею почало здаватися, що тут, у цій місцевості, все трохи викривлене.

Минуло зовсім небагато часу, коли Атрею розчув якісь далекі, химерні, притлумлені звуки, схожі на стугоніння копит. Вони наближалися. Насправді то було глухе гудіння велетенського бубна, до цих ударів долучався верескливий свист маленьких сопілок і дзеленькання дзвіночків. Атрею причаївся за чагарями на узбіччі дороги і вичікував.

Дивачна музика поволі наближалася, нарешті з туману виринули перші постаті. Мабуть, вони танцювали, одначе цей танок не був ані веселий і радісний, ані гарний. Постаті по-чудернацькому вистрибували, перекочувалися по землі, потворно кривлялися і смикалися, повзли навкарачки, а потім зненацька підхоплювалися – загалом, поводитися, як божевільні, як шаленці. Однак єдиним, що при цьому чув Атрею, було оте глухе, повільне биття в бубон, пронизливий свист і зойкіт сопілок, а також уривчастий стогін, скімлення та хекання, які виривалися із численних горлянок.

Постатей усе прибувало, то була ціла процесія; здавалося, вона не має кінця. Нарешті Атрею зміг розгледіти лица танечників – сірі, як попіл; з них рясно струменів піт, очі палали диким, гарячковим блиском. Декотрі учасники процесії шмагали себе гарапниками.

«Вони божевільні», – подумав Атрею, і холод перебіг його спиною.

Допіру тепер він зауважив, що більшість істот у цій колоні були нічні альби, кобольди і примари. Було серед них і трохи вампірів, а також чимало відьом – старих, із великими горбами та цапиними борідками, було й декілька юних, вродливих, але надзвичайно злих на вигляд. Вочевидь, Атрею потрапив у котрийсь із країв Фантазії, населений переважно істотами темряви. Якби він іще мав Сяйво, то, не вагаючись, вийшов би їм назустріч, щоби запитати, що тут

діється. А так Атрею волів перечекати у своєму сховку, доки ця біснувата процесія не пройде повз нього, доки навіть найостанніші з примар, накульгуючи і плентаючись, не зникнуть в імлі.

Тільки тоді знову наважився вийти на дорогу. Дивлячись услід цій колоні причинних, він вагався: іти за ними чи ні? І взагалі, Атрею вже не знав, що робити – і чи вистачить йому на це сил.

Це вперше він так виразно відчув, як страшенно бракує йому амулета Дитинної Царівни, наскільки він без нього безпомічний. Насправді вирішальним був навіть не захист, що його давав Клейнод, бо однаково доводилося докладати чимало зусиль, поневірятися, долати труднощі та незгоди, страх і самотність, – так чи так, а в цьому Атрею мусив цілком покладатися на власні сили. Та доки він носив Знак, то ніколи не вагався, що робити. Наче таємничий компас, спрямовував той його волю, його вибір у правильне русло. А тепер усе змінилося, тепер тієї таємничої сили, яка його вела, раптом не стало.

Тож тільки задля того, щоби не стояти залякло посеред дороги, він наказав собі рушити за примарною процесією (її приглушений ритм усе ще долинав звідкись із туману).

Пробираючись крізь густу імлу, весь час пильно стежачи за тим, щоби залишатися на достатній відстані від тих, котрі пленталися у хвості колони, Атрею намагався якось осмислити своє становище.

Чому ж, ох, чому ж він не дослухався до слів Фухура, коли той радив йому негайно повертатися до Дитинної Царівни? Він переказав би їй Уюлялине послання і повернув би Сяйво. А без Аурина і без Фухура у нього немає ані найменшого шансу дістатися до Дитинної Царівни. Вона чекає на нього до останньої миті життя, сподіваючись, що

Атрею таки прийде, у надії, що він таки принесе порятунок їй і цілій Фантазії, – але намарно!

Це вже само собою було недобре, однак іще гіршим видавалося те, що він довідався від Вітряних Велетнів. Вони сказали, що меж Фантазії нема. А раз неможливо вибратися за межі Фантазії, то й неможливо покликати на допомогу людську дитину із Зовнішнього Світу. Виходить, саме через те, що Фантазія безконечна, вона приречена, її кінець неминучий!

Він поволі брів крізь туман, пробираючись нерівно мощеною дорогою крізь клапті імли та іноді спотикаючись. Отак ідучи, він поринув у спогади – і раптом мовби почув ніжний голос Уюлялі. Зненацька в його серці заярило малесеньке зеренце надії.

Колись люди часто приходили у світ Фантазії, і саме вони давали Дитинній Царівні нові, прекрасні імена – адже так співала Уюляля. А це означає, шлях із одного світу в інший таки існує!

*По той бік Фантазії царство є все ж,
Те Царство – Зовнішній Світ,
І селяться там – багаті, авжеж,
Та до них – уже інший підхід.
Синами Адама по праву їх звать,
Обивателів місця земного,
Сви доньками; це – земнородний люд,
Кровні браття Правдивого Слова.
Одвічним наділені даром вони –
Давати ймена прерізні,
Вони ж і життя в усі часи
Дитинній несли Царівні.
Ймена їй чудові, нові дарували...*

Так, саме такими були слова Уюлялі:

*Одвічним наділені даром вони –
Давати ймена прерізні...*

Ось тільки людські діти забули шлях у світ Фантазії. Але, можливо, хтось один, принаймні якась одна-єдина дитина зуміє її згадати?

Те, що і для нього самого вже майже не залишилося жодної надії, Атрею не надто бентежило. Треба лише, щоби хоч одна людська дитина почула поклик Фантазії і прийшла на цей поклик – так, як це діялося в усі часи. А може, якась дитина вже почула цей поклик і саме лаштується в до-рогу?!

– Так! Так! – вигукнув Бастіян. Він крикнув так голосно, що аж злякався власного голосу, і вже зовсім тихо додав:

– Я цієї-таки миті прийшов би вам на допомогу, якби тільки знав як! Але я не знаю шляху, Атрею. Справді не знаю!

Глухі удари бубна і верескливі зойки сопілок за-мовкли. Атрею і не помітив, що наблизився до процесії настільки, що мало не наскочив на останніх – тих, які плентались у хвості. Він був босий, отож його кроки видавалися цілком беззвучними, але примари та інші істоти темряви не зауважували його не через це. Він преспокійно міг би гупати підкутими залізом чобітьми – і навіть тоді ніхто не звернув би на нього жоднісінької уваги.

Тепер почвари уже не стояли в колоні, а розійшлися навсбіч по болотистому луку, густо порослому сірою травою і подекуди вкритому багнюкою. При цьому одні злегка похитувалися туди-сюди, інші заціпеніло стояли або ж непорушно сиділи навпочіпки. Але очі всіх цих істот, невидючі очі, які, однак, палахкотіли гарячковим блиском, були звернені в один бік.

Тепер і Атрею побачив те, на що вони витріщалися у моторошному онімінні та зачудуванні: по той бік заболоченого луку лежало Ніщо.

І було воно саме таким, яким Атрею вже доводилося бачити його раніше, – наприклад, після зустрічі з дуботролями, коли він вдивлявся у Ніщо з вершечка дерева, чи на рівнині, де раніше стояла магічна Брама Південного Оракула, або ж високо в небі, коли він сидів на Фухуровій спині. Але досі він бачив Ніщо лише здалеку. Натомість тепер воно несподівано опинилося просто перед ним, навпроти нього, простягалося від краю до краю, заповонивши собою весь виднокрай, воно було потворно велике і дуже поволі, одначе невблаганно наближалося.

Атрею спостерігав, як постаті-примари на лузі перед ним засіпалися і засмикалися, їхні кінцівки викривилися, наче в корчах, а роти розверзлися, ніби вони збиралися заридати або ж зареготати, проте над лугом і далі нависала мертва тиша. А тоді – як зів'яле листя під подувом вітру – всі ці істоти одночасно кинулися туди, де лежало Ніщо; вони падали в Ніщо, скочувалися або ж стрибали у нього...

Не встигла ще остання істота з цього примарного натовпу тихо і безслідно канути в Ніщо, як Атрею з жахом усвідомив, що якась незбагненна сила в глибині його тіла дрібно-дрібно і часто-часто, як нервовий трем, ліс дроз, підштовхує його назустріч Ніщо. Його охопило непереборне бажання приєднатися до процесії, піти в небуття вслід за всіма цими істотами. Могутнім зусиллям волі він ледве зміг подолати цей нестерпний потяг. Спершу, напружившись, Атрею змусив себе зупинитися. Повільно, дуже повільно йому вдалося повернутися до Ніщо спиною – і крок за кроком, немовби рухаючись проти невидимої могутньої течії, прямувати в протилежний бік. Сила, з якою притягувало Ніщо, засмоктуючи в себе, як болото, поглинаючи, наче вир, ледь ослабла, і тоді Атрею кинувся бігти. Він щодуху

помчав нерівно мощеною, горбатою бруківкою. Він перечіпався і падав, знову підхоплювався і біг далі, не зупиняючись і навіть не замислюючись над тим, куди заведе його ця дорога, що потопає в густому тумані.

Він слухняно корився всім її безглуздим звивинам, не наважуючись навіть зійти на узбіччя. Атрею зупинився тільки тоді, коли з туману виступили високі, чорні як смола, міські мури. Над ними в сіре небо здіймалися кілька скособочених веж. Товстелезні дерев'яні ступки міської брами геть струхлявіли і прогнили, перехнябилися на викривлених і заіржавілих завісах.

Атрею ввійшов у місто.

На горищі ставало дедалі холодніше. Бастіян так змерз, що його аж затрусило.

А якщо він захворіє — що тоді? Він може, скажімо, підхопити запалення легень, як Віллі, хлопець із його класу. І ніхто не прийде йому на допомогу. Нікому й на гадку не спаде піднятися сюди.

Тепер він би дуже зрадив, якби тато знайшов і порятував його.

Але самому піти додому — ні, цього він зробити не може. Краще вмерти!

Він узяв решту армійських коців і загорнувся в них, ще й обклався ними з усіх боків.

Поступово він трохи зігрівся.

ІХ.

МІСТО-ПРИМАРА

 піднебессі, понад клетотом морської безодні, лунав Фухурів голос, потужний, гулкий, наче відлуння мідного дзвону:

– Атрею! Де ти? Атрею!

Чотири Вітряні Велетні вже давно облишили мою бійку і рвійно розлетілися врізнобіч. Вони знову стрінуться – або

тут-таки, або деінде, – щоби затіяти нову сутичку; так у них повелося ще з незапам'ятних віків. Вони вже й забули, чому і за що б'ються та хто переміг, вони ніколи нічого не запам'ятовують і нічого не знають, окрім своєї непогамовної сили. Отож і білий щастедракон із його малим вершником давно вже стерся з їхньої пам'яті.

Коли Атрею зірвався в безодню, Фухур стрілою кинувся навперейми, він намагався наздогнати його, підхопити на льоту.

Але порив шквального вітру підкинув щастедракона вгору, а тоді жбурнув кудись далеко-далеко вбік. Коли Фухур повернувся, Вітряні Велетні бушували вже в зовсім іншому місці, далеко над морем. Фухур відчайдушно намагався відшукати Атрею, який мусив упасти у воду власне десь тут, та навіть для щастедракона майже неможливим є відшукати у клекіткому шумуванні збуреного моря крихітну зеленкувату цяточку – Атрею чи, тим паче, його зеленошкіре тіло на морському дні, якщо він потонув.

І все ж Фухур не відступався. Він шугав у височінь, щоби краще все розгледіти, а тоді знову пірнав під хмари і кружляв над морем, і кола, які він робив, шукаючи Атрею, раз за разом ширшали. Фухур безперестанку гукав Атрею – в надії, що рано чи пізно розгледить поміж шумовиння і бризок його лице.

Адже ж він був не звичайний собі дракон, а щастедракон, тож ніщо не могло похитнути його впевненості у тому, що врешті-решт усе матиме щасливий кінець. Хай би що трапилося, та Фухур ніколи не здавався.

– Атрею! – сурмив його потужний голос, прориваючись крізь ревіння хвиль. – Атрею, де ти? Атрею!

Тим часом Атрею блукав тихими, неначе вимерлими, вуличками спорожнілого міста. Виглядало воно гнітюче і моторошно. Здавалося, тут не було жодної споруди, яка самим уже своїм виглядом не справляла б грізного і водночас

прикрого – враження, і таким було ціле це місто, яке складалося зі самих лише примарних палациків та будинків, населених привидами. У цьому розтриклятому місті не було вулиці чи завулка – викривлених і покручених, як і все у цій місцевості – де згори не нависали б гірлянди павутиння і де з пивниць і з порожніх криниць не здіймався б задушливий, лиховісний сморід.

Спочатку Атрею ще намагався якось скрадатися, перебігаючи від одного рогу вулиці до іншого, від одного дому до другого, щоби його ніхто не помітив, але невдовзі відмовився від цих намарних зусиль. Площі й вулиці лежали перед ним зовсім порожні, у вікнах кам'яниць не ворухнулася жодна фіранка. А заходячи-таки у декотрі з цих будинків, він натрапляв там хіба що на поперевертані меблі, пошматовані покривала і фіранки, потрощене начиння і скло. Це були ознаки спустошення, але аж ніяк не погрому. І ніде не було жодного мешканця. В одному з будинків на столі ще навіть стояла їжа – либонь, чиясь вечеря, до того ж, здається, неторкана: тарілка з якоюсь темною юшкою і кількома липкими шматками чогось, що дуже віддалено нагадувало хліб. Він трохи того від'їв. Їжа була огидна на смак, проте він страшенно зголоднів. У певному сенсі Атрею здавалося цілком закономірним і природним те, що він потрапив саме сюди. Це місто і все в ньому надзвичайно відповідало тому, хто втратив останню надію.

Нараз Бастіян відчув, що геть ослаб від голоду.

Бозна-чому саме тепер, у край недоречно, йому пригадався яблучний струдель панни Анни. То був найліпший яблучний струдель на світі.

Панна Анна приходила тричі на тиждень. Вона допомагала татові у справах канцелярії і прибирала в кімнатах. Зазвичай вона ще й щось варила і пекла. Ця пухкенька невисока жіночка безжурно сміялася і голосно балакала. Батько був увічливий з нею, та

водночас, здавалося, майже не помічав її присутності. Украй рідко йому вдавалося вичавити на своєму похмурому, заклопотаному обличчі бліду посмішку. Одначе як тільки панна Анна приходила, в їхньому помешканні трохи яснішало.

Панна Анна, хоч і не була одружена, мала маленьку донечку. Ця її донечка називалася Кріста і була на три роки молодша від Бастіяна. Вона мала пречудове біляве волосся. Раніше панна Анна майже завжди приводила свою донечку Крісту з собою. Кріста була дуже несмілива. Коли Бастіян годинами розповідав їй усілякі історії, вона сиділа, прикинувши, і слухала, не відриваючи від нього своїх широко розкритих великих очей. Вона захоплювалася ним, та й він дуже її любив.

Та рік тому панна Анна віддала донечку до дитячого притулку-інтернату*, кудись на село. І тепер вони майже ніколи не бачилися. Цього Бастіян ніяк не міг пробачити панні Анні, і хоч як вона намагалася розтлумачити, що Крісті там живеться краще, ніж удома, це його анітрохи не переконувало.

Та хоч Бастіян і сердився на панну Анну, перед її струделем він ніколи не міг встояти.

Але тепер він занепокоєно замислився, скільки часу людина може протриматися без їжі. Три дні? Два? Можливо, вже за двадцять чотири години людина починає марити і впадає у гарячкову маячню? Відколи він тут, минуло вже десять годин, чи навіть трохи більше. От якби він приберіг на потім трішки канапки чи принаймні яблуко!

У мерехтливому світлі свічок скляні очі опудал лиса, сови і велетенського беркута виглядали як живі. На стіні ворушилися велетенські тіні.

Вежеві дзигарі вибили сьому.

Атрею знову вийшов надвір і подався у місто – блукати без жодної мети. Воно здавалося йому дуже великим. Він минав дільниці, де всі будинки були одноповерхові, до того ж такі низькі, що він рукою міг дотягнутися до ринв, тоді

* тавтологія

як в інших кварталах височіли багатопверхові палаци з розкішними фасадами, прикрашеними барельєфами і скульптурами. Проте всі ці фігури зображали ребра мерців або ж мармизи лютих демонів, які вишкірялися на самотнього мандрівника.

Раптом він зупинився наче вкопаний.

Деся зовсім близько пролунало грубе, хрипке виття, і було воно таке відчайдушне, таке безнадійне, що в Атрею зацеміло серце. У цьому завиванні йому вчувалася вся непризволячість, уся запроклятість істот Темряви. Завивання тривало, воно повторювалося, як схлипування, воно не переставало, луною відбиваючись від стін щораз то дальших будинків. Врешті-решт воно почало нагадувати виття зграї велетенських голодних вовків; здавалося, ці вовки безладно порозбігалися по всій околиці.

Атрею пішов на цей звук, що раптом почав стихати, доки не розчинився у хрипкому схлипі, а тоді й зовсім зник. Атрею не відразу здогадався, куди йому йти, тож довелося добряче пошукати, звідки долинав цей голос. Відтак він увійшов у якусь браму, минув вузьке, темне подвір'я, далі – ще через якісь ворітця, і аж тоді нарешті опинився на задвірках, біля смітника; тут було вогко і брудно. Перед ним, біля діри в стіні, прикутий ланцюгом, лежав велетенський, напівмертвий від голоду вовкулака. Він таки справді вмивав. Ребра вовкулаки, порослі запаршивілим хутром, можна було перерахувати всі до єдиного, а хребет випинався, наче зубці пили. Вовкулака лежав, майже не дихаючи, з його напіввідкритої страхітливої пащі висолопився довжелезний язик.

Атрею тихо наблизився до покруча. Зачувши його, вовкулака різко підвів масивну голову. У його потьмянілих очах спалахнув зеленавий вогник.

Якийсь час вони мовчки розглядали один одного. Це тривало доволі довго. Нарешті прозвучало гарчання вовкулаки – тихе, однак грізне:

– Іди собі геть! Дай мені спокійно вмерти!

Атрею не поворухнувся. А тоді так само тихо відповів:

– Я почув, як ти кликав, і тому прийшов.

Голова вовкулаки знову безсило повисла.

– Я нікого не кликав, – гаркнув він. – Це було моє ридання.

– Хто ти? – запитав Атрею і наблизився до покруча ще на крок.

– Я Ёморк, вовкулака.

– Чому ти прикутий ланцюгом?

– Ідучи, вони забули про мене.

– Хто – вони?

– Ті, хто прикував мене тут.

– А куди вони пішли?

Та Ёморк не відповів. Вичікувально і довго дивився він на Атрею своїми напівзаплющеними очима. Минуло трохи часу, перш ніж він запитав:

– Ти нетутешній, малий чужинцю, ти не з цього міста. І навіть не з цієї країни. Що ти тут шукаєш?

Атрею спохмурнів.

– Мені невідомо, як я сюди потрапив. Як називається це місто?

– Це столиця найзнаменитішого краю в цілій Фантазії, – відказав Ёморк. – Про жоден інший край, про жодне інше місто не розповідають так багато казок. Та й тобі, мабуть, доводилося дещо чувати про Місто-Примару в Країні Потолочі, чи не так?

Атрею поволі кивнув.

Ёморк не зводив з хлопця свого тяжкого погляду. Його вражало, що цей зеленошкірий хлопчина так спокійно, без жодного страху дивиться на нього своїми чорними очима.

– А ти? Хто ти такий? - запитав він.

Атрею на мить замислився, перш ніж відповісти:

– Я – Ніхто.

– Що це означає?

– Це означає, що колись у мене було ім'я. Але його не варто більше вимовляти. Тому я – Ніхто.

Вовкулака злегка вишкірився, оголивши свої страхітливий зубиська: це мало означати, що він сміється. Він надзвичайно добре знався на найпотаємніших, найтемніших глибинах душі, отож вовкулака відчув, що, розмовляючи з хлопцем, має справу з цілком достойним противником.

– Якщо це так, – проказав він хрипко, – значить, Ніхто мене почув. Ніхто до мене прийшов. І тепер Ніхто промовляє до мене в мою останню годину.

І знову Атрею кивнув. А тоді поцікавився:

– А що, Ніхто не може звільнити тебе від ланцюга?

Зеленавий вогник в очах вовкулаки спалахнув із новою силою. Він облизнувся.

– Невже ти дійсно це зробиш? – видушив із себе Гморк.
– Ти готовий звільнити голодного вовкулаку? Невже ти не знаєш, що це означає? Ніхто не може бути впевненим у мені!

– Так, – сказав Атрею, – але я ж якраз і є отой Ніхто. А коли так, то чого я би мав тебе боятися?

Він хотів наблизитися до Гморка, але той знову сильно і страшно загарчав. Хлопець відсахнувся.

– Може, ти не хочеш, щоби я тебе звільнив? – запитав він.

Здавалося, вовкулака нараз відчув страхітливу втому.

– Але ж ти і не зможеш цього зробити. Бо як тільки ти, хлопче, підійдеш до мене достатньо близько, я хоч-не-хоч роздеру тебе на шматки. Це тільки трохи віддавить мою смерть, десь на годину чи дві. А тому краще тримайся від мене подалі та дай мені спокійно вмерти.

Атрею розмірковував.

– Можливо, – проказав він нарешті, – я зміг би знайти для тебе трохи якоїсь їжі. Мені треба було би піти до міста, на пошуки.

Ґморк знову поволі розплющив очі й тяжко зиркнув на хлопця. Зелений вогник у його очах згас.

– Забирайся під три чорти, малий недоумку! Ти що, хочеш тримати мене при житті, аж доки сюди не прийде Ніщо?

– Я подумав, – знітився Атрею, – якби я приніс тобі їжу і якби ти наситився, то, може, я зміг би до тебе наблизитися, щоби звільнити тебе від ланцюга...

Ґморк заскреготав зубами.

– Якби це був звичайний ланцюг, я б його давно вже перекусив. Хіба ти цього не розумієш?

Ніби на доказ цих слів він ухопив зубами ланцюг, його страхітливі щелепи голосно клацнули. Далі вовкулака посмикав ланцюг, пошарпав його, а тоді відпустив.

– Це заклятий ланцюг. Тому мене може звільнити лише той, хто наклав на мене ці пута і це закляття. Але цього ніколи не буде.

– Чому – ніколи? Хто ж їх наклав?

Ґморк заскавулів, заскімлив, ніби побитий пес. Щойно за якийсь час заспокоївся настільки, що зміг відповісти:

– Це була Ґая, Княгиня Темряви.

– І куди ж вона поділася?

– Канула в Ніщо – як і решта.

Атрею пригадалася божевільна процесія потолочі, що її він бачив за містом, бредучи у тумані.

– Чому ж тоді, – пробурмотів він, – чому вони не втекли, чому віддали себе на поталу Ніщо?

– Усі вони втратили надію. Таких, як ви, це позбавляє сили. Ніщо притягує вас, і жоден з вас не може йому довго опиратися, ніхто з-поміж вас не здатний протистояти Ніщо.

Говорячи це Гморк зайшовся недобрим, нутряним сміхом.

– А ти? Хто ти? – допитувався Атрею. Ти розповідаєш про це так, ніби сказане тебе не стосується.

Гморк знову зиркнув на нього тим своїм причаєним поглядом.

– Бо я не один із вас.

– То хто ж та тоді?

– Хіба тобі не відомо, хто такі вовкулаки?

Атрею мовчки похитав головою.

– Ти тільки й знаєш, що Фантазію, – мовив Гморк. – Однак є ще й інші світи. Світ людських дітей, наприклад. А є і такі істоти, котрі не мають власного світу. Зате їм дано бувати у різних світах, переходити з одного світу в інший. Я належу саме до таких. У людському світі я перевтілююся в людину, хоч я не людина. У світі Фантазії я набуваю подоби фантазянина, але я не один із вас.

Атрею повільно присів навпочіпки і подивився на вмираючого вовкулаку своїми великими темними очима.

– То ти бував у Світі людських дітей?

– Я багато разів переходив зі Світу людських дітей у світ Фантазії – і навпаки.

– Гморку, – тихо прошепотів Атрею, якому раптом затремтіли губи, та так, що він не зміг цього приховати, – а ти не міг би мені сказати, як можна потрапити у Світ людських дітей?

У Гморкових очах знову зблиснули зелені іскри. Здавалося, ніби він щосили намагається затамувати реліт.

– Для тебе і для таких, як ти, шлях у Світ людських дітей надзвичайно простий. У всьому цьому є тільки одна заковика: потрапивши туди, ви вже ніколи не зможете повернутися назад, у Фантазію. Такі, як ти, залишаються там назавжди. Ти цього хочеш?

– Що я повинен зробити? – запитав Атрею рішуче.

– Те ж саме, хлопче, що зробили тут усі інші – просто на твоїх очах. Тобі лише треба кинутися в Ніщо. Та можеш не поспішати: однаково, раніше чи пізніше, тобі доведеться так вчинити, адже невдовзі Ніщо поглине всю Фантазію – всю, доценту.

Атрею підвівся.

Ґморк помітив, що хлопець затремтів усім тілом. Але оскільки вовкулака не знав справжньої причини страху Атрею, то, щоби заспокоїти його, сказав:

– Не бійся, це зовсім не боляче.

– Я тремчу не від страху, – відповів Атрею. – Ніколи б не подумав, що саме тут і завдяки тобі до мене повернеться надія.

Ґморкові очі звузилися і зажеврили, немов два зелені місяці.

– Не знаю, що саме ти замислив, але для надії у тебе немає жодних підстав. У людському світі ти вже не будеш тим, ким є тут. Якраз у цьому і полягає ота таємниця, якої ніхто у Фантазії не знає і знати не може.

Почувши це, Атрею завмер, руки йому безвладно опустилися.

– Ким я там буду? – благально запитав він. – Відкрий мені таємницю!

Ґморк довго мовчав. Він лежав і не ворушився.

Атрею вже почав боятися, що ніколи не дістане відповіді ній це своє запитання, але нарешті вовкулака важко зітхнув, а тоді заговорив хрипким голосом:

– За кого ти мене, хлопче, маєш? Невже за свого приятеля? Стережися! Балакаючи з тобою, я убиваю час. Одначе ти вже не в змозі від мене піти. Я втримую тебе коло себе надією. Але поки я говорю, Ніщо насувається на Місто-Примару, облягаючи його з усіх боків. Незабаром піти звідси буде вже неможливо. Тоді тобі кінець. Що ж, раз ти так

довго мене слухаєш, то вже прийняв якийсь рішення. Але ж іще не пізно втекти!

Безжальний вищир Гморкової пащеки став іще безжальнішим. Атрею тільки мить повагався, а тоді прошепотів:

– Відкрий мені таємницю! Ким я там буду?

І знову Гморк довго не відповідав. Його дихання зробилося клеїтким і переривчастим. Зненацька він звівся. Тепер перевертень сидів, опираючись на передні лапи, тож Атрею, щоби розмовляти з ним, довелося високо задирати голову. Лише тепер хлопець побачив, який надзвичайно великий і неймовірно страшний його співрозмовник. Коли вовкулака заговорив знову, його голос прозвучав дуже хрипко.

– Ти бачив Ніщо, хлопче?

– Так, і не раз.

– І як воно виглядає?

– Ніяк. Тобто так, ніби ти раптом перестав бачити.

– Ну, гаразд. Отож коли вас, фантазьян, торкається Ніщо, ви, потрапляючи у світ людей, самі стаєте переносниками заразної недуги. Від цієї хвороби люди немовби сліпнуть, так що перестають розрізняти явне і уявне. І знаєш, як тоді вони вас називають?

– Ні, – прошепотів Атрею.

– Брехнями! – гаркнув Гморк.

Атрею похитав головою. Він страшенно зблід.

– Не може бути!

Спостерігаючи за тим, як налякався Атрею, Гморк розкошував. Ця розмова бавила його. Тож він продовжив:

– Ким ти там будеш, питаєш? А ким ти є тут? Хто ви такі – ви, істоти Фантазії? Ви – суцільна вигадка, сніво, маячня в царині поезії, персонажі нескінченної історії. Невже ти думаєш, що ти реальний, хлопче? Ну гаразд, тут, у твоєму світі, у Фантазії, ти справді існуєш. Але коли пройдеш крізь Ніщо, то перестанеш існувати. Перестанеш бути

собою. Змінишся до невпізнання. Опинишся в іншому світі. Там такі, як ти, вже не подібні на себе, анітрохи не подібні. У світ людей ви приносите ілюзію і оману. Ану, спробуй-но лише вгадати, хлопче, що станеться з мешканцями Міста-Примари, які кинулися в Ніщо?

– Не знаю, – промимрив Атрею.

– Вони перетворяться на божевільні, настирливі ідеї у головах людей, на лихі думки, на страх – там, де насправді нема чого боятися, на непереборне, хворобливе жадання речей, на відчай там, де для відчаю нема жодних підстав.

– І так буде з усіма нами? – вжахнувся Атрею.

– Ні, – відказав Гморк, – адже існує багато різновидів божевілля і засліплення. Усе залежить від того, якими ви є тут. А відтак там ви станете привабливими чи огидними, дурними чи розумними брехнями.

– А я? – ще наполегливіше допитувався Атрею. – Ким стану я?

Гморк вишкірився.

– Оцього я тобі не скажу, хлопче. Сам побачиш. Чи, радше, не побачиш, тому що тоді вже не будеш собою.

Атрею замовк, і тільки дивився на вовкулаку широко розкритими очима.

Гморк правив своєї:

– Тому-то люди вас так ненавидять, так бояться. Їх лякає Фантазія і все, що звідти походить. Вони хочуть позбутися Фантазії. Та при цьому вони не усвідомлюють, що цим лише примножують лавину брехні, яка невпинно виливається у світ людей. Потік істот, які народилися і жили у Фантазії, а тепер змінилися до невпізнання, змушені провадити фальшиве існування, неначе живі трупи, отруюючи людські душі смородом гниття, трутизною розпаду, – цей потік весь час тільки збільшується. Та люди цього не усвідомлюють. Хіба ж це не смішно?

– Невже не залишилося нікого, – тихо запитав Атрею, – хто б нас не ненавидів і не боявся?

– Принаймні я таких людей не знаю, – сказав Гморк, – що, зрештою, зовсім не дивно, бо ж це ви самі, опиняючись там, робите все можливе для того, аби люди повірили, буцімто Фантазії не існує.

– Буцімто Фантазії не існує? – ошелешено повторив Атрею.

– Певне що так, хлопче. – відповів Гморк. – І, по суті, якраз це найважливіше. Ти здивований? Адже доки люди думають, що Фантазії не існує, їм і на гадку не спадає навідатися до вас. І цим усе сказано. Бо коли люди не можуть бачити вас у вашій істинній, справжній подобі – тому що самими собою ви є тільки тут, у Фантазії, а не у Зовнішньому Світі, – вони підпадають під владу своїх страхів та ілюзій, і тоді з людством можна робити все, що завгодно.

– Як то – все, що завгодно?

– Геть усе. Ви ж бо маєте над людьми велику владу. І таку ж велику владу над людьми має брехня. Тому що люди, хлопче, живуть уявленнями, які самі ж витворюють. А уявленнями можна керувати і крутити. Отож ця брехня, джерело влади над людьми, – єдине, що має значення. Саме тому я завжди стояв на боці влади, я служив їй, намагався бути до неї причетним, щоби й самому мати її хоч трішечки, – навіть якщо це не зовсім та влада, яку маєш ти і тобі подібні.

– Але я не хочу її! – випалив Атрею.

– Тихо, тихо, маленький дурнику, – гаркнув вовкулака. – Як тільки надійде твоя черга стрибати в Ніщо, ти теж перетворишся на безвольного, безликого, безіменного і сірого прислужника влади. І ще невідомо, як ця влада тебе використає. Можливо, з твоєю допомогою людей змушуватимуть купувати зовсім непотрібні їм речі, або ненавидіти те, чого вони не знають, або ж вірити в те, що робитиме їх

піддатливими, або сумніватися в тому, що могло б їх урятувати. За допомогою таких, як ти, маленький фантазійцю, у світі людей обертають великі оборудки, розпалюють війни, засновують царства та імперії...

Ґморк іще якийсь час поспостерігав за хлопцем, дивлячись на нього крізь напівприкриті повіки, а тоді додав:

– А ще там, у тому другому світі, є ціла купа бідолашних телепнів хоч, звісно, самі вони мають себе за великих мудрагелів, а ще вірять, що служать істині, – отож ці телепні пнуться зі шкіри, навіть найменших дітей переконуючи в тому, що Фантазії немає. Можливо, якраз ти надзвичайно їм знадобишся.

Атрею стояв похнюплений.

Тепер він знав, чому люди більше не навідуються у світ Фантазії, чому вони вже ніколи не прийдуть сюди, щоби дати Дитинній Царівні нове ім'я. Що більше Фантазію заповнювало Ніщо, то потужнішим ставав потік брехні у людському світі. Тобто ставала дедалі меншою сама імовірність того, що хтось із людських дітей усе ж таки приїде колись у цю царство Фантазії і врятує Дитинну Царівну. Це якесь зачароване коло, з якого нема виходу. Тепер Атрею це знав.

Та насправді тепер про це знав іще хтось. Бастіян Бальтазар Букс несподівано для себе збагнув, що хвора не лише Фантазія, а й світ людей.

Він зрозумів, що одне нерозривно пов'язане з іншим. Щиро кажучи, він уже давно це якось відчував — невисловлено, невиразно, однак йому не вдавалося як слід пояснити собі, чому так є. А ще він не хотів змиритися з тим, що життя довкола нього таке сіре й одноманітно-буденне, без таємниць, без чудасій, без дива. Хоча всі ті люди, які знай торочили: «Таке життя!» — постійно намагалися переконати його у тому, що саме таке життя єдино правильно і єдино можливе.

Однак тепер Бастіян знав ще одну важливу річ: для того, щоб зцілити обидва світи, треба негайно потрапити у Фантазію.

Люди забули туди дорогу, тому що у їхніх головах запанували брехня і хибні уявлення, що, своєю чергою, були наслідком руйнування і поступової загибелі Фантазії; тієї брехні та хибних уявлень з часом накопичилося так багато, що вони почали засліплювати геть усіх.

З жахом і соромом Бастіян подумав про те, що сам також не раз говорив неправду. Про вигадані історії, які він розповідав, фантазуючи, тут не йдеться. Адже брехня — це щось цілком інше. Але ж багато разів він цілком свідомо і навмисне брехав: іноді зі страху, часом — аби домогтися чогось, чого йому неодмінно хотілося, а бувало і так, що брехав тільки задля того, аби покорчити з себе велике цабе.

Яких же істот Фантазії він знищив, знівечив у такий спосіб, довірою скількох фантазійців зловжив? Він спробував уявити, якими вони були до того, у своїй істинній подобі, та це йому не вдалося. Може, саме тому, що він брехав?

Хоч там як, в одному Бастіян нітрохи не сумнівався: він теж неабияк причетний до того, що справи Фантазії аж такі кепські.

І тепер мав твердий намір зробити хоч би щось для того, аби це становище виправити. Насправді це він мав борг перед Атрею, готовим на все, щоб тільки привести його у світ Фантазії. Він не міг (та й не хотів!) розчаровувати Атрею. Він просто-таки мусить знайти цей шлях!

Вежеві дзигарі вибили восьму.

Вовкулака не зводив з Атрею погляду.

— Ну, тепер ти знаєш, як потрапити у світ людей, — сказав він. — Невже тобі й далі цього хочеться, хлопче?

Атрею похитав головою,

— Я не можу стати брехнею, — промимрив він.

— А доведеться, хоч-не-хоч, — відказав Гморк, мало не сміючись.

— А ти? — спитав Атрею. — Чому ти опинився тут?

– Я мав виконати завдання, – мовив Ґморк радше неохоче.

– І ти також?

Атрею подивився на вовкулаку дуже уважно і майже співчутливо.

– Ти його виконав?

– Та ні ж бо, – рикнув Ґморк, – інакше я напевне не лежав би підвішений на цьому ланцюгу. Тим більше, що спешу події розвивалися не так уже й погано, – аж доки я не дістався до цього міста. Княгиня Темряви, тутешня володарка, наказала прийняти мене з усіма почестями. Вона запрошувала мене до свого палацу, влаштовувала для мене розкішні частування, розмовляла зі мною – і взагалі, вдавала, ніби вона цілком на моєму боці. Що ж, мешканці Міста-Примари були мені доволі приємні, і я почувався тут, скажу тобі відверто, як удома. До того ж, Княгиня Темряви була по-своєму дуже гарна жінка – принаймні як на мій смак. Вона гладила мене і лагідно теребила мене за вухом, і я їй усе це дозволяв, тому що коли вона це робила, я відчував невимовну насолоду. Ще ніхто і ніколи не гладив мене так ніжно, ніхто не теребив мене за вухами. Словом, я втратив голову і вдарився у балачки, а тим часом вона вдавала, ніби захоплюється мною. Нарешті я не витримав і розповів їй про своє завдання. Ну, і, мабуть, вона мене таки приспала, тому що зазвичай у мене неглибокий сон. Прокинувшись, я побачив, що лежу, прикутий ланцюгом.

Княгиня Темряви стояла переді мною. І ось що вона мені сказала:

– Ти забув, Ґморку, що і я – одна з істот Фантазії. Отже, якщо ти борешся з Фантазією, ти борешся зі мною. Тобто ти мій ворог. І як ворога я тебе перехитрила. Звільнити тебе від цих пут можу тільки я. Одначе я зі своїми слугами і служницями вирушаю в Ніщо. І ніколи не повернуся.

Мовивши це, вона обернулася і пішла. Але не всі вчинили так, як вона. Лише коли Ніщо вже справді підступило під стіни міста, дедалі більше мешканців стали відчувати на собі його притягальну силу і не змогли йому опиратися. А сьогодні, якщо не помиляюся, піддалися останні. Так, я попався у пастку, хлопче, я надто довго слухав цю жінку. Але й ти, хлопче, опинився у пастці, бо надто довго слухав мене. Що ж, саме в цю мить Ніщо зусібіч оточило місто. Тобто ти попався – і пропав.

– То загинемо разом, – мовив Атрею.

– Що правда, то правда, – відповів Гморк, – ми загинемо разом, але ж не однаково, мій маленький наївний хлопче. Бо я помру раніше – іще до того, як сюди добереться Ніщо, тебе ж воно поглине. А це дуже різні речі. Бо якщо хтось помирає раніше, його історія тої ж миті добігає кінця, натомість твоя історія ще довго триватиме, але вже як брехня. Чуєш? Ти станеш брехнею.

– Чому ти такий злий? – запитав Атрею.

– Ви мали свій світ, – похмуро відказав Гморк, – а я ні.

– Яке в тебе було завдання?

Гморк, який до цієї миті все ще намагався сидіти прямо, раптом сповз і розпластався на землі. Було видно, як вичерпуються його останні сили. Тепер його голос нагадував ядушне хрипіння.

– Ті, кому я служу, ті, які вирішили знищити Фантазію, виявили, що їхній план опинився під загрозою зриву. Вони довідалися, що Дитинна Царівна вислала гінця, великого героя, – і скидалося на те, що він таки дійсно зуміє привести у світ Фантазії людську дитину. Цього героя треба було своєчасно вбити. Тож ті, кому я служу, послали мене йому навздогін. Колись я чимало находився Фантазією і непогано її знав, тому відразу натрапив на слід цього героя; я йшов за ним день і ніч, поволі його наздоганяючи; я йшов за ним через край Сасафраніїв, проминувши храм у пралесі

Муамату, через Совиний Ліс, через Болота Смутку, через Мертві Гори, але в якийсь момент – це сталося коло Великої Безодні, недалеко від ЙГрамулевої павутини – я збився зі сліду: героя наче вітром здуло. Що ж, я й далі його шукав, бо десь же він мусив бути, але – ніде нічого. Дотепер я так і не знаю, куди він тоді зник. Ось так я і опинився у цьому місті. Шкода, що я не зміг виконати своє завдання. Одначе і він не виконав своє. Дивися, Фантазія гине! До речі, цього героя звали Атрею.

Ґморк підняв голову. Хлопець зробив крок назад і вистався.

– Це я, – мовив він. – Атрею – це я.

Виснаженим, худим тілом вовкулаки струснула страшна судома, що повторювалася і ставала дедалі сильнішою. А тоді з пащі перевертня вирвався напівхрип, напівкашель. За мить він зробився ще голоснішим і хрипкішим і нарешті перейшов у болісне гарчання, що дріботно відлунювало, відбиваючись від стін спорожнілих кам'яниць. Перевертень реготав!

То був страхотливий, незрівнянно жаский звук.

Ні до, ані після того Атрею ніколи не чув нічого подібного.

А тоді зненацька все закінчилося. Ґморк сконав.

Атрею довго стояв у якомусь заціпенінні. Врешті-решт підійшов до мертвого вовкулаки та, сам не знаючи чому, схилився над ним і торкнувся рукою настовбурченої чорної шерсті. Тої ж таки миті блискавичним, як думка, рухом Ґморкові щелепи зімкнулися: він вгризся зубами в ногу Атрею. Навіть після смерті зло жило в ньому і було могутнім.

Атрею відчайдушно намагався якось вивільнитися з вовкулакової пащеки. Усе дарма. Велетенські зубиська перевертня засіли в тілі Атрею, ніби гігантські сталеві цвяхи.

Хлопець упав на брудну долівку біля вже мертвого покруча.

А тим часом нестримно і безшелесно, легко долаючи високі чорні мури, які оточували місто, зусібіч насувалося Ніщо.

Х.

ПОЛІТ ДО ВЕЖІ ЗІ СЛОНОВОЇ КОСТИ

Бої ж таки миті, коли Атрею проминув струхлявілу міську браму і ввійшов у Місто-Примару, власне тоді, коли він зробив свої перші кроки кривими міськими вуличками в мандрівці, що так фатально закінчилася на брудному задньому подвір'ї, – отож, якраз у цю хвилину щастедракон Фухур запримітив щось вкрай дивне.

Весь цей час він не покидав шукати свого маленького друга і пана. Щоби краще бачити, Фухур піднявся дуже високо, аж понад хмари, і крізь прогалини в імлі уважно вдивлявся в місцевість. Куди не глянь, скрізь було тільки безкрає море; воно поступово вгамовувалося після несамотої бурі, що збурила його до найглибших глибин. Зненацька Фухур побачив удалині щось геть незрозуміле: здавалося, золотий промінь світла пронизував морські води – і то спалахував, то пригасав, то спалахував, то пригасав. Але найбільше вражало Фухура те, що промінь цей, здавалося, спрямований просто на нього, на Фухура. Він помчав у той бік. Одначе долетівши до місця, де палахкотів промінь, щастедракон побачив, що промінь цей виходить із найглибших глибин, а може, навіть із морського дна.

Щастедраconi. як відомо, – створіння стихій повітря і вогню. Вода є для них стихією не тільки ворожою, а й небезпечною... У воді щастедракон може просто-напросто згаснути, як вогник, або задихнутися, тому що ці істоти вдихають повітря усім своїм тілом, тобто шкірою – стома тисяча-

ми перламутрових лусочок. Та й поживою для щастедраконів є тільки повітря і тепло, ніякої іншої їм не треба. Однак без повітря і тепла вони жити не можуть.

Отож Фухур розгубився. Він не знав, що там, у глибині, так дивно світиться і зблискує і чи має воно хоч якийсь стосунок до Атрею.

Усе ж таки він не став гаяти час на вагання і роздуми. А тому злетів так високо, як тільки міг, притис лапи до тулуба, виструнчився і сторчголов кинувся у воду. Здійнялися височезні бризки, вода шугонула вгору і розсипалася фонтаном. Від страхітливого удару з водою Фухур мало не знепритомнів, та все ж примусив себе розплющити свої рубіново-червоні очі. Тепер блискучий предмет, що випромінював світло, був уже зовсім близько, але все ще занадто глибоко, приблизно на відстані подвійної довжини його тіла. Вода обтікала щастедракона, його тіло було всуціль вкрите, неначе перлинами, пухирцями повітря; приблизно такі ж пухирці повітря можна побачити у посудині з водою за мить до того, як вона закипить. Але сам щастедракон скрижанів і страшенно знесилів. Зібравши останні сили, він пірнув ще глибше – і тільки тепер побачив, звідки виходить промінь. Річ ця нарешті опинилася зовсім поруч, так що він зміг до неї дотягнутися. То було Сяйво! За якимсь неймовірно щасливим збігом обставин Клейнод зачепився за гілку корала, що виріс на підводній скелі. Бо якби не це, Сяйво поглинула б морська безодня.

Фухур відчепив Сяйво і одягнув його собі на шию, що би, бува, не загубити, бо відчував, що ось-ось знепритомніє. А коли щастедракон нарешті прийшов до тями, то спершу ніяк не міг зрозуміти, що сталося. Він побачив, що знову летить у піднебесі над морем, і страшенно здивувався. І ще більше здивувався, коли зрозумів, що летить у цілком певному напрямку і з дивовижною швидкістю: так швидко він ще ніколи в житті не літав. Він спробував сповільнити лет,

але виявилось, що тіло йому не підвладне. Його опанувала інша, значно могутніша воля, і тепер саме вона його скеровувала. Джерелом цієї волі був Клейнод, який висів у нього на шиї.

І тільки ближче до вечора, коли в повітрі запахло смерком, Фухур побачив якийсь далекий берег. Щоправда, роздивитися прибережний краєвид щастедракон не зміг: берег потопав у тумані. Але коли Фухур підлетів ще ближче і придивився ще уважніше, то побачив, що більшість суходолу тут заповонило Ніщо, і зрозумів, що дивитися в той бік він не може: щастедраконові здавалося, що він сліпне, і від цього дуже боліли очі.

Якби на те його воля, він негайно повернув би назад. Але таємнича сила Амулета змушувала його летіти далі. І незабаром він зрозумів, у чому річ: посеред цього безкрайого Ніщо він раптом помітив маленький острівець – похмуре нагромадження будинків з гострими дахами і перехнябленими вежами. Фухур уже почав здогадуватися, кого він там знайде, тож тепер його підганяла не тільки могутня влада Амулета, але і його власна воля.

У тісному закапелку, де Атрею лежав біля мертвого вовкулаки, було вже зовсім темно. Сірого примарного світла, яке ледь просочувалося поміж стінами щільно притиснутих один до одного будинків, було так мало, що Фухур насилу розгледів зеленошкіре тіло хлопчика біля мертвого чудовиська, зарослого чорним хутром. І чим темніше ставало, тим сильніше вони зливалися в єдине ціле.

Атрею давно облишив спроби визволити ногу, затиснуту між сталевими щелепами вовкулаки. Він перебував у напівмаренні, йому весь час ввижалися море трави і пурпуровий буйвол – той, у якого він так і не пустив стрілу. Атрею кликав своїх однолітків і товаришів з полювання (ві вони, напевно, уже стали справжніми мисливцями), але ніхто його не почув, ніхто не відгукнувся. Тільки величез-

ний буйвол нерухомо стояв перед ним і свердлив його поглядом. Тоді Атрею почав кликати Артакса, свого коня. Але й той не прибіг на поклик, і до Атрею так і не долинуло його іржання. Тоді Атрею став кликати Дитинну Царівну, але дарма. Та й що він міг би їй сказати? Він не мисливець, ані її посланець, він ніхто.

Атрею скорився.

І раптом ній відчув Ніщо! Воно, видно, підступило вже зовсім близько. Так, Атрею знову відчув нездоланну силу, з якою воно його притягувало. Ця тяга чимось нагадувала запаморочення. Він підвівся і, стогнучи, спробував вивільнити ногу. Але щелепи, що міцно її тримали, не піддалися. Насправді це було щастям. Бо якби Атрею не втримали на місці зуби Гморка, Фухур прилетів би занадто пізно.

Минула ще хвилинка – і раптом Атрею почув мідний гул, То був голос щастедракона, і він звучав угорі, просто над ним:

- Атрею! Ти тут? Атрею!
- Фухур! – крикнув Атрею.

А тоді склав долоні рупором і закричав, піднявши голову до неба:

- Я тут! Фухуре! Фухуре! Допоможи! Я тут!

Він кричав і кричав, аж доки не побачив біле, звивне щастедраконове тіло. Фухур блискавкою розтяв темне небо. Спершу світло – щастедракон і Сяйво – блиснуло вдалині, на великій висоті, потім – трохи нижче. Атрею вигукував, а щастедракон відповідав йому своїм гучним і гулким, наче бронзовий дзвін, голосом. Нарешті Фухур з височини розгледів Атрею – той лежав на землі. Хлопець здавався згори не більшим від маленького жучка, що припишк у темній ямці.

Фухур спробував приземлитися, але там було затісно, до того ж уже геть стемніло. Через де він, знижуючись, зачепився за виступ фронтона одного будинку. Тої ж миті зі

страхитливим гуркотом – здавалося, що вдарив грім, – зава-
лилися балки, які підпирали дах. Фухур відчув пекучий
біль: щось устромилося йому в спину, завдавши глибокої
рани. Замість того, щоб елегантно і вишукано, красиво і
плавно опуститися на землю, щастедракон просто-напросто
впав, хляпнувшись у багно біля Атрею і мертвого Ёморка.

Фухур обтрусився, як пес, що виходить із води, пчих-
нув і прогудів:

– Ну, нарешті! Ось де ти пропадаєш! Я нагодився саме
вчасно!

Атрею нічого не відповів. Він тільки обхопив руками
шию Фухура й притулився обличчям до його сріблясто-
білої гриви.

– Давай-но, вилазь мені на спину! Не вільно зволікати!

На ці слова Атрею тільки похитав головою. Лише тоді
Фухур побачив, що вовкулака намертво вчепився зубами в
ногу Атрею.

– Із цим ми зараз дамо собі раду, – заспокоїв він Атрею,
обертаючи рубіновими очима. – Не журися!

Він узявся за голову перевертня обома лапами і спробу-
вав розтиснути його щелепи, проте не зміг.

Фухур сопів і крєктав, але всі його зусилля були дарем-
ні. І він нізащо не врятував би свого маленького друга, якби
не щасливий випадок. З іншого боку, щастедраконам зав-
жди всміхається щастя, а заодно воно усміхається і тим,
кому усміхаються щастедраconi.

Коли Фухур, у край знесилівши, нахилився, щоби збли-
зка краще роздивитися, чи можна якось розійняти Ёмор-
кові щелепи, Клейнод, який висів у нього на шиї, випадко-
во торкнувся чола перевертня. І тої ж миті пащека потвори
сама розціпилася, звільнивши ногу Атрею.

– Ой! – вигукнув Фухур, – Ти бачиш?

Та Атрею йому не відповів.

– Що сталося? – запитав Фухур. – Де ти?

Він став шукати свого друга, намагаючись намацати його в непроглядній темряві, але той таки дійсно зник. Але доки Фухур намагався хоч щось побачити у нічному морозі, вдивляючись у глибоку чорноту своїми рубіново-червоними очима, він і сам почув той поклик, який так сильно подіяв на Атрею, щойно він звільнився від вовкулакових зубів, – силі, з якою притягувало Ніщо, було вже майже годі протистояти. Але Клейнод надійно захищав Фухура.

А от Атрею, хоч і пручався як міг, хоч напружував щосили свою волю, був приречений. Він щосили намагався чинити спротив, упирався руками і ногами, щоби не зрушитися з місця, але його руки і ноги корились уже не йому, а поклику Ніщо. Ще кілька кроків – і його б не стало.

Але в найостаннішу мить над ним, ніби спалах блискавки, шугонув Фухур. Він схопив його за пояс, висмикнув угору і помчав із ним вдалеч, розтинаючи світлом пітьму нічного неба.

Вежеві дзигарі вибили дев'яту.

Ні Фухур, ані Атрею не могли пізніше згадати, як довго летіли в цій непроглядній темряві, чи справді це була всього лише одна ніч. Може, час для них тоді зупинився, і вони нерухомо повисли у чорному безмірі. Так чи інак, але це була найдовша ніч у житті не тільки Атрею, але й Фухура. Хоча щастедракон і був набагато старший від хлопчика.

Однак навіть найдовша і найтемніша ніч рано чи пізно закінчується. І коли на обрії раптом замріло бліде вранішнє світло, вони побачили вдалині, якраз на лінії обрію, Вежу Зі Слонової Кості.

Тут нам доведеться трохи відхилитися від нашої розповіді, щоби пояснити, в чому полягає особливість фантазійної географії. Країни і моря, гори і ріки розташовані там зовсім інакше, ніж у Світі людей, і намалювати карту Фан-

тазії було б неможливо, бо ніхто не зміг би твердо сказати, які країни межують між собою. Навіть захід і схід, північ і південь там непостійні: все залежить від того, де перебуваєш, а літо і зима, день і ніч у різних місцях чергуються по-різному. Зі спекотної розжареної пустелі, наприклад, подорожній може відразу потрапити на засніжені арктичні простори. У Фантазії немає відстаней, які можна виміряти, тому слова «близько» і «далеко» набувають там зовсім іншого значення, аніж те, до якого звикли ми. Усе залежить від настрою і бажання того, хто вирушає в дорогу. Оскільки Фантазія не має меж і не знає кордонів, її серединою можна вважати будь-яку точку – залежно від того, хто туди йде. І там, у самому осерді Фантазії, стоїть Вежа Зі Слонової Кості.

Атрею страшенно здивувався, коли раптом зрозумів, що летить у піднебесі верхи на щастедраконі, бо ніяк не міг згадати, як він тут опинився. Останнє, що він пам'ятав, було те, як щастедракон підхопив його і метнувся вгору. Атрею стало холодно, він загорнувся у плащ, який тріпотів на вітрі, – і раптом помітив, що його плащ геть посірів. Тоді він побачив, що його шкіра і волосся також втратили колір. А коли зовсім розвидніло, зауважив, що й Фухур надзвичайно змінився. Щастедракон став тепер схожим на сіру смугу туману і здавався настільки ж примарним. Та воно й не дивно, адже вони побували на самісінькому краю Ніщо.

– Атрею, мій маленький пане, – тихо заговорив до нього щастедракон, – скажи мені, чи твоя рана дуже болить?

– Ні, – відповів Атрею, – я не відчуваю жодного болю.

– Тебе лихоманить?

– Ні, здається, ні. Чому ти питаєш?

– Я відчуваю, як ти тремтиш, – відповів Фухур. – А що може змусити Атрею тремтіти?

Атрею трохи помовчав і тільки згодом відповів:

– Незабаром ми будемо на місці. І тоді мені доведеться сказати Дитинній Царівні, що рятунку нема. З усього, що мені довелося зробити, це, здається, найтяжче.

– Так, – сказав Фухур ще тихіше, – це правда.

Вони мовчки полетіли далі – до Вежі Зі Слонової Кості.

Ще за якийсь час щастедракон запитав:

– Ти її коли-небудь бачив?

– Кого?

– Дитинну Царівну, чи, точніше, Золотооку Повелительку Бажань, – бо саме так до неї треба звертатися в розмові

– Ні, я ніколи її не бачив.

– А я бачив. Дуже давно. Твій прадід тоді був ще зовсім маленьким хлопчиком. А я був юним щастедраконом. Усі мене звали Стриб-Скоком, і в голові мені були самі лише дурні витівки. Якось мені заманулося зняти з неба Місяць. Великий і круглий, він сяяв високо вгорі, і його недосяжність мене страшенно роз’юшила*. Кажу ж тобі, я був легкодушним телепнем. Я піднявся як тільки міг високо – і лише тоді зрозумів, який з мене бевзь. Тоді я, так би мовити, і в прямому, і в переносному значенні, упав з неба на землю. Падаючи, я пролітав біля Вежі. Пелюстки Павільйону Магнолії були у ту ніч розкриті, і в серцевині квітки сиділа Дитинна Царівна. Вона подивилася на мене, це був тільки один короткий погляд, один-єдиний, але... Не знаю, як тобі це пояснити, та після тієї ночі я страшенно змінився, став цілком іншим, ніж був до того.

– А як вона виглядає?

– Як маленька дівчинка. Але вона старша від найдревніших створінь Фантазії. Правильніше було б сказати, в неї немає віку.

– Але ж зараз вона смертельно хвора, – сказав Атрею. – Як ти гадаєш, якими словами краще обережно підготувати

* розлютила

її до того, що жодної надії не залишилося?

Фухур похитав головою.

– Та де там! Вона відразу помітить усяку фальш і навіть найменшу нещирість. Ти мусиш сказати їй звичайну правду.

– Намість якщо вона від цього вмере? – запитав Атрею.

– Не думаю, що це станеться, – мовив Фухур.

– Я знаю, ти щастедракон, значить, ти правий.

І вони знову якийсь час летіли мовчки. Цього разу тривалу мовчанку перервав Атрею.

– Я маю іще одне запитання.

– Питай!

– Хто вона?

– Що ти маєш на увазі?

– Сяйво має владу над усіма мешканцями Фантазії, незалежно від того, чи вони створіння Світла, чи створіння Птьми. І наді мною теж. Та все-таки Дитинна Царівна ніколи не користує зі своєї влади. Її немовби взагалі нема, і все-таки вона присутня в усьому. Вона – така ж, як і ми?

– Ні, – сказав Фухур, – вона не така, як ми. Вона не є створінням Фантазії. Усі ми існуємо тільки тому, що існує Дитинна Царівна. Але її природа – цілком інша.

– Що ж, тоді вона... – Атрею збентежився, не наважуючись поставити своє питання. – Невже вона така ж, як людські діти?

– Ні, – відповів Фухур, – вона не зі Світу людських дітей.

– Тоді хто вона? – не вгавав Атрею.

Фухур відповів не відразу.

– Ніхто у Фантазії цього не знає, ніхто у Фантазії не може цього знати. Це найпотаємніша з таємниць нашого Світу. Я чув, як один із мудреців казав, що той, хто збагне цю таїну до кінця, сам задме свічку свого життя. Не знаю,

щоправда, який саме зміст вкладав він у ці слова. Більше мені нічого тобі сказати.

– А тепер згасне свічка її життя і свічка життя всіх нас, хоч нам і не відкрилася її таємниця.

Фухур промовчав, але на його лев'ячій морді промайнула легка усмішка, так ніби він хотів заперечити: цього не буде.

Після цього вони більше не розмовляли.

За кілька хвилин вони вже ширяли понад Лабіринтом, який широкою смугою оточував Вежу Зі Слонової Кості, – над квітучою рівниною, вкритою складним переплетенням доріжок і стежин, котрі відокремлювали одну від одної клумби і галявини. Те, що вони побачили, вжахнуло їх: навіть сюди вже проникло Ніщо.

Щоправда, наразі воно захопило лише невеликі ділянки Лабіринту, проте яскраві клумби і кущі, які квітували поблизу, повсихали і заниділи. Тоненькі деревця пнулися своїми кривуватими голими гілками до неба, до щастедракона і вершника, який сидів у нього на спині, ніби благаючи про допомогу. Колись зелені, всуціль вкриті барвистими квітами галявини зблякли, зачахли, від них піднімався запах гнилизни і цвілі. Яскраво-червоними були тільки гриби з величезними капелюшками і якісь звироднілі рослини ядучо-отруйного кольору.

В такий спосіб жива природа Фантазії, тобто те, що від неї ще залишилося, хоч і безсило, безнадійно і судомно, та все ж відчайдушно опиралася цілковитому й остаточному знищенню, яке насувалося на неї з усіх боків.

Однак у центрі Лабіринту і далі сяяла казковою білістю незрівнянно прекрасна Вежа Зі Слонової Кості: руйнування її не зачепило.

Фухур спочатку збирався опуститися на одну з нижніх терас, де належало приземлятися всім летючим посланцям. Та нараз відчув, що ні в нього, ні в Атрею не вистачить си-

ли піднятися спершу по довжелезній спіралі Головної вулиці, а потім – сходами, на самісінький вершечок Вежі. А ще йому здавалося, що в цьому випадку можна взагалі знехтувати всіма розпорядженнями і правилами, встановленими етикетом. Вів вирішив летіти далі, а потім здійснити вимушену посадку.

Отож Фухур промчав над безліччю критих балконів, переходів і балюстрад – і в самісінькому кінці Головної вулиці, просто перед палацом, гепнувся додола, щоправда, дещо з розгону; тому легенько ковзнув уперед, перевернувшись при цьому кілька разів із живота на спину і зі спиною на живіт, а тоді нарешті зупинився – хвостом уперед.

Атрею, який під час цього складного маневру щосили притискався до щастедракона, обхопивши руками його шию, щоби не звалитися, тепер випрямився й роззирнувся на всі боки.

Він очікував, що його урочисто зустрінуть або принаймні що до нього збіжаться слуги – йому здавалося, їх тут мало би бути надзвичайно багато, – запитати, хто він такий і що йому тут треба, але так нікого і не побачив. Світлосяйний сніжно-білий палац, здавалося, вимер.

«Невже вони всі повтікали? – промайнуло у нього у голові. Невже вони покинули Дитинну Царівну? А може, вона...»

– Атрею, – шепнув йому Фухур. – ти мушиш повернути їй Сяйво.

Він зняв із шиї золотий ланцюжок, проте той вислизнув йому з лап і впав на землю.

Атрею, забувши про рану, прожогом кинувся підібрати Аурина, але заточився і впав.

Але він таки підняв його і повісив ланцюжок із Клейнодом собі на груди. Потім насилу підвівся, спираючись на щастедраконову лапу.

Але той не відповів, не ворухнувся. Здавалося, Фухур вмер.

Головна вулиця закінчувалася біля високої білої стіни, яка оточувала палац, вона впиралася в кунштотно вирізьблену браму; вона стояла розчинена. Атрею насилу дошкандибав до неї, увійшов, тримаючись за портал, а тоді побачив широкі сліпучо-білі сходи; здавалося, вони вели просто в небо. Він почав підніматися сходами, ледве переступаючи зі сходинки на сходинку. Його рана кривавила. Іноді він зупинявся, щоб перепочити.

Коли він нарешті здолав ці нескінченні сходи, то побачив перед собою довгу галерею. Він рушив далі, від колони до колони, спираючись на них, щоб не впасти. Галерея привела його в двір із безліччю водограїв. Жваво дзюркотіла вода, під променями сонця виблискували численні водойми. Проте Атрею вже нічого не бачив довкола себе, він ішов, як сновиди, кожен крок давався йому ціною неймовірних зусиль. Та ось він опинився перед іще одною брамою, значно меншою, ніж попередня; потім йому знову довелося підніматися сходами, але ці сходи були зовсім вузькі. Так він опинився в саду, де все – і дерева, і квіти, і звірі – було вирізьблене з білосніжної слонової кісті. Він більше не міг стояти, а тому поповз. Подолавши таким чином кілька аркових містків без поруччя, Атрею побачив третю браму, геть малесеньку. Коли ж він проповз іще й через цю браму, його очам відкрився відполірований, як дзеркало, стрілчастий конус зі слонової кістки, на вістрі якого сяяв білий-пребілий Магнолієвий Павільйон. І не було ані сходів, ні доріжки, які б туди вели.

Атрею затулив обличчя руками.

Ніхто з тих, кому хоч раз у житті судилося побувати в цьому Павільйоні, не зміг би сказати, як він подолав цей останній відрізок шляху: це дається як благодать.

Атрею відвів руки від лица і побачив, що стоїть перед дверима, які ведуть у Павільйон. Він увійшов усередину і опинився сам на сам із Золотоокою Повелительською Ба-жань.

Вона сиділа на горі подушок, на високому круглому сидінні в самісінькій серцевині квітки магнолії і дивилася на нього. Зненацька він усвідомив: в усьому світі немає нічого вразливішого і важливішого, нічого тендітнішого і дорогоціннішого від неї.

Що Дитинна Царівна тяжко хвора, вгадувалося з її змарнілого і блілого личка, яке здавалося зовсім прозорим. Її мигдалеподібні очі відсвічували темним золотом. У цих очах не було ні заклопотаності, ні тривоги. Вона всміхалася. Маленька і тоненька, Царівна була зодягнена в широкі шовкові шати, такі сліпучо-білі, що поряд з нею тьмяніли навіть магнолієві пелюстки.

Виглядала вона як десятирічна дівчинка – дитина невимовної краси, проте її пряме довге волосся, що спадало на плечі, було біле як сніг.

Бастіян злякався.

Тої миті з ним сталося щось таке, чого він не переживав іще ніколи в житті.

Дотепер, читаючи «Нескінченну історію», він чудово уявляв собі все, про що в ній мовилося. Звичайно, у цій книзі відбувалися дуже дивні речі, що правда, то правда, але їх, мабуть, якось можна пояснити. Він напружував уяву – і бачив, як Атрею летить верхи на щастедраконі. бачив Лабіринт і Вежу Зі Слонової Кості. Але насправді то були всього лише образи, що оживали в його голові. Коли ж він дочитав книгу до місця, де мова зайшла про Дитинну Царівну, то на якусь коротесеньку мить – так, наче все довкола осяяв спалах блискавки, – і справді побачив її обличчя. Не в уяві, ні; він побачив її на власні очі! І достеменно знав, що це не уроєння. Він навіть зауважив деякі подробиці, яких не було в книжці.

От, наприклад, брови — чорні, наче намальовані тушшю, дві дуги над її золотавими очима. Або ж малесенькі вушка з ледь видовженими мочками, і ніжна шийка, і голівка, ледь нахилена набік. Бастіян твердо знав, що ніколи в житті не бачив нічого прекраснішого, ніж це обличчя.

А ще він чомусь знав, як її звать, — Місяцівна. Він нітрохи не сумнівався, що це її ім'я.

І Місяцівна також подивилася на нього — на нього, Бастіяна Бальтазара Букса!

Вона подивилася на нього так, що вираз її обличчя він не зміг би передати жодними словами. Може, вона також здивувалася, побачивши його. Що було в її погляді? Благання? Туга? А може... щось іще?

Він намагався пригадати, як виглядали її очі, однак це йому ніяк не вдавалося.

Проте одну річ він знав напевне: цей погляд пронизав його наскрізь, як рентгенівський промінь*, і заправ просто в серце. Бастіян навіть зараз відчував, як опік, весь шлях її погляду. А ще він відчував, що після того, як Місяцівна зазирнула йому в серце, її погляд залишився в ньому, і тепер він випромінює світло, немов самоцвіт**. Це було і боляче, і солодко водночас.

Та навіть якби Бастіян захотів позбутися того, що з ним сталося, він уже не міг би цього зробити. Та він і не хотів, ні, ніколи в житті! Нізащо на світі він не віддав би тепер цей скарб, який наповнив світлом його серце.

Він хотів тільки одного: читати, читати, читати, щоби знов опинитися в павільйоні Місяцівни, щоби знов її побачити.

Він і не здогадувався, що таким чином прирікає себе на неймовірні, небезпечні пригоди.

Але навіть знаючи про це, нізащо не закрив би книгу з «Нескінченною історією», не відклав би набік, щоб ніколи більше не взяти її до рук.

Перегорнувши тремтячими пальцями кілька сторінок, він знайшов ту, на якій перервав читання, і знову заглибився в книгу.

* в оригіналі жодного рентгену, поетичні метафори не для Прохаська

** в оригіналі "geheimnisvoller Schatz" (таємничий скарб)

Вежеві дзигарі вибили десяту.

XI. ДИТИННА ЦАРІВНА

Неспроможний вимовити ані слова, Атрею стояв і дивився на Дитинну Царівну. Він не знав, що казати, не знав, як повестися. Подумки він не раз малював собі цю мить, добирав слова, але тепер чомусь геть усі вони повилітали йому з голови.

Вона усміхнулася йому і промовила голосом, що звучав тихо і ніжно, як голос співочої пташки:

– Ти вже повернувся зі своїх Великих Пошуків, Атрею?
– Так, – ледве видушив із себе Атрею й опустив голову.
– Твій червоний плащ геть збляк, – сказала вона, помічавши. – Посіріло і твоє волосся, а шкіра – зашкарубла, наче камінь. Але зараз усе знову буде як перше, і навіть іще гарніше. Ось побачиш.

Атрею не міг вимовити ані слова, так, наче йому відібрало мову. Він тільки ледь помітно похитав головою. І знов зазвучав ніжний голос:

– Ти виконав моє завдання...

Атрею ніяк не міг втямити, чи то запитання, чи ствердження. Він не наважувався підвести очі – так боявся прочитати відповідь на її обличчі. Хлопець поволі підніс руку до ланцюжка з золотим Сяйвом, зняв його і простягнув Дитинній Царівні – як і раніше, намагаючись уникати її погляду. Він спробував опуститися на одне коліно (Атрею знав, що так роблять усі посланці, про це розповідали пісні і легенди, які він чув у себе на батьківщині), однак його зрадила поранена нога, і він упав, та так і лежав перед Дитинною Царівною, обличчям до підлоги.

Вона нагнулася, підняла Сяйво і, перебираючи ланцюжок своїми білими пальчиками, сказала:

- Ти добре відбув Пошуки. Я тобою дуже задоволена.
- Ні! Все марно! Порятунку нема!..

Запала мовчанка. Атрею притиснув долоні до лиця. Вів боявся, що зараз із вуст Царівни зірветься крик розпачу, що вона почне жорстоко йому докоряти або що у гніві прожене його геть з очей. Щоправда, він і сам не знав, чого чекав, на що сподівався. Але Дитинна Царівна таки посправжньому його вразила: вона засміялася. Засміялася тихо і радісно. Атрею спершу розгубився, він навіть подумав: можливо, вона збожеволіла. Але ні, це не був безтямний сміх людини несповна розуму.

Минуло ще трохи часу, перш ніж вона сказала:

- Але ти ж привів його із собою.

Атрею підняв голову:

- Кого?
- Нашого рятівника.

Він зазирнув їй в очі з німим запитанням, однак не прочитав там нічого, крім світлої радості. А вона засміялася знову:

- Ти виконав завдання. Я дякую за все, що ти зробив.

Атрею похитав головою.

– О, Золотоока Повелителько Бажань, – почав він, зачинаючись, уперше звертаючись до неї саме таким чином – вживаючи її офіційний титул, який йому підказав Фухур, – я... Та ні, я справді не розумію, що ти маєш на увазі.

– Я бачу, – мовила вона. – Але незалежно від того, чи розумієш ти, чи ні, завдання своє ти виконав. Добре виконав, і це головне, чи не так?

Атрею мовчав, вирячивши очі та відкривши рота від здивування. Він привів у Фантазію рятівника, але не мав поняття, як саме це зробив, і не знав, як йому запитати про це Дитинну Царівну.

– Я його бачила, – продовжувала вона. – І він також мене побачив.

– Коли це було?

– Щойно, коли ти ввійшов. Ти привів його із собою.

Атрею мимоволі роззирнувся.

– Де ж він? Тут нікого нема, тільки ти, Повелителько Бажань. І я.

– О, тут є ще багато такого, чого ти не бачиш, – сказала вона, – повір. Правда, наш рятівник ще не з'явився в моєму світі, він іще у своєму. Та наші світи так зблизилися, що коли тонка перетинка між ними стає на мить цілковито прозорою, ми бачимо одне одного. Незабаром цей хлопчик прийде до нас і назве мене новим іменем, тому що тільки він – лише він один – може мені його дати. Тоді я видужаю, і Фантазія теж.

Поки Дитинна Царівна говорила, Атрею натужно звівся на ноги. Вона вже сиділа у своєму високому круглому фотелі, а тому він підняв голову, щоби ще раз подивитися на неї. І коли хлопець заговорив, його голос зазвучав надзвичайно хрипко.

– Я не можу повірити: ти вже знала ту звістку, яку я мусив тобі сповістити? Те, що мені сказала Прадавня Морла на Болотах Смутку, те, що я дізнався від Уюлялі біля Південного Оракула, – усе це було тобі відомо?

– Так, – сказала вона, – я знала це ще задовго до того, як послала тебе у Великі Пошуки.

В Атрею стислося горло.

– Знала? – перепитав він нарешті, через силу вимовляючи слова. – Тоді чому ж ти послала мене у Пошуки? Чого ти чекала від мене?

– Тільки того, що ти зробив.

– Що я зробив... – повільно повторив Атрею, а тоді гнівно звужив очі. – Але це значить, що все, що я зробив, не мало жодного сенсу. Ти без жодної потреби вирядила мене у Великі Пошуки. Мені не раз доводилося чути про те, що твої рішення часом бувають украй незбагненні. Мабуть, це

справді так. І все-таки після всього, що мені довелося пережити, важко змиритися з тим, що то був усього лише жарт.

Очі Дитинної Царівни потемніли.

– Я аж ніяк не жартувала з тобою, Атрею, – сказала вона дуже поважно. – Мені чудово відомо, чим я тобі завдячую. Все, що ти зробив, надзвичайно потрібне. Я вирядила тебе у Великі Пошуки не заради звістки, яку ти намагався мені принести, а через те, що це був єдиний спосіб покликати і принести сюди нашого рятівника. Адже він став свідком усього, що тобі судилося пережити, весь цей нелегкий шлях він пройшов разом з тобою. Ти чув його наляканий зойк, коли стояв над чорнотою Великої Безодні й розмовляв з Йґрамулем, ти бачив його, проходячи через Брану Чарівного Дзеркала. Ти ввійшов у його образ і захопив його із собою, і він пішов за тобою, тому що побачив себе твоїми очима. І зараз він також чує кожне наше слово. І знає, що ми говоримо про нього, чекаємо на нього і покладаємо на нього всі свої сподівання. І тепер, можливо, вів розуміє, що всі труднощі й небезпеки, всі випробування, які тобі випали, ти прийняв також і задля нього, заради того, щоби він прийшов до нас, бо його кличе вся Фантазія.

Атрею все ще стояв насуплений, але гнів його вже минав.

– Звідки ти про все де знаєш? – запитав він нарешті. – І про зойк над безоднею, і про відображення у Чарівному Дзеркалі? Невже усе це також було тобі відомо наперед?

Дитинна Царівна, яка до цієї миті стискала Сяйво у руці, повісила Аурін собі на шию і сказала:

– Хіба ти не носив весь час мій Знак Влади? Хіба ти не знаєш, що доки ти його носив, я весь час була з тобою?

– Не весь час, – заперечив Атрею. – Тому що я його загубив.

– Так, тоді ти справді залишився сам-один, – мовила вона. – Розкажи мені, що сталося за той час?

Атрею оповів їй про все, що йому довелося пережити.

– Тепер я знаю, чому ти посірів. – сказала Дитинна Царівна. – Ти занадто наблизився до Ніщо.

– Ёморк переконував мене, начебто фантазiani стають брехнями, коли їх поглинає Ніщо. Невже це дійсно так? – запитав Атрею.

– Так, це правда, – відповіла Дитинна Царівна, і її золотаві очі потемніли. – Усі хибні думки, всі ілюзії та омани, які живуть нині у світі людей, були колись створіннями Фантазії. Неправда за своєю природою дуже подібна до фантазії, але, стаючи брехнею, вона втрачає свою істинну сутність. На перший погляд вони майже не різняться. І все-таки Ёморк сказав тобі тільки частку правди; від такої лукавої істоти, як він, нічого іншого і не варто було сподіватися.

Щоби подолати кордон між Фантазією і Світом людей, є тільки два шляхи. Один – істинний, а інший – хибний. Силоміць проштовхувати створіння Фантазії у Світ людей – це помилковий шлях. А правильний – це коли людські діти самі приходять у наш світ. Дитина, побувавши у світі Фантазії, дізнається про щось таке, чого не можна довідатись у жоден інший спосіб. Отож ці діти повертаються у свій світ не такими, які були перед тим. Побачивши нас, фантазian, у нашому справжньому вигляді, люди немовби прозрівають; побувавши у світі Фантазії, вони і на свій – реальний – світ, і на всіх інших людей починають дивитися цілком іншими очима. І в тому, що перше здавалося понурою повсякденністю, їм раптом відкриваються чудеса і дивовижні таємниці. Ось чому вони завжди так охоче відкривали для себе Фантазію. Отож знай: чим багатшим, чим квітучішим є наш світ, тим менше неправди накопичується у світі людей, тим він кращий. Іноді наші світи руйнують один одного, але ж

вони можуть один одного розвивати, робити прекраснішими.

Атрею замислився.

– А як усе це почалося? – запитав Атрею, помовчавши.

– Біда навалилася на обидва світи одночасно; зненацька все почало перетворюватися на свою протилежність, – відповіла Дитинна Царівна. – Тому те, що раніше давало прозоріння, тепер засліплює, а те, що народжувало і вело до оновлення, несе руйнацію і знищення. Врятувати наші світи можуть тільки людські діти. Для цього сюди, у Фантазію, повинна прийти дитина – бодай одна, одна-єдина, і ця дитина мусить дати мені нове ім'я. Я знаю, що ця дитина прийде. Я вже бачила цього хлопчика. І ти його вже бачив.

Атрею мовчав.

– Тепер ти розумієш, Атрею, чому тобі довелося звершити все те, що ти звершив? – запитала Дитинна Царівна. – Тільки довга історія, сповнена пригод, див і небезпек, дала тобі змогу привести до мене нашого рятівника. То була твоя історія.

Атрею сидів, поринувши у свої думки. Нарешті він кивнув:

– Тепер я все зрозумів, Золотоока Повелителько Бажань. Дякую тобі за те, що ти вибрала саме мене. Пробач мені мій гнів.

– Сам ти не зміг би цього збагнути, лагідно сказала вона. – Але тепер знаєш.

Атрею знову кивнув і, ще трохи помовчавши, зізнався:

– Я дуже втомився.

– Ти виконав усе, що мав виконати. Хочеш відпочити?

– Не тепер. Спершу я хотів би пересвідчитися, Що моя історія дійсно має щасливий кінець. Якщо все справді так, як ти сказала, якщо я виконав завдання, то чому Рятівник Фантазії досі не прийшов? На що він ще чекає?

Бастіян відчув, що від хвилювання в нього аж спітніли долоні.

— Я не можу, — сказав він, — бо не знаю, що мені зробити. Та й ім'я для Дитинної Царівни, яке спало мені на гадку, можливо, зовсім не те.

— Дозволь про щось тебе запитати, — звернувся Атрею до Дитинної Царівни.

Вона всміхнулася і кивнула.

— Чому ти видужаєш тільки тоді, коли тобі дадуть нове ім'я?

— Істинні імена додають усім істотам і всім предметам справжності, — сказала вона. — А неістинні роблять їх несправжніми, фальшивими. І тоді множаться брехні.

— Але, може. Рятівник іще не знає твого істинного імені?

— Ні, знає, — відповіла вона.

І Атрею та Дитинна Царівна знову замовкли.

— Так, — вимовив уголос Бастіян, — я також. Воно спало мені на думку, як тільки я тебе побачив. Але я не знаю, що мені зробити.

Атрею подивився на Дитинну Царівну.

— Здається, Рятівник хоче прийти, але не знає, як.

— Робити нічого не треба, — відповіла вона. — Він повинен вимовити моє нове ім'я, відоме лише йому. Ось і все.

Бастіянове серце закалатало швидко-прешвидко. Може, спробувати? А як не вдасться? Ану ж він помиляється? А якщо вони розмовляють зовсім не про нього, а про когось іншого? Звідки йому знати, чи дійсно вони мають на увазі саме його?

— Невже, — знову заговорив Атрею, — він усе ще не розуміє, що ми говоримо про нього, а не про когось іншого?

– Ні, – сказала Дитинна Царівна, – він не може бути таким нетямущим. Адже на свідчення цього він уже отримав від нас дуже багато знаків.

«Зараз спробую», – подумки вирішив Бастіян. Але так і не зміг вимовити ім'я Дитинної Царівни.

А що, коли йому вдасться – і він якимось чином опиниться у Фантазії? Не виключено, що він при цьому якось перевтілиться. Яким він тоді стане? А раптом буде боляче? Або, може, він втрачить усю свою силу? І ще одне. Хіба йому аж так кортить потрапити у Фантазію? Так, він хотів би опинитися в одному світі з Атрею і Дитинною Царівною, але при цьому аж ніяк не бажає опинитися сам на сам із чудовиськами і потворами, якими там аж кишить.

– Мабуть, йому бракує відваги?

– Відваги? Хіба потрібно відваги на те, аби вимовити моє ім'я?

– Тоді я бачу лише одну причину, котра, можливо, його втримує.

– І що це за причина?

Атрею не відразу наважився відповісти:

– Він просто не хоче. Його не хвилюють ані твоя доля, ані доля Фантазії. Йому до нас байдуже.

– Ні, неправда! – крикнув Бастіян. – Ви помиляєтеся! Не треба так про мене думати, прошу вас! Ви мене чуєте? Атрею, це зовсім не так!

– Він обіцяв мені прийти, – сказала Дитинна Царівна. – Я прочитала це в його очах.

– Так, я пообіцяв! – крикнув Бастіян. – Я зараз прийду, мені тільки треба ще раз усе добре обдумати. А це не так просто.

Атрею опустив голову, вони з Царівною мовчки стояли, чекаючи. Чекали вони довго, але Рятівник усе не з'являвся, і ніщо не свідчило про те, що він готовий потрапити у світ Фантазії.

А Бастіян уявив собі, як воно буде. Ось він раптом з'являється перед ними — опецькуватий хлопець із кривими ногами і з повним блідим обличчям. Вів надзвичайно чітко побачив вираз розчарування на обличчі Дитинної Царівни, він аж наче почув, як вона презирливо йому кидає:

— Чого тобі тут треба?

Ну, а Атрею, мабуть, навіть засміється. І від цих думок, від спричиненого ними палючого сорому Бастіян почервонів як рак. Дитинна Царівна, звичайно, чекає появи героя-рятівника — княжича або когось такого. А він — ну а він просто не має права потрапити їм на очі. Вони не сміють його побачити. Це неможливо. Він готовий стерпіти все, що завгодно, тільки то це!

Коли Дитинна Царівна відірвала нарешті погляд від підлоги, вираз її обличчя був уже зовсім іншим. Атрею навіть злякався — таким поважним і суворим став її погляд. Хлопець відразу згадав, де він уже бачив такий вираз обличчя. У сфінксів!

— У нас залишається останній засіб, — промовила вона, — але мені не хотілося б до нього вдаватися. Я сподівалася, мені не доведеться цього робити.

— Який засіб? — чомусь зовсім пошепки запитав Атрею.

— Втямив він це чи ні, та він уже потрапив у «Нескінченну історію». Тепер він не може з неї вийти, він не має на це права. Він дав мені обіцянку прийти сюди — відтак повинен дотримати слова. Але сама-одна я з цим не poradжу.

— Хіба хтось у Фантазії здатний зробити те, чого не можеш ти?! — вигукнув Атрею.

– Такий є тільки один, – відповіла вона, – та й то, лише якщо сам цього захоче. Я говорю про Старця Із Мандрівної Гори.

Атрею вражено подивився на Дитинну Царівну.

– Старець Із Мандрівної Гори? – перепитав він. – Ти хочеш сказати, він насправді існує?

– А ти у цьому сумнівався?

– Старі люди у мене на батьківщині розповідають про нього маленьким дітям, коли ті нечемно поводяться і нікого не слухають. Кажуть, він записує у свою велику книгу всі вчинки, думки і почуття кожного з нас – і ці його записи залишаються на віки вічні. Це гарні або недобрі історії – залежно від того, хто на що заслуговує. Коли я був зовсім маленьким, я теж у це вірив, але потім вирішив, що то не більше ніж байка – лякати дітей.

– З байками зазвичай не все так просто, – всміхнулася вона.

– Невже ти його знаєш? – допитувався Атрею. – Ти його бачила?

Вона похитала головою.

– Якщо ми колись зустрінемося, це буде наша перша зустріч.

– У нас іще говорять, – продовжив Атрею, – що ніхто не знає, де розташована Гора Старця: він з’являється зненацька то в одному місці, то в іншому, і зустріти його можна тільки з примхи випадку або за велінням долі.

– Так, – сказала Дитинна Царівна. – Старця Із Мандрівної Гори шукати не можна. Його можна тільки знайти.

– І ти також не можеш його шукати?

– І я теж.

– А якщо ти його так і не знайдеш?

– Якщо він існує, я його знайду, – сказала вона, загадково всміхаючись. – А якщо я його знайду, значить, він існує.

Атрею не зрозумів її відповіді. А тому нерішуче запитав:

– Він що, такий, як ти?

– Він такий, як я, – підтвердила вона, – тому що він у всьому є моєю протилежністю.

Атрею зрозумів, що більше вона нічого йому не скаже. До того ж, його турбувало й інше.

– Ти смертельно хвора, Золотоока Повелителько Бажань, – звернувся він до неї майже суворо. – І сама далеко не зайдеш. Бачу, твої слуги покинули тебе напризволяще. Фухур і я радо підемо за тобою, куди лише забажаєш, хоча, відверто кажучи, не знаю, чи матиме Фухур сили на ще одну подорож. Та ще й моя рана... Ти й сама переконалася, що я стою на ногах не надто твердо.

– Спасибі, Атрею, – відповіла вона. – Дякую тобі за пропозицію. Ти відважний і вірний. Але я й на гадці не мала вирушати у путь разом із вами. Старця Із Мандрівної Горн можна зустріти тільки сам на сам. А Фухур зараз зовсім не там, де ти його залишив. Він у такому місці, де рани миттю починають гоїтися, де хворий відразу ж відчуває приплив сил. І ти, Атрею, теж невдовзі там опинишся.

Дитинна Царівна стискала в руці Клейнод.

– Що це за місце?

– А ось цього тобі поки що знати не вільно. Тебе туди переправлять уві сні. Настане день, коли ти про все довідаєшся.

– Та хіба ж я тепер зможу спати, – вирвалося в Атрею (йому було так прикро, що він аж забув про етикет і поштивість), – знаючи, що ти можеш умерти – будь-якої хвилини!

Дитинна Царівна знову тихо засміялася.

– Я не настільки всіма покинута, як тобі здається. Я ж бо казала, що ти просто не бачиш безлічі речей. Мої Сім Сил завжди зі мною, мене не можна позбавити цих Сил – так само, як у тебе не можна відібрати твої спогади, твою муж-

ність, твої думки. Ти мої Сім Сил не бачиш і не зауважуєш, але й тепер вони всі при мені. Три з них я залишу для тебе і Фухура, щоби вони вас захищали. Чотири Сили я візьму з собою, вони мене супроводжуватимуть. А ти, Атрею, можеш собі спокійно поспати.

Щойно Дитинна Царівна промовила ці слова, як уся втома, яка накопичувалася в Атрею упродовж його Великих Пошуків, огорнула його, наче темний серпанок. Але це була не важка, ніби камінь, втома знемоги, а нездоланна потреба глибокого, тривалого сну. Йому хотілося розпитати Золотооку Повелительку Бажань ще про дуже багато речей, але останніми своїми словами вона ніби змусила завмерти усі його бажання і прагнення, залишивши одне-єдине – бажання спати. Очі його заплющилися, і він, не змінюючи пози, як сидів, провалився в п'ятьму.

Вежеві дзигарі вибили одинадцятку.

Немовби здалеку до нього долинув голос Дитинної Царівни: вона тихо віддала якийсь наказ, а тоді він відчув, як чийсь міцні руки піднімають його і кудись несуть.

Скільки часу він пробув у темряві та теплі, він не знав, та, мабуть, довго. Потім, через багато годин, він у напівсні відчув смак вологи на своїх пересохлих губах – йому в рот тоненьким струмком тік бадьоркий напій. Атрею майже не вдавалося нічого роздивитися, але перебував він, либонь, у якійсь печері, а стіни в ній були зі щирого золота.

Щастедракон лежав поруч. І ще він чи то побачив, чи, радше, здогадався, що на середині печери б'є джерело, а над самим ключем води звиваються дві змії, які вп'ялись одна одній у хвіст: одна – світла, друга – темна...

Нараз невидима рука торкнулася його повік. Йому стало невимовно добре, і він знову поринув у глибокий сон без сновидінь.

У цей час Дитинна Царівна залишила Вежу Зі Слонової Кості.

Вона лежала на м'яких шовкових подушках у кришталевому паланкіні, а несли його четверо її невидимих слуг – здавалося, паланкін повільно лине над алеєю.

Вони пройшли Лабіринтом, себто тим, що від нього ще залишилося, і часто їм доводилося йти в обхід – адже чимало доріжок впиралися тепер у Ніщо.

Вийшовши на рівнину, невидимі слуги зупинилися. Видно, чекали наказу.

Дитинна Царівна звелася на подушках і подивилася назад, на Вежу Зі Слонової Кості.

– Йдіть далі! Йдіть, куди очі дивляться, – ідіть кудись! – сказала вона, знову відкинувшись на подушки.

Від пориву вітру високо зметнулося її довге білосніжне волосся. Воно розвівалося, наче стяг.

XII. СТАРЕЦЬ ІЗ МАНДРІВНОЇ ГОРИ

рімкі лавини сходили зі стрімких, порізаних проваллями скель, сніговії бушували між високими гребенями гір, закутих у крижані лати; завиваючи, вони то вривалися в печери й ущелини, то знову виборсувалися з них – і тоді люто ширяли понад неозорими плоскогір'ями льодовиків. Для цієї місцевості така погода не була чимось незвичайним, бо Гори Долі – а саме так зовуться ці гори – найвищі і найвеличніші в цілій Фантазії: їхні вершини, без перебільшення, майже торкаються неба.

У цей край вічної криги зазвичай не наважуються навідуватися навіть найсміливіші з-поміж мандрівників. А відколи останньому з них усе-таки вдалося підкорити найголовнішу вершину Гір Долі, минуло так багато часу, що всі про це вже забули; пам'ять про героя встигла канути в не-

буття. Це – один із найнезбагненніших законів Фантазії (зрештою, таких законів у фантастичному світі ніколи не бракувало): той, хто прагне піднятися на самісінькій вершечок однієї з Гір Долі, може сподіватися на успіх лише тоді, коли геть чисто забудуть героя – його попередника, коли про того, кому вдалося звершити цей подвиг раніше, вже не свідчать ані жоден напис, ані пам'ятник – ні у камені, ні в металі. Відтак кожен, кому вдавалося підкорити котрусь із вершин Гір Долі, був – у певному сенсі – першим, хто її підкорив.

На такій висоті, серед льодовиків, не змогла б існувати ані одна жива істота, за винятком хіба велетенських сніговиків і крижаників – це якщо їх узагалі можна вважати живими істотами, тому що пересуваються вони неймовірно повільно: один-єдиний крок триває у них багато років, а невеличка прогулянка розтягується на декілька століть. Тому спілкуватися їм вдається тільки зі собі подібними, а про існування решти фантастичного світу ці створіння не мають ані найменшого поняття. Тож і не дивно, що вони вважають себе єдиними живими істотами у Всесвіті.

Але тепер вони ошелешено витріщалися на крихітну цятку, яка невблаганно наближалася, піднімаючись усе вище і вище, долаючи майже непрохідні виступи скель, проминаючи аж блискучі від криги прямовисні стіни, перебираючись через гострі як бритва гірські гребені та хребти, через глибочезні провалля й урвища, прямуючи до вершини.

То був кришталевий паланкін, у якому напівлежала Дитинна Царівна. Паланкін несли четверо її невидимих слуг – Сили Дитинної Царівни, і він майже не вирізнявся на тлі льодовиків, бо кришталь паланкіна вельми нагадував прозорий кристал криги, а сліпучо-білі шати і біле волосся Дитинної Царівни майже неможливо було відрізнити від снігу, що лежав навкруги.

Царівна перебувала в дорозі вже давно, багато днів і ночей. Незважаючи на дощ і спеку, крізь густий морок і при ясному місячному світлі несли її чотири Сили, все далі й далі, як вона їм і наказала, все далі й далі – кудись, світ за очі. Вона не робила різниці між тим, що можна було стерпіти, і тим, що було геть нестерпним, – так само, як і колись, коли, правлячи у своєму царстві*, вона давала рівне право на існування і світлому, і темному, і прекрасному, і потворному. Дитинна Царівна приготувалася до всього, до будь-яких випробувань, бо Старця Із Мандрівної Гори можна знайти або де завгодно – або ж ніде.

І все ж таки шлях, що ним ішли чотири невидимі Сили Царівни, не був цілком випадковий, а їхній вибір дороги не був по-справжньому довільний. Дедалі частіше Ніщо, яке вже поглинуло величезні простори Фантазії, залишало їм як єдино можливий прохід яку-небудь вузесеньку стежечку. Часом то були міст або брама, печера чи тіснина в горах, і Дитинна Царівна у своєму паланкіні ледве встигала пройти по них (або через них), достоту в останню мить, а тоді вони раптом зникали, охоплені Ніщо; часом паланкін рухався по гладіні озера, затоки чи лиману: невидимі Сили проносили смертельно хвору Царівну, майже не торкаючись хвиль, тому що для цих носіїв не існувало різниці між землею твердою і поверхнею води.

Отак вони піднялися врешті-решт аж до закутих у кригу найвищих відрогів Гір Долі, однак не зупинилися там, а далі рухалися все вище і вище, безупинно і невтомно. І оскільки Дитинна Царівна не дала їм ніякого іншого наказу, вони і далі піднімалися вгору, весь час угору. А вона нерухомо лежала у своєму паланкіні, на подушках і з заплющеними очима. Вона лежала так уже дуже довго. Останні слова, мовлені нею, були ті, які вона проказала,

* Прохасько зрозумів, що «царство» краще за «цісарство», але пізно.

прощаючись із Вежею Зі Слонової Кості: «Ідіть кудись!»; таким і був її наказ.

Тепер паланкін рухався глибокою ущелиною, в тіснині, немовби прорізаний поміж двома суцільними стінами скель, причому цей прохід був лише трішечки більший від ширини паланкіна. Тіснину вкривав м'який і пухнастий шар снігу, може, навіть метрової товщини, але невидимі носії не провалювалися в нього і навіть не залишали на ньому слідів. На дні ущелини панувала сутінь: денне світло вкрай вузькою смужкою насилу пробивалося сюди звідкись зверху. Стежка непомітно піднімалася догори, і що далі просувався по ній паланкін, то ширшою і ближчою ставала смуга денного світла. Аж раптом, геть несподівано, стрімкі скелясті стіни ущелини зовсім розступилися, відкривши неозору панораму – безкраю рівнину. Ціла залита сліпучо-білим сяйвом, вона то спалахувала, то дрібно ряхтіла. Це і було найвище місце Гір Долі. На відміну від більшості інших гір. Гори Долі увінчувала не вершина, а гігантське плоскогір'я, завбільшки як ціла країна.

А посеред цього плоскогір'я височіла вкрай незвичайна на вигляд невеличка гора. Вона чимось нагадувала Вежу Зі Слонової Кості; по суті, то був вузький і високий конус, але яскраво-синього кольору. Зблизька ставали помітними численні химерної форми зубці, які стирчали в небо, ніби бурульки, перевернуті догори гостряками. Приблизно на половині висоти цієї невеличкої гори, на вістрях трьох таких «бурульок»-зубців лежало яйце, як дім завбільшки.

Це велетенське яйце півколом оточували численні зубці-«бурульки» синього кольору, схожі на труби велетенського органа, саме вони й утворювали верхівку конуса. Яйце мало круглий отвір – очевидно, двері або вікно. І саме у цьому отворі зненацька з'явилося чиесь обличчя; той, кому належало це обличчя, уважно розглядав паланкін.

Ніби відчувши цей погляд, Дитинна Царівна розплющила очі.

– Стійте! – тихо сказала вона.

Чотири невидимі Сили зупинилися.

Дитинна Царівна підвелася.

– Це він, – мовила вона. – Останній відрізок шляху до нього я мушу здолати сама. Чекайте на мене тут, хоч що би діялося.

Лице в круглому отворі яйця зникло.

Дитинна Царівна висіла з паланкіна і, як була, босоніж, пішла сніговою рівниною. Їй було дуже боляче йти по снігу, який де-не-де взявся тонесенькою льодяною кіркою і ранив ноги. Крижаний вітер розвівав білосніжне волосся і шати Дитинної Царівни.

Нарешті вона дійшла до яскраво-синьої гори і зупинилася перед нею.

Із круглого, темного отвору в яйці висунулася довга драбина – така довга, що було аж дивно, як це вона змогла там поміститися. Нарешті драбина досягла підніжжя яскраво-синьої гори. Узавшись за ної руками. Дитинна Царівна побачила, що геть уся вона складається із взаємопов'язаних літер, а кожна сходинка – то рядок. Дитинна Царівна почала підніматися і, долаючи щабель за щаблем, прочитувала такі слова:

ВЕРТАЙСЬ ВЕРТАЙСЬ ГЕТЬ ГЕТЬ ІДИ
НІКОЛИ ВЖЕ І ВЖЕ НІДЕ
НЕ СТРИТЬСЯ НАМ НІ ВНІЧ НІ ВДЕНЬ
БО ЛИШ ТОВІ ТОВІ ЛИШЕНЬ
ЗАКРИТИ Я МУШУ ДОРОГУ
ТО ЗВАЖ НА МОЮ ОСТОРОГУ
ЯКЩО ТИ СТАРЦЮ ЙДЕШ НАВСТРІЧ
ТО НЕПОПРАВНУ ЗВЕРШИШ РІЧ
ДВІ ПРОТИЛЕЖНОСТІ Б ЗІЙШЛИСЬ

КІНЕЦЬ З ПОЧАТКОМ ПОВЕРНИСЬ
А НІ ТО В НЕЗРІВНЯННУ
ВПЛЕТЕШ СЕБЕ ОМАНУ

Вона зупинилася, щоби зібратися з силами, і подивилася вгору. До кінця було ще дуже далеко. Вона не здолала навіть половини шляху.

– Я звертаюся до тебе, о Старцю Із Мандрівної Гори, – проказала вона голосно. – Якби ти не хотів, щоби ми зустрілися, ти не опустив би мені цієї драбини. Саме твоя заборона спонукає мене йти до тебе.

І вона підіймалася далі.

УСЕ ЩО ТИ ТВОРИШ КИМ ТИ Є
ТОМУ СТОРОЖ ПЕРО МОЄ
У ЛІТЕРУ ВВІЙДЕ ЗАТЯМ
УСЕ ЩО СВІТИЛОСЬ ЖИТТЯМ
ОТОЖ ЯК МЕНЕ ШУКАЄШ
САМ СОБІ Ж БІДИ НАПИТАЄШ
ТУТ КІНЕЦЬ ТА ПОЧАТОК ЖИТТЯ
ТЕБЕ СТАРІСТЬ НЕ СТРИНЕ ЦАРІВНО-ДИТЯ
Я СТАРИЙ НЕ БУВАВ У ДИТИННІМ КРАЮ
ЩО ЗБУРЮЄШ ТИ ТОМУ СПОКІЙ ДАЮ
ЖИТТЮ НЕ МОЖНА СМІТИ
СЕБЕ У МЕРТВІМ ЗРІТИ

І знову їй довелося зупинитися, щоби перевести дух. Тепер вона була вже дуже високо, а завірюха розхитувала драбину, наче тонку лозину. Але Дитинна Царівна продовжувала підніматися вгору, мідно хапаючись за обледенілі щаблі з літер. Так вона здолала останній відрізок драбини.

ЯКЩО ТЕБЕ ВМОВЛЯТЬ ДАРМА
Й ТАКЕ ВЖЕ ПРАГНЕННЯ ДІЙМА

ЧОГО НІКОЛИ ЩЕ Ї НІДЕ
НЕ СМІЛО БУТЬ – ПІТИ НА ТЕ
СПИНИТЬ НЕ МАЮ ЗМОГИ
ТОЖ ЛАСКИ ЖДИ В СТАРОГО

Здолавши останні щаблі, Дитинна Царівна тихо зітхнула – і подивилася вниз. Її широкі білі шати були пошматовані: клапти одежі звисали з численних рисочок, гачечків і гострячків драбини з літер. Те, що літери налаштовані проти неї, не надто її здивувало. Бо ця неприхильність була взаємною.

Просто перед собою вона побачила яйце і круглий отвір: драбина закінчувалася саме тут. Вона трохи постояла при вході, а тоді увійшла. Отвір, чи то пак люк, тут-таки зачинився за нею. Непорушно стояла вона в цілковитій темряві, чекаючи, що буде далі.

Але доволі довго не діялося нічого.

– Я вже тут, – сказала вона нарешті тихо кудись у темряву. Її голос розбудив відлуння, наче у великій порожній залі. Але, може, то був інший, набагато нижчий голос, який відповів їй тими самими словами?

Поступово вона почала розрізняти в темряві слабке червонувате світло. Його випромінювала якась книжка, що зависла в повітрі посередині яйцеподібного приміщення. Вона була розташована трохи навскоси, так що вдавалося розгледіти палітурку. Книга була в шовковій оправі мідяного кольору, що ряхтіла і відблискувала, і так само, як і на Клейноді, який Дитинна Царівна носила на шії, на оправі книги виднілися дві гадюки, світла і темна, які кусали одна одну за хвіст, витворюючи таким чином овал. А в цьому овалі дивовижно переплетеною в'яззю був виведений заголовок:

ЖЕСКІНЧЕНА ІСТОРИЯ

У Бастіяна в голові все остаточно переплуталося. Адже це саме та книжка, яку він якраз читає! Він іще раз її роздивився. Так, тут не може бути жодного сумніву, це та сама книжка, яку він тримає в руках, і якраз про неї тут ідеться. Одначе невже книжка може опинитися всередині себе самої? Як?

Дитинна Царівна наблизилася до книжки, що ніби витала в повітрі, й побачила з того боку, за книгою, якраз навпроти себе, обличчя старця. На його лице світло падало знизу, з розкритих сторінок: блакитно-зелені літери в книжці сяяли і мерехтіли.

Обличчя старця було таке пооране зморшками, що нагадувало кору прадавнього дерева. Його борода була біла і довга, а очі – глибоко запалі, тож їх майже неможливо було розгледіти. Він був одягнений у синю чернечу рясу з каптуром, накинутим на голову, а в руці тримав олівець, яким весь час писав щось у книжці, не підводячи погляду.

Дитинна Царівна довго стояла мовчки і дивилася на нього, спостерігаючи. Те, що він робив, не було звичайним писанням: олівець поволі ковзав над порожньою сторінкою, а літери і слова виникали немовби самі собою: здавалося, вони виринають із порожнечі.

Дитинна Царівна прочитала, що там було написано, і виявилось, що це саме те, що діялося якраз у цю мить, а саме: «Дитинна Царівна прочитала, що там було написано...»

– Усе, що відбувається, – мовила вона, – ти записуєш.

– Усе, що я записую, відбувається, – почувла вона у відповідь. І знову цей низький, глибокий, приглушений голос, який спершу здався їй відлунням її власного.

Дивним було те, що Старець Із Мандрівної Гори не розтуляв уст. Він записав її і свої слова, і вона їх почувла, одначе так, ніби вона тільки пригадала, що він щойно їх вимовив.

– Ти і я, і вся Фантазія – усе записано в цій книзі? – цікавилася вона.

Він написав, а Дитинна Царівна водночас немовби почула його відповідь.

– Не так. Ця книга якраз і є ціла Фантазія, і ти, і я.

– І де ж ця книга?

– Ця книга у книзі, – була відповідь, яку він написав.

– Це значить, що вона всього лише відображення відображення? – запитала вона.

І він написав, а вона почула, як він сказав:

– Що показує дзеркало, яке відбивається в дзеркалі? Ти знаєш відповідь на це питання, Золотоока Повелителько Бажань?

Дитинна Царівна якусь мить мовчала, і Старець тут-таки написав, що вона мовчить.

Тоді вона тихо промовила:

– Я потребую твоєї допомоги.

– Я знаю, – відповів – і одночасно написав – він.

– Так, – відказала вона, – мабуть, так воно і повинно бути. Ти – пам'ять Фантазії і знаєш усе, що діялося аж до цієї миті. Але чи не міг би ти перегорнути кілька сторінок – і подивитися, що буде діятися далі?

– Там тільки порожні сторінки! – почувалася відповідь. – Я можу говорити тільки про те, що вже трапилося. Я дізнався про це, прочитавши, а прочитав – пишучи. І знаю, бо прочитав. Бо написав, а отже, це сталося. Так Нескінченна Історія пише – творить – сама себе своєю рукою.

– То ти не знаєш, чому я до тебе прийшла?

– Ні, – почувалася вона його низький, глибокий, приглушений голос, а тим часом він писав, – і волів би, щоби цього не було. Через мене все стає остаточним і безповоротним, це стосується і тебе, Золотоока Повелителько Бажань. Це яйце – твоя гробниця і твоя домовина. Ти назавжди увійшла у

пам'ять Фантазії. Навіки. Ти ніколи не зможеш звідси вийти.

– Кожне яйце, – відповіла вона, – є початком нового життя.

– Це правда, – написав і проказав Старець, – але тільки тоді, коли шкаралуща трісне.

– Ти можеш відкрити для мене вихід, – вигукнула Дитинна Царівна, – адже ти впустив мене.

Старець похитав головою – і водночас записав це.

– Ні, ти увійшла сюди тому, що була наділена великою силою, але тепер, коли ти вже тут, сили у тебе нема. Ми в цьому яйці зачинені навіки. Воістину, тобі не слід було приходити! Це кінець Нескінченної Історії.

Дитинна Царівна всміхнулася, здавалося, ці слова нітрохи її не збентежили.

– Ти і я, – відказала вона, – оскільки ми тут, неспроможні діяти там. Але є хтось, хто може.

– Тільки людська дитина, – написав Старець, – здатна дати новий початок усьому.

– Так, – відповіла Дитинна Царівна, – людська дитина. І коли вона це сказала, Старець Із Мандрівної Гори повільно відірвав очі від книги і вперше подивився на Дитинну Царівну. Він глянув на неї неначе з іншого краю Всесвіту – з невимовної далечини, з непроглядної пітьми. Але Золотоока Повелителька Бажань витримала цей його погляд, не опустивши очей, і відповіла на нього своїм спокійним поглядом. То був мовчазний поєдинок. На якусь мить Старець Із Мандрівної Гори і Дитинна Царівна непорушно застигли.

Нарешті Старець знову схилився над книжкою і написав:

– Не виходь за межі того, що є і твоєю межею!

– Так я і роблю, – відповіла вона, – але той, про кого я кажу і на кого я чекаю, вже давно її перейшов. Він читає

книжку, яку ти пишеш, і чує кожне слово, яке ми промовляємо. Отже, він уже з нами.

– Так, – почула вона голос Старця Із Мандрівної Гори, тоді як той писав, – він також уже безповоротно належить Нескінченній Історії, яка неунікнено стала його власною історією.

– Розкажи мені її! – наказала Дитинна Царівна. – Ти, що є пам'яттю Фантазії, розкажи мені Нескінченну історію – від самого початку, слово за словом, так, як ти її записав!

Рука, що писала, раптом здригнулася і затремтіла.

– Якщо я це зроблю, мені доведеться і писати все заново. А все, що я заново запишу, заново діятиметься.

– Хай буде так! – мовила Дитинна Царівна.

Бастіянові зробилося якось надзвичайно тривожно на душі. Що вона замислила? Якимось чином це стосувалося і його. Та якщо навіть у Старця Із Мандрівної Гори затремтіла рука...

Старець написав і проказав:

*– Коли ця повість безупинна
Візьме себе в обвід –
То піде світ
В цій книжці до загину!*

А Дитинна Царівна відповіла:

*– Якщо ж герой до нас
Пристане в добрий час –
Нове життя дасть пагін,
Тож хай вдихне він ваги!*

– Воістину, ти жахлива, – сказав і написав Старець. – Те, про що ти кажеш, означає кінець без кінця. Таким чином ми вступимо в коло вічного повторення того самого. І

вже ніколи не зможемо вирватися за межі цього кола. Вийти з нього буде просто неможливо.

– Так, ми – не зможемо, – відказала вона, і голос її з лагідного перемінився на твердий, наче криця, – але й він також не зможе. У нього тепер є тільки один-єдиний вихід – порятувати нас усіх.

– Невже ти збираєшся віддати долю всієї Фантазії у руки людської дитини?

– Саме так.

А тоді додала, тільки зовсім тихо:

– Чи, може, ти знаєш якусь іншу раду?

Запала тиша, а тоді у ній прозвучав глухий голос Старця:

– Не знаю.

Він стояв, низько нахиливши голову над книжкою, в якій писав. Його обличчя повністю сховалося під каптуром, його вже не було видно.

– То зроби те, про що я прошу!

Старець Із Мандрівної Гори скорився волі Дитинної Царівни і почав розповідати їй Нескінченну Історію від самого початку.

Тої ж миті сяйво, яке струменіло зі сторінок книги, змінило колір. Воно стало червонуватим, як і літери, які виникали тепер, коли Старець проводив над сторінкою книги своїм олівцем. Його чернеча ряса з каптуром теж набули кольору міді. Він писав – і одночасно звучав його голос.

Бастіян теж чув цей голос цілком виразно.

І все ж таки перших слів, які проказав Старець, він не зрозумів. Вони пролунали приблизно так:

*яннадив інравкитна
реднаероК дарноК лраК – кинсалВ*

«Дивно, — подумав Бастіян, — чому Старець раптом заговорив чужою мовою? Чи, може, це якась магічна формула?»
Та Старець промовляв далі, тож Бастіян мусив прислухатися.

Так було написано на скляних дверях невеличкої букіністичної крамнички, але цей напис виглядав так, ясна річ, тільки якщо дивитися зсередини темнуватого приміщення крізь віконну шибку назовні, на вулицю.

Надворі був сірий холодний листопадовий день, дощ перішив як із відра. Краплі стікали склом донизу, перебігаючи через літери з вигадливими завитками. Усе, що можна було розгледіти крізь цю шибку, — стіна, ціла у дощових патьоках, на протилежному боці вулиці.

«Цієї історії я не знаю, — подумав Бастіян ледь розчаровано, — в книжці, яку оце читаю, її нема. Ну от, виявляється, я весь час помилявся. А то вже був подумав, що Старець і справді почав розповідати Нескінченну Історію від самісінького початку».

Зненацька двері розчахнулися — та так рвучко, що невеличке гроно мосяжних дзвіночків над ними стривожено забаламкало і добру часину не могло вгамуватися. Зчинив оцей гарמידер невисокий, опецькуватий хлопчина років десяти-одинадцяти. Темно-брунатне волосся мокро звисало йому на обличчя, плащ наскрізь промок, з нього скрапувала вода, на ремінці через плече теліпався шкільний ранець. Хлопець був трохи блідий і захеканий, та, ніби на протизагугу недавньому поспіху, тепер застиг як укопаний, зупинившись у відчинених дверях.

Бастіянові, який читав ці слова, водночас чуючи низький голос Старця Із Мандрівної Гори, задзвеніло у вухах і потемніло в очах.

Те, про що тут ішлося, було його власною історією! І ця його історія була записана у «Нескінченній історії»! А він, Бастіян, був персонажем цієї книги, хоча досі мав себе тільки за її читача! І хтозна, може, саме в цю хвилину її читає ще якийсь — якийсь інший — читач, думаючи, що він лише читач цієї книги, — і так далі, аж до нескінченності!

Тепер Бастіяна по-справжньому поиняв страх. Йому раптом забракло повітря.

Він почував себе наче в невидимій в'язниці. Йому захотілося закрити цю книгу, він не бажав читати далі,

та низький голос Старця Із Мандрівної Гори продовжував розповідь,

і він нічого не міг вдіяти. Він навіть спробував затулити вуха, але це не допомагало, тому що голос лунав десь усередині.

Бастіян усе ще намагався переконати себе у тому, що цей неймовірний збіг історії, прочитаної ним у книзі, з його власною історією є якоюсь божевільною випадковістю (хоч насправді він уже давно переконався, що це не так),

проте глухуватий голос Старця невблаганно правив своєї —

і Бастіян цілком виразно почув, як той каже:

– А манери? – почув він за собою буркотіння. – Манер у тебе ні на шеляг, інакше ти принаймні назвався би.

– Я називаюся Бастіян, – сказав хлопець, – Бастіян Бальтазар Букс.

У що мить Бастіян зробив неабияке і дуже важливе відкриття: можна бути цілком переконаним у тому, що чогось хочеш — можливо навіть роками, — доки переконаний, що це бажання нездійсненне. Та коли зненацька опиняєшся перед можливістю того, що

це бажання збудеться, втілиться у життя, здійсниться, то починаеш думати лише одне: ліпше було б ніколи цього не бажати.

Принаймні так воно було з Бастіяном.

Тепер, коли все раптом стало таким невідворотно реальним, він волів би просто-напросто втекти. Ось тільки, здається, втікати нема куди. А тому він повівся, як жук, що прикидається мертвим і завмирає догори лапками. Він вдав, ніби його нема, принишк, зачався, спробував зробитися якомога меншим, — щоправда, це вже не могло йому допомогти.

Старець Із Мандрівної Гори продовжував розповідь, водночас записуючи все заново, про те, як Бастіян поцупив книжку, як він сховався на шкільному горищі й почав там її читати. Відтак знову почалися Великі Пошуки Атрею, який знову прийшов до Прадавньої Морли, знову знайшов Фухура в Йґрамулевій павутині понад Великою Безоднею, і знову Атрею почув, як Бастіян налякано зойкнув. Знову його вилікувала старенька Ургль, і знову його повчав Енгівук. Він знову пройшов через Брану Великої Таїни і зробив крок у Бастіянове відображення в Брамі Чарівного Дзеркала. А тоді знову були Вітряні Велетні та Місто-Примара, і Гморк, і чудесний порятунок Атрею, і повернення до Вежі Зі Слонової Кості. А поміж цими подіями діялося все те, що пережив сам Бастіян: він знову запалив свічки, знову побачив Дитинну Царівну, і знову вона марно чекала, що він прийде. А потім вона знову вирушила в дорогу в пошуках Старця Із Мандрівної Гори, і знову піднялася східцями з літер, і знову ввійшла у яйце, і знову відбулася ціла їхня розмова, слово до слова, яка закінчилася тим, що Старець Із Мандрівної Гори знов почав писати і розповідати Нескінченну Історію...

...і так триватиме віки вічні, бо ж неможливо, щоби в перебігу того, що вже сталося, настали якісь зміни. Тільки він, Бастіян, міг

утрутитися. Тільки він міг розімкнути це замкнуте коло подій. І він мусить це зробити, якщо не хоче і сам опинитися в цьому безко-нечному кругообігу. Йому здавалося, що ця історія вже повторю-валася тисячі разів, і тепер у ній вже не було ні «раніше», ні «піз-ніше», все ставалося нараз, одночасно. Тільки зараз він зрозумів, чому затремтіла рука Старця. Замкнуте коло вічного повторення одного і того ж було кінцем без кінця!

Бастіян не відчув, як його обличчям потекли сльози. Уже майже втрачаючи свідомість, він раптом закричав:

— Місяцівно! Я йду!

І в ту ж таки мить одночасно сталося дуже багато речей.

Шкаралупа великого яйця під дією якоїсь несамовитої сили репнула і розпалася на частини, прокотився гуркіт, ударив грім, звідкілясь здалеку налетів страшний буревій

і увірвався на горище зі сторінок книжки, що її Бастіян тримав на колінах, тож вони голосно зашелестіли. Бастіян відчув могутній порив вітру: він розвіював його волосся і дув просто в лице — так сильно, що йому аж забило дух; полум'я свічок на семираменно-му свічнику затанцювало і лягло майже плазом, а тоді другий, ще несамовитіший порив вітру вирвався з книжки і погасив усі свічки.

Вежеві дзигарі вибили дванадцять.

ХІІІ. ПЕРЕЛИН, НІЧНИЙ ЛІС

— Місяцівно, я йду! — ще раз тихо проказав Бастіян, опинившись у цілковитій темряві. Він відчував, що з цього імені струменить невимовно солодка, прекрасна, чарівли-во-п'янка сила; коли він вимовляв це ім'я, його перепов-нювала радість. Тому він іще кілька разів проказав його — тихо-тихо, майже подумки:

— Місяцівно! Я йду, Місяцівно! Я вже тут.

Але де — тут?

Він не міг углядіти ані найменшого промінчика світла, однаке те, що його огортало, вже не було холодною п'ятьмою горища; це була оксамитова, затишна, тепла темрява, і в ній він почувався у безпеці. Він був щасливий. Весь його страх, уся скутість десь поділися. Щоправда, він усе ще пам'ятав про них, але тільки як про щось давно минуле. На душі в нього було так легко і радісно, що він навіть тихесенько засміявся.

– Місяцівно, де я? – запитав він.

Він майже не відчував ваги свого тіла. Бастіян понишпорив руками довкола себе і зрозумів, що витає в повітрі. Під ногами у нього не стало ні матраців, ані підлоги. Його охопило дивовижне, чудове, незнане досі відчуття безмежної свободи – він ніби відірвався від усього і від усього відмовився. Ніщо з того, що хоч колись обтяжувало його, обмежувало чи лякало, не годне його тут досягнути.

А може, він оце зараз летить десь у безмежжі Всесвіту? Але у Всесвіті – міради зір, а тут Бастіян зір не бачив. Його оточувала тільки ця оксамитна темрява, і йому було так добре, так добре, як іще ніколи а житті. Може, він помер?

– Місяцівно, де ти?

Враз він почув голос, ніжний, як у співочої пташки, який відповідав йому – і, напевне, вже не вперше відповідав, але до того Бастіян його не чув. Цей голос пролунав тепер десь зовсім поруч, та все одно хлопець не зміг би з певністю сказати, з якого боку він звучить.

– Я тут, мій Бастіяне.

– Місяцівно, це ти?

Вона засміялася – якимось дивовижно, надзвичайно мелодійно.

– Я, а хто ж іще? Ти щойно дав мені це пречудове ім'я. І я дякую тобі за нього. Ласкаво запрошуюю, мій рятувальнику і герою.

– Де ми, Місяцівно?

– Я – в тебе, а ти – в мене.

Це була розмова, наче вві сні, та все ж Бастіян був цілком певен, що не спить і не снить, що йому не мариться.

– Місяцівно, – прошепотів він, – скажи мені, це – кінець?

– Ні, – відповіла вона. – Це початок.

– А де Фантазія, Місяцівно? До всі? Де Атрею і Фухур? Невже все щезло? А Старець Із Мандрівної Гори? А його книга? Невже цього всього більше нема?

– Фантазія відродиться, вона знову постане з твоїх бажань, мій Бастіяне. А я зроблю так, щоби вони здійснилися – і вони стануть дійсністю.

– Із моїх бажань? – зачудовано повторив Бастіян.

– Ти ж бо знаєш, – почув він її солодкий, милозвучний голос, – що я – Золотоока Повелителька Бажань. То чого ти бажаєш?

Бастіян замислився, а тоді обережно запитав:

– А скільки я можу загадати бажань?

– Скільки захочеш – і чим більше, тим ліпше, мій Бастіяне. Чим більше бажань, тим багатшою і різноманітною стає Фантазія.

Бастіяна це здивувало і приголомшило. Але власне через те, що йому пообіцяли виконати нескінченну кількість бажань, на гадку не спадало жодне.

– Я не знаю, – відказав він нарешті.

Якусь мить тривала тиша, а тоді він почув її ніжний, як у пташки, голос:

– Це дуже погано.

– Чому?

– Тому що тоді не буде Фантазії.

Бастіян спантеличено мовчав.

Він розгубився. Йому заважало відчуття нічим не обмеженої свободи, а також те, що зараз усе залежало тільки від нього.

- Чому тут так темно, Місяцівно? – запитав він.
- Спочатку завжди буває темно, мій Бастіяне.
- Мені б дуже хотілося побачити тебе знову, Місяцівно, знаєш, як тоді, коли ти подивилася на мене.

І знову почувся тихенький, мелодійний сміх.

- Чому ти смієшся?
- Бо радію.
- Чому?
- Ти щойно висловив своє перше бажання.
- І ти його виконаєш?
- Так. Подай-но мені руку!

Так він і зробив – і відчув, що Місяцівна вклала щось у його простягнуту до неї долоню. Це «щось» було крихітне, але на диво важке, надзвичайно холодне, а ще – тверде і немовби мертве.

- Що це, Місяцівно?
- Піщинка, – відповіла вона. – Все, що залишилося від мого безмежного світу Фантазії. Я дарую її тобі.
- Дякую, – сказав розгублений і вражений Бастіян. Він дійсно не знав, що йому робити з цим подарунком. Ось якби отримати від неї щось живе!

Та доки Бастіян розмірковував над тим, чого сподівається від нього Місяцівна і що йому треба зробити, аби не розчарувати її, раптом відчув, що у його руці щось ворухиться, – дивне відчуття, схоже на лоскіт чи ніжне пошкрябування. Було темно хоч в око стрель, та все ж Бастіян глянув на свою долоню.

- Дивись-но, Місяцівно! – прошепотів він, – піщинка починає ряхтіти і мерехтіти! А зараз – бачиш?! – у ній запалало крихітне полум'я. Ні, це паросток! Місяцівно, це ніяка не піщинка! Це світляне зернятко, і воно проростає!

- Добра робота! – пролунав її голос. – Бачиш, як легко тобі це дається!

Цяточка на Бастіановій долоні зажеврїла ледь помітним світлом, воно дедалі яскравішало, минуло ще трохи часу і світло вихопило з оксамитної темряви два дуже не схожі дитячі личка, що схилилися над чудесним вогником, як над дивом.

Бастіян поволі відняв руку – і осяйна цяточка зависла між ними в повітрі, ніби маленька зірочка.

Зеренце проростало надзвичайно швидко, це було видно неозброєним оком. Ось із зернятка вихопився перший пагін, з якого, своєю чергою, почали розвиватися бруньки, листочки і пагінці, а набубнявілі пуп'янки стали вибухати дивовижними, чудовими, різнобарвними квітами, які світилися у пїтьмі кольоровими вогниками.

З цих квітів одразу формувалися і дозрівали невеличкі плоди; щойно достигнувши, вони вистрілювали, немов крихітні ракети, обсипаючи все навколо, ніби конфетті, пістрявими іскристими зливами химерного, дивовижного насіння.

З нових зерен знову проростали рослини, але вже зовсім інші, подібні на папороті, на маленькі пальми, на кулясті кактуси, на хвощі, на деревця із розлогами кронами. І кожна рослина сяяла і ряхтіла – кожна іншою барвою.

Незабаром простір навколо Бастіяна і Місяцівни – простір над і під ними, всю оксамитну темряву біля них – наповнили рослини, які світилися, множилися і пишно буйали. З маленької піщини, з зеренця виріс (і тепер нестримно розростався) новий світлосяйний Світ, тепер він нагадував мерехтливу кулю, різнобарвний м'яч, який летів крізь порожнечу, випромінюючи врізнобіч кольорові промені. Він ріс і ріс, ріс нестримно і безнастанно, а в самій його середині сиділи Бастіян і Місяцівна. Узявшись за руки, вони широко розплющеними очима зачудовано споглядали це неймовірне, дивовижне видовище.

Здавалося, рослини невичерпні у своєму буянні, в породженні все нових і нових форм і кольорів. Розпускалися дедалі більші бруньки і пуп'янки, розкривалися дедалі розкішніші квіти і суцвіття. І все це буяння відбувалося в цілковитій тиші.

Уже незабаром декотрі з розквітлих рослин досягли розмірів великого соняха, інші стали завбільшки як фруктові дерева. Там були рослини з листям, що нагадувало здоровенні опахала, або грона, або китиці, були квіти, наче павичеві хвости, з разками барвистих «очок», які мінилися, переливаючись усіма відтінками веселки. Ще інші рослини були подібні на пагоди або розкриті одна понад одною парасольки з пурпурового і бузкового шовку. Де-не-де стояли дерева, їхні товсті стовбури утворювалися з переплетених численних тоненьких лозинок; вони чимось нагадували туго заплетені дівочі коси. Але позаяк були прозорі, то здавалися зробленими із рожевого скла, підсвіченого зсередини. Були там і розкішні китиці квітів, схожі на грона блаватних і жовтих лампіонів. Міriadні суцвіття тисяч і тисяч маленьких айстрочок срібно виблискували, ніби казкові водоспади; масивними темно-золотими гірляндами з віття дерев тяжко звисали переплетення дзвіночків із довгими, надивовижу пухнастими тичинками. І всі ці незвичайні рослини сяяли, пишно і густо розросталися, розкошували і шаленіли, витворюючи незрівнянне фантастичне плетиво нетутешнього, м'якого кольорового світла.

– Ти мусиш дати йому ім'я! – прошепотіла Місяцівна.

Бастіян кивнув.

– Перелин, Нічний Ліс, – сказав він.

Він поглянув Дитинній Царівні в очі. І знову сталося те, що вже було колись сталося – тоді, коли вони вперше зустрілися поглядами. Він сидів, немов зачарований, дивлячись на неї, і не годен був відвести очей. Тоді, коли він її побачив уперше, вона була смертельно хворою, а тепер зда-

лася йому ще прекраснішою. Її порвані, роздерті шовкові шати знову стали як нові. На її сніжно-білому шовковому вбранні, на її сліпучо-білому довгому волоссі веселково вигравали відблиски різнобарвного, лагідного світла. Його мрія збулася.

– Місяцівно, – приголомшено прошепотів Бастіян. – Тепер ти знову здорова?

Вона всміхнулася.

– Невже ти не бачиш, мій Бастіяне?

– Хочу, щоби все навіки залишалось таким, як у цю мить, – мовив він.

– Мить вічна, – відказала вона.

Бастіян мовчав. Він не зрозумів її відповіді, та йому і не хотілося замислюватися. Єдине, чого він прагнув, – сидіти перед нею і дивитися. Милуватися нею.

Розкішні парості, які випромінювали світло, поступово почали витворювати довкола Місяцівни і Бастіяна щось схоже на сіті, на павутину, на пишнobarвну тканину, що огортала їх, утворюючи суцільну завісу. Невдовзі ця завіса стала нагадувати велике кругле шатро із казкових килимів. Та Бастіян не зважав на те, що діється назовні. Він не знав, що Перелин розростається все далі й далі, що рослини збільшуються. Світлосяйним дощем, як мерехтливі іскорки, раз у раз падали, тут же проростаючи, насінини, із них безнастанно розвивалися все нові та нові пагони.

Бастіян сидів, цілковито поринувши у споглядання Місяцівни.

Він не зміг би сказати, як довго так просидів, скільки часу минуло, багато чи мало, аж раптом вона прикрила йому очі своєю долонею.

– Чому ти змусив мене так довго на тебе чекати? – долинуло до нього її питання. – Чому змусив йти до Старця Із Мандрівної Гори? Чому не прийшов, коли я тебе покликкала?

Бастіян ковтнув слину.

– Усе тому, що... – видушив він збентежено, – тому, що я думав... Це було все, що завгодно, і страх – у тому числі... Та насправді я просто соромився постати перед тобою, Місяцівно.

– Соромився? Чому ж?

– Як тобі сказати, – ще дужче знітився Бастіян, – я... Ти ж, ясна річ, чекала когось іншого, когось, хто був би тебе вартий.

– А ти? – запитала вона. – Хіба ти не вартий?

– Тобто не зовсім так, – затнувся Бастіян і відчув, як буряковіє. Я хотів сказати, що ти, напевно, чекала когось достойного – відважного, сильного і гарного, княжича або-що; у кожному разі, когось не такого, як я.

Він опустил очі – і почув, що вона знову засміялася, ти-хенько і мелодійно.

– Ось бачиш, – сказав він. – Тепер ти з мене смієшся.

Запала тривала мовчанка, а коли Бастіян нарешті наважився підвести очі, то побачив, що вона нахилилася до нього.

Її обличчя опинилося тепер близько-близько, воно дуже поважне.

– Хочу тобі щось показати, мій Бастіяне, – мовила вона. – Подивися-но мені в очі!

І Бастіян поглянув, хоча від цього погляду йому трохи наморочилося в голові.

У золотому свічаді її очей він побачив якусь постать, спершу маленьку і невиразну, ніби на віддалі, однак вона дедалі більшала й виразнішала. То був хлопець, приблизно його віку, однак стрункий і дуже вродливий. Його постава була горда і пряма, а обличчя – шляхетне, подовгасте і надзвичайно мужнє. Він виглядав як юний принц з котроїсь із країн Сходу. Його тюрбан був із блакитного шовку, з такого ж блакитного шовку був пошитий і гаптований сріблом ка-

птан, що сягав йому до колін. Узутий він був у високі червоні сап'янці з задертими догори носачами. З плечей до самої землі спадав, виблискуючи сріблом, плащ із високо піднятим коміром. Але найгарнішими в цьому юнакові були його руки – витончено-красиві, шляхетні, але водночас неймовірно сильні.

Бастіян із захватом дивлявся у це відображення. І ніяк не міг надивитися.

Хотів запитати, хто цей королевич, хто цей прегарний юнак, як тут його, наче блискавкою, прошив здогад: та це ж він сам!

Це було його власне відображення в очах Місяцівни! Він відбивався у них, як у дзеркалі.

Те, що діялося з ним у мить, коли він це усвідомив, неможливо описати словами. То був захват, такий сильний, що хлопець мало не знепритомнів. Охоплений щастям, Бастіян іще якусь мить повитав у хмарах, а коли трохи оговтався, то остаточно переконався, що він і є той вродливий юнак, чиє відображення йому щойно довелося побачити в очах Повелительки Бажань.

Він іще раз окинув себе поглядом згори донизу. Все було таке, як тоді, коли він побачив себе в очах Місяцівни: м'які червоні сап'янці, блакитний, гаптований сріблом каптан, розкішний тюрбан, довгий плащ, що виблискував срібним шитвом, струнка постать, а також – він відчував, що це так, – благородне і мужнє обличчя. Бастіян зачудовано подивився на свої руки.

А тоді обернувся до Місяцівни.

Однак її вже не було!

Він залишився сам у цьому круглomu шатрі, витвореному мерехтливими хащами.

– Місяцівно! – загукав він, повертаючи голову на всі боки. – Місяцівно!

Відповіді не було.

Розгублений і безпорадний, він сів. Що робити? Чому вона покинула його, чому залишила на самоті? Куди тепер іти? І взагалі, як звідси вийти, адже він зачинений у цьому шатрі серед густих хащів, як птах у клітці?

Отак він сидів, ламаючи голову над тим, що ж такого надумала Місяцівна, чому лишила його – без жодних пояснень, не попрощавшись, і мимохіть крутив у пальцях золотий амулет, який на золотому-таки ланцюжку висів у нього на шиї. Бастіян уважніше придивився до нього – і вражено скрикнув.

То був Аурина, Клейнод, Сяйво – знак Дитинної Царівни, який перетворював того, хто його носив, на уповноваженого представника Повелительки Бажань! Місяцівна залишила йому Клейнод, а отже, владу над усіма істотами і речами Фантазії. І доки він носитиме цей знак, усе буде так, ніби Дитинна Царівна поруч.

Бастіян довго розглядав на Клейноді зображення двох гадюк, світлої і темної, які кусали одна одну за хвіст, витворюючи таким чином овал. А тоді обернув Аурина – і, на свій превеликий подив, побачив на зворотному боці напис. Це були три короткі слова, виведені навдивовижу вигадливо закрученими літерами:

РОБИ ШО ХОЧЕШ

Ніколи раніше у «Нескінченній історії» про це не йшлося. А може, Атрею просто не помітив напису?

Утім, тепер це не мало значення. Значення мало те, що ці слова містять дозвіл (ба навіть закликають його) робити все, що заманеться.

Бастіян наблизився до стіни із різнобарвних мерехтливих заростей, щоби подивитися, чи зможе він якось звідси вибратися, і дуже здівів, виявивши, що ці зарості легко,

наче завіса, відхиляються набік рукою – без найменшого зусилля. А тоді вийшов із шатра.

Поступовий, нечутний, але водночас нестримний ріст нічних рослин весь цей час тривав далі, отож Перелин розрісся настільки, що став виглядати наче якийсь первозданий праліс – хащі, де ще ніколи не ступала людська нога; пуща, якої – до Бастіяна – ще ніколи не бачило людське око. Масивні стовбури дерев уже стали такі, як дзвіниці, – і заввишки, і завтовшки; одначе вони безперестанку росли собі далі. Подекуди ці велетенські мерехтливі колони, які випромінювали молочно-матове світло, стояли одна коло одної так близько, що прослизнути між ними було вже майже неможливо. Але насінини все одно падали і падали – осипалися рясним іскристим дощем.

Проходячи попід осяйним склепінням цього лісу, Бастіян спершу намагався не наступати на паростки і пагони юних рослин, які світилися і жевріли біля його ніг, та незабаром виявилось, що це йому не вдасться, адже не залишилося жодної п'яді землі, звідки б хоч щось та й не проростало. Відтак він пішов собі далі, не турбуючись долею пророслих зерняток і стеблин, на які йому таки доводилось наступати, насилу продираючись поміж деревами.

А ще Бастіян ішов – і насолоджувався своєю вродою. Те, що тут не було нікого, хто міг би помилюватися його зовнішністю, ніскілечки його не бентежило. Навпаки, він навіть тішився, що може порадіти на самоті. Тепер йому нітрохи не хотілося, щоби ті, хто досі над ним насміхався, змінили своє ставлення; він уже не бажав, аби вони захоплювалися ним. Тепер уже ні. Він думав про них мало не зі співчуттям.

У цьому лісі, що не знав зміни пір року, де не було ані дня, ані ночі, плин часу відрізнявся від того, до якого звик Бастіян, та й час як такий був цілком іншим. Тож хлопець не мав поняття, як довго триває ця його прогулянка. Пос-

тупово Бастіянова радість від того, що він став таким вродливим, трохи змінилася, зробилася трохи іншою, не такою, як на початку. Ні, він не став менш щасливим, просто йому почало здаватися, що так і повинно бути. Що він завжди був красенем: так було завжди, нічого іншого він ніколи і не знав.

На це була своя причина, про яку Бастіянові судилося довідатися лише набагато пізніше, а зараз він про неї навіть не догадувався. Отримавши в дарунок вроду, він почав поступово забувати, що колись був опецькуватим і клишоногим.

Та навіть якби він постійно пам'ятав про свою колись незугарну зовнішність, зараз це вже не мало майже ніякого значення. Крім усього іншого, забування минулого відбувалося геть непомітно. І коли Бастіянові неприємні спогади остаточно розвіялися, на їхнє місце прийшла впевненість, що він усе своє життя був красивим – таким, як тепер. Відтак він перестав думати про те, що хотів би бути вродливим, адже навіть прагнути того, що у тебе вже й так є.

Однаке усвідомивши, що він красивий, Бастіян відчув у глибині душі якесь невдоволення, в ньому прокинулося нове бажання. Бути всього лише гарним – ні, це не так важливо, це не може бути метою! Він захотів бути дужим, сильнішим від усіх. Найдужчим!

Отак він ішов і йшов собі лісом Перелином – усе далі й далі, аж доки не зголоднів. Відчувши голод, Бастіян зірвав – спершу тільки з одного дерева, але потім і з другого, і з третього – плоди дивовижної форми, до всього, вони ще й світилися. Не знаючи, чи їстівні вони, хлопець обережно покуштував. Зайве казати, як страшенно зрадив Бастіян, коли виявилось, що вони не просто їстівні, а й невимовно смачні: декотрі – терпкуваті, інші – медвяно-солодкі, ще інші – ледь гіркаві, він їв – і йому хотілося ласувати ще і ще. Ідучи, він зривав плід за плодом, насолоджувався, сма-

куючи їх, і водночас відчував, як у його тіло вливається дивна, чудесна сила.

Тим часом мерехтливий підлісок довкола нього став густим та непролазним і оточив Бастіяна щільною стіною. До того ж, із дерев звисали якісь різноманітні ліани, якесь повітряне коріння, вони переплітались із заростями трав і кущів. Бастіян прорубував собі шлях ребром долоні, і хащі розступалися, наче від ударів мачете. Та щойно він проходив, вузенька просіка за ним відразу ж змикалася – так, ніби її ніколи і не було. Хлопцеві вдалося пройти ще трохи, як нараз шлях йому загородила ще одна стіна. Цього разу то були дерева-велетні; вони росли одне коло одного зовсім впритул, між ними не було видно ні щілини, ані шпарки.

Що тут лишалося робити Бастіянові? Він простягнув руки і розхилив два могутні стовбури, але щойно він пробрався крізь цю щілину, стовбури дерев безгучно зімкнулися!

У Бастіяна вирвався крик тріумфу.

Він побачив, що має владу над пралісом!

Якийсь час він розважав себе тим, що йшов напролом крізь зарості, наче той слон, який відгукнувся на поклик. Сили у нього не меншало, він не мусив зупинятися, щоби перевести дух, йому не кололо в боці, не калатало серце, він навіть не впрів.

Нарешті відчув, що вже досить. Йому захотілося поглянути на Перелин, на свої володіння, згори, щоби з'ясувати, як задалеко розлігся цей праліс.

Отож Бастіян подивився вгору, поплював собі на руки, схопився за першу-ліпшу ліану і почав підніматися по ній, без жодного зусилля, як циркачі-акробати, навіть не допомагаючи собі ногами. На якусь мить йому невиразно пригадалися шкільні уроки фізкультури, коли він – на превелику втіху всього класу – лантухом повисав на ливні чи тепліпався в самісінькому низу. Згадавши ці давно минулі ча-

си, він усміхнувся. От заціпило би однокласників, якби вони побачили його тепер! Вони заздрили б йому і пишалися б ним, а він би на них не зважав.

Ані разу не спинившись, щоби перепочити, він нарешті дістався до гілляки, з якої звисала ліана, вибрався на неї і вмонівився верхи. Гілляка була грубезна, як бочка, зсередни вона світилася червонуватим світлом. Бастіян обережно звівся на ноги і, балансуючи руками, рушив по ній у бік стовбура. Тут, на цій гілляці, як і на землі, дорогу йому заступали густі хащі тонших ліан та інших витких рослин, але він легко зумів пройти.

Навіть тут, нагорі, стовбур був такий товстий, що й п'ятеро чоловіків не змогли б обхопити його руками. Гілка, яка стирчала зі стовбура трохи вище, простягаючись в інший бік, звідси здавалася недосяжною. Отож Бастіянові довелося підстрибнути, вчепитися за повітряний корінь, розгойдатися на ньому, і тільки тоді, потужним стрибком, хлопець зміг дістатися горішньої гілляки. З неї перебрався на ще вищу. Тепер він опинився ген у міжвітті, в кроні, від землі його відділяли щонайменше сто метрів, але мерехтливе листя, ліани і гілки не дозволяли побачити, що там унизу.

Допіру коли Бастіян піднявся ще вище, то в одному місці, то в іншому серед листя почали відкриватися провіткки і прогалини, які давали змогу бодай трохи роззирнутися. Проте незабаром йому довелося зупинитися: видряпуватися на самісінький верхечок дерева стало по-справжньому важко, тому що гілок поменшало. Врешті-решт, коли він уже майже досягнув верхівки, йому довелося зупинитися, бо тут не було нічого, за що б вхопитися, лише голий, гладкий стовбур. Незважаючи на таку висоту, завтовшки він був як телеграфний стовп.

Бастіян подивився вверх – і побачив, що цей стовбур-стебло закінчується велетенською темно-червоною квіткою: вона

яскраво світилася на відстані приблизно ще двадцяти метрів. Тоді він глянув вниз – і зрозумів, що не знає, як тепер звідси злізти. Відтак вирішив і далі дертися догори, бо тут, де він тепер увяз, залишатися не хотілося. Отож він обхопив стовбур руками й ногами – і поліз по ньому, як акробат. Стовбур-стебло похитувався з боку на бік і вгинався, наче билина на вітрі.

Нарешті Бастіян опинився безпосередньо під квіткою, яка нагадувала величезний тюльпан. Йому вдалося пропхати руку поміж пелюстками і трохи їх розсунути. Таким чином він дістав точку опори. Далі він ще більше розсунув пелюстки, підтягнувся – і опинився всередині квітки.

Якусь мить Бастіян лежав непорушно, відсапуючись, проте тут-таки підвівся і визирнув понад краї пелюсток, розглядаючись навсібіч, наче марсовий із «воронячого гнізда» на корабельній щоглі.

Те, що він звідти побачив, неможливо описати ніякими словами!

Рослина, в чій квітці він стояв, була однією з найвищих у цілих джунглях, отож його погляд сягав дуже далеко. Над Бастіяном усе ще розлягалася оксамитова пітьма нічного неба. Це було небо без зірок, зате під ним – аж у безконечність – простягся Перелин, весь у такій мерехтливій грі барв, що хлопець не годен був відірвати від нього очей.

Бастіян простояв так доволі довго, вбираючи в себе, всотуючи це фантастичне видовище. То було його право! Йому вдалося! Він зміг! Він створив Перелин – і запанував над Перелином.

І знову його переможний крик пронісся над світлосяйними джунглями.

А тим часом нічні рослини і далі розросталися і буяли: безшелесно, потаємно і нестримно.

XIV. ГОАБ, ПУСТЕЛЯ БАРВ

Бастіян, який був поринув у глибокий тривалий сон у велетенській червоній квітці, нарешті виспався і розплющив очі. Він знову побачив над собою оксамитово-чорне нічне небо. Потягнувшись, хлопець задоволено відчув, що в його тілі струменить чудесна, дивовижна сила.

І знову, цілком непомітно для нього, в ньому відбулася зміна. Його заповітна мрія – стати сильним – нарешті здійснилася.

Підвівшись і визирнувши понад пруг велетенської квітки, він виявив, що Перелин, вочевидь, поступово перестала рости. Доки він спав, Нічний Ліс майже не змінився. Бастіян не знав, що навіть і це пов'язано зі сповненням його бажання; отож, він став сильним, тобто мрія збулася, і водночас затерлися його спогади про колишні слабкість і незграбність. Він став вродливим і дужим, але цього йому тепер було замало. Йому здалося, Що це – недостатньо мужньо. Бути наділеним силою і красою – це якось надто манірно, надто вибагливо; воно чогось варте тільки тоді, коли ти ще й загартований і витривалий, наче спартанець. Як Атрею.

Однак у ньому розкішному різнобарвному лісі, серед квітів, які світяться кольоровими вогниками, де для того аби насититися, треба всього лише простягти руку і зірвати плід, стати спартанцем майже неможливо.

На сході, над виднокраєм Перелину, зажеврили перші промені світанку; вони були ніжно-перламутроаі. І що більше розвиднювалося, то стрімкіше блякнуло мерехтіння нічних рослин.

– От і добре, – сказав Бастіян, звертаючись сам до себе, – бо я вже подумав, що тут узагалі ніколи не настає день.

Він сидів у чашечці квітки і розмірковував, що тепер робити. Чого йому хочеться? Злізти вниз і знову йти далі? Звісно, він володар Перелину, отож може прокладати собі шляхи, як заманеться. Він міг би ходити тут днями, місяцями, ба навіть роками. Джунглі неозоро великі, він міг би блукати ними до кінця життя, та так ніколи з них і не вибратися. Нічні рослини Перелину невимовно прекрасні, але Бастіян знав, що йому потрібне зовсім не це. Ось якби він зумів перебрести пустелю – то була б зовсім інша річ. Та ще якби це була найбільша пустеля Фантазії! Ось чим дійсно можна було б пишатися!

Тої ж таки миті він відчув, як цілою велетенською рослиною струсонуло. Стовбур-стебло різко нахилився, пролунали якісь дивні хрускіт і тріск. Бастіянові довелося міцно триматися, щоби не викотитися з квітки, яка перехилялася все більше і більше, а тоді завмерла. Бастіян знову подивився на Перелин – і вжахнувся. Нічний Ліс неймовірно змінився.

Зійшло сонце й освітило картину страхітливого спустошення і суцільної руйнації. Від велетенських нічних рослин мало що залишилося. Швидко, набагато швидше, ніж вирости, під палючим промінням сонця вони блискавично трухлявіли, перетворюючись на порох, на дрібнесенький кольоровий пил. Подекуди ще стирчали пеньки окремих велетнів-дерев, але і вони розпадалися, осідаючи та осипаючись, немов башточки і вежі замків із піску, коли ті висихають на сонці. Усе це діялося майже блискавично. Останньою вцілілою була рослина, що в її квітці сидів Бастіян. Та коли він, щоби не випасти, спробував ухопитися за одну з пелюсток, вона розсипалася під його руками і розвіялася на вітрі хмаркою пороху. Щойно тепер, коли вже ніщо не перешкоджало дивитися на землю, Бастіян зрозумів, на якій запаморочливій висоті опинився. Хлопець не мав бажання

сторчголов полетіти вниз – упасти, ризикуючи скрутити собі в’язи, отож вирішив, що треба спробувати злізти.

Обережно, уникаючи кожного зайвого поруху, він вибрався із квітки й обережно сів верхи на стебло, яке тепер було вигнуте дугою, наче вудилище. Та щойно він перебрався на стебло, квітка опала – і, вже у падінні, перетворилася на хмарку червоного піску.

Надзвичайно обережно просувався Бастіян стовбуром рослини додолу. Хтось, може, й не витримав би, побачивши, що це за висота, і, охоплений панікою, зірвався б униз, але Бастіян тепер уже не знав, що таке паніка і запаморочення, в нього були залізні нерви. З іншого боку, він розумів, що від найменшого необережного руху рослина може зламатися. Небезпека змусила його цілковито зосередитися, відтак просувався він надзвичайно повільно.

Нарешті Бастіян дістався до місця, де стовбур спершу став випрямлятися, а потім і зовсім вирівнявся. Він обхопив його руками і почав неквапно зісковзувати вниз. Кілька разів його обсипало різнобарвним пилом і піском. Бічних гілок уже не було, навіть найменші сучки негайно розвалювалися, тільки-но Бастіян пробував скористатися ними як опорою. Що далі вниз, то стовбур товщав, і незабаром його вже неможливо було обхопити. Але Бастіян усе ще був дуже високо над землею – так високо, немов на дзвіниці. Він зупинився, щоби подумати, як же злазити далі.

Однак розмірковувати вже не було сенсу. Велетенський стовбур раптом здригнувся. Те, що ще залишалося від стовбура, переламалося, утворивши шпичастий стрімчак, з якого Бастіян скотився – сторчголов, кілька разів крутнувшись у повітрі, аж доки врешті-решт не опинився внизу. Хмара кольорового пилу й піску, що полетіла вслід, почала його засипати, але він якось виборсався на волю, витрусив пісок із вух та з одягу і кілька разів сплюнув пилуку, що набилася в рот. А тоді розгледівся довкола.

Те, що відкрилося його очам, не могло не вразити: пісок, що оточував його зусібіч, постійно переміщався, перебуваючи у повільному безупинному русі. Він то крутився у дивовижному вихорі, то перетікав, то ніби повзав туди-сюди, збираючись у дюни різної висоти – часом більші, а часом менші. Особливістю цих дюн було те, що вони могли утворюватися яких завгодно розмірів, але незмінно однієї барви. Блакитний пісок збирався в блакитні горби, зелений – у зелені, а фіолетовий – у фіолетові. Перелин зник, перетворившись на пустелю, але яку пустелю!

Бастіян видряпався на пурпурову дюну і глянув навкруги. Скрізь, куди сягав зір, виднілися самі лише піщані пагорби, а за тими пагорбами – ще і ще, і ці піщані пагорби були всіх кольорів, які тільки можна собі уявити, і кожна дюна мала свій власний неповторний відтінок, який більше ніде не повторювався. Біля пурпурової дюни знаходилася кобальтово-синя, друга була шафраново-жовта, позаду яскріла карміново-червона, ще далі – індигова, яблучно-зелена, небесно-голуба і блаватна, помаранчева, персиково-рожева; була дюна кольору суданської мальви, а за нею – бірюзово-блакитна, бузкова, кольору зеленого моху, рубіново-червона, шоколадно-брунатна, теракотово-червона, кольору охри і морської води. І так – тисячобарвно – далі й далі, від обрїю до обрїю, доки сягало око. Струмки золотого і срібного піску текли поміж пагорбами, розмежовуючи барви.

– Це, – проказав Бастіян голосно, – Гоаб, Пустеля Барв! Сонце піднімалося все вище і вище, і спека ставала просто-таки вбивчою. Повітря над різнобарвними дюнами почало дрижати, Бастіянові зарябіло в очах, і раптом він зрозумів, що його становище справді поважне*.

В цій пустелі залишатися не вільно, це очевидно. Якщо він не зуміє вибратися звідси, і то чимшвидше, йому кі-

* серйозне

нець.

Мимоволі він охопився за Знак Дитинної Царівни у себе на грудях, сподіваючись, що той стане йому дороговказом. А тоді вирушив у дорогу – рішуче і сміливо.

Він ішов то піднімаючись, то спускаючись, перебирався з дюни на дюну, – годину, дві, три... Він поволі просувався уперед, тільки уперед, не бачачи нічого, крім дюн, а за ними – наступних дюн, а далі були ще дюни, знову і знову, ще і ще... Весь час мінялися тільки барви. Серед цих піщаних пагорбів Бастіянова чудесна сила не могла йому ані допомогти, ані чимось зарадити, адже величезні відстані у пустелі не здолати самою лише міццю. Розжарений, нестерпно гарячий пісок струменів на нього пекельним жаром, яким вже майже неможливо було дихати. Язик прилипав до піднебіння, з обличчя градом стівав піт.

Сонце перетворилося на вогненну кулю посеред неба. Воно стояло в самісінькому зеніті вже доволі довго і начебто непорушно. Цей день у пустелі тривав так само довго, як і ніч у Перелині.

Бастіян ішов далі й далі – безперестанку, без перепочинку. Очі йому пекли, а в роті так пересохло, що язик, здавалося, перетворився на шматок зашкарублої шкіри. Але хлопець не здавався. Його тіло страшенно зневоднилося і вихудло, а кров у жилах так загусла, що насилу текла. Та все ж Бастіян рухався уперед, поволі й уперто, крок за кроком, без поспіху, але й не зупиняючись, як досвідчені кочівники – жителі пустель. Він не зважав на спрагу, від якої знемагало його тіло. У ньому прокинулася така залізна воля, внутрішня сила такого гарту, що відтепер хлопця не могли злякати ані найтяжча втома, ні найстрашніші поневіряння.

Він думав про те, як швидко колись до нього приходила зневіра. Як він розпочинав сотні справ – а тоді кидав їх, зі-

ткнувшись із першими-ліпшими труднощами. Раніше він постійно переймався своїм харчуванням, страшенно боявся захворіти, боявся відчуття біль. Але тепер це залишилося далеко позаду.

Перетнути з кінця в кінець Гоаб – Пустелю Барв, пройти шляхом, що його оце зараз долав Бастіян, до нього не наважувався ніхто, та й після нього ніхто і ніколи на це не наважиться.

І водночас, можливо, ніхто і ніколи так і не довідається про його подвиг.

Ця остання думка ледь засмутила Бастіяна. До того ж, її ніяк не вдавалося спекатися. Все вказувало на те, що Пустеля Барв така неймовірно велика, що йому до кінця життя не вдасться дістатися до її краю, Але думка про те, що йому, попри всю його витривалість, рано чи пізно доведеться тут-таки і сконати, не викликала в Бастіяна жодного страху. Він прийме смерть спокійно і з гідністю – так, як умирають мисливці з племені Атрею. Та позаяк ніхто і ніколи не наважиться заглибитися в цю пустелю, то ніхто й не розповість про загибель Бастіяна. І про це не знатимуть ні у Фантазії, ні у світі людей. Удома його вважатимуть зниклим безвісти – так, ніби він ніколи не бував ні у Фантазії, ні в пустелі Гоаб.

Та поки він, отак собі ідучи, розмірковував про всяку всячину, йому зненацька спала на думку ще одна вельми цікава річ. «Але ж, – сказав він собі, – але ж ціла Фантазія описана в книжці, яку написав (і далі пише) Старець Із Мандрівної Гори, – у «Нескінченній історії». А ця книжка якраз і є «Нескінченною історією» – він же сам читав її на горіщі. Значить, можливо, все, що він пережив, у цю мить уже також написано в цій книжці. І цілком може статися, що одного чудового дня «Нескінченну історію» візьме до рук іще хтось, хтось інший. Може навіть, отой «хтось інший» вже, в оцю ось мить, читає «Нескінченну історію».

Значить, треба дати тому «комусь іншому» знак. Цікаво, чи існує така можливість?

Піщаний горб, на якому, власне, стояв Бастіян, був ультрамариново-синього кольору. Позаду, відокремлена всього лише маленькою улоговинкою, лежала вогненно-червона дюна. Бастіян пішов туди, набрав повні пригоршні червоного піску і поніс його до синьої дюни. Насипав на бічному схилі довгу лінію – і повернувся назад, зачерпнув червоного піску, пішов, насипав – і знову повернувся, і знову, і знову. Минуло трохи часу – і на синьому тлі виразно окреслилися три великі червоні літери:

ККК

Бастіян задоволено розглядав своє творіння. Той, хто читатиме «Нескінченну історію», не зможе не помітити цього знака. Тепер, хай що з ним станеться, усі знатимуть, де він подівся і куди зник.

Він сів на вершечку вогненно-червоної дюни трохи перепочити. Три літери під сліпучим сонцем пустелі яскраво сяяли.

Тої ж миті потьмянів чи навіть і зовсім зник іще один із його спогадів про того, колишнього Бастіяна зі світу людей. Тепер він уже не пам'ятав, що колись давно був надто вразливим, надто чисто ображався, болісно сприймав слова і вчинки ровесників і дорослих, а вони вважали його слабком і плаксієм. Бастіян знав, що тепер він сильний і витривалий, і це наповнювало його гордістю. Відтак у нього народилося нове бажання.

– Так, я начебто і справді не боюся, – сказав він, за звичкою звертаючись сам до себе, – але мені бракує справжньої відваги. Уміти зносити найтяжчі випробування і незгоди – чудова річ. Та сміливість і відвага – аж ніяк не те саме. От якби мені трапилася справжня пригода, яка вима-

гала б від мене великої, може, навіть неймовірної відваги. Але тут, у цій пустелі, немає нікого страшного. Я хотів би зустрітися з якоюсь страхітливою істотою, щоби тільки вона була не така огидна, як Йґрамуль, зате нехай становить набагато більшу загрозу. Нехай би ця істота була прекрасна – і водночас найнебезпечніша в усій Фантазії. Нехай би між нами почався поєдинок. Тоді я ступив би їй назустріч і...

Бастіян не встиг додумати цю фразу до кінця, бо тої ж таки миті відчув, як земля задвигтіла у нього під ногами. Над пісками розлігся грім – такий приглушений, що його можна було радше відчути, аніж почути.

Бастіян озирнувся – і далеко-далеко, майже на виднокраю пустелі побачив щось, чого спершу ніяк не міг пояснити. Щось мчало, летіло, наче вогняна куля. З неймовірною швидкістю куля описала широке коло навкруг того місця, до сидів Бастіян, а тоді зненацька рвонула прямісінько на нього. У розпеченому мареві, яке нависало над дюнами, всі обриси трепетали, наче язики полум'я, а сама ця істота виглядала як вогненний демон.

І тут Бастіяна охопив такий страх, що, перш ніж отямився, він уже встиг опинитися в улоговині між червоною і синьою дюнами, рятуючись у такий спосіб від наближення вогненної істоти. Однак, опинившись там, він засоромився свого страху і зумів його здолати.

Він схопився рукою за Аурін і відчув, як велика відвага, що він її оце щойно так сильно запрагнув, вливається в його серце і по вінця його наповнює.

А тоді знову почув отой глухий грім, від якого стрясалася пустеля, цього разу вже зовсім близько. А тоді підвів очі.

На вершечку вогненно-червоної дюни стояв велетенський лев. Вів стояв просто проти сонця, тож його величезна грива палахкотіла довкола голови, мов полум'яний вінок. І грива, і шерсть цього лева були не жовті, як воно завжди

буває у левів, а такі ж вогненно-червоні, як і пісок дюни, на якій він стояв.

Здавалося, лев не помічає хлопця, що завмер, такий крихітний порівняно з ним, в улоговині поміж двома дюнами; він дивився на червоні літери, що яскрили на схилі синього піщаного пагорба. А тоді пролунав його могутній, громовий рик:

– Хто це зр-р-робив?

– Я, – сказав Бастіян.

– Що це означає?

– Це мое ім'я, – відповів Бастіян. – Я називаюся Бастіян Бальтазар Букс.

Щойно тепер лев по-справжньому пильно поглянув на Бастіяна, і в хлопця з'явилось відчуття, ніби його накриває багряно-червоний плащ – хвиля полум'я, яке його вмить спопелить. Утім, це відчуття відразу ж минулося, і він витримав погляд вогненного лева.

– А я, – мовив велетенський звір, – я Граограман, Володар Пустелі Барв. Мене називають Строкатою Смертю.

Вони усе ще дивилися один на одного, і Бастіян відчував смертоносну силу, що струменіла а очей Граограмана.

Насправді то був поєдинок. Нарешті лев опустив очі. Повільно, велично він зійшов з дюни. Та щойно звір ступив на ультрамариновий пісок, його власне забарвлення змінилося: і шерсть, і грива посиніли. Величезний звір завмер перед Бастіяном, якусь мить постояв так, а тоді низько осилив перед хлопцем голову.

– Повелителю, – сказав він, – я твій слуга і чекаю твоїх наказів!

– Я хочу вибратися з цієї пустелі, – мовив Бастіян. – Можеш мене звідси вивести?

Граограман стріпнув гривовою.

– Цього, мій повелителю, я зробити не можу.

– Чому?

– Тому що я ношу пустелю в собі.

Бастіян не зрозумів, що має на увазі лев, а відтак знову запитав:

– А чи нема тут якоїсь іншої істоти, яка могла б вивести мене звідси?

– Це, повелителю, взагалі неможливо, – відказав Граограман. – Там, де є я, там навіть і близько не може бути жодної іншої живої істоти. Самої моєї присутності досить, щоб перетворити на купку попелу навіть найбільших і найстрашніших мешканців Фантазії на відстані тисячі миль. Саме тому мене і називають Строкатою Смертю і Володарем Пустелі Барв.

– Помиляєшся, – відповів йому Бастіян. – У своїх володіннях ти спопеляєш не всіх. Як бачиш, я цілком витримую твою присутність.

– Це тому, повелителю, що ти носиш Сяйво. Аури оберігає тебе від усякого лиха, і навіть від мене – найсмертоноснішої істоти в усій Фантазії.

– Невже ти хочеш сказати, що якби не Клейнод, я перетворився б на купку попелу?

– Так, повелителю, саме так воно і сталося б, навіть якби я цього зовсім не хотів, навіть якби мені самому пізніше довелося про це шкодувати. Насправді ти – перший і єдиний, хто коли-небудь розмовляв зі мною.

Бастіян взяв у руку Знак.

– Дякую, Місяцівно! – тихо промовив він.

Граограман знову підвівся і подивився на Бастіяна згори вниз.

– Здається, повелителю, нам є про що поговорити. Можливо, я зміг би розкрити тобі таємниці, яких ти не знаєш. Можливо, і ти зумів би розгадати загадку мого існування, приховану від мене.

Бастіян кивнув.

– Але спершу, якщо тільки це можливо, я би залюбки чогось напився. Мене жахливо мучить спрага.

– Корюсь, бо я – твій слуга, – відповів Граограман. – Чи не хочеш перепочити, повелителю, сісти мені на спину? Я понесу тебе до свого палацу, і там ти знайдеш усе, що потрібно.

Бастіян видерся на левову спину. Двома руками міцно вхопився за гриву, її пасма трепетали, немов язики полум'я. Граограман повернув до нього голову.

– Тримайся як слід, повелителю, бо з мене добрий бігун. І ще про одну річ хочу тебе попросити, повелителю. Доки ти тут, у моєму царстві, та ще й поруч зі мною, – обіцяй, що ніколи і нізащо, якою б не була причина, ти ні на мить не знімеш Клейнод, що тебе захищає!

– Обіцяю, – сказав Бастіян.

Тоді лев кинувся бігти. Спершу поволі – плавно і велично, а тоді дедалі швидше і швидше. Не тямлячись від здивування, спостерігав Бастіян за тим, як на кожному новому піщаному пагорбі шерсть і грива лева змінювали забарвлення – воно неодмінно ставало таким самим, як колір піску. Тим часом Граограман просувався вперед велетенськими стрибками, з дюни на дюну, майже не торкаючись землі своїми могутніми лапами. Його шерсть змінювала колір усе швидше і швидше, врешті-решт Бастіянові замехтіло в очах, і він почав бачити всі барви нараз, так ніби велетенський звір раптом перетворився на опал, що міняється всіма барвами веселки. Довелося замружити очі. Пекельно гарячий вітер свистів у вухах і рвав із нього плащ, що розвіявся за плечима. Він відчував, як напружуються м'язи Граограмана, чув дивний запах його пишної гриви: вона пахла різко і гостро, дико і збудливо. З Бастіянових грудей вирвався крик тріумфу, пронизливий, наче клекіт хижого птаха, і Граограман відловив на цей крик риком, від якого задвигтіла пустеля. Нараз вони стали еди-

ним цілим, хоч якою великою була відмінність між ними. Бастіян немовби сп'янів. Він отямився лише тоді, коли почув, як Граограман мовив:

– Ми прибули, повелителю. Чи не хотів би ти трохи перепочити?

Бастіян зіскочив із лев'ячої спини на пісок. Перед собою він побачив посічену ущелинами чорну скелясту гору – хоч, може, то були руїни якоїсь стародавньої споруди? Він не зміг би цього сказати напевне, бо кам'яні брили, які лежали напівзасипані різнобарвним піском або ж утворювали щось на кшталт арок і брам, стін, колон і терас, були всуціль вкриті такими глибокими розколинами і тріщинами, такі вивітрені, що, здавалося, піщані бурі з правіку шліфували краї і нерівності, виступи і ребра цих брил.

– Це, повелителю, – долинув до Бастіяна голос лева, – мій палац і моя гробниця. Заходь, я вітаю у цих стінах тебе – першого і єдиного Граограманового гостя.

Сонце вже помалу втрачало свою палючу силу, велике і блідо-жовте, воно нависало над обрієм.

Вочевидь, їхня дорога сюди потривала довше, ніж здалося Бастіяну. Рештки колон, а може, стрімчасті скелі – Бастіян так і не збагнув, що це таке, – відкидали довгі тіні. Вечоріло.

Коли Бастіян рушив слідом за левом через темне склепіння проходу, який він углиб Граограманового палацу, йому здалося, що хода звіра вже не така могутня, як досі; лев ступав тяжко і втомлено, якось аж навіть через силу.

Темним коридором, а тоді численними сходами, які вели то вниз, то знову вгору, вони дійшли до великих дверей, їх стулки, здавалося, були витесані з суцільної чорної скелястої брили. Коли Граограман наблизився до них, вони самі собою розкрилися, а коли лев і Бастіян увійшли, самі за ними зачинилися.

Вони стояли посеред просторої зали, чи, радше кажучи, посеред печери, освітленої сотнями світильників. Відблиски вогню в цих світильниках нагадували різнобарвну гру світла на Граограмановому хутрі.

На самісінській середині зали підлога, вимощена різнокольоровими-таки плитами, кількома сходинками підіймалася до круглого підвищення, на якому стояв чорний куб із тесаного каменю. Граограман поволі підняв на Бастіяна погляд, очі його тепер, здавалося, зовсім згасли.

– Ось і прийшла моя година, повелителю, – проказав він, і його голос пролунав, як шепіт заклинання. – У нас уже не залишається часу на розмову. Але ти не хвилюйся – просто дочекайся дня. Те, що стається завжди, станеться і цього разу. І, можливо, ти зможеш мені сказати, чому це стається.

Тоді він повернув голову в бік інших дверей, що були у протилежному кінці печери.

– Увійди туди, повелителю, там для тебе все приготовано. Усе, що там є, чекає на тебе споконвіків.

Бастіян підійшов до дверей, однак, перш ніж їх відчинити, ще раз озирнувся. Граограман ліг на чорний куб – і сам почорнів так само, як цей камінь. Голосом, тепер ледве чутним, тихішим, ніж шепіт, лев промовив:

– Повелителю, можливо, до тебе долинуть звуки, які тебе налякають. Але хай це тебе не турбує! Доки ти носиш Сяйво, з тобою нічого не може трапитися.

Бастіян кивнув, а тоді відчинив двері й увійшов.

Він опинився в кімнаті, прикрашеній вишукано і розкішно. Підлога була встелена м'якими гаптованими золотом килимами, з вибагливими візерунками. Струнки і стрімки колони, що підтримували склепіння, зблискували кольоровими, з вкрапленнями золота, мозаїками, які відбивали вогонь світильників, що яскріли, спалахували і палали всіма можливими барвами, їхнє сяйво заломлювалось і

відбивалось від лискучих поверхонь. В одному кутку стояла широка отамана* з м'якими покривалами і щонайрізноманітнішими подушками, над нею напинався балдахін із лазурового шовку. В іншому кутку в скелястій породі була видовбана велика купальня, в ній парувала золотиста рідина. На низенькому столику стояли миски і чаші з наїдками. а поряд – золотий келих з рубіново-червоним трунком і золота піала.

Бастіян всівся по-турецьки перед столиком із наїдками і призволявся. Йому дуже засмакував напій – терпкий і міцний, він дивовижним чином втамовував спрагу. І трунок, і страви були йому цілком незнаними. Він навіть не міг би сказати, що то таке: паштети чи печиво**, стручки чи якісь горіхи. Деякі плоди, щоправда, виглядали як дині та кавуни, але на смак були зовсім інакші – гострі та пряні. Усе надзвичайно смакувало, і водночас хвилювало і бентежило. Бастіян куштував то одне, то інше, аж доки не наївся донеохочу.

Тоді роздягнувся – не зняв лише Сяйво і пірнув у купіль. Якийсь час плюскався у світлосяйній воді, хлюпався, мився і форкав, як морж. А тоді раптом помітив чудернацькі на вигляд пляшечки, що стояли на краю басейну. Бастіян вирішив, що то купальні есенції, а відтак безтурботно і безжурно влив їх до води – кожної потрохи. Кілька разів спалахнуло зелене, червоне і жовте полум'я, язики вогню шугонули поверхнею, здійнялися клуби пари. Запахло живицею і гіркуватим зіллям.

Врешті він вийшов з купелі, витерся м'якими рушниками, які лежали наготові, і знов одягнувся. Нараз йому здалося, що світильники в приміщенні раптом пригасли. А тоді до його вух долинув звук, від якого спиною пробігли дрижаки: якийсь хрускіт і скрегіт – так, ніби розкололася

* Галицизм, насправді це звичайний диван.

** В оригіналі просто «паштет» (Pasteten).

гігантська брила льоду; далі тріск перейшов у гнітючий стогін, що невдовзі затих.

Бастіян прислухався, його серце голосно калатало. Він пригадав Граограманові слова про те, що доки він захищений Сяйвом, йому не треба хвилюватися.

Моторошний звук більше не повторювався. Але тиша, яка запала, була, мабуть, іще страшнішою. Треба довідатися, що там сталося!

Він відчинив двері, які вели з кімнати у велику печеру. Спершу хлопець не помітив тут жодних змін, хіба що світільники пригасли, а їхнє світло здригалося, немов сповільнене серцебиття. Лев і далі лежав – у тій самій позі – на чорному скелястому кубі. Здавалося, він вдивляється у Бастіяна.

– Граограмане! – тихо покликав Бастіян. – Що тут діється? Що це за звук? Це ти чи це не ти?

Лев нічого не відповів і навіть не поворухнувся, але коли Бастіян підступив до нього ближче, повів за ним потьмянілими очима.

Трохи повагавшись, Бастіян простягнув до звіра руку, щоби погладити гриву, однак, щойно її торкнувшись, злякано відсахнувся. Вона була тверда і зимна як лід – така ж, як і цей чорний камінь. Такими самими на дотик були і морда та лапи Граограмана.

Бастіян не знав, що робити. Раптом він побачив, як по волі розчиняються чорні кам'яні стулки великих дверей. Допіру опинившись у темному коридорі та піднявшись сходами догори, він оговтався і запитав себе, навіщо йому виходити з печери, що він, власне кажучи, шукає назовні. У цій пустелі не могло бути нікого, хто міг би врятувати Граограмана.

Одначе тепер там не було і ніякої пустелі!

У нічних сутінках скрізь почали блимати і зблискувати малесенькі вогники. Мільйони крихітних паростків вибру-

ньювалися з піщинок, що виявилися не піщинками, а зеренцями. Перелин, Нічний Ліс, знову почав рости!

Раптом Бастіяна осяяло, що Граограманове скам'яніння якось із цим пов'язане.

Він повернувся до печери.

Світло в світильниках тепер ледь жевріло, воно судомно здригалося і тріпотіло. Хлопець підійшов до лева, обняв його за могутню шию і притулився обличчям до його голови.

Тепер уже навіть очі звіра були чорними і мертвими – застиглими, наче скеля. Граограман закам'янів. Вогонь у світильниках востаннє спалахнув і згас. Усе огорнула глуха безпросвітна темрява, як у могилі.

Бастіян гірко заплакав, і кам'яна лев'яча морда стала геть мокрою від його сліз. Далі він скрутився калачиком, умостившись між потужними лапами Граограмана, та так і заснув.

XV.

ГРАОГРАМАН, СТРОКАТА СМЕРТЬ

— , повелителю, – почувся громоподібний левиний рик, – невже ти провів тут цілісіньку ніч?

Бастіян підхопився і протер очі. Він сидів між лев'ячими лапами, велика голова звіра нависала над ним згори, і в Граограмановому погляді застиг подив. Його шкура все ще була чорна, як скеля, на якій він спав, зате очі світилися і яскріли. Світильники в печері знову палали.

– Ах, – пробурмотів Бастіян, він ледве спромігся на слово, – я вже був подумав, що ти вмер і закам'янів.

– Так воно і було, – відповів лев. – Я засинаю і вмираю щодня, коли западає ніч, але зранку знов оживаю і прокидаюся.

– Я вже був подумав, що ти вмер назавжди, – спробував пояснити йому Бастіян.

– Воно завжди так і є – я щоразу вмираю назавжди, – загадково відказав Граограман.

Він підвівся, потягнувся, а тоді почав метатися печерою туди й звідти, достоту як справжнісінький лев. Його вогненна шерсть сяjala дедалі яскравішими барвами, їхні відблиски мерехтіли на лискучих мозаїчних поверхнях підлоги, колон і стін. Зненацька він зупинився і подивився на хлопця,

– Невже ти через мене плакав?

Бастіян мовчки кивнув.

– Тоді ти дійсно єдиний і ще раз єдиний, – мовив лев. – Тому що ти не тільки єдиний, хто спав поміж лапами Строкатої Смерті, але й єдиний, хто оплакував цієї Смерті смерть.

Бастіян подивився на лева, який знову, мов нічого і не було, забігав печерою – з кінця в кінець, а тоді нарешті тихо запитав:

– Ти завжди сам?

Лев знову зупинився, та цього разу уже не дивився на Бастіяна. Ба більше, він навіть відвернувся від хлопця, а тоді повторив за ним своїм грімким голосом:

– Завжди сам... Сам...

Це слово відбилося в печері багатоголосим відлунням.

– Пустеля моє царство; пустеля – моє творіння. Куди б я не пішов, де б не опинився, все навколо мене перетворюється на пустелю. Я несу її в собі. Я сам весь із смертоносного вогню. То хіба в мене може бути інша доля, аніж безнастанна самотність?

Бастіян мовчав.

– Ти, володарю, – продовжував лев, підступаючи До хлопця і зазираючи йому в обличчя своїми палахкотливими очима. – Ти, що носиш Знак Дитинної Царівни, може,

хоч ти даси мені відповідь: чому я мушу вмирати, коли на-
дходить ніч?

– Щоби в Пустелі Барв міг вирости Перелин, Нічний Ліс, – сказав Бастіян.

– Перелин? - перепитав лев. – А що це таке?

Відтак Бастіян почав розповідати леву про диво-
джунглі, про казковий ліс із живого світла. Граограман
принишк і зачаровано слухав, а хлопець докладно змальо-
вував йому багатоманітність і неймовірну красу розкішних
мерехтливих і фосфоресцентних рослин, що буяли і мно-
жилися, про їхнє нестримне беззвучне зростання, про їхню
небачену красу, про їхні велетенські розміри. Ця розповідь
захопила навіть його; що вже казати про Граограмана: очі
лева палали дедалі яскравішим вогнем.

– Однак усе це диво може існувати тільки тоді, коли ти
застигаєш в закам'янінні. З іншого боку, Перелин усе пог-
линув би, він захлинувся би сам собою, якби йому не дово-
дилося щоразу помирати і розсипатися на порох, тільки-но
ти прокидаєшся, а тоді заново відроджуватися. Граограма-
не, ви – Перелин і ти – є нерозривними частинами одного
цілого, – завершив Бастіян.

Граограман довго мовчав.

– Повелителю, – сказав він нарешті, – тепер я бачу, що
моя смерть несе життя, а моє життя несе смерть, і що одне і
друге є благом. Тепер я розумію, в чому сенс мого існуван-
ня. Дякую тобі.

Поволі й урочисто лев пішов у найтемніший закуток
печери.

Що він там робив, Бастіян не бачив, але до нього доли-
нав якийсь металевий брязкіт.

Повернувшись, Граограман щось приніс у пащі.

І це «щось» він, низько вклонившись, поклав Бастіяно-
ві до ніг.

То був меч.

Щоправда, цей меч виглядав доволі вбого. Залізні піхви, в яких він лежав, заіржавіли, а ефес нагадував руків'я дитячої шабельки, принагідно вистругане з першого-ліпшого негодящого бруска дерева.

– Ти міг би дати йому ім'я? – поцікавився лев.

Бастіян замислено розглядав меч.

– Сіканда! – сказав він нарешті.

Тої ж таки миті меч, зі свистом розтинаючи повітря, вилетів із піхов і сам встрибнув йому в руку. Тільки тепер хлопець побачив, що лезо меча виблискує так яскраво, ніби його зроблено з текучого світла, воно сяяло так, що на нього ледве можна було дивитися. Меч виявився двосічним, він здався Бастіянові легким мов пір'іна.

– Цей меч, – мовив Граограман, – споконвіку твій; із незапам'ятних часів, від самого початку від був призначений для тебе. Бо без шкоди для себе до нього може доторкнутися лише той, хто їхав верхи на моїй спині, хто їв і пив мое полум'я, хто купався в моему вогні. Але навіть і цього ще не досить. Він твій тому і тільки тому, що ти зміг назвати його справжнім іменем. Ти назвав його – отож тепер він належить той.

– Сіканда! – прошепотів Бастіян, захоплено спостерігаючи за променистим світлом і поволі виписуючи у повітрі кола двосічним клинком. – Це чарівний меч, чи не так?

– Чи то сталь, чи то скеля, – відповів йому на те Граограман, – у Фантазії немає нічого, чого він не міг би розтягти. Проте ти не смієш чинити над ним насилля, не можеш ні до чого його змушувати. Лише коли вів сам встрибне тобі в руку, як оце щойно, ти зможеш ним орудувати, – хай що тобі загрожуватиме. Він сам водитиме твоєю рукою і на власний розсуд робитиме все, що треба. Та якби ти вийняв його з піхов свавільно, сам, знай: цим ти накличеш велике лихо і на себе, і на цілу Фантазію. Ніколи про це не забувай.

– Не забуду, – пообіцяв Бастіян.

Меч знову вклався в піхви – і знову став старим і нікчемним на вигляд. Бастіян закріпив шкіряну перев'язь і підперезався поясом, на якому висіли піхви з мечем.

– А тепер, повелителю, якщо тобі таке до вподоби, дай-но разом погасаємо пустелею, – запропонував Граограман. – Застрибуй-но мені на спину: я вже мушу виходити!

Бастіян вибрався йому на спину, і лев вибіг надвір. Вранішнє сонце сходило над обрієм. Нічний Ліс уже давно знову перетворився на кольоровий пісок, на барвистий порошок. Хлопчик і лев мчали понад дюнами, наче у вогняному танку, вони були як розжарений, палючий вихор. Бастіянові здавалося, ніби він летить верхи на палахкотливій кометі – лине крізь розсипи світла і барв. І знову його охопило якесь дике сп'яніння.

Ближче до полудня Граограман зненацька зупинився.

– Ось те місце, повелителю, де ми вчора зустрілися.

Бастіян був усе ще трохи приголомшений цим шаленим бігом. Він роззирнувся, але ніде не побачив знайомих йому дюн – ні ультрамаринової, ні вогненно-червоної. Зникли й літери. Тепер найближчі до них піщані пагорби були оливково-зеленого і рожевого кольору.

– Але ж тут усе інакше, – сказав він.

– Так, повелителю, – відповів лев. – І так воно завжди: кожного разу все цілком інакше. Досі я не міг збагнути, чому. Але тепер, після того, як ти розповів мені, що Перелин проростає з піску, я зрозумів і це.

– Але за якими прикметами ти впізнаєш, що якраз це і є оте вчорашнє місце?

– Я це відчуваю, так само, як відчуваю те чи інше місце на своєму тілі. Пустеля – це я, і це місце – частина мене.

Бастіян зістрибнув із Граограманової спини і вмовстився на вершині оливково-зеленої дюни.

Лев розташувався поряд, тепер він також був оливково-зеленим.

Бастіян опер голову на руки і замислено вдивлявся в лінію обрію, у виднокрай.

– Чи можу я тебе про щось запитати, Граограмане? – звернувся він нарешті до лева.

– Твій слуга тебе слухає, – відповів лев,

– Ти дійсно завжди тут був?

– Відколи існує світ, – підтвердив Граограман.

– А пустеля Гоаб, вона також існувала завжди?

– Так, і пустеля теж. А чому ти про це питаєш?

Бастіян на мить задумався.

– Не розумію, – зізнався він нарешті, – я готовий був побитися об заклад, що пустеля виникла допіру вчора зранку.

– Що ти маєш на увазі, о повелителю?

І тоді Бастіян розповів левові все, що сталося з ним після того, як він зустрівся з Місяцівною.

– Усе це надзвичайно дивно, – сказав він, завершуючи свою розповідь. – До мене приходять якесь бажання – і відразу стається те, що йому відповідає, таким чином це бажання збувається; часом навіть здається, ніби змінюються декорації. Я нічого не вигадую, розумієш? Та й не зміг би нічого такого зробити. Нізащо у світі я не зумів би понавігадувати всі ті розмаїті нічні рослини в Перелині. Мені просто забракло б уяви. Я не зміг би нафантазувати навіть барви пустелі Гоаб. Та й тебе я нізащо не придумав би! Усе, що я тут побачив, набагато прекрасніше і справжніше, ніж здатна створити моя уява. Однак усе це з'являється допіру тоді, коли я чого-небудь забажаю.

– Це тому, що ти носиш Аури, Сяйво, – промовив лев.

– Нехай і так. Але я не розумію іншого, намагався витлумачити Бастіян. – Скажи мені, чи все це з'являється

внаслідок того, що в мене виникло відповідне бажання, чи воно вже існувало задовго до того, а я просто якось усе це вгадав?

– І те, і те одночасно, – сказав Граограман.

– Але як таке може бути? – вигукнув Бастіян майже нетерпляче. Ти вже бозна-відколи в цій пустелі. Кімната у твоєму палаці чекала на мене споконвіку. Меч Сіканда був призначений мені з незапам'ятних часів – ти сам це сказав!

– Так і є, повелителю.

– Але ж я – я у Фантазії щойно від учорашньої ночі! Отже, все це існує вже дуже давно, а не від учора, не відколи я тут!

– Повелителю, – спокійно відказав лев, – невже тобі не відомо, що Фантазія – це світ історій? Історія може розповідати про прадавні часи, але бути новою. Минуле постає з цієї історії, воно виникає разом із нею.

– У такому разі, Перелин мусив існувати завжди, – розгублено проказав Бастіян,

– Від тої хвилини, коли ти дав йому ім'я, повелителю, – відповів на те Граограман, – він існує споконвіків.

– Невже ти хочеш сказати, що це я його створив?

Лев трохи помовчав, а тоді відповів:

– Це може сказати тобі тільки Дитинна Царівна. Усе, що є, і все, чим є те, що є, ти отримав від неї.

Граограман підвівся.

– Час, повелителю, повертатися до мого палацу. Сонце вже почало хилитися до заходу, а шлях неблизький.

Цього вечора Бастіян залишився з Граограманом. Лев знову влігся на чорний кам'яний куб. Розмовляли вони небагато.

Бастіян приніс їжу і питво зі своєї кімнати, де низенький столик, наче чарівна скатерть-самобранка, знову стояв накритий. Він спожив вечерю, сидячи на сходах, що вели до куба.

Коли вогонь світильників, як завжди, пригас і, як завжди, почав пульсувати, мов сповільнене серцебиття, він підвівся і мовчки обхопив руками левову шию. Грива Граограмана вже затвердла, стала подібною на застилку лаву. І знову пролунав страшний, моторошний звук, але тепер Бастіян його не злякався. Однак хлопець мало не заплакав від думки про незмінність і неунікненність Граограманового страждання.

Глибокої ночі Бастіян навпомацки пробрався із печери назовні і довго споглядав беззвучне буяння світляних нічних рослин. А тоді повернувся до печери і вклався спати поміж закам'янілими лапами лева.

Багато днів і ночей прогостював він у Строкатої Смерті вони заприятелювали. Годинами віддавалися диким забавам у пустелі. Бастіян ховався за піщаними дюнами, однак Граограман неодмінно його знаходив. Вони бігали наввипередки, та лев був у тисячу разів прудкіший. Вони – задля жарту – змагалися: боролися і борюкалися; і бодай тут Бастіян ні в чому не поступався леву. Хоча це, звісно, була всього лише гра, Граограманові доводилося докладати всіх зусиль, щоби не піддатися Бастіянові.

Якось, після того, як вони досхочу отак позабавлялися, Бастіян, трохи захеканий, сів, відсапався, а тоді запитав:

– А чи не міг би я залишитися в тебе назавжди?

Лев стріпнув своєю гривою.

– Ні, повелителю.

– Чому ні?

– Тут є лише життя і смерть, лише Перелин і Гоаб, тут немає історії. А ти мушиш прожити власну Історію. Тобі не вільно тут залишатися.

– Але ж я не можу звідси вийти, – мовив Бастіян. – Ця пустеля надто велика, щоби хтось колись зміг звідси вибратися. А ти не можеш винести мене з цих пісків, бо ти несеш пустелю в собі.

– Дорогу у Фантазії ти зможеш знайти тільки за своїми бажаннями, – сказав Граограман. – А йти повинен від одного бажання до іншого. Те, чого не прагнеш, тобі недоступне. Слова «близько» і «далеко» означають у Фантазії тільки це. Замало лише захотіти піти звідкись. Ти мусиш запрогнути кудись потрапити. Тож нехай тебе провадять твої бажання.

– Але я нікуди не хочу від тебе йти, – відповів Бастіян.

– Отож тобі доведеться пошукати наступне бажання, – чомусь дуже суворо промовив Граограман.

– Та якщо навіть я якось його знайду, як мені вибратися звідси? – спитав Бастіян. – Невже це можливо?

– Послухай мене, повелителю, – тихо заговорив Граограман, – у Фантазії є таке місце, з якого можна дістатися куди завгодно і куди можна потрапити звідусіль. Це місце називають Храмом Тисяч Дверей. Ніхто і ніколи не бачив його зовні, бо цього «зовні» в нього просто нема. Зате всередині Храму Тисяч Дверей міститься лабіринт – сотні тисяч дверей, незліченна кількість проходів. Хто хоче дізнатися, що це, той мусить наважитися увійти досередини.

– Але як? Ти ж кажеш, що до Храму Тисяч Дверей не можна наблизитися зовні!

– Кожні двері, – вів далі лев, – кожні двері у Фантазії є дверима у Фантазію, навіть найпростіші двері до кухні чи до стайні, ба навіть дверцята шафи на якусь коротку, майже невловну мить можуть стати входом до Храму Тисяч Дверей. Тільки-но ця мить проминає, вони знову стають тим, чим були до того. Тому ніхто і ніколи не може двічі увійти в одні й ті самі двері. І жодні з тисяч дверей не ведуть назад – туди, звідки ти прийшов. Тому що шляху назад нема. Немає вороття.

– Але, потрапивши туди, у Храм Тисяч Дверей, – далі допитувався Бастіян, – я зможу звідти кудись вийти?

– Так, – відповів лев, – але й це далеко не так просто, як у звичайних будівлях. Тому що через лабіринт тисяч дверей

ти зможеш пройти, тільки якщо в тебе є справжнє бажання. Той, хто не має такого бажання, змушений блукати доти, доки не зрозуміє, чого він насправді хоче. Іноді це триває надзвичайно довго.

– Та як же знайти оті двері, через які можна буде увійти у храм?

– Цього треба зажагнути.

Бастіян надовго замислився, а тоді мовив:

– Дивно якось, що не можна просто отак собі взяти – і забажати що хочеш. І взагалі, звідки беруться наші бажання? І що це таке – бажання?

Граограман уважно подивився на хлопця, однак нічого не відповів.

Через кілька днів між ними відбулася ще одна надзвичайно важлива розмова. Бастіян показав леву напис на зворотному боці Сяйва.

– «Роби що хочеш» – про що тут ідеться? – запитав він. – Адже це означає, що я маю право робити все, що заманеться, хіба ж ні?

Граограманова морда раптом страшенно споважніла, а його очі запалахкотіли.

– Ні, – відказав він, і то був глибокий, громовий рик. Це означає, що ти повинен іти за своїм Істинним Прагненням і здійснювати його. Знай, що на світі немає нічого важчого.

– Мое Істинне Прагнення? – перепитав вражений Бастіян. – Не розумію. Що це таке?

– Це твоя власна сокровенна таємниця, від тебе прихована.

– Як же мені її довідатися?

– Ідучи шляхом бажань: від одного до другого. І так аж до останнього. Саме воно приведе тебе до твого Істинного Прагнення – до того, чого ти хочеш насправді.

– Мені не здається, що це аж так складно, – зауважив Бастіян.

– З усіх шляхів цей – найнебезпечніший, – мовив лев.

– Чому? – запитав Бастіян. – Я нітрохи не боюся.

– Йдеться не про те, чи ти боїшся, – прогримів Граограман. – Просто цей шлях вимагає щонайвищої правдивості та уваги, бо іншої такої дороги, де настільки легко заблукати, нема.

– Ти маєш на увазі, що в нас, очевидно, не завжди добрі бажання? – не відступався Бастіян.

Лев ударив хвостом по піску, на якому лежав.

Він притис вуха до голови і наморщив ніс, із його очей посипалися іскри. Бастіян мимоволі аж втиснув голову в плечі, коли Граограман прорік голосом, від якого задвигтіла земля:

– Що ти знаєш про те, що таке Бажання! Що ти знаєш про те, що таке добре!

Згодом Бастіян багато розмірковував про ці слова. Та є речі, які не збагнеш, лише розмірковуючи: їх треба спізнати на власному досвіді. Отож сталося так, що – вже набагато пізніше, багато чого переживши, – Бастіян пригадав Граограманові слова і почав їх розуміти.

Тим часом із Бастіяном знову відбулися певні зміни. До всіх дарів, які він прийняв після зустрічі з Місяцівною, тепер додалися ще й відвага і мужність. І, як завжди, натомисть щось зникло. Отож Бастіян забув, як він раніше усього лякався.

І оскільки тепер уже не було нічого, чого б він боявся, в ньому – спершу невиразно, а потім дедалі виразніше – почало визрівати нове бажання. Він більше не хотів бути сам. Бо навіть коли він був зі Строкатою Смертю, вів у певному сенсі залишався сам. Йому захотілося виявити свої

здібності перед іншими, захотілося, щоби ним захоплювалися. Бастіян запрагнув зажити слави.

Якось уночі, вже вкотре спостерігаючи, як проростає, а тоді росте і буває Перелин, він зненацька відчув, що це, либонь, востаннє, що саме у цю хвилину вія прощається зі світляним Нічним Лісом. Він почув свій внутрішній голос, і цей голос покликав його у дорогу.

Бастіян востаннє поглянув на мерехтливе буяння барв, а тоді зійшов униз, до печери-гробниці Граограмана і вмостився на східцях. Хлопець не зміг би сказати, на що чекає, але знав, що цієї ночі йому не вільно лягати спати.

Але, мабуть, сидючи, він усе-таки задрімав, бо зненацька підхопився – так, наче хтось покликав його на ім'я.

Двері, що вели до його кімнати, розчахнулися. Зі щілини у темінь печери впала довга смуга червонуватого світла.

Бастіян підвівся. Невже це таки сталося? Невже саме цієї миті саме ці двері перетворилися на вхід до Храму Тисяч Дверей? Він нерішуче підійшов до щілини і спробував якось туди зазирнути. Але нічого не вдавалося розгледіти. А тим часом двері почали поволі зачинятися. Зараз він прогавить єдину можливість звідси вийти!

Він іще раз озирнувся на Граограмана, який непорушно, з мертвими кам'яними очима, сидів на своєму постаменті. Світляна смуга із напіввідчинених дверей падала просто на нього.

– Прощавай, Граограмане, і дякую тобі за все, – тихо проказав Бастіян. – Я повернуся, я ще обов'язково повернуся.

А тоді прослизнув у двері, й ті негайно за ним зачинилися. Бастіян не знав, що йому не судилося дотримати слова. І лише згодом, через багато-багато часу, від нього до Граограмана прийде посланець – таким чином обіцянку буде виконано.

Утім, це вже зовсім інша історія, і її краще розповісти якось іншим разом.

XVI. СРІБНЕ МІСТО АМАРґАНТ

Вагряне світло повільними хвилями накочувалося на підлогу і стіни приміщення. Це була велика шестигранна кімната, яка вельми нагадувала чарунку бджолиного стільника. У трьох стінах – через одну – були двері, а решта три були прикрашені дивовижними стінописами. Це були фантастичні, немовби побачені уві сні, краєвиди, а також казкові створіння – не знати навіть, чи то рослини, чи тварини. Бастіян увійшов в одні з цих дверей, ще двоє дверей були справа і зліва від нього. Ці двері були однаковісінькі, тільки ліві були чорні, а праві – білі. Бастіян вибрав білі.

Наступна кімната, освітлена жовтавим світлом, за формою виявилася такою ж, як і перша. Але стінописи тут зображували чи то реманент, чи спорядження, що його призначення Бастіян ніяк не міг зрозуміти. Може, то були музичні інструменти, а може, зброя? Двоє дверей, які вели наліво і направо, були однакового кольору – жовті, тільки ліві – високі й вузькі, а праві – низькі й широкі. Бастіян увійшов у ліві двері.

Кімната, в яку він потрапив цього разу, була, як і попередні, шестикутна, але освітлена синюватим світлом. Зображення на стінописах здавалися переплетенням химерних візерунків – або, може, письменами якоїсь не званої Бастіянові абетки. Двері тут, хоч і однакової форми, були зроблені з різного матеріалу. Одні – дерев'яні, а другі – металеві.

Бастіян підійшов до дерев'яних.

Неможливо описати всі двері і кімнати, що крізь них пройшов Бастіян, блукаючи Храмом Тисяч Дверей.

Тут були двері, які за формою нагадували велетенську замкову щілину, були такі, як вхід до печери, були двері золоті – і двері, всуціль вкриті іржею, були двері, оббиті шкірою і обтягнуті тканиною; були двері ковані, були тонко інкрустовані, були з грубо забитими цвяхами, були тоненькі, як папір, і масивні – такі, як ті, що ведуть до скарбниці, були навіть двері, що нагадували роззявлений рот велетня, інші виглядали як підйомний міст; ще інші доводилося відчиняти, як заслінку, ще одні вельми скидалися на вухо, були двері з пряника-медяника, двері на кшталт пічних дверцят і двері, що заціпалися на гудзики. Кожного разу праві та ліві двері, які вели з однієї кімнати, мали щось спільне – форму, матеріал, розмір, колір, та при цьому щоразу існувала якась істотна відмінність.

Бастіян уже дуже багато разів переходив з однієї шестикутної кімнати в іншу. Кожне рішення, що його він приймав, вибираючи ті чи інші двері, ставило його перед наступним, новим рішенням, а те, своєю чергою, тягло за собою інше. Втім, усі ці рішення ні до чого не вели, тобто насправді нічого не змінювалося: він і досі перебував у Храмі Тисяч Дверей, блукав, переходячи із кімнати в кімнату і вже навіть почав думати, що блукатиме так іще цілу вічність. Але потім, ідучи все далі і далі, став запитувати себе, чому воно так стається і від чого це залежить. Сили бажання дійсно вистачило на те, щоби привести його в лабіринт, проте, очевидно це прагнення було недостатнім, може, замало окресленим, щоби він зміг вийти. Його втомила самотність, йому захотілося якогось товариства. Лише зараз Бастіян усвідомив, що насправді дотепер він не мав на гадці нічого певного. А відтак було однаковісінько, чи обрати, скажімо, скляні двері, чи двері, сплетені з лози. Досі він вирішував, куди йти, просто так, навмання, навіть не замислюючись над цим. Власне кажучи, щоразу із таким

самим успіхом Бастіян міг відчинити і другі двері Але раз так, то він ніколи не зможе звідси видатися.

Він саме стояв у кімнаті, залитій зеленавим світлом. На трьох стінах із шести були намальовані хмари. Двері зліва були з білого перламутру, а справа – з чорного ебенового дерева. І раптом Бастіян зрозумів, чого він насправді хоче: зустрітися з Атрею!

Перламутрові двері нагадали Бастіянові щастедракона Фухура, його білу перламутрову луску, тож саме їх він і відчинив.

У наступній кімнаті також було двоє дверей: одні – сплетені з трави, другі – з залізних прутів. Бастіян вибрав ті, що з трави, бо вони нагадували про Море Трав, вітчизну Атрею.

Увійшовши в них, хлопець опинився в новому шестигранному приміщенні. Двері тут різнилися тільки тим, що одні були оббиті шкірою, а другі – сукном. Зрозуміло, що Бастіян вибрав двері, оббиті шкірою.

І знову стояв він перед двома дверима, але тут йому довелося добряче замислитися. Одні були пурпурово-червоні, а другі – оливково-зелені. Сам Атрею був зелено-шкірий, зате плащ він носив із шерсті пурпурових буйволів. На оливково-зелених дверях білою фарбою були виведені якісь знаки – мабуть, такі ж, як і на чолі та щоках Атрею в день, коли до нього прийшов старий Кайрон. Такі самі знаки були і на червоних дверях, одначе про те, що на пурпурово-червоному плащі Атрею були якісь знаки, Бастіян щось не пригадував. Значить, тут ідеться про шлях, який привів би його деінде, а не до Атрею.

Тому Бастіян відчинив оливково-зелені двері – й опинився на волі!

Одначе, на свій превеликий подив, він опинився не десь посеред Моря Трав, а в весняному лісі, яскраво осяяному сонцем. Проміння пробивалося крізь молоді листочки, сві-

тлотіні мерехтіли на розкішному килимі моху. Пахло прогрітою землею і грибами, повітря повнилося дзвінким пташиним цвіріньканням.

Бастіян обернувся і побачив, що він щойно вийшов із маленької лісової каплички. Тобто в цю мить саме ці двері були виходом із Храму Тисяч Дверей. Бастіян відчинив їх іще раз, але побачив за ними тільки вкрай маленьке і тісне приміщення каплички. Від її даху залишилися всього лише декілька струхлявілих балок, які тепер стирчали навсібіч, а долівка і стіни густо поросли мохом.

Бастіян відразу ж пішов уперед – радше навмання, але ні на хвилину не сумніваючись у тому, що рано чи пізно він зустрінеться з Атрею. Відтак – у передчутті цієї зустрічі – його переповнювала радість. Він підсвистував до пташок, і ті йому відповідали, а ще він голосно і натхненно наспівував усі пісні, які тільки міг пригадати.

Минуло зовсім небагато часу – і він побачив якесь невелике товариство, групу з кількох людей, які розташувалися на галявині, щоби перепочити. Підійшовши трохи ближче, Бастіян розгледів кількох чоловіків у розкішних лицарських обладунках, а також прекрасну даму. Вона сиділа просто на землі й тихо тренькала на цитрі. Позаду паслося кілька коней – теж у коштовній збруї. Перед чоловіками, що розмовляли, прилігши на траву, була розстелена біла скатертина, вщерть заставлена всілякими найдками і напоями в чашах.

Бастіян рушив до них, спершу, щоправда, сховавши під сорочку Клейнод Дитинної Царівни: йому хотілося познайомитися з цими людьми, не будячи зайвої уваги, – принаймні наразі.

Помітивши його наближення, лицарі підвелися і привітали його ввічливими поклонами. Вочевидь, вони вирішили, що він – син якогось східного правителя, а отже, і сам

царевич. Прекрасна дама, усміхаючись, також легенько нахилила голову, однак продовжувала тихо бренькати.

Один із чоловіків дуже вирізнявся на тлі решти своїм високим зростом і дорогоцінним вбранням. Він був іще зовсім молодий, біляве волосся пишно спадало йому на плечі.

– Я Герой Гінрек, – сказав він, – а ця дама – Огламар, донька короля країни Люнн. Ці мужі – мої друзі лицарі Гікріон, Гісбальд і Гідорн. А як Вам на ім'я, юний друже?

– Мені поки що не вільно називати своє ім'я, – відповів Бастіян.

– Обітниця? – ледь глузливо поцікавилася принцеса Огламар. – Такий юний – і вже обітниця?

– Ви, вочевидь, прибули здалеку? – запитав його лицар Гінрек.

– Так, дуже здалеку, – відказав Бастіян.

– Ви принц? – принцеса розглядала його вельми прихильно.

– Цього я вам також не скажу, – відповів Бастіян.

– Ну, що ж, хай там як – вітаємо за нашим столом! – вигукнув лицар Гінрек. – Чи не зробите нам ласку, зайнявши місце порад із нами і розділивши з нами трапезу, юний друже?

Бастіян із вдячністю прийняв запрошення, сів і почав досхочу призволятися.

З розмови, яку вели дама і четверо молодих лицарів, він довідався, що зовсім недалеко звідси лежить велике і величне Срібне Місто Амаргант. Невдовзі там мав відбутися турнір. Відтак і з далеких країв, і з околиць туди сходилися найхоробріші герої, найкращі мисливці, найвідважніші воїни, а також різні шукачі пригод і пройдисвіти. Усім хотілося позмагатися на турнірі.

Лише трое найсміливіших і найдужчих – переможці турніру – будуть удостоєні високої честі й зможуть узяти участь у небезпечній виправі. То мало бути щось на кшталт

пошукової експедиції. Наскільки зрозумів Бастіян, ішлося, вочевидь, про тривалу і надзвичайно складну подорож, мета якої – пошуки невідомого героя, що його лицарі – Бастіянові співрозмовники – називали Рятівником Фантазії. Річ у тім, що ніхто не знав навіть його імені; відомо було тільки, що шукати його треба десь у світі Фантазії. Так чи інак, але саме йому, своєму Рятівникові, Фантазія завдячувала тим, що усе ще – або ж знову – існує. Виявляється, колись, у прадавні часи, над Фантазією була нависла страхітлива загроза – катастрофа, нещастя, лихо; Фантазія тоді заледве не загинула. Саме він, Рятівник, чи не в останню мить відвернув цю загрозу: він прийшов і дав Дитинній Царівні ім'я – Місяцівна. Нині всі – тобто кожен, хто живе у Фантазії, – знають Дитинну Царівну саме під цим іменем. А Рятівник, нерозпізнаний, нікому не знаний і всіма забутий, загубився десь у безмежній Фантазії. Отож його треба знайти, а тоді, так би мовити, супроводжувати з ескортом, аби з ним нічого не трапилося. Завдання пошукової експедиції якраз у цьому і полягатиме; треба буде знайти Рятівника. Але оскільки на учасників виправи можуть чекати неймовірні пригоди і важкі випробування, для експедиції треба відібрати найдужчих і найхоробріших мужів: хтозна, що їм доведеться пережити. Саме тому і влаштували цей турнір.

Турнір, під час якого мали визначитися переможці, скликав Срібний Старець Кверквопад (в Амарганті завжди правили найстарший чоловік або найстарша жінка, а Кверквопадові власне виповнилося сто сім років). Однак визначати переможців довірили не йому, а юному мисливцеві з племені зеленошкірів на ім'я Атрею, який саме гостював у Кверквопада. Цей Атрею пізніше мав очолити пошуки. Він був єдиний, хто зміг би впізнати Рятівника, бо одного разу бачив його обличчя у відображенні Брами Чарівного Дзеркала.

Бастіян мовчки слухав. Це виявилось дуже непросто – мовчати і слухати, тому що Бастіян майже відразу здогадався, що Рятівником Фантазії, про якого, власне, йдеться, є він сам. А коли, до всього, прозвучало ще й ім'я Атрею, його серце аж тьохнуло від щастя, отож Бастіянові було вельми важко не зрадити себе: він насилу зумів приховати радість. Та все ж хлопець твердо вирішив, що наразі краще залишатися невпізнаним.

До речі, лицареві Гінреку в цілій цій затії йшлося не так про небезпечну виправу і пошуки Рятівника, як про те, щоби завоювати серце королівни Огламар. Бастіян відразу помітив, що лицар Гінрек по самі вуха закоханий у цю молододу даму. Він раз за разом зітхав – навіть тоді, коли не було ніякісінької причини зітхати, і, знай, кидав на свою обраницю тужні та зажурені погляди. А вона, знай, вдавала, ніби нічого не помічає. Правда, невдовзі з'ясувалося, що якийсь час тому вона дала обітницю віддати свою руку і серце тільки найбільшому героєві, найушлавленішому зпоміж усіх лицарів на світі – звияжцю, здатному здолати будь-якого супротивника. На менше вона не погоджувалася.

Саме це і турбувало Героя Гінрека. Він не знав, як довести королівні Огламар, що найбільший герой і найушлавленіший лицар – це він. Бо й справді: не міг же він отак просто взяти і вбити когось, хто не заподіяв йому нічого злого? А воєн уже давно не було. Він залюбки став би на прою із якимись чудовиськами або демонами, він – якби на те його воля – був ладен щоранку приносити принцесі до сніданку щойно відрубаний і ще закривавлений драконячий хвіст, але, на превеликий жаль, ніде поблизу не водилися ані демони, ні дракони, ані жодні інші чудовиська. Тому коли до нього прийшов посланець від Кверквобада і запрошенням на турнір, він одразу ж радо погодився А королівна Огла-

мар наполягла на тому, що поїде разом із ним: вона хотіла на власні очі побачити, на ще він здатний.

– Розповідям самих героїв, – сказала вона, посміхаючись Бастіянові, – як відомо, довіряти не можна. Всі герої, розповідаючи про свої перемоги, схильні перебільшувати.

– Чи перебільшую я, чи ні, – однаково я стократ кращій, ніж отой Рятівник, про якого розповідають стільки легенд, – запально вигукнув Гінрек.

– Звідки ви знаєте? – запитав Бастіян.

– А отак і знаю, – заходився пояснювати Герой Гінрек. – Бо якби в того парубійка була б хоч половина моєї сили, він не потребував би ескорту – охорони, що пильнуватиме його і леліятиме, як те немовля. Він видається мені доволі таки жалюгідним слабаком – отой ваш Рятівник Фантазії.

– Як можна таке казати! – обурено крикнула королівна Огламар. – Врешті-решт, це ж саме він урятував Фантазію від загибелі!

– Хай навіть і так! – зневажливо відказав лицар Гінрек. – Мабуть, для цього йому не знадобилася якась особлива відвага.

Бастіян подумки вирішив провчити його за таке зухвальство, і то при першій же okazії.

Решта трое лицарів зустрілися з лицарем Гінреком та королівною Огламар випадково і приєдналися до них тому, що їм усім було по дорозі. Гікріон, який з гордістю носив свої настовбурчені чорні вуса, запевняв, нібито він найкращий рубака в цілій Фантазії. Рудий Гісбальд, радше тендітний порівняно з іншими, стверджував, що ніхто не зрівняється з ним у поединку на шпагах. І нарешті, Гідорн був переконаний, що йому немає рівних у стійкості та витривалості. Його вигляд, здавалося, лише підтверджував це: він був довготелесий і кощавий, самі жили і кості.

Поївши, всі стали збиратися в дорогу. Посуд, скатерть і все, що залишилося з їжі, склали до дорожніх сумок і

в'юків, а тоді приторочили їх до сідла одного з мулів. Королівна Огламар застрибнула на свого білосніжного румака і помчала учвал, навіть не озирнувшись. Лицар Гінрек сів на свого вороного огира і кинувся услід за нею. Решта трое лицарів запропонували Бастіянові їхати на нав'юченому мулі, що віз на собі всі припаси. Він якось-то вмовився у сідлі, панове лицарі також позаскакували на своїх коней у розкішній зброї і клусом – Бастіян їхав останнім – рушили через ліс. Тварина, на якій він сидів, – як виявилось, стара мулиця, – відставала все більше і більше, отож Бастіян пробував її легенько підігнати. Однак замість того, щоби побігти швидше, мулиця взагалі зупинилася, повернула до нього голову і сказала:

– Не підганяй мене, пане, тому що я відстала навмисне.

– Чому? – здивувався Бастіян.

– Тому що я знаю, хто ти, пане.

– Звідки ти знаєш?

– Якщо бути лише наполовину віслюком, як от я, а не цілковитим ослон, як дехто, такі речі просто відчуваєш. Навіть коні – і ті щось зауважили. Нічого не кажи мені, пане. Я була б щасливою, якби могла розповісти своїм дітям і внукам, що везла на своїй спині Рятівника Фантазії і що найпершою його привітала. Але, на жаль, у мулів не буває дітей.

– Як тебе звати? – запитав Бастіян.

– Їха, пане.

– Послухай-но, Їхо, зроби таку ласку і не псуй мені приємності: наразі не розповідай нікому того, що ти про мене знаєш. Гарзд?

– Залюбки, пане.

І мулиця побігла швидше, щоби наздогнати решту по-дорожніх.

Тим часом товариство зупинилося на узліссі: вони чекали на Бастіяна. Всі зачаровано дивилися на Срібне Місто Амаргант, яке палахкотіло внизу, осяяне соням ним промінням. Узлісся було на невеличкій височині і з цього місця відкривався чудовий краєвид: велике озеро, з водою майже бузкового кольору, зусібіч оточені кручами, порослими лісом. А посеред того озера розкинулося Срібне Місто Амаргант. Усі великі будинки у цьому місті стояли на кораблях, житла трохи менші – на барках і човнах, а палаци – на широких баржах. І до того ж усі будівлі й усі кораблі були зі щирого срібла, тонкої роботи, вишукано і коштовно оздоблені. Вікна і двері палаців, філігранні башточки і балкони – все вражало розмаїттям і такою чарівливою красою, що це місто не мало собі рівних у цілій Фантазії. На озері туди-сюди сновигали невеликі суденця, які перевозили людей і берега до міста – і навпаки. Отож, і Герой Гінрек з усім своїм товариством поквапився до причалу, де на них уже чекав срібний човен із дивовижно вигнутим носом. У цей човен умістилося ціле їхнє товариство, і навіть коні й мулиця.

Доки човен плив через озеро, Бастіян довідався від перевізника, до річі, вбраного в одяг зі срібної парчі, що бузково-синя вода озера така солона і гірка, що роз'їдає будь-які матеріали, – усе, крім срібла. Озеро називалося Мургу, або ж Озером Сліз. Ще за незапам'ятних часів місто Амаргант розташували посеред озера, щоби захистити його від напасників. Кожен, хто захотів би дістатися до міста на дерев'яних чи залізних кораблях або човнах, був приречений на загибель, тому що бузково-синя вода озера миттю роз'їдала корпус судна, і вороги гинули. Але тепер Срібне Місто Амаргант залишалося на воді ще й з іншої причини. Річ у тім, що його мешканцям подобалося час від часу міняти місцями будинки і палаци, пересувати площі, заново прокладати вулиці. Якщо, скажімо, заприятелювали або ж

породичалися дві сім'ї, що мешкали на різних кінцях міста, вони могли поставити свої срібні кораблі один коло одного – і в такий спосіб стати найближчими сусідами. Принагідно також зауважимо, що тутешнє срібло було металом особливого ґатунку: воно відрізнялось від будь-якого іншого срібла у Фантазії не тільки надзвичайною міцністю, але й тим, що було неймовірно гнучким і пластичним, а відтак чудово піддавалося обробці.

Бастіян залюбки слухав би перевізника далі, але човен причалив, і йому та його супутникам довелося висідати.

Спочатку вони заходилися шукати місце для нічлігу, собі та своїм тваринам. Виявилось, що це не так-то й легко, бо Амарґант просто-таки окупували подорожні які звідусіль зійшлися і з'їхалися сюди на турнір. Врешті-решт Бастіян та його нові знайомі знайшли кімнати в якійсь господі.

Ведучи мулицю до конюшні, Бастіян прошепоти їй на вухо:

– Не забудь, що ти мені пообіцяла, Їхо. Скоро знову побачимося.

Їха кивнула.

Тоді Бастіян пояснив своїм супутникам, що не хоче бути настирливим і обтяжувати їх своїм товариством а відтак радо піде у місто сам – пооглядати Амарґант, поблукати його вуличками.

Подякувавши лицарям і дамі за миле і приємне товариство, він попрощався з ними. Бастіянові кортіло розшукати Атрею.

Великі та малі кораблі сполучалися між собою місточками і трапами – подекуди такими вузькими і хисткими, що ними вдавалося пройти лише поодинці, але були й інші – широкі, як вулиці, й там юрмився натовп. Були тут і вигнуті дугою містки, і криті переходи з дашками, а каналами поміж палацами сновигали сотні срібних гондол. Одначе всюди, хоч де би ти стояв, скрізь під ногами відчувалося

легеньке похитування, і це похитування постійно нагадувало, що Амаргант є плавучим містом, що його споруджено на воді.

Місто, здавалося, вже насилу вмещало клекітливі тлуми* гостей – такі строкаті й такі багатоманітні, що на те, аби їх описати, знадобилася б ціла окрема книжка. Амаргантян у натовпі розпізнати було дуже легко, бо всі вони носили одяг зі срібної парчі, такий самий розкішний, як і Бастіянів плащ. Волосся у мешканців нього міста було срібне, всі вони були високі та показні, а їхні очі були такого ж бузково-синього кольору, як і води Мургу – Озера Сліз. Натомість прибульці зазвичай вродою не відзначалися. Могутні тіла велетнів прикрашали мацюпусінські голівки, які на їхніх могутніх плечах здавалися маленькими, наче яблучка. Де-не-де вулицями прошмигували безсоромні та нахабні на вигляд нічні гульвіси, траплялися і похмурі самітники-привиди; вистачало одного-єдиного погляду, аби згадати, що таким краще не переходити дорогу. Були тут і махлярі з меткими очками і спритними рученятами, і батяри, що ступали розмашисто і сягисто, випускаючи з носа і з рота клуби диму. В'юнко, немов живі дзиґи, крутилися пройдисвіти і шахраї, дибали, поскрипуючи на сучкуватих ногах, лісовики, причому декотрі з них носили на плечах важкі дубові палиці. Якось-то Бастіян угледів навіть скелегриза з зубиськами, наче залізні зубила. Той ішов – і срібний місток аж вгинався під його вагою. Та перш ніж Бастіян встиг запитати чи його ім'я, бува, не Пйорнрахцарк, скелегриз уже загубився у натовпі.

Нарешті Бастіян дістався до середмістя. Саме тут мав відбуватися турнір. Зрештою, як виявилось, він уже давно почався. На великій круглій площі, що нагадувала циркову арену, сотні учасників змагань мірялися силою, показуючи, хто і на що здатний. Глядач обступили супротивників

* юрби

широким колом і підбадьорювали їх вигуками. У вікнах, на балконах, на галереях палаців юрмилися тисячі цікавих, були й такі, кому вдалося видряпатися навіть на прикрашені філігранями срібні дахи.

Проте Бастіяна цікавило аж ніяк не видовище. Він хотів розшукати Атрею, адже мусив же той звідкись спостерігати за перебігом турніру. Хоч і не відразу, та все ж Бастіян зауважив, що публіка раз за разом очікувально позирає в бік одного з палаців, – і передусім тоді, коли котромусь із суперників раптом щастило здобути хоч маленьку, але явну перемогу. Одначе для того, аби побачити цей палац, що притягував погляди натовпу, Бастіянові довелося протовпитися крізь юрбу, пройти по одному з містків, а тоді ще й видертися на ліхтарний стовп.

На широкому балконі палацу стояли два великі срібні м'які фотелі. На одному сидів якийсь надзвичайні старий чоловік. Його срібна хвиляста борода і таке саме срібне хвилясте волосся спадали аж до пояса. Мабуть, це і був Кверквопад, Срібний Старець. Поряд і ним сидів хлопець – приблизно Бастіянового віку. На ньому були штани з м'якої шкіри, але торс він мав оголений, і в око відразу впадав оливково-зелений колір його тіла. Вираз хлопцевого вузького обличчя був поважний, майже суворий. Довге чорне волосся – зібране на потилиці шкіряним ремінцем. Із плечей спадав пурпурово-червоний плащ. Хлопець дивився вниз, на арену, спокійно, але водночас якось дуже напружено. Здавалося, його погляд ловить абсолютно все. Атрею!

В цю хвилину в напіввідчинених балконних дверях за спиною Атрею з'явилася ще одна постать – звір із дуже великою головою, схожою на лев'ячу, ось тільки замість шерсті цю істоту вкривала перламутрова луска. Очі звіра були кулясті й рубіново-червоні, вони осяли і мерехтіли, а коли його голова піднялася понад Атрею, стало видно довгу, гнучку шию, також вкриту перламутровою лускою, з неї

білим полум'ям опадала розкішна грива. Це був Фухур, щастедракон. Бастіянові навіть здалося, ніби той щось сказав на вухо Атрею, бо хлопець кивнув.

Бастіян сидів на ліхтарному стовпі, але тепер вирішив спуститись униз. Він побачив усе, що хотів, а відтак йому стало цікаво поспостерігати за турніром.

Дуже скоро Бастіян зрозумів, що те, що відбувалося на площі, було не так боротьбою, як цирковою виставою – змаганням і видовищем водночас. Якраз у цю мить почали боротися два велетні, їхні тіла сплелися в єдиний величезний клубок, і цей клубок перекочувався від одного краю площі до другого. Крім велетнів, тут змагалися ще декілька пар; ці переважно однакові, хоч іноді й цілком різні істоти мірялися силами в мистецтві фехтування, в бою на мечах, у володінні булавою чи списом. Звичайно, це не були справжні поединки – битви не на життя, а на смерть. За правилами турніру, його учасники мали продемонструвати не тільки військову вправність, але й те, яким шляхетним може бути боєць чи розвинене у нього самовладання. Якби хтось – охоплений люттю або ж із честолюбства – поранив свого суперника, його змусили би покинути поле бою і зарахували б йому не перемогу, а поразку. Відтак більшість змагунів доводили вправність у стрільбі з лука, демонстрували силу, піднімаючи несамовиті тягарі, показували свою спритність у карколомних акробатичних номерах або ж виконували трюки, які вимагали незаперечної відваги. А оскільки всі учасники турніру були надзвичайно різні, те, що вони представляли на волю суддів і глядачів, було таким же розмаїтим, як і вони самі.

Переможені поступалися на площі місцем переможцям, а тому учасників турніру, а отже претендентів на перемогу, меншало. Нараз Бастіян побачив, що на арену вийшли Гікріон Сильний, Гісбальд Спритний і Гідорн Витривалий.

Лицаря Гінрека і дами його серця, принцеси Огламар, із ними не було.

На той час на площі залишалося ще десь близько сотні тих, хто змагався за перемогу. Позаяк це вже були найкращі з-поміж найкращих, Гікріонові, Гісбальдові та Гідорнові не вдалося подолати суперників аж так легко, як вони собі гадали. Минуло майже півдня, перш ніж виявилось, що Гікріон – найсильніший між сильними, Гісбальд – найспритніший серед спритних, а Гідорн – найвитриваліший серед витривалих. Публіка шаленіла і нестямно аплодувала, а трое переможців уклонилися в бік балкона, де сиділи Срібний Старець Кверквопад і Атрею. Хлопець саме підвівся, аби щось сказати, та раптом на площу вийшов іще один претендент. Це був лицар Гінрек. Запала доволі напружена тиша, й Атрею знову сів. Його мали супроводжувати трое воїнів, отож там, унизу, був один зайвий. Значить, комусь із цих чотирьох доведеться вибути.

– Панове лицарі! – крикнув Герой Гінрек голосно – так, щоби його усі почули. – Я не хотів би думати, що ця невеличка демонстрація здібностей якось підточила ваші сили. І все ж таки з мого боку, з огляду на цю обставину, було б не надто шляхетно викликати вас на бій по одному. Позаяк серед учасників цього турніру я так і не побачив жодного гідного суперника, досі я не брав участі у змаганнях. Тому зараз я свіжий і сповнений сил. Якщо хтось із вас почуватиметься надто виснаженим, хай добровільно залишить поле бою. Але якщо ніхто з вас не бажає відступати, я готовий стати на герць із вами трьома – з усіма одночасно. Чи є заперечення?

– Ні, – відповіли всі трое як один.

І тоді розпочався поєдинок на мечех – такий, що аж іскри посипалися. Гікріонові удари анітрохи не втратили своєї колишньої сили, але Гінрек був сильніший. Гісбальд блискавкою налітав на нього зусібіч, одначе Гінрек був меткі-

ший. Гідорн спробував зробити так, щоби його суперник якнайшвидше виснажився, проте Гінрек був витривалиший. Ціла ця сутичка не протривала навіть і десяти хвилин: поступово Гінрек обеззброїв усіх трьох своїх супротивників. Відтак воїн визнали свою поразку і перемогу Героя Гінрека. Тим часом той гордо озирався довкола, явно очікуючи захопленого погляду своєї дами серця (очевидно, та стояла десь неподалік, у натовпі).

А понад площею ураганом пронеслися вигуки та овації глядачів. Здійнявся такий галас, що його, либонь, було чути навіть на найдальшому березі Озер Сліз.

Коли крики і оплески стихли, Срібний Старець Кверквобад підвівся і голосно запитав:

– Чи є серед вас хтось, хто наважиться стати на двобій проти лицаря Героя Гінрека?

І раптом у цілковитій тиші прозвучав дзвінкій хлоп'ячий голос:

– Так! Я!

Це був Бастіян.

Усі обличчя повернулися в його бік. Натовп розступився, звільняючи вузький прохід, і Бастіян вийшов на площу. Залунали вигуки, сповнені подиву і тривоги: «Ні тільки погляньте, який красень!»; «Шкода його!»; «Не можна, щоби він загинув!»...

– Хто ти? – запитав Срібний Старець Кверквобад

– Я назву своє ім'я пізніше, – відповів Бастіян.

Він побачив, що очі Атрею звузилися. Той дивився на нього із німим запитанням, але водночас невпевнено.

– Юний друже, – звернувся до нього лицар Гінрек, ми розділили з тобою трапезу й питво. Невже ти бажаєш, щоби я привселюдно тебе знеславив? Прощу тебе, візьми назад своє слово і йди собі з миром.

– Ні, – відказав Бастіян. – Я наполягаю на своєму слові й на нашому двобой.

Лицар Гінрек на мить завагався. А тоді заговорив знову:

– З мого боку було б дуже недобре стати з тобою на герць. Давай-но спершу подивимося, хто з нас вище пустить стрілу.

Кожному принесли тугий лук і стрілу. Гінрек натягнув тятиву і вистрелив угору. Стріла полетіла високо-високо, так високо, що їй вже не могли розгледіти навіть найзіркіші з-поміж присутніх.

Майже тієї ж миті Бастіян також напнув лук, посилаючи свою стрілу їй навздогін.

Минуло трохи часу, перш ніж обидві стріли повернулися назад. Вони впали на землю поміж стрільцями. І тут виявилось, що Бастіянова стріла – стріла з червоним оперенням – десь у високості наздогнала стрілу лицаря Гінрека, та ще й із такою силою, що розщепила її ззаду.

Лицар Гінрек витріщився на зчеплені стріли. Він зблід, а на його щоках з'явилися червоні плями.

– Це сталося випадково, – промимрив він. – Побачимо, хто з нас краще фехтує.

Відтак звелів принести дві шпаги і дві колоди карт. Коли їх принесли, він старанно перетасував обидві колоди. Підкинувши одну з них високо вгору, він блискавично вихопив шпагу з піхов – і, здавалося, вколов повітря. Тільки коли решта карт попадали на землю, всі побачили, що лицар Гінрек прохромив червоного туза, до того ж – у самісіньке серце. Він знову роззирнувся, шукаючи схвалення в очах своєї дами серця і показуючи всім клинок із настромленою на нього картою.

Тепер настала черга Бастіяна. Він підкинув угору другу колоду – і його шпага замиготіла у повітрі. Жодна з карт не впала на землю. Він настромив на лезо всі тридцять дві карти колоди, до того ж прохромив кожна з них точнісінько посередині, та ще й у правильній послідовності, і це при

тому, що лицар Гінрек перетасував їх надзвичайно ретельно.

Лицар Гінрек почав усвідомлювати свою поразку. Цього разу він нічого не сказав, але його губи здригнулися і затремтіли.

– Зате ти не зможеш зрівнятися зі мною в силі, – витиснув він нарешті зненацька захриплим голосом.

Гінрек схопив найтяжчу з гир, які й досі лежали на площі, і поволі її підніс.

Та не встиг її опустити, як Бастіян обхопив разом його, і гирю – і підняв їх догори.

Вираз Гінрекового обличчя зробився таким спантеличеним, що декотрі з глядачів не змогли втриматися від сміху.

– Дотепер, – звернувся до нього Бастіян, – Ви вирішували, в чому нам міряться силою. Тепер, якщо не заперечуєте, я також хотів би дещо запропонувати.

Лицар Гінрек мовчки кивнув.

– Це випробування на мужність, – вів далі Бастіян.

Лицар Гінрек спробував опанувати себе.

– Моя відвага не боїться ніяких випробувань!

– Ну, тоді, – відказав Бастіян, – я пропоную перепливати Озеро Сліз. Наввипередки. Хто першим допливе берега, того і перемога.

Над площею зависла мертва тиша.

Лицар Гінрек спершу зблід, а тоді почервонів.

– Це не випробування на хоробрість, – видушив він зі себе. – Це божевілля!

– Я, – відповів Бастіян, – готовий. Ходімо!

І тут лицар Гінрек втратив самовладання.

– Ні! – зарепетував він і тупнув ногою. – Всім чудово відомо, що вода Мургу розчиняє абсолютно все. Увійти в цю воду – значить, приректи себе на загибель.

– Але я не боюся, – спокійно відказав Бастіян. – Я пройшов через Пустелю Барв, я їв і пив вогонь Строкатої Смерті, я купався у цьому вогні. Я не боюся води Озера Сліз.

– Брехня! – заревів лицар Гінрек, весь червоний від ноти. – Ніхто у Фантазії не зміг би вціліти, зустрівшись зі Строкатою Смертю, це знає кожна дитина!

– Лицарю Гінрек, – поволі проказав Бастіян, – замість того, щоби звинувачувати мене в брехні, краще зізнайтеся, що Ви просто боїтеся.

Оцього вже лицар Гінрек стерпіти не міг. Не тямлячись від люті, він вихопив свій великий меч і кинувся на Бастіяна.

Той ухилився від удару, зробивши крок назад, і хотів було попередити лицаря про небезпеку, але Гінрек не дав йому цього зробити. Він замахнувся, ударив мечем – і всі зрозуміли, що жарти закінчилися. У ту ж мить меч Сіканда, наче блискавка, вилетів зі своїх заіржавілих піхов, сам заскочив Бастіянові в руку і затанцював у ній.

Те, що сталося потім, було таким небаченим і нечуваним, що жоден із глядачів не забуде цього до кінця свого життя.

Бастіян не міг розтиснути пальці, щоби відпусти руків'я меча, отож йому доводилося повторювати кожен по рух Сіканди. Спершу Сіканда розсік на дрібнесенькі шматочки Гінреків меч, а тоді порубав його розкішний обладунок. Шматки металу розлетілися на всі боки, однак шкіри Гінрека Бастіянів меч навіть не зачепив. Лицар Гінрек відчайдушно відбивався, махав, як навіжений, обрубок меча, але Сіканда літав навколо нього, як вогняний смерч, як блискавка, засліплюючі очі та стримуючи випадки, так що жоден із ударів лицаря Гінрека не досяг мети. Ще мить – і лицар Гінрек залишився у самій білизні, але навіть тепер він не перестав вимахувати обрубок меча у бік Бастіяна.

Відтак Сіканда порубав те, що ще залишалося від Гинрекового меча, на тонесенькі скибочки, до того ж – із неймовірною швидкістю, по суті, блискавично, тому обрубок клинка ще якусь мить повисів у повітрі, а тоді упав на землю, дзеленькнувши, ніби жменька дрібних монет. Лицар Гінрек витріщився на тепер уже непотрібне руків'я, що його він усе ще стискав у руці, а тоді раптом, розпачливо жбурнув його під ноги і завмер, опустивши голову. А Сіканда повернувся у свої заіржавілі піхви – і тільки тепер Бастіян зміг розтиснути руку.

Натовп відгукнувся на це тисячоголосим крики захвату і зачудування. Глядачі кинулися на площу, підхопили Бастіяна, підняли його і на руках понесли по колу.

Радісні вигуки не вщухали. Це був справжній великий тріумф.

З висоти Бастіян роззирався за лицарем Гінреком. Йому хотілося сказати Гінреку щось примирливе, бо, щиро кажучи, він не хотів осоромити бідолашного лицаря, і йому було шкода, що так сталося. Та лицаря Гінрека ніде не було видно.

А тоді раптом знову запала тиша. Натовп розступився, звільнивши прохід.

На площі – арені, де відбувалися всі ці поединки, стояв Атрею і з усміхом дивився на Бастіяна. Усміхався і Бастіян. Його опустили на землю, і тепер двоє хлопців стояли один перед одним. Вони довго мовчки вдивлялися: той – в того, а той – у того.

Врешті Атрею порушив мовчанку.

– Якби мені все ще був потрібен супутник для пошуків Рятівника Фантазії, то я обмежився б самим лише Героєм Гінреком, бо він один вартує більше, ніж сто інших, разом узятих. Але мені більше не потрібен супутник, тому що пошукова експедиція не відбудеться.

Почулися вигуки здивування, розчарування і ремствування.

– Рятівник Фантазії не потребує нашого захисту, – продовжував Атрею, підвищивши голос, – бо він сам здатний захистити себе ліпше, ніж усі ми разом. До того ж, нам не треба його шукати: він сам нас знайшов. Я не відразу впізнав його, бо коли побачив його у Брамі Чарівного Дзеркала, він виглядав інакше – це правда, цілком інакше. Але я не забув погляду його очей. Це той самий погляд, який спрямований на мене тепер. Я не можу помилятися.

Бастіян, усміхаючись, похитав головою і сказав:

– А ти і не помиляєшся, Атрею. Ти привів мене до Дитинної Царівни, щоб я дав їй нове ім'я. І я дякую тобі за це. Благоговійний шепіт, наче подув вітру, пронісся в натовпі глядачів.

– Ти пообіцяв, – відказав Атрею, – назвати нам своє ім'я. Його ще не знає ніхто у Фантазії, крім Золотоокої Повелительки Бажань. То як, тепер ти назвешся?

– Я – Бастіян Бальтазар Букс.

Тепер уже глядачі не змогли стримати своїх почуттів. Натовп просто-таки вибухнув радістю. То тут, то там загукали «Слава!» і «Многая літа!» Були і такі, хто на radoщах аж затанцював, так що і кладки, і містки, і навіть ціла площа – все раптом захиталося під ногами, заходило ходором і задрижало.

Усміхнений Атрею простягнув руку, і Бастіян потиснув її. Так – пліч-о-пліч – вони пішли до палацу. А в палаці, чи, власне, на сходах перед входом у палац, на них уже чекали Срібний Старець Кверквобад і щастедракон Фухур.

Того вечора місто Амарґант відсвяткувало своє найпрекрасніше свято. Усі, хто тільки мав ноги – короткі чи довгі, криві чи рівні, танцювали, а всі, хто тільки мав голос – гарний чи неприємний, високий чи низький, співали і сміялися.

Коли стемніло, мешканці Амарганта засвітили у своїх срібних кораблях і палацах тисячі різнобарвних вогнів. А опівночі влаштували такий феєрверк, якого навіть у Фантазії ще ніколи не бувало.

Бастіян з Атрею, Фухур і Срібний Старець Кверквобад стояли на балконі й дивилися, як строкаті снопи вогню в небі й тисячі кольорових вогників, засвічених у Срібному Місті, відбиваються в темних водах Мургу – Озера Сліз.

XVII.

ДРАКОН ДЛЯ ГЕРОЯ ГІНРЕКА

рібний Старець Кверквобад задрімав у своєму високому срібному фотелі: вже була пізня ніч. Тож він пропустив щось, що сталося вперше за ціле його стосемирічне життя. Подібна доля спіткала більшість мешканців Амарганта, а також більшість гостей міста, які, втомившись від свята, повкладалися спати. І лише поодинокі з-поміж них – ті, які ще не встигли заснути, – почули таке, що своєю красою перевершувало все, чуте ними до цього часу, а може і в майбутньому.

Фухур, білий щастедракон, співав.

Високо в нічному небі кружляв він над Срібним Містом і Озером Сліз. Він співав – і його голос звучав, наче ніжний малиновий дзвін. То була пісня без слів – велична і проста водночас мелодія чистого щастя. І в кожного, хто її чув, трепетало серце, і всім ставало легко і радісно на душі.

Так було і з Бастіяном та Атрею, які сиділи поряд на широкому балконі палацу Срібного Старця Кверквобада. І один, і другий чули спів щастедракона вперш. Самі того не помічаючи, вони взялися за руки і в німим захваті вслухалися у цю мелодію – натхненну і світлу.

І кожен із них знав, що його товариш відчуває те саме, що й він: щастя знайти друга. І вони не наважувалися заговорити, щоби не сполохати оте щастя словами.

Але все колись закінчується, отож проминула і ця Велика Мить; Фухурів спів лунав дедалі тихіше – і нарешті остаточно стих.

Коли все стихло, Кверквобад раптом прокинувся, встав з крісла і сказав, ніби виправдовуючись:

– Срібні Старці, такі, як я, не можуть обійтися без сну. У вас, молодих, усе інакше. Не ображайтеся, але мені час спати.

Вони побажали йому на добраніч, і Кверквобад пішов.

І знову двоє друзів довго сиділи мовчки, вдивляючись у нічне небо, де все ще кружляв щастедракон; він рухався повільно і плавно. Час від часу він, немов біла хмаринка, пропливав над диском місяця.

– А Фухур не хоче спати? – спитав нарешті Бастіян.

– Він уже спить, – тихо відказав Атрею.

– У повітрі?

– Так. Він не любить перебувати в приміщеннях, і навіть таких просторих, як зали Кверквобадового палацу. Йому там затісно, відтак він намагається поводитись якомога обережніше, щоби нічого не перевернути і не розбити, і через те почуває себе, як у неволі. Тому він здебільшого спить у повітрі.

– Як ти думаєш, він дозволить мені колись політати на ньому?

– Думаю, що так, – переконано мовив Атрею, – проте це дуже непросто. Потрібно звикнути.

– Я ж їздив верхи на Граограмані, – нагадав Бастіян. Атрею кивнув і подивився на нього з повагою,

– Ти це казав лицареві Гінреку. Але як тобі вдалося приборкати Строкату Смерть?

– Я ношу Сяйво, – сказав Бастіян.

– Он як? – здивувався Атрею. Здавалося, що це його страшенно вразило, проте він змовчав.

Бастіян витягнув з-під сорочки знак Дитинної Царівни і показав його Атрею. Той якусь мить уважно його порозглядав, а тоді зовсім тихо промовив:

– Значить, тепер ти носиш Сяйво.

Вираз його обличчя здався Бастіянові дещо відсутнім, отож він поспішив запитати:

– Хочеш надягнути його знову?

І почав уже знімати ланцюжок.

– Ні!

Голос Атрею пролунав майже різко, і Бастіян ошелешено завмер. Але Атрею всміхнувся і повторив, тепер уже зовсім лагідно і м'яко:

– Ні, Бастіяне, я доволі його носив.

– Як хочеш, – відказав Бастіян.

А тоді обернув Клейнод другим боком:

– Поглянь! Ти бачив цей напис?

– Бачити-то бачив, але не знаю, що там написано, знітвся Атрею.

– Як же так?

– Ми, народ зеленошкірів, уміємо читати сліди, але не літери.

Тепер настала Бастіянова черга знітитися:

– Он як!

– А що там написано? – запитав Атрею.

– РОБИ ЩО ХОЧЕШ, – уголос прочитав Бастіян.

Атрею невідривно вдивлявся в знак.

– То ось що це означає! – пробурмотів він.

Його обличчя не зраджувало жодного душевного поруху, тож Бастіян не міг відгадати, про що він думає. А тому запитав:

– А якби ти знав, що це означає, чи це щось би для тебе змінило?

– Ні, – відповів Атрею. – Адже я і робив те, що хотів.

– Твоя правда, – кивнув Бастіян.

І знову вони трохи помовчали.

– Атрею, я мушу тебе спитати про ще одну річ, – знову заговорив Бастіян. – Ти сказав, що тоді, коли ти побачив мене в Брамі Чарівного Дзеркала, я виглядав інакше.

– Так, цілком інакше.

– А як саме?

– Ти був опецькуватий і блідий, і на тобі був зовсім інший одяг.

– Опецькуватий і блідий? – перепитав Бастіян, недовірно посміхаючись. – Ти певен, що то був я?

– А хіба ні?

Бастіян замислився.

– Ти мене бачив, я знаю це напевне. Але я завжди був такий, як тепер.

– Справді?

– Я мусив би пам'ятати, якби це було інакше! – вигукнув Бастіян.

– Так, – сказав Атрею і замислено подивився на нього, – мусив би пам'ятати.

– А може, те дзеркало було криве?

Атрею похитав головою.

– Не думаю.

– То як тоді пояснити, що ти побачив мене саме таким, іншим, ніж тепер?

– Поняття не маю, – зізнався Атрею. – Знаю лише, що не помилився.

Вони знову надовго замовкли і врешті-решт пішли спати.

Бастіян лежав у ліжку, зробленому, ясна річ, з філігранного срібла, і все думав і думав про свою розмову з Атрею. Йому чомусь здавалося, що ані перемога над Героєм Гінреком, ні навіть його перебування в Граограмана не

справили на Атрею належного враження, і надто відколи довідався, що Бастіян носить Сяйво. Може, він гадає, що за таких обставин усі його перемоги не були чимось особливим? Та Бастіянові дуже хотілося щоб Атрею його поважав і захоплювався ним!

Він довго думав, що потрібно зробити, аби цього досягнути, як йому заслужити повагу Атрею. Це мусило б бути щось таке, чого не зміг би зробити ніхто у Фантазії, навіть той, хто носить Сяйво. Щось, на що був би здатний лише він, Бастіян.

І нарешті він придумав: вигадувати історії!

Раз за разом усі повторювали, нібито у світі Фантазії це просто неможливо. Мовляв, у світі Фантазії немає нічого нового, а отже, ніхто не зміг би створити цілком нову історію. Про це казав йому навіть голос Уюлялі. Одначе він, Бастіян, великий мастак вигадувати, найліпше знався саме на придумуванні історій.

Нехай Атрею побачить, який він, Бастіян, великий вигадник і придумувач!

Він страшенно захотів, щоби йому якомога швидше випала нагода довести це Атрею. Може, навіть і завтра. Наприклад, в Амарганті могло б відбутися свято поетів та оповідачів історій, і тоді Бастіян оповів би такі історії, що всіх би перевершив!

Або навіть так: нехай би все, про що він розповідатиме, тут же відбувалося насправді! Бо хіба ж не казав Граограман, що Фантазія – то світ історій, а тому давно забуте може виникнути тут знову, якщо його згадати в якійсь історії.

Як же здивується Атрею!

Так він і заснув, уявляючи собі подив і захват друга.

А вранці, коли вони сиділи в парадній залі палацу за розкішним сніданком, Срібний Старець Кверквобад сказав:

– Ми вирішили влаштувати сьогодні для нашого гостя, Рятівника Фантазії, і для його друга, який привів його до

нас, цілком особливе свято. Можливо, ти, Бастіане Бальтазаре Букс, і не знаєш, що, за прадавньою традицією, ми, жителі Амарганта, славимося у Фантазії як поети, співці та оповідачі історій. Ми змалку навчаємо цього мистецтва наших дітей. Вони багато років мандрують світом як співці та оповідачі історій, виконуючи своє покликання і призначення, на радість і на користь усім, хто їх слухає. Тому-то нас скрізь приймають зі щирою повагою. Але біда в тому, що наш запас пісень та історій, відверто кажучи, не надто великий. Відтак нам доводиться розподіляти ці пісні і оповіді поміж усіма нами. Однак ширяться чутки знаю, правдиві чи ні, – що у твоєму світі ти прославився як фантазер і вигадник. Це дійсно так?

– Так, – сказав Бастіан, – з мене через це навіть кпили. Кверквобад здивовано підняв брови.

– Кпили? Через те, що ти вмєш вигадувати історії, яких ще ніхто і ніколи не чув? Бути цього не може! Ніхто з нас не вмєє цього робити, тож усі ми – я і мої співгромадяни – були б тобі невимовно вдячні, якби ти захотів подарувати нам кілька нових історій. Допоможеш нам?

– Залюбки! – відповів Бастіан.

Після сніданку вони вийшли на сходи Кверквобадового палацу. Там на них уже чекав Фухур.

На площі тим часом зібралася чимала юрма, та цього разу в ній виявилось лише трохи гостей, які прибули до міста заради турніру. Більшість присутніх були мешканці міста – чоловіки, жінки і діти; усі стрункі й синьоокі, всі у срібних шатах. Більшість тримали в руках срібні струнні інструменти: арфи, ліри, мандоліни, гітари і цитри, на яких вони збирались акомпанувати собі під час виступу, – кожен сподівався, що матиме нагоду продемонструвати своє мистецтво перед Бастіаном та Атрею.

На балкон знову винесли срібні крісла. Бастіян сидів посередині між Кверквобадом і Атрею. Фухур налаштувався за ними.

Тоді Кверквобад сплеснув у долоні, а коли всі затихли, промовив:

– Великий співець і оповідач погодився виконати наше прохання. Він подарує нам нові фантастичні історії. А тому докладіть усіх зусиль, друзі: ми повинні його надихнути!

Амагрантяни, які стояли на площі, низько і мовчки вклонилися. А тоді наперед виступив перший із них і мелодійним речитативом почав свою оповідь.

Після нього виступали інші – багато-багато інших. У всіх були гарні милозвучні голоси, всі були чудовими виконавцями.

Їхні історії, вірші та пісні були захопливі й цікаві, веселі або сумні, але переповідати їх тут немає змоги. Це краще зробити якось іншим разом. Загалом пролунало близько ста різних виступів. А потім вони почали повторюватися. Амагрантяни, що виступали наприкінці, не могли вигадати нічого нового, вони змушені були повторювати історії і пісні, які прозвучали до того.

Бастіян дедалі більше хвилювався: він чекав, коли надійде його черга. Його бажання – те, чого він захотів учора перед сном, – сповнилося до найменших подробиць. Отож він нетерпеливився, чекаючи, що збудеться і все решта. Він крадькома позирав на Атрею, але той сидів і слухав з незворушним виразом обличчя. На його лиці неможливо було прочитати жодного душевного поруху.

Врешті Срібний Старець Кверквобад наказав своїм співгромадянам припинити виступи. Зітхнувши, він обернувся до Бастіяна:

– Я ж казав тобі, Бастіяне Бальтазаре Букс, що наш запас історій, на жаль, дуже малий. І не наша вина, що в

нас більше немає історій. Як бачиш, ми робимо все, що можемо. Але, сподіваюся, ти подаруєш нам котрусь із твоїх?

– Я подарую вам усі історії, які тільки придумав, великодушно сказав Бастіян, – адже я можу понавигадувати безліч інших. Чимало з них я розповідав свого часу маленькій дівчинці на ім'я Кріс-Та, але більшість лише самому собі. Тож їх ніхто, крім мене, не знає. Але для того, щоби розповісти вам їх усі, знадобилось би багато тижнів чи навіть місяців. Аж так надовго ми залишитися тут, у вас, не можемо. Тому я розповім їй лише одну історію, доволі коротку, проте вона вміщає всі інші. Називається вона «Історія бібліотеки міста Амаргант».

Він замислився, а тоді почав розповідати, імпровізуючи, те, що в ту мить спадало йому на гадку.

«Колись, дуже-дуже давно, в Амарганті жила Срібна Старчиня на ім'я Квана, і вона правила цим містом. У ті давно минулі дні не було ще Озера Сліз Мургу, та навіть і сам Амаргант іще не був такий, як нині, весь із того особливого срібла, непідвладного водам Озера Сліз. Це було геть звичайне собі місто з кам'яними дерев'яними будівлями. І лежало воно в долині поміж порослими лісом пагорбами.

Був у Квани син на ім'я Квін, і був він велим і мисливець. Одного дня Квін побачив у лісі Єдинорога; на вістрі свого рога звір носив самоцвіт. Квін убив звіра, а камінь приніс додому. Але цим він накликав на місто Амаргант страшне лихо. У місті почало народжуватися дедалі менше і менше дітей. Люди зрозуміли, що якщо вони не знайдуть якогось порятунку, то будуть приречені на вимирання. Але оживити Єдинорога було неможливо, і ніхто не знав, як зарадити лиху.

Тоді Срібна Старчиня Квана вислала посланця до Південного Оракула, щоби Уюляля порадила, що їм робити. Та

Південний Оракул був дуже-дуже далеко. Посланець вирушив юнаком, а повернувся глибоким старцем. Срібна Старчиня Квана давно померла, її місце заступив Квін, її син. Та й він, звичайно, був уже зовсім старий, так само, як і решта мешканців Амарганта. Залишилися тільки двійко останніх дітей – хлопчик і дівчинка. Хлопчик називався Аквіл, а дівчинка – Муква.

Повернувшись, посланець, не зволікаючи, розповів про те, що відкрив йому голос Уюлялі: Амаргант існуватиме і далі тільки тоді, якщо стане найпрекраснішим містом Фантазії. Таким чином можна спокутувати злочин, вчинений Квіном. Та жителі Амарганта зможуть зробити це лише за допомогою ахараїв, найбридкіших істот Фантазії. Їх іще називають сльозолиями, бо, побиваючись над своєю огидністю, вони безперестанку ллють сльози. І якраз ці потоки сліз вимивають із надр землі особливе срібло, і ахараї уміють надзвичайно філігранно його обробляти.

Відтак амаргантяни вирушили на пошуки ахараїв, проте їм так і не вдалося їх знайти, бо ахараї-сльозолії живуть дуже глибоко під землею. Врешті-решт з усіх мешканців міста живими залишилися тільки Аквіл і Муква. Усі інші люди повмирили, а вони тим часом вирости. І саме їм вдалося розшукати-таки ахараїв і переконати їх перетворити Амаргант на найпрекрасніше місто Фантазії.

Насамперед ахараї побудували срібний човен, на ньому – невеличкий філігранний палацик, а тоді поставили його на головній площі вимерлого міста. Далі вони спрямували потік своїх сліз під землею так, щоби він почав бити джерелом у долині поміж заліснених пагорбів. Долину заповнили гіркі води, і так на її місці виникло Озеро Сліз Мургу, на якому плавав перший срібний палац. У ньому замешкали Аквіл і Муква.

Щоправда, ахараї поставили молодій парі одну умову, а саме: всі їхні нащадки повинні присвятити себе співанню

пісень і переповіданню історій. І доки вони це робитимуть, ахараї будуть їм допомагати, бо таким чином вони теж стануть якимось причетними до краси, і їхня бридкість послужить створенню чогось прекрасного.

Отож Аквіл і Муква заснували бібліотеку – славнозвісну бібліотеку Амарганта, де зібрано всі історії, які я склав. Розпочали вони з власне оцієї, яку ви чуєте від мене в цю мить, але поступово до неї додалися і всі решта, які я коли-небудь розповідав, і врешті-решт їх стало так багато, що ні Аквіл і Муква, ні їхні численні нащадки, які нині населяють Амаргант, ніколи не змогли би ані перечитати усіх їх, ані переповісти: їм немає кінця.

А що Амаргант став найпрекраснішим містом Фантазії та ще й досі існує, усі ми завдячуємо тому, що ахараї та амаргантяни взаємно виконали свої обіцянки, хоча самі давно забули одні про одних. І тільки назва Озера Сліз Мургу ще нагадує про події тієї сивої давнини».

Коли Бастіян замовк, Срібний Старець Кверквобад повільно підвівся з високого престолу. Його обличчя осяяла усмішка радості.

– Бастіяне Бальтазаре Букс, – мовив він, – ти подарував нам щось більше, ніж розповідь чи історію, і набагато більше, ніж безліч розповідей чи зібрання історій. Ти подарував нам наше власне походження. Тепер ми знаємо, звідкіль взялися Мургу і срібні кораблі та палаци, які на ньому стоять. Тепер ми знаємо, чому ми з давніх-давен є народом співців і оповідачів історій. Але найголовніше – тепер ми знаємо, що то за велика, кругла будівля височить посеред нашого міста. Туди це ніколи не заходив жоден із нас, бо вона споконвіків зачинена. Там зберігається найбільший наш скарб – там міститься бібліотека Амарганта. А ми цього досі не знали!

Бастіян і сам був глибоко схвилюваний і навіть трохи ошелешений тим, що все, що він щойно розповів, здійснилося (а може, завжди було дійсністю? Граограман, мабуть, сказав би: «І те, і те водночас»!). Одначе Бастіян захотів пересвідчитися в цьому на власні очі.

– А де ж та будівля? – запитав він.

– Я покажу тобі, – сказав Кверквобад.

А тоді вигукнув, обернувшись до натовпу:

– Ходімо всі! Можливо, на нас сьогодні чекає ще багато див і дивовиж!

Довга процесія, на чолі якої йшов Срібний Старець у супроводі Атрею і Бастіяна, пересувалася кладками, що з'єднували срібні кораблі, і нарешті зупинилися перед якоюсь велетенською будівлею, яка стояла на круглому-круглісінькому судні, та й сама чимось нагадувала велетенську бляшанку. Зовнішні стіни будівлі гладенькі та зовсім без прикрас – не мали вікон, а одні-єдині двері були зачинені.

Рівно посередині цих важких срібних дверей містився камінь у круглій оправі, вельми схожий на уламок прозорого скла. А над ним прочитувався напис:

*Взятий з рогу Єдинорога, згас я.
Тримаю закритими двері,
доки не зродить той моє світло,
хто назве мене на ім'я.
Йому я світитиму сотню років,
Провадячи крізь темні глибини
Йорового Мінроуда.
Якщо ж він вимовить моє ім'я вдруге,
з кінця до початку,
спалахну я столітнім сяйвом
в одну мить.*

– Нікому з нас, – мовив Кверквобад, – так і не вдалося розтлумачити цей напис. Ніхто не знає, що означають слова «глибини Йорового Мінроуда». Ніхто досі так і не відкрив імені каменя, хоча кожен із нас не раз пробував це зробити. Але нам доступні лише ті імена, які вже існують у Фантазії. Однак є імена інших речей і предметів, які існують поза нею! Отож ми називали щонайрізноманітніші імена, та нікому не вдалося зробити так, щоби камінь засяяв, щоби двері відчинилися. Чи міг би ти, Бастіяне Бальтазаре Букс, знайти ім'я для цього каменя?

Запала глибока, аж лунка від напруженого очікування тиша. Усі амаргантяни і неамаргантяни затамували дихання.

– Аль Джагір! – вигукнув Бастіян.

І в ту ж таки мить камінь яскраво спалахнув, а тоді засвітився трохи м'якшим світлом і вистрибнув зі своєї оправи просто в руку Бастіянові. Двері відчинилися.

У цілого багатотисячного натовпу вирвався крик здивування.

Бастіян – зі світлосяйним каменем у руці – увійшов досередини, за ним – Атрею і Кверквобад. А вже за ними – уся юрма.

У величезному круглому приміщенні було темно, і Бастіян підніс камінь над головою. Його світла, хоча самоцвіт палахкотів набагато яскравіше, аніж свічка, все одно не вистачало, щоби освітити приміщення повністю. Було видно лише, що вздовж стін, на височезних, на багато-багато поверхів угору, стелажах стоять книжки, книжки, книжки – тисячі книг.

Невдовзі принесли лампи, і ціле велике приміщення освітилося. Тепер усі побачили, що нібито суцільна, як на перший погляд, стіна книжок не є аж такою суцільною; книги на стелажах були впорядковані, поділені на відділи з табличками-вказівниками на кшталт: «Смішні історії»,

«Цікаві історії». Або, скажімо, «Дотепні вигадки» чи «Захопливі пригоди», «Поважні історії», «Придумки» і «Надзвичайно короткі історії», і так далі, і так далі.

Посеред круглої зали, на підлозі, великими літерами був викарбуваний напис (не помітити його було просто неможливо):

**БІБЛІОТЕКА
ЗІБРАННЯ ТВОРІВ
БАСТІЯНА БАЛЬТАЗАРА БУКСА**

Атрею стояв і дивився на все великими від здивування очима. Його так захопило і вразило все тут побачене, що зачудування і захват легко прочитували на його обличчі.

Це дуже втішило Бастіяна.

Він був справді щасливий.

– І все це, – запитав Атрею, показуючи пальцем на тисячі книг, – усе це історії, які ти придумав?

– Так, – відповів Бастіян, і поклав Аль Джагір до кишені.

Атрею подивився на нього з виразом безмежного подиву.

– Це, – визнав він, – перевершує моє розуміння.

Тим часом амарґантяни, звичайно, давно вже із запахом кинулися до книжок. Вони гортали їх, читали одне одному вголос якісь уривки, а декотрі посідали просто на підлогу і заходилися тут же вивчати окремі місця напам'ять.

Звістка про велику подію облетіла ціле Срібне Місто зі швидкістю лісової пожежі, про неї дізналися місцеві мешканці, і гості міста.

Як тільки Бастіян і Атрею вийшли з бібліотеки, на устріч їм поспішили панове лицарі Гікріон, Гісбальд і Гідорн.

– Пане Бастіяне, – поштиво звернувся до хлопця рудоволосий Гісбальд, який, вочевидь, краще за інших орудував

не лише клинком, але й язиком. – Ми вже наслухані про те, якими незвичайними здібностями Ви обдаровані, а тому хочемо просити вас узяти нас до себе на службу і дозволити нам – лицарям Гікріону, Гісбальдові та Гідорну – супроводжувати Вас у Ваших подальших мандрах. Кожен із нас мріє про власну історію, а тому хоча Ви, поза всяким сумнівом, нітрохи не потребуєте нашого захисту, все ж, можливо, у далеких мандрах Вам якось прислужаться у дорозі трое вірних і мужніх лицарів. Візьмете нас із собою?

– Дуже радо візьму, – відповів Бастіян. – Такими супутниками, як ви, кожен би пишався.

Тут же трое лицарів забажали відразу ж, на місці, присягнути Бастіянові на вірність на його мечі, одначе він їх зупинив.

– Сіканда – це чарівний меч, – пояснив він. – Ніхто по сміє доторкатися до нього, крім мене, тому що тільки я пив і їв вогонь Строкатої Смерті і тільки я купався у ньому. Ви не можете торкатися Сіканди, якщо не хочете наразити своє життя на смертельну небезпеку.

Тож лицарям довелося вдовольнитися дружнім потиском рук.

– А що сталося з лицарем Гінреком? – поцікавився Бастіян.

– Він геть підупав на дусі, – сказав Гікріон.

– А все через ту даму, – додав Гідорн.

– Треба було б піти подивитися, що з ним, – мовив Гісбальд.

І вони – тепер уже вп'ятьох – подалися до господи, де на початку, коли товариство ще тільки прибуло і місто, для них знайшлися вільні кімнати і де Бастіян залишив у конюшні стареньку мулицю Їху.

Увійшовши до світлиці, вони надибали там одного-єдиного гостя. Він сидів, низько похилившись над столом і куйовдячи пальцями біляве волосся. Це був лицар Гінрек.

Вочевидь, десь серед клунків чи в одному з численних дорожніх тюків він мав запасний обладунок; отож і тепер на ньому знов були лати, щоправда, не такі розкішні, як ті, що їх напередодні, у поєдинку Героя Гінрека з Бастіаном, порубав на шматки меч Сіканда

Коли Бастіян побажав Гінрекові доброго дня, той аж підстрибнув з несподіванки і витріщився на хлопців. Його очі помітно почервоніли.

Бастіян запитав, чи можна їм досісти, але Гінрек на те тільки стенив плечима, кивнув і знову важко гепнувся на своє місце. На столі перед ним лежав аркуш паперу, що виглядав так, ніби його багато разів м'яли і знову розправляли.

– Я хотів довідатися про Ваше самопочуття, – почав Бастіян. – Мені вельми прикро, якщо я Вас образив.

Лицар Гінрек похитав головою.

– Мені кінець, – прохрипів він нарешті. – Ось, читайте самі!

Він підсунув Бастіянові листа, і Бастіян прочитав:

«Я хочу най-найбільшого героя, а Ви таким не є. Тому прощайте!»

– Це від принцеси Огламар? – поцікавився Бастіян.

Лицар Гінрек підтвердив.

– Відразу ж після нашого поєдинку вона звеліла відвести її на берег – разом з конем. Хтозна, де вона тепер? Я більше ніколи її не побачу. Як же мені тепер, після всього цього, жити на світі?!

– Хіба Вам важко її наздогнати?

– А навіщо?

– Щоби спробувати переконати її.

З грудей лицаря Гінрека вирвався гіркий сміх.

– Ви не знаєте принцеси Огламар. Я понад десять років вправлявся, щоби навчитися всього, що вмію. Я відмовлявся від усього, що могло хоч якось зашкодити моему самопо-

чуттю, що могло би погіршити мою фізичну форму. Я до-тримувався залізної дисципліни, я вчився у найкращих майстрів фехтування, у найсильніших борців усіх видів боротьби, аж доки не переміг усіх їх. Я можу в бігу перегнати коня, стрибаю вище за оленя, я найкращий в усьому – чи, точніше, був найкращим до вчорашнього дня. Колись вона не удостоювала мене навіть поглядом, але з часом, поступово, її цікавість до мене і моїх здібностей зростала. Я вже навіть почав сподіватися, що саме мене вона зробить своїм обранцем. А тепер виявилось, що все марно. Як же мені жити без надії?

– Можливо, – припустив Бастіян, – Вашою помилкою є те, що світ клином зійшовся на принцесі Огламар. Я переконаний, що є й інші принцеси, які Вам сподобаються не менше.

– Ні, – відповів лицар Гінрек, – принцеса Огламар подобається мені саме тому, що зробить своїм обраним тільки най-найбільшого героя.

– Он як, – проказав Бастіян уже майже безпорадно. – Тоді цьому, звісно, важко зарадити. Що ж ту і вдієш? А якщо спробувати підійти до справи якимось по-іншому? Взяти принцесу Огламар за живе співом, наприклад, або ж поезією?

– Моє покликання – бути героєм, – відказав Гінрек тріхи роздратовано. – Я не вмю – та й не хочу – нічок і іншого. Я є такий, як є.

– Так, – мовив Бастіян. – Це справді так.

Усі замовкли. Лицарі Гікріон, Гісбальд та Гідорн раз у раз кидали на лицаря Гінрека співчутливі погляди Вони як ніхто розуміли, що з ним відбувається. Врешті-решт Гісбальд кашлянув і дуже тихо звернувся до Бастіяна:

– Власне кажучи, пане Бастіяне, Ви могли би допомогти Героєві Гінреку. Вам це зробити зовсім не важко.

Бастіян поглянув на Атрею, але в того було цілком неврушне лице.

– Для такого героя, як лицар Гінрек, – докинув Гідорн, – є воістину великим нещастям, коли ніде поблизу немає жоднісінького чудовиська. Ви мене розумієте?

Але Бастіян поки що нічого не розумів.

– Бо чудовиська, – підхопив Гікріон, крутячи свій розкішний чорний вус, – геть необхідні, щоби герой міг бути героєм.

По цих словах він підморгнув Бастіянові.

Аж тепер до Бастіяна нарешті дійшло.

– Послухайте-но, Герою Гінреку, – сказав він, – коли я запропонував Вам спробувати заслужити прихильність іншої дами, то просто випробовував Вашу відданість і вірність. Тому що насправді принцеса Огламар уже тепер потребує Вашої допомоги, і ніхто, крім Вас, не зможе її врятувати.

Лицар Гінрек стрепенувся.

– Ви не жартуєте, пане Бастіяне?

– Я говорю цілком поважно, і зараз ви в цьому пересвідчитесь. Річ у тім, що кілька хвилин тому на принцесу Огламар напали. Її викрадено.

– І хто ж її викрав?

– Страхітлива потвора, одна з найстрашніших у Фантазії, – дракон Смерґ. Принцеса саме їхала по узліссі, коли її уздріло це страховисько. Дракон кинувся на неї з високо-сті, підхопив зі спини румака і поніс.

Гінрек тут-таки підхопився на рівні ноги. Його очі заблищали, а щоки запалали рум'янцем. На radoщах він аж заплескав у долоні. А тоді весь цей його запал раптом згас, і він знову сів на стілець.

– На жаль, це просто неможливо, – промовив він дуже сумно. – Усім відомо, що тут не залишилося ніяких драконів.

– Ви забуваєте, лицарю Гінрек, – пояснив йому Бастіян, – що я прийшов дуже здалеку, настільки здалеку, що це навіть важко збагнути.

– Це правда, – підтвердив Атрею, вперше втрутившись у розмову.

– То її справді викрало чудовисько? – аж скрикнув лицар Гінрек.

А тоді притиснув обидві долоні до серця і зітхнув:

– О, незрівнянна моя Огламар, як же ти, мабуть страждаєш! Та не бійся, не журися, твій лицар іде тобі на порятунок, він вже у дорозі, він уже близько! О скажіть же, що мені робити? Куди їхати? Де її шукати? Про що взагалі йдеться?

– Далеко-далеко звідси, – повів свою розповідь Бастіян, – є край, і називається він Моргул, або ж Край Холодного Вогню, тому що полум'я там холодніше за кригу. Як знайти цей край, я Вам сказати не можу, Ви мусите відшукати його самотужки. Посеред того краю чорніє скам'янілий ліс Водгабай. А посеред того ліг височіє свинцевий замок Рагар. Він оточений трьома ровами. У першому з них – рідка зелена отрута, в другому – клітка сірчана кислота, а в третьому аж кишить від скорпіонів завбільшки як людська нога. Над тими ровами нема ні мостів, ані кладок, бо господарем що панує в тому свинцевому замку Рагар, якраз і є той дракон – крилате чудовисько на ім'я Смерг. Крила в нього мають розмах тридцять два метри і покриті слизом, а коли він не літає, то стоїть, нагадуючи велетенського кенгуру. Його тіло вкрите шерстю, як у паршивого щура, а хвіст у нього скорпіонячий, і навіть найменший доторк до його отруйного шпичака означає певну загибель. Задні лапи в нього – як ноги величезного саранчука, зате передні, маленькі й криві, виглядають зовсім слабкими, наче рученята немовляти Але не вільно дати ввести себе в оману, бо саме в них затаєна невимовна сила. Свою довгу

шию він втягує в плечі, як слимак, а на кінчику цієї шиї сидять три голови. Одна велика і схожа на крокодилячу. Її пащека видихає крижане полум'я. Але там, де у крокодила очі, у чудовиська видніються два нарости, які насправді є ще двома головами. Права схожа на голову древнього дідугана. Саме ця голова все чує і все бачить. Проте для говоріння в дракона є ліва голова, достоту як вкрите зморшками лице старезної баби.

Від цього опису лицар Гінрек легесенько зблід.

– Як-як, Ви сказали, він називається?

– Смерг, – повторив Бастіян. – Він коїть свої безчинства вже тисячу років, і саме таким є його вік. Раз за разом викрадає він прекрасну юну діву, і та змушена потім вести господарство в його замку аж до кінця своїх днів. А коли вона помирає, він викрадає нову.

– Чому ж тоді я ніколи про нього не чув?

– Смерг літає неймовірно швидко й надзвичайно далеко. Досі він спустошував інші краї Фантазії. До того ж, він з'являється лише раз на півстоліття.

– І нікому досі не вдалося звільнити полонянку?

– Ні, тому що цей подвиг може здійснити тільки найбільший герой.

Коли Герой Гінрек почув ці слова, він знову зарум'янівся.

– А в цього Смерга є хоч якесь вразливе місце? – спитав він із уже геть професійною цікавістю.

– Ой! – відказав Бастіян. – Та ж я мало не забув сказати про найголовніше. У найглибшій темниці замку Рагар лежить свинцева сокира. І Ви зрозумієте, чому Смерг береже її як зіницю ока, коли я скажу, що це єдина зброя, якою його можна вбити. Цією сокирою треба відрубати йому обидві маленькі голови.

– Але звідки Вам усе це відомо? – здивувався лицар Гінрек.

Бастіян не встиг відповісти на це запитання, бо в цю мить надворі залунали крики охоплених жахом людей:

– Дракон!

– Чудовисько!

– Ви тільки подивіться – там, у небі!

– Жах! Він наближається до міста!

– Рятуйтеся хто може!

– О, ні, ні! Він уже впіймав якусь жертву!

Лицар Гінрек кинувся надвір, за ним – усі решта, останніми бігли Атрею і Бастіян.

У небі тріпотіло щось подібне на велетенського лилика. Коли дракон наблизився, на ціле Срібне Місто лягла велика холодна тінь.

Це був Смерг, і виглядав він точнісінько так, як його за мить до того вигадав Бастіян. Двома жалюгідним на вигляд, але від того не менш небезпечними і могутніми рученятами він тримав юну даму, яка щосили пручалася і кричала.

– Гінреку! – її голос долинав уже зовсім здалеку. Врятуй мене, Гінреку! Порятуй мене, мій Герою!

А тоді дракон раптом щез із очей.

Гінрек уже вивів із конюшні свого вороного коня і тепер стояв із ним на одному зі срібних поромів, який мав плисти до берега.

– Швидше! – кричав він до перевізника. – Дам тобі все, що тільки схочеш, але пливи швидше!

Бастіян подивився йому вслід і пробурмотів:

– Сподіваюся, я не надто ускладнив йому завдання.

Атрею поглянув на нього трохи скоса. А тоді тихо казав:

– Мабуть, і нам час вирушати в дорогу.

– Куди?

– Я допоміг тобі прийти у світ Фантазії, – відказав Атрею, – отож, гадаю, що саме я мусив би допомогти знайти

дорогу назад. Ти ж хочеш колись знову повернутися у свій світ, чи не так?

– Гм, про це я досі якось навіть і не замислювався. Але твоя правда, Атрею. Так, звісно, твоя правда, – мовив Бастіян.

– Ти врятував Фантазію, – продовжував Атрею, і, думаю, чимало за це отримав – багато чого дізнався і зрозумів. І тепер, як мені здається, хотів би повернутися у свій світ, щоби поділитися всім набутиим тут, щоби передати це іншим і таким чином хоча б трохи зцілити світ, з якого ти прийшов у Фантазію. Чи, може, тут є щось, що тебе затримує?

І Бастіян, який забув, що він не завжди був вродливим, відважним, мужнім і всемогутнім, відповів:

– Ні, здається, нічого такого немає.

Атрею в задумі знову поглянув на свого друга.

– Можливо, це буде дуже довгий і важкий шлях. Хтозна...

– Так, хтозна... – погодився Бастіян. – Якщо хочеш, ни рушаймо негайно.

Потім іще відбулася недовга і дружня суперечка між трьома лицарями, вони ніяк не могли дійти згоди кому з них випаде честь дати Бастіянові свого коня; кожен пропонував свого. Втім, Бастіян поклав цьому край, попросивши подарувати йому стару мулицю Їху. Спершу лицарі відмовлялися, бо вважали, що мулиця – тварина, недостойна героя, що вона принизить Бастіянову гідність, та позаяк той наполягав, нарешті погодилися.

Потім панове лицарі зайнялися приготуваннями до від'їзду, а тим часом Бастіян з Атрею вирушили до Кверквобадового палацу, щоби подякувати Срібному Старцеві за гостинність і попрощатися.

Щастедракон Фухур уже чекав на Атрею перед палацом. Він страшенно зрадів, коли почув, що вони збирають-

ся у дорогу. Фухурові не подобалося жити місті, навіть такому прекрасному, як Амаргант.

Срібний Старець Кверквобад сидів, поринувши у читання якоїсь книжки, позиченої з книгозбірні Бастіяна Бальтазара Букса.

– Я був би щасливий, якби Ви погостювали у нас якнайдовше, – проказав він трохи розсіяно, насилу відриваючись від читання, – адже не щодня випадає честь приймати у себе такого великого вигадника і оповідача історій. Одначе, на щастя, тепер у нас залишаються усі його твори.

Хлопці попрощалися зі Старцем Кверквобадом і вийшли з палацу.

Уже вмовившись на Фухурі, Атрею запитав Бастіяна:

– А ти не хотів би політати на щастедраконі?

– Колись іншим разом, – відказав Бастіян. – Тепер на мене чекає Їха, я їй обіцяв.

– Ну, тоді зустрінемося на березі, – гукнув Атрею.

Щастедракон здійнявся в повітря і відразу ж зник з очей.

Коли Бастіян повернувся до заїзду, троє лицарів уже чекали на поромі, готові до випробувань, з кіньми і мулицею. Вони зняли з Їхи в'ючне сідло, замінивши його пишно оздобленим сідлом для верхівця. Про те, навіщо вони це зробили, вона довідалася тільки тоді, коли Бастіян підійшов до неї і прошепотів їй на вухо:

– Тепер ти моя, Їхо.

І доки пором відчалював і віддалявся від Срібного Міста, над гіркими водами Озера Сліз Мургу довго лунало радісне іржання старої мулиці.

Що ж до лицаря Героя Гінрека, то йому дійсно вдалося дістатися до Моргулу – в Край Холодного Вогню. Він пробрався у закам'янілий ліс Водгабай і подолав усі три рови, які оточували замок Рагар. Він розшукав свинцеву сокиру і переміг дракона Смерга. Далі Герой Гінрек відвіз Огламар

до її батька, хоча тепер вона була зовсім не від того, щоби одружитися з Гінреком. Але зараз уже він не хотів. Утім, це вже зовсім інша історія, і її краще розповісти якось іншим разом.

XVIII. АХАРАЇ

Із темних хмар, що неслися низько, майже над головами вершників, переців густий і важкий дощ. А невдовзі почав сипати такий же густий і важкий, а до того ж липучий лапятий сніг. Властиво, сніг і дощ злилися в одне, падаючи впереміж. Ураганний вітер був такий сильний, що збивав з ніг навіть коней, тож їм увесь час доводилося долати його опір. Плащі вершників, набряклі від дощу і снігу, ляскали тварин по спинах.

Вони були в дорозі вже дуже багато днів, а три останні дні їхали цією височиною. Вітер ставав усе дошкульнішим, погода дедалі більше псувалася, а земля перетворилася на жахливе місиво з багнюки і гостри уламків каміння. Це робило просування вперед не просто надзвичайно важким, а й, по суті, неможливим. То тут, то там бовваніли купки заростей або ж невеликі покручені вітром дерева і чагарники, попри те, краєвид був незмінний і одноманітний.

Бастіанові, який їхав верхи на Їсі, велося ще відносно непогано. Виявилось, що його срібний плащ, на вигляд легкий і начебто тоненький, чудово зігріває, до того ж водонепроникний. Тим часом присадкувата постать Гікріона Сильного майже зникла під важкою синьою вовняною попоною, в яку він загорнувся, щоби хоч трохи зігрітися. Тендітний Гісбальд по самі очі натягнув на свою руду чуприну великий каптур щільної брунатної повстяної киреї. А мокра як хлющ накидка лицаря Гідорна раз за разом прилипала до його кошавого тіла.

Незважаючи на все це, троє лицарів були у пречудному гуморі. Вони ж бо і не сподівалися, що подорож із паном Бастіяном виявиться чимось на кшталт приємної недільної прогулянки. Час від часу, перекикуючи завивання вітру, вони затягали гучну пісню – часом поодинці, а іноді всі разом. І, мабуть, їхньою найулюбленішою була та, що починалася словами:

*– Коли я був хлоп'ям малим,
Гей-га чи вітер, чи дощ...*

Якщо вірити лицарям, цю пісеньку склав колись давно – а точніше, дуже-дуже давно – якийсь знаменитий Мандрівник Фантазією, котрий називався чи то Шукаспір, чи якимось дуже подібно.

Однаке єдиним з-поміж них, кому, здавалося, анітрохи не дошкуляли ні холоднеча, ні дощ, ані сніг, був Атрею.

Як і зазвичай, тобто як і від самого початку подорожі, він їхав на спині у Фухура, невтомно шугаючи понад кучугурами хмар; часом він залітав далеко вперед, щоби розвідати місцевість, а тоді вертався, аби розповісти про все, що побачив.

Усі вони, і навіть щастедракон, були переконані, що шукають дорогу, яка виведе Бастіяна назад у його світ. Вірив у це і сам Бастіян. Він ще так і не збагнув, що погодився з пропозицією Атрею, хоч і з найкращим намірами, та, власне кажучи, тільки з почуття дружби, тому що насправді зичив собі аж ніяк не цього. Поки що Бастіян не усвідомлював, що насправді повертатися йому анітрохи не хочеться. Та, як відомо, географію Фантазії визначають бажання – незалежно від того, усвідомлені вони чи ні. А оскільки то власне Бастіян вирішував, у який бік їм іти, сталося так, що вони просувалися все далі й далі углиб Фантазії, а отже, до місця, яке було серцем Фантазії, до її серцевини, себто

туди, де стояла Вежа Зі Слонової Кості. Що це значило для Бастіяна? Що ж, про це йому судилося дізнатися тільки згодом. А наразі ні він, ані жоден із його супутників не мали про це навіть найменшого поняття.

До того ж, Бастіянові думки були тепер зайняті чимось зовсім іншим.

На другий же день подорожі у лісах, які зусібіч оточували Озеро Сліз Мургу, вони натрапили на явні сліди дракона Смерґа. Частина дерев, які тут росли, скам'яніли. Вочевидь, чудовисько, перш ніж приземлитися, дихнуло на дерева крижаним вогнем зі своєї пащеки. В око впадали також виразні відбитки його велетенських лаписьок. Атрею, який добре умів читати сліди, знайшов тут ще одні відбитки – сліди підків Гінрекового коня. Отож, герой переслідував дракона.

– Не можу сказати, що маю від цього якусь приємність, – напівжартома мовив Фухур, обертаючи своїми рубіново-червоними очима. – Бо ж Смерґ – чи потвора він, чи ні – як не-як мій родич, хай навіть і дуже далекий.

Вони не пішли за слідом Героя Гінрека, а вирушили в інший бік, адже їхньою метою були пошуки шляху, який виведе Бастіяна додому.

Але відтоді Бастіяна обсіли думки про те, що він наробив, вигадуючи дракона для лицаря Гінрека. Так, безумовно, лицар Гінрек потребував чогось, у чому він міг би себе проявити і показати, когось, із ким він міг би позмагатися. Але ж ніхто не сказав, що Герой Гінрек неодмінно переможе. А що, коли Смерґ його вб'є? До того ж, тепер і принцеса Огламар опинилась у просто-таки жахливому становищі. Це правда, іноді вона бувала занадто зверхня, та невже це давало Бастіянові право насилати на неї таке неймовірне лихо? І найголовніше – хтозна, що іще накоїть Смерґ у світі Фантазії? Сам того не бажаючи, не довго думаючи і ні про що не здогадуючись, Бастіян створив страхітливую загрозу,

яка існуватиме далі, без нього, без його відома і, можливо, накличе нещастя на нечувану кількість невинних істот. Місяцівна – він це чудово знав – у своєму світі не робить різниці між добрим і лихим, між прекрасним і потворним. Кожна істота Фантазії для неї однаково важлива і має таке ж, як і всі інші, право на існування. Але він, Бастіян, – чи можна йому поводитися так само, як і їй? А також – або, може, насамперед, – чи бажає він цього?

«Ні, – сказав сам собі Бастіян, – я аж ніяк не хочу ввійти в історію Фантазії як творець потвор і чудовиськ. Набагато краще було б прославитися добротою, безкорисливістю та самозреченням, стати для всіх прикладом (скажімо, таким, як ті, кого називають Свічами Добра і Справедливості), щоби люди знали і поважали мене як великого благодійника. Ось чого я насправді хочу».

Місцевість тим часом стала скелястою, і Атрею, повернувшись верхи на Фухурі з розвідувального польоту, повідомив, що за кілька миль звідсіля є ущелина, добре захищена зусібіч горами, вочевидь, там можна сховатися від ураганного вітру. Якщо він добре розгледів, у її котловині мало би бути кілька печер; вони врятують мандрівників від дощу і снігу.

Уже настало пізніє пообіддя, відтак прийшов час шукати пристановище, придатне для ночівлі. Отож усі вельми втішилися зі звістки Атрею і заходилися підганяти коней. Дорога їхня пролягала дном ущелини, оточеної високими скелями. Може, тут протікала якась нині висхла річка? Десь за дві години вони дісталися до котловини – і справді побачили у прямовисних стінах стрімчаків багато печер. Подорожні вподобали собі найбільшу і, ставши табором, облаштувалися там, наскільки то було можливо. Троє лицарів назбирали сухого хмизу, і вже незабаром у печері запалахотіло вміло розкладене вогнище. Мокрі плащі порозвішували сушитися, коней і мулицю завели до печери і

розсіддали, і навіть Фухур, який переважно волів ночувати просто неба, згорнувся калачиком у глибині печери. По суті, це було дуже затишне місце.

Доки Гідорн Витривалий намагався засмажити на мечі великий шмат м'яса зі взятого з собою провіанту, а всі спостерігали, чекаючи, коли м'ясо буде готове, Атрею повернувся до Бастіяна і попросив:

– Розкажи нам трохи більше про Кріс-Ту.

– Про кого-кого? – перепитав Бастіян, не розуміючи, про що йдеться.

– Про твою приятельку Кріс-Ту. Про ту маленьку дівчинку, якій ти розповідав свої історії.

– Я не знаю ніякої маленької дівчинки, яка би так на мивалася, – відповів Бастіян. – І чому ти вирішив, нібито я розповідав цій дівчинці якісь історії?

Атрею уважно спостерігав за ним своїм замисленим поглядом.

– У твоєму світі, – проказав він поволі, – ти розповідав безліч історій – і цій дівчинці, і сам собі.

– Звідкіля ти це взяв, Атрею?

– Ти сам про це розповів. Ти говорив про це в Амарганті. А ще ти сказав, що тебе через твої історії часто брали на кпини.

Бастіян невідривно дивився у вогонь:

– Дійсно, – промурмотів він. – Я це казав. Але не знаю, чому так було. Вже не пригадую.

Йому і самому це здалося дуже дивним.

Атрею Perezирнувся з Фухуром і дуже поважно кивнув йому, немовби на підтвердження чогось, що вони вже колись раніше обговорювали. Але нічого більше не сказав. Мабуть, не хотів про це говорити у присутності трьох лицарів.

– М'ясо готове, – оголосив Гідорн.

Він відрізає по шматку для кожного, і всі взялися їсти. Щоправда, м'ясо виявилось недопеченим, і що воно начебто готове, не можна було твердити навіть за найбільшого бажання: зверху воно припеклося і навіть трохи присмалювалося, зате всередині залишалося зовсім сире, але за цих обставин якось не випадало бути надто перебірливим.

Якийсь час усі зосереджено жували, а тоді Атрею знову попросив Бастіяна:

– Розкажи, як ти потрапив до нас!

– Ти й сам чудово знаєш, – відказав Бастіян, – адже це ти привів мене до Дитинної Царівни.

– Я маю на увазі, ще перед тим, – не відступань Атрею, – у твоєму світі, тобто там, де ти жив, – розкажи як усе сталося? Як тобі це вдалося?

І тоді Бастіян розповів, як він украв у пана Кореандера книжку, як утік із нею на шкільне горище, як він заховався там і як зачитався книгою. Коли у своїй розповіді він дійшов до того місця, де йшлося про Великі Пошуки Атрею, той зупинив його, замахавши руками. Здавалося, його нітрохи не цікавить, що там Бастіян про нього прочитав. Натомість його до найменших подробиць зацікавили всі обставини Бастіянових відвідин крамнички Кореандера (коли, та як, та чому) і його втечі, на шкільне горище.

Бастіян напружено намагався пригадувати, він нишпорив у пам'яті, але більше нічого там не знаходив. Усе, що було пов'язано з відвідинами крамнички: те, що він боявся; те, що він був опецькуватим, слабким і надзвичайно вразливим хлопцем, – усе це він забув. Його спогади стали тепер украй розірваними, до того ж ці клапти здавалися йому такими далекими і невиразними, ніби йшлося не про нього, а про когось іншого.

Атрею випитував і про інші речі з його світу – світу людей, отож Бастіян розповідав про часи, коли ще жила його мама, про тата, про їхній дім, про школу, про їхнє місто –

словом, він розказував Атрею все, що збереглося у його пам'яті.

Троє лицарів давно вже солодко спали, а Бастіян усе розповідав і розповідав. Його дуже дивувало, чому це Атрею так цікавиться власне найбуденнішими подробицями.

Та оскільки Атрею слухав Бастіяна не просто уважно, а затамувавши подих, то й самому Бастіянові найзвичніші та найповсякденніші речі поступово почали здаватися не такими вже й буденними, так ніби вони приховували якусь таємницю, що її він ніколи досі чомусь не зауважував.

Врешті-решт він вичерпав усі свої спогади: не лишилося нічого, про що б він уже не розповів, і на думку не спадало нічого нового.

Була вже пізня ніч, вогонь догорів.

Троє лицарів тихенько посопували.

Атрею сидів із незворушним лицем, здавалося, він поринув у роздуми.

Бастіян потягнувся, загорнувся у свій срібний плащ і вже майже задрімав, коли Атрею тихо промовив:

– Це все через Аурін.

Бастіян підпер голову рукою і подивився на приятеля заспаними очима.

– Що ти маєш на увазі?

– Сяйво, – продовжував Атрею так, ніби розмовляв сам зі собою, – впливає на нас інакше, ніж на людських дітей.

– Чому ти так вирішив?

– Знак дає тобі велику владу, він сповнює всі твої бажання, але водночас щось від тебе відбирає; і так ти втрачаєш спогади про свій світ.

Бастіян замислився. Він не відчував, щоби йому чогось бракувало.

– Граограман сказав, що мені треба йти шляхом бажань, якщо я хочу знайти своє Істинне Прагнення. Та й напис на Аурині говорить те саме. Однак для цього мені треба

рухатися від одного бажання до іншого. Я не можу оминати жодного. Бо інакше мені не вдасться просунутись у Фантазії нікуди далі, попередив Граограман. І саме для цього мені потрібен Клейнод.

– Так, – відказав Атрею, – він дає тобі дорогу, але водночас і позбавляє мети.

– Та ні ж бо, – легковажно заперечив Бастіян. Адже Місяцівна знала, що робить, вручаючи мені Знак. Ти береш собі дурне до голови, Атрею. Я певен, що Аурін – не пастка.

– Ні, – промимрив Атрею, – я теж так не думаю.

І, трохи помовчавши, додав:

– Але добре, що ми вже почали шукати шлях до твого світу, чи не так?

– Так-так, – відповів Бастіян, уже в напівсні.

Серед ночі він прокинувся від дуже дивного звуку. Бастіян ніяк не міг зрозуміти, що це. Вогонь згас, його огортала цілковита птьма.

Але тут він відчув на своєму плечі руку Атрею і почув, як той прошепотів:

– Що це?

– Не знаю, – відповів він, також пошепки.

Вони поповзли до виходу з печери – туди, звідки долинав звук, і прислухалися.

Звук нагадував приглушене, затамовуване схлипування, плач якихось незчисленних істот. У цьому плачі не було нічого людського, але він не був схожий і на жалібне скімлення чи стогін тварин. То було щось таке, як глибокий багатоголосий гамір і шурхіт водночас; як хвиля прибою, що накочується, а потім знову відступає, аби за якийсь час усе знову повторилося. Цей гамір, який починався як сплеск невиразного гомону, далі загусав у тяжке зітхання, опадаючи, наче хвиля, звучав як ридання, сповнене такого без-

межного відчаю, що Бастіян подумав, що ніколи в житті ще не чув жалібнішого звуку.

– Якби ж то хоч щось можна було розгледіти! – прошепотів Атрею.

– Стривай! У мене ж є Аль Джагір, – раптом згадав Бастіян.

Він витягнув з кишені камінь, який випромінював м'яке рівномірне світло, і підняв його над головою. Це світло було приблизно таким, як від свічки, а тому тільки ледь-ледь освітлювало видолинку. Втім, друзям вистачило навіть цього, щоби побачити видовище, від якого в них мороз пішов поза шкірою.

Ціла видолинка каньйону була заповнена якимись бридкими, безформними хробаками, завдовжки як рука людини. Шкіра цих істот виглядала так, ніби вони були загорнуті в брудне, рване лахміття і дрантя. З-поміж складок цього дрантя виступало щось на кшталт вкритих слизом кінцівок, схожих на мацаки поліпів. На одному кінці їхніх тіл з-під наростів шкіри глипали двійко очиць – очей без повік, з яких безупинно лилися сльози. І самі ці істоти, і ціла видолинка довкола них були геть мокрі від сліз.

Коли на них зненацька упало світло Аль Джагіра, вони залякли на місці, отож стало видно, чим ці хробаки зайняті. Якраз посередині скупчення бридких червоподібних істот здіймалася вежа зі щирого срібла витончено-філігранна, прекрасніша і коштовніша від усіх будівель, бачених Бастіяном в Амарґанті. Декотрі з цих червоподібних істот якраз у цю мить спиналися на вежу, складаючи її з окремих частинок і допасовуючи їх. Одначе тепер вони непорушно застигли і отетеріло витріщалися на світло Аль Джагіра.

– Ах, лихо! Лишенько! – пронісся над котловини. нажаханий шепіт. – Наша потворність вийшла на яв! Лихо! Лихо! Ах, чиї ж то очі нас уздріли? Біда! Біда! Горе нам,

тому що ми побачили самі себе! Ким би ти не був, жорстокій прибульцю, змилюйся над нами! Змилуйся, забери від нас геть оце світло!

Бастіян підвівся.

– Я – Бастіян Бальтазар Букс, – мовив він. – А ви хто такі?

– Ах! Ми – ахараї, – пролунало у відповідь. – Ми ахараї, ахараї! Найнещасніші зі створінь – ось хто ми такі!

Бастіян мовчав і, вражений, подивився на Атрею; той теж підвівся і став коло нього.

– Отже, це саме ви збудували Амарґант – найпрекрасніше місто Фантазії? – запитав Бастіян.

– Це правда, ах, – застогнали істоти. – Але забери від нас це світло і не дивися на нас. Ах, змилюйся!

– І це саме ви наплакали Озеро Сліз Мургу?

– Ах, пане, пане, – схлипнули ахараї. – Усе так, як ти кажеш. Але ми помремо від сорому і огиди, з ненависті до самих себе, якщо ти і далі змушуватимеш нас стояти у світлі твого каменя. Чому ти так жорстоко примножуєш наші страждання? Ах, ми ж не зробили тобі нічого лихого! Ми нікого не скривдили, хіба що – нашим виглядом.

Бастіян заховав камінь Аль Джагір до кишені, і знову все оповила глибока темрява.

– Дякуємо! – почувся стогін у відповідь. – Ах, пане! Ми дякуємо тобі за твою ласку і милосердя!

– Я хотів би поговорити з вами, – сказав Бастіян, – я хотів би вам допомогти.

Його мало не нудило від огиди, та водночас і охопило палке співчуття до цих безмежно бридких і нещасних істот. Він не сумнівався, що це ті самі створіння, про яких він розповідав у своїй історії виникнення Амарґанта, проте зараз, як і багато разів до того, не знав, чи ахараї існували задовго до того, чи виникли тому, що він їх вигадав. Бо якщо ахараї з'явилися на світ унаслідок його розповіді, то він

якоюсь мірою відповідальний за їхнє страждання. Хай там як, але він був сповнений рішучості якось усе це змінити.

– Ах, – скиглили плаксиві голоси, – хто ж нам може допомогти?

– Я, – крикнув Бастіян, – тому що я ношу Сяйво.

Щойно він це сказав, запала мертва тиша.

Плач стих.

– Звідкіля ви узялися? – запитав Бастіян у темряву.

– Ми живемо в найтемніших глибинах землі, – прожебонів у відповідь багатоголосий хор, – ми ховаємося від сонячного світла. Ми безнастанно оплакуємо свою лиху долю і вимиваємо слізьми з пракаменя щире незнищенне срібло. З цього щирого срібла ми випрядаємо філігрань, яку ти міг бачити у Срібному Місті. Тільки в найбезсвітляніші, найчорніші з ночей ми наважуємося виходити на поверхню, і ці печери – виходи з наших нір. Сюди, нагору, ми приносимо те, що виготували в надра землі, саме тут ми складаємо свої філіграні. Сьогоднішня ніч здавалася нам достатньо темною, ми вирішили, що не побачимо одне одного, а отже, не завдамо одне одному болю. Тому ми прийшли сюди. Нашою працею ми намагаємося бодай якось спокутувати свою потворність – робота дає нам розраду, хоч і невелику.

– Але ж ви не винні, що саме такі! – спробував потішити їх Бастіян.

– Ах, є різні провини, – відповіли ахараї, – провинна вчинком, провинна наміром, провинна думкою, провинна небажанням замислитися. Наша провинна – це провинна існування.

– Як же мені вам допомогти? – запитав Бастіян мало не плачучи від співчуття.

– Ах, великий доброчинцю, – заголосили ахараї. – Бастіяне, ти носиш Аурін і наділений владою врятувати нас; та ми просимо тільки одного: дай нам іншу подобу!

– Так я і зроблю, не журіться, нещасні черви! – мовив Бастіян. – Я бажаю, щоби зараз ви поснули лялечками, а прокинувшись завтра вранці, ви повилазите зі своїх старих оболонок і станете метеликами. Ви будете барвисті та веселі, ви знатимете лише сміх і розваги! Від завтра ви зватиметеся вже не ахараї, тобто «вічно заплакані», а шлямуфи – «вічно розсміяні»!

Бастіян прислухався, але з темряви більше не долинали ні звуку.

– Вони вже поснули, – прошепотів Атрею.

Приятелі повернулися до печери. Панове Гісбальд, Гідорн і Гікріон усе ще тихенько посопували, тож так нічого і не дізналися про події цієї ночі.

Бастіян вклався спати.

Він був надзвичайно задоволений собою.

Скоро ціла Фантазія довідається про добру справу, яку він оце щойно звершив. І його добра справа була посправжньому безкорисливою, бо ж ніхто не посміє стверджувати, буцімто він при цьому побажав чогось і для себе. Слава про його доброту сяятиме яскравим світлом.

– Що ти на це скажеш, Атрею? – прошепотів він.

Атрею якусь мить помовчав, перш ніж відповісти:

– Хотів би я знати, яку ціну ти за це заплатив.

Тільки згодом, коли Атрею вже спав, Бастіян зрозумів, що його друг мав на увазі пам'ять і забування, а не, так би мовити, Бастіянову безкорисливість. Бастіян не міг знати, що зникло із його пам'яті цієї ночі. Та зрештою, він перестав думати про це і заснув із ради ним передчуттям.

Наступного ранку він прокинувся від голосних криків трьох лицарів, які таким чином виявляли свої бурхливі почуття:

– Подивіться-но лишень!

– Присягаюся честю, від цього розреготеться навіть моя стара шкапа!

Бастіян побачив, що всі вони стовпилися біля виходу з печери, Атрею стояв коло них. Він був єдиний, хто не сміявся. Бастіян підвівся і підійшов до товариства.

У повітрі над котловиною аж кишіло від найдивовижніших маленьких створіннячок. Він іще ніколи не бачив нічого подібного. Ці створіннячка пурхали і метушилися, від них аж рябіло в очах. У всіх на плечах були строкаті крильця, як у метеликів, усі вони були вдягнені в розмаїте картате, смугасте, у кружальця і в горошок (і так далі, і тому подібне) кумедне і недоладне вбрання, до того ж усе воно було або затісним, або зашироким, або задовгим, або закоротким, одне слово, зшитим аби як, абияк допасованим, латаним-перелатаним, ба, латки виднілися навіть на крильцях. Жодне створіннячко не нагадувало іншого, їхні личка були розмальовані, як у паяців, вони мали великі круглі червоні носи, кумедні вуха та надміру великі роти. Деякі носили на головах різнобарвні циліндри, інші – гостроверхі шапочки, у декотрих на голові красувалися вогнисторуді пасма, годі як інші мали лискучі лисини. Більшість створіннячок сиділи або висіли на вишуканій вежі із коштовного філігранного срібла; вони вовтузилися, підстрибували, переверталися, підтягувалися на ній. Було видно, що створіннячка намагаються її поламати. Здавалося, їм ну просто страшенно хочеться її знищити.

Бастіян вибіг надвір.

– Гей, ви! – закричав він. – Негайно припиніть! Як ви можете таке виробляти?!

Створіннячка на мить завмерли – і всі як одне подивилися на нього згори вниз.

Те, котре сиділо на самісінькому верхку вежі, поцікавилось:

– Що він сказав, отамтой?

А інше гукнуло знизу:

– Отамтой каже, як ми можемо таке виробляти.

– А чому отамтой каже, як ми можемо таке виробляти?
– поцікавився третій метелик-клоун.

– Бо ви не смієте цього робити! – закричав Бастіян. –
Не можете ж ви отак просто все руйнувати!

– Тамтой каже, ми не можемо отак просто все руйнувати,
– сповістив перший метелик-клоун решті.

– Ще й як можемо, – відповів інший і відламав від вежі
добрячий шматок.

Перший знову крикнув униз Бастіянові, крутнувшись
вихором і підстрибуючи, немов навіжений:

– Ще й як можемо!

Вежа захиталася і підозріло хруснула.

– Що ви робите?! – заверещав Бастіян. Він був розлючений і
трохи наляканий, але не знав, як поводитися, бо створіннячка і
справді були вкрай дивні.

– Отамтой, – знову звернувся перший метелик-клоун до
решти, – питає, що ми робимо.

– А що ми, власне, робимо? – поцікавився інший.

– Ми забавляємося, – пояснив третій.

У відповідь на ці слова метелики-клоуни вибухнули не-
самовитим хихотінням і пирсканням.

– Ми забавляємося! – крикнув перший метелик-клоун
Бастіянові, мало не захлинаючись від сміху.

– Але ж вежа завалиться, якщо ви не припините! –
закричав Бастіян.

– Отамтой, – сповістив решті перший метелик-клоун, –
думає, що вежа завалиться.

– Ну то й що? – відказав інший.

А перший гукнув униз:

– Ну то й що?

Бастіянові відняло мову, його достоту заціпило, і перш
ніж він знайшов достойну відповідь, метелики-клоуни, які
висіли на вежі, раптом затанцювали щось схоже на аркан у
повітрі – тримаючись, щоправда, не тільки за руки, а й за

ноги, а часом і за коміри, а деякі ще й позависали догори ногами, і всі верещали від захвату і реготали.

Те, що виробляли ці крилаті створіннячка, виглядало так дивовижно і кумедно, що Бастіян мимоволі теж засміявся.

– Але ж цього робити не вільно! – крикнув він. Це ж витвір ахараїв!

– Отамтой, – знову звернувся перший метелик-клоун до своїх товаришів, – каже, що цього робити не вільно.

– Нам вільно все, – заверещав інший, перекрутитись у повітрі. – Нам вільно все, що не заборонено. А хто нам заборонить? Адже ми – шлямуди!

– Я! – відповів Бастіян.

– Отамтой, – пояснив перший метелик-клоун іншим, – каже, що я.

– Як це – ти? – спитали інші. – Ти нам нічого такого сказати не можеш.

– Та ж не я! – спробував витлумачити перший. – Отамтой каже, що «я» – це «він».

– А чому отамтой каже, що «я» – це «він»? – допитувалися всі решта. – І, як на те, про кого він це каже?

– Про кого ти кажеш, що «я» – це «він»? – крикнув перший метелик-клоун.

– Я не казав, що «я» – це «він», – крикнув Бастіян уже майже розлючено, але при цьому насилу стримуючи регіт. – Я кажу, що це я забороняю вам руйнувати вежу.

– Він забороняє нам руйнувати вежу, – пояснив решті метелик-клоун, який сидів на вежі найвище.

– Хто забороняє? Хто? Хто? Хто? – перепитав один із метеликів-клоунів, які тільки-но надлетіли, а за ним загукали й усі інші новоприбулі.

– Отамтой, – відповіли їм.

Але новоприбулий сказав:

– Я не знаю Отамтого. Хто він узагалі такий?

Перший крикнув:

– Гей, Отамтой, хто ти взагалі такий?

– Ніякий я вам не Отамтой! – закричав Бастіян, тепер уже по-справжньому лютий. – Я Бастіян Бальтазар Букс, і це я перетворив вас на шлямуфів, щоби ви більше ніколи не плакали і не нарікали на долю. Ще сьогодні вночі ви були нещасними ахараями. Отож не завадило б вам розмовляти з вашим благодійником з більшою повагою!

І тут усі як один метелики-клоуни перестали вистрибувати та витанцьовувати і втупили погляди у Бастіяна. Раптом стало надзвичайно тихо.

– Що-що-що сказав Отамтой? – прошепотів метелик-клоун, котрий сидів трохи віддалік, але сусід так вальнув його по капелюху, що той насунувся цікавому по самі вуха. Всі решта зашипіли:

– Чш-ш-ш-ш!

– Чи міг би ти повторити це ще раз, але повільно виразно? – попросив верхній метелик-клоун підкреслено ввічливо.

– Я ваш благодійник! – вигукнув Бастіян.

У відповідь на це серед метеликів-клоунів вибухнуло дуже кумедне і вкрай безладне пожвавлення, один переказував Бастіянові слова іншому, а той – далі, а тоді ще далі, аж доки врешті-решт усі незліченні маленькі постаті, розпорошені по цілій видолинці, не зібралися, збившись в один чи то клубок, чи то вихор коло Бастіяна. Вони миготали і тлумилися довкола нього, вигукуючи один до одного:

– Ви чули? Ви зрозуміли? Це наш дійоблагник!

– Він називається Настібан Бутербродс!

– Ні, ні! Це Буксіян Блоходар!

– Дурниці, його звать Пастіян Ваксожер!

– Та ні, Балдіян Пупс!

– Гікс! Фікс!

– Базікан Балдабукс! Пукс! Бакс! Кекс!

- Хе-хе-хе!
- Ха-ха!
- Хі-хі-хі!

Блазнетелики від захвату аж шаленіли. Вони потискали одне одному руки, підкидали угору шапочки, циліндрики і капелюхи, щосили ляскали себе по плечах і по животах, здіймаючи великі хмарки пилку.

– Як же нам невимовно пощастило! – кричали вони. – Хай живе наш Бевзіян Занзібар Бальзамін!

І, не перестаючи верещати і реготати, велетенський рій знявся у повітря і відлетів. Удалині поступово завмерли галас і шум.

Бастіян стояв геть розгублений. Він уже і сам не знав, як називається.

До того ж, вже не був такий певний, що й справді зробив добру справу.

XIX. СУПУТНИКИ

 коли наступного ранку вони вирушили в дорогу, скісне сонячне проміння насилу пробивалося крізь темну завісу хмар. Злива і ураган нарешті вщухли, і хоча ще двічі чи тричі вершники таки потрапляли під дощ, до обіду погода помітно покращилася. Істотно потеплішало.

Настрій у трьох лицарів був пречудовий, можі́м навіть сказати, грайливий: вони жартували, сміялися і розважалися дрібними витівками. Однак Бастіян їхав на своїй мулиці мовчки, поринувши у роздуми. А троє лицарів, звісно ж, надто поважали його, відтак не наважувалися потурбувати.

Вони все ще їхали тією ж таки скелястою височиною, яка, здавалося, не мала кінця. Ось тільки дерева ставали дедалі густіші та вищі.

Атрею, який, за своєю звичкою, раз у раз залітав на Фухурі далеко вперед, розвідуючи місцевість, зауважив Бастіянів пригнічений настрій ще коли вони знімалися із привалу. Він запитав щастедракона, чи можна щось зробити, аби якось розрадити друга. Фухур пообертав своїми рубіново-червоними очима, а тоді сказав:

– Це дуже просто: він уже давно мріяв політати на мені. Бастіян не раз про це згадував.

Коли невеличке товариство – Бастіян і трое мандрівних лицарів – невдовзі по тому обігнуло виступ скелі, за ним на хлопця уже чекали Атрею зі щастедраконом. Обое зручно примостилися на сонечку і знічев'я спостерігали, як наближаються всі інші.

Бастіян зупинився і придивився до них уважніше.

– Ви що – втомилися? – запитав він.

– Анітрішечки, – відповів Атрею. – Я просто хотів наптити, чи ти не дозволиш мені трохи поїхати на Їсі? Я ще ніколи не їздив верхи на мулі. Це мусить бути справді чудово, раз тобі не набридає. Ти, Бастіяне, мав би хоч іноді ділитися цією приємністю. А я позичу тобі мого старенького Фухура.

Бастіянові щоки аж зарум'янілися від утіхи.

– Невже це правда, Фухуре? – спитав він. – Ти погоджуєшся, щоби я на тобі політав? Ти повозиш мене на собі?

– Залюбки, ясновельможний султани! – прогрімів у відповідь щастедракон і підморгнув йому одним оком. – Вилазь на мене і гарненько тримайся!

Бастіян зіскочив з мулиці й одним махом застрибнув Фухурові на спину. Він вчепився в його сріблясто-білу гриву, і щастедракон здійнявся у повітря.

Бастіян ще й досі чудово пам'ятав їзду Пустелею Барв на Граограмані. Але літати верхи на білому щастедраконі – це ж зовсім інша річ!

У той час як гасання пустелею на велетенському вогняному леві було як сп'яніння, наче тріумфальний крик, то політ на щастедраконі – з плавним погойдуванням то вгору, то вниз, з повільним похитуванням боку на бік – скидався на пісню: то ніжну і лагідну, і величну і переможну. І коли вряди-годи Фухур блискавично робив свої неймовірні петлі та віражі, від яких його пишна грива, довгі перисті пасма на щоках – вуса і борода, а також китиці розкішного хвоста і навіть ікристий пух на лапах звивалися язиками білоперламутрового полум'я, його лет нагадував музику небесних сфер. А Бастіянів срібний плащ, що, розвіяний вітром тріпотів у нього за плечима, спалахував у променях сонця міриадами іскор.

Близько полудня вони приземлилися коло решти подорожніх, які тим часом розбили табір на освітленому сонцем невеличкому скелястому узгір'ї; десь неподаліі дзюрчав струмочок. На вогні вже парував казан з юшкою, до неї були паляниці. Коні та мулиця паслися поблизу, на галявині.

Після обіду троє лицарів вирішили піти на полювання. Припаси їжі вичерпувалися, зокрема м'ясо. Дорогою лицарі чули, як у лісі кричать фазани. Здається, тут водилися і зайці.

Вони спитали Атрею, чи не хотів би той піти з ними, бо ж він, зеленошкір, вочевидь, неабиякий мисливець. Та Атрею, подякувавши, відхилив запрошення.

Отож троє панів узяли свої тугі луки, повісили за спину сагайдаки зі стрілами і подалися в найближчий лісок.

Атрею, Фухур і Бастіян залишилися самі.

По недовгій мовчанці Атрею запропонував:

– Може, Бастіяне, ти знову розповів би нам трохи про свій світ?

– А що саме вас цікавить? – спитав Бастіян.

– Що нас цікавить, як ти гадаєш, Фухуре? – звернувся Атрею до щастедракона.

– Я радо послухав би щось про дітей із твоєї школи, – відповів той.

– Про яких іще дітей? – безмежно здивувався Бастіян.

– Тих, які брали тебе на кпини, – пояснив Фухур.

– Про дітей, які брали мене на кпини? – повторив Бастіян іще здивованіше. – Не знаю я ніяких таких дітей. І, поза сумнівом, ніхто не наважився б із мене кпити.

– Але те, що ти ходив до школи, – втрутився Атрею, – принаймні це ти ще пам’ятаєш?

– Так, – задумливо відповів Бастіян, – я пригадую якось школу, це правда.

Атрею і Фухур презирнулися.

– Саме цього я й боявся, – пробурмотів Атрею.

– Чого?

– Ти знову втратив частину спогадів, – засмучено відказав Атрею. – Цього разу це пов’язано з перетворенням ахараїв на шлямуфів. Не слід було тобі цього робити.

– Бастіяне Бальтазаре Букс! – голос щастедракона пролунав майже вчисто. – Якщо ти цінуєш мої поради, то дослухайся до цієї: не користай більше з влади, яку дає тобі Аурин. Бо інакше ти ризикуєш втратити навіть рештки спогадів про свій світ. А якщо ти все забудеш, тобі не вдасться повернутися туди, звідкіля ти прийшов.

– Власне кажучи, – зізнався Бастіян, трохи подумавши, – я зовсім не бажаю туди повертатися.

– Але ж ти мушиш! – злякано вигукнув Атрею. – Ти мушиш повернутися і спробувати виправити твій світ, ти повинен змінити його так, щоби люди знову почали приходити до нас, у світ Фантазії. Бо інакше Фантазія – раніше чи пізніше – загине, і всі наші зусилля виявляться даремними!

– Хоч-не-хоч, але я іще тут, – ледь ображено мовив Бастіян. – Я дав Місяцівні нове ім’я, до того ж зовсім недавно.

Атрею промовчав.

– У кожному разі, – втрутився в їхню розмову Фухур, – тепер зрозуміло, чому ми досі не зустріли ані найменшого натяку на те, як Бастіян міг би повернутися назад. Бо він сам цього не бажає...

– Бастіяне, – заговорив Атрею з гіркотою в голосі, – невже у твоєму світі немає нічого, що би кликало тебе назад? Нікого, кого ти любиш? Нічого, що тобі подобається? Невже ти зовсім не думаєш про батька, який, я в цьому не сумніваюся, чекає на тебе, турбується і журиться?

Бастіян похитав головою.

– Не думаю. Можливо, він навіть радий мене позбутися.

Не вірячи своїм вухам, Атрею ошелешено витріщився на приятеля.

– А тепер, отак-от слухаючи вас, – вів далі Бастіян, я маю відчуття, що й ви хочете мене спекатися.

– Що ти маєш на увазі? – хрипко спитав Атрею.

– Ну, – відповів Бастіян, – мені здається, ви думаете лише про одне – щоби я чимшвидше забрався геть із Фантазії.

Атрею подивився на Бастіяна і повільно похитав головою. Доволі довго жоден із них не промовив ані слова. Бастіян почав уже шкодувати, що так несправедливо звинуватив Атрею і Фухура. Він чудово знав, що насправді це зовсім не так.

– Мені здавалося, – тихо мовив Атрею, порушуючи мажку мовчанку, – що ми друзі.

– Так! – вигукнув Бастіян. – Звичайно, ми – друзі, і завжди будемо друзями. Вибачте. Я наговорив багато дурниць.

Атрею всміхнувся.

– Вибач і ти нам, якщо ми тебе образили. Бо це ненавмисне.

– А ще я дослухаюся до вашої поради, – примирливо сказав Бастіян.

Незабаром повернулися троє лицарів. Вони вполювали кілька куріпок, фазана і зайця. Табір згорнули і знову рушили у дорогу. Бастіян верхи на Їсі знову їхав попереду.

Після обіду вони в'їхали в ліс, де були тільки глицеві дерева з прямими, дуже високими стовбурами. Крони цих дерев аж ген угорі витворювали щільне зелене шатро; крізь нього майже не пробивалося сонячне проміння. Мабуть, саме тому на землі під цими деревами нічого не росло. Було дуже приємно їхати верхи по цій м'якій, гладенькій землі. І навіть Фухур якось прилаштувався йти пішки разом із рештою товариства, адже якби він летів з Атрею понад деревами, вони неодмінно втратили би з ока решту.

Ціле пообіддя мандрівники просувалися вперед між високими стовбурами, огорнуті темно-зеленими сутінками. А вже майже надвечір натрапили на невеличкий пагорб із руїнами якогось замку. Там, посеред численних напіврозвалених башт і стін, зал і склепінь, вони знайшли ще доволі добре збережену кімнату. У ній розташувалися на нічліг. Цього вечора куховарити мав рудий Гісбальд, і виявилось, що він знається на цій справі значно краще. Фазан, якого він спік на вогні, усім дуже засмакував.

Наступного ранку вони продовжили мандрівку. Цілісінький день подорожні їхали лісом. І щойно надвечір помітили, що, вочевидь, зробили за день велике коло, тому що знову прийшли до тих руїн, звідки вирушили сьогодні вранці. Тільки цього разу наблизилися до них з іншого боку.

– Такого зі мною ще ніколи не бувало! – сказав Гікріон, крутячи свій чорний вус.

– Очам своїм не вірю! – промовив Гісбальд, похитуючи рудою головою.

– Це просто неможливо! – пробурмотів Гідорн, дигаючи через руїни на своїх цибатих ногах.

Але було саме так, і про це свідчили рештки їхньої вчорашньої вечері.

Атрею з Фухуром також не знали, як можна було аж так помилитися. Проте обидва змовчали.

За вечерю – цього разу це був печений заєць, що його Гікріон приготував більш-менш стерпно, – троє лицарів поцікавилися, чи не хотів би Бастіян поділитися з ними своїми безцінними спогадами про світ, з якого він прийшов. Та Бастіян відмовився, покликавшись на біль горла. Позаяк він цілий день мовчав, лицарі повірили його відмовці. Вони навіть дали йому кілька добрих порад, як можна зарадити болю та чим краще лікуватися, і повклалися спати.

І лише Атрею та Фухур здогадувалися, що відбувається з Бастіяном.

Рано-вранці вони знову вирушили в дорогу і цілий день їхали лісом, весь час пильнуючи, щоби триматися одного напрямку, але коли надійшов вечір, виявилось, що вони знову стоять перед тими ж таки руїнами замку.

– Хай йому грець! – прогрімів Пкріон.

– Це якесь божевілля! – простогнав Гісбальд.

– Друзі, – сухо проказав Гідорн, – нам треба зректися свого покликання. Як мандрівні лицарі ми вже нічого не варті.

Бастіян іще першого ж вечора був знайшов у цих руїнах особливий закапелочок для Їхи, яка любила іноді побути на самоті та віддатися своїм думкам. Товариство коней, які розмовляли між собою тільки про своє шляхетне походження й давні родоводи і ні про що інше, було для неї обтяжливим.

Коли Бастіян того вечора вів її на місце, вона сказала:

– Пане, я знаю, чому ми ходимо колом і ніяк не можемо просунутися вперед.

– Звідки, Їхо, ти можеш про таке знати?

– Бо ти на мені їдеш, пане. Мул – тільки наполовину осел, тож я просто відчуваю дуже багато всілякого.

– І в чому ж, на твою думку, причина оцього нашого кружляння?

– Ти перестав хотіти, пане. Ти перестав прагнути. Тепер ти взагалі нічого не хочеш.

Бастіян здивовано подивився на неї.

– Ти дійсно мудра тварина, Їхо!

Мулиця поворушила своїми довгими вухами.

– А чи знаєш ти, пане, в якому напрямку ми рухалися досі?

– Ні, – сказав Бастіян. – А ти знаєш?

Їха кивнула.

– Досі ми весь час рухались углиб Фантазії, до її серцевини. Це і був наш напрямок.

– Тобто в бік Вежі Зі Слонової Кості?

– Так, пане. І доки ми туди йшли, то просувалися доволі успішно.

– Не може бути, – із сумнівом у голосі промовив Бастіян. – Атрею помітив би, та й Фухур теж. Але вони чомусь нічого не зауважили.

– Ми, мули, – сказала Їха, – істоти цілком звичайні. Тож, звісно, не можемо зрівнятися зі щастедраконами. Однак є деякі речі, пане, які ми відчуваємо дуже добре. Наприклад, завжди знаємо, в якому напрямку йдемо. Це в нас вроджене. І в цьому ми ніколи не помиляємося. А тому я не сумнівалася, що ти прагнеш дістатися до Дитинної Царівни.

– До Місяцівни... – промурмотів Бастіян. – Так, я хотів би побачити її знову. Вона скаже, що мені робити.

Тоді він погладив м'яку морду мулиці і прошепотів:

– Дякую тобі, Їхо, дякую!

Наступного ранку Атрею відвів Бастіяна набік.

– Послухай-но, Бастіяне, Фухур і я, ми хотіли просити у тебе пробачення. Порада, яку ми тобі дали, була хоч і від щирого серця, але нерозумна. Відколи ти на це пристав, наша подорож зайшла у безвихідь. Ми з Фухуром довго розмовляли про це вночі. Ми вже не рухаємося уперед. Ти ніколи не вийдеш із цього глухого кута, і ми разом з тобою, якщо ти знову чогось не запрагнеш. Правда, тоді ти неминуче забудеш іще більше про світ, із якого ти потрапив у Фантазію, але іншого виходу просто немає. Що ж, будемо сподіватися, що ти все-таки знайдеш дорогу назад і що це станеться не занадто пізно. Бо якщо ми і далі залишатимемося тут, це лиху не зарадить. Тобі треба знайти наступне бажання і скористатися владою Аурина.

– Гаразд, – сказав Бастіян. – Їха сказала мені те саме. І я вже його знаю – я знаю своє наступне бажання. Ходи зі мною, я хочу, щоби його почули всі.

Вони повернулися до решти.

– Друзі, – сказав Бастіян, – досі ми даремно шукали шляху, який міг би вивести мене назад, у мій світ. І я боюся, що якщо ми і далі робитимемо те саме, то так ніколи його і не знайдемо. Через те я вирішив знайти єдину особу, яка зможе дати мені пораду і допомогти у цій скруті. Це Дитинна Царівна. Відтепер метою нашої подорожі є Вежа Зі Слонової Кості.

– Ур-ра-а-а! – в один голос закричали трое лицарів. Та їхній крик перекрив гулкий голос Фухура:

– Облиш це, Бастіяне Бальтазарє Букс! Ти запри неможливого! Хіба ти не знаєш, що із Золотоокою Повелителькою Бажань можна зустрітися тільки один-єдиний раз? Ти більше ніколи її не побачиш!

Бастіян рвучко випростався.

– Місяцівна дуже багато мені завдячує! – промовив він трохи роздратовано. – Я навіть не можу собі уявити, що вона відмовиться мене прийняти.

– Ти ще матимеш нагоду пересвідчитися, – відказав Фухур, – що її рішення іноді воістину незбагненні.

– Ви з Атрею, – мовив Бастіян – і відразу ж відчув, як його з головою накриває хвиля гніву, – чомусь постійно даєте мені поради. Однак ви і самі бачите, до чого приводить, коли до них дослухатися. Тепер я сам буду вирішувати, що робити. До речі, я вже вирішив, тож так воно і буде.

Він глибоко вдихнув, а тоді повів уже спокійніше:

– До того ж, ви думаете згідно з вашими уявленнями і все міряєте своєю міркою. Та ви – створіння Фантазії, а я – людина. Звідки ж тоді ви можете знати, чи й для мене добре те саме, що є найкращим для вас? Коли Атрею носив Аурин, той впливав на нього інакше, ніж на мене. І хто, як не я, мав би повернути Місяцівні її Сяйво? Кажеш, із нею неможливо зустрітись двічі? Але я вже двічі зустрічався з нею. Вперше ми побачилися тільки на коротку мить, тоді, коли до неї прийшов Атрею, а вдруге – коли вибухнуло яйце, дім Старця Із Мандрівної Гори, де опинилася і Золотоока Повелителька Бажань. Це значить, що для мене тут усе зовсім інакше, ніж для вас. І я побачу її втретє.

Усі мовчали. Панове лицарі – бо не розуміли, про що, власне, в цій суперечці йдеться, а Атрею і Фухур – бо вони дійсно засумнівалися.

– Гаразд, – нарешті тихо промовив Атрею. – Можливо, це справді так, як ти кажеш, Бастіяне. Ми не можемо знати, як поведеться Дитинна Царівна стосовно тебе.

Після цього вони знову вирушили в дорогу, і вже за кілька годин, іще перед полуднем, вийшли на край лісу.

Перед ними лежав широкий, ледь пагористий, порослий різнотрав'ям луг, ним, звиваючись, текла невелика річка. Вони під'їхали до неї і рушили за течією.

Атрею знову, як і раніше, летів на Фухурі попереду всіх, виписуючи у високості великі кола, щоби якнайкраще розвідати шлях.

Та і хлопець, і щастедракон були стривожені, і тому їхній літ уже не був такий радісний і невимушений, як досі.

Одного разу, залетівши дуже-дуже далеко наперед і високо піднявшись, вони побачили, що ген вдалечині хтось наче обрізав землю: там було неймовірно глибоке скелясте урвище. Далеко внизу, під стрімкою скелею, розлягалася рівнина, густо поросла – наскільки можна було розгледіти – лісом. У цьому місці був велетенський водоспад: води річки, яка до того текла по рівнині, прямовисно спадали додолу могутнім гуркітливим потоком. Одначе ця прірва була ще дуже далеко: вершники змогли би дістатися до цього місця не раніше, аніж наступного дня.

Щастедракон повернув назад.

– Як ти гадаєш, Фухуре, – спитав Атрею, – Дитинній Царівні дійсно байдуже, що станеться з Бастіяном?

– Хтозна, – відповів Фухур. – Адже вона не робить різниці...

– Але в такому разі, – вів далі Атрею, – вона просто-таки...

– Не кажи цього! – перебив його Фухур. – Я знаю, що ти маєш на увазі, але не вимовляй цих слів!

Атрею трохи помовчав, а тоді заговорив знову:

– Він мій друг, Фухуре. Ми повинні йому допомогти. Навіть коли це буде проти волі Дитинної Царівни, якщо доведеться. Але як це зробити?

– Нам треба віддатися на волю щасливого випадку, – відповів щастедракон, одначе вперше його голос прозвучав так, ніби в гулкому бронзовому дзвоні з'явилася тріщина.

Того вечора подорожні обрали для ночівлі порожню дерев'яну хатину, що стояла на березі річки. Для Фухура вона була затісна, тож він волів, як і зазвичай спати в повітрі, ширяючи у височині. Коні та Їха теж залишилися ночувати надворі.

За вечерею Атрею розповів про водоспад і дивну долину – по суті, глибоку западину, що їх вони з Фухуром угледіли, коли літали розвідувати місцевість. А тоді сказав, наче між іншим:

– До річі, переслідувачі напали на наш слід.

Трое лицарів перезирнулися.

– Ти ба! – гукнув Гікріон, жваво крутячи свій чорний вус. – І скільки їх?

– Я нарахував сім, – відповів Атрею, – але до завтрашнього ранку вони сюди не дістануться, навіть якби йшли цілу ніч.

– Вони озброєні? – поцікавився Гісбальд.

– Цього мені розгледіти не вдалося, – сказав Атрею, – але зусібіч надходять ще й інші переслідувачі, і їх набагато більше. Шістьох я помітив на заході, дев'яťох – на сході, а дванадцятєро чи тринадцятєро рухаються нам назустріч.

– Треба почекати, дізнатися, чого вони хочуть, – запропонував Гідорн. – Тридцять п'ять ворогів навіть і для нас трьох не становлять небезпеки, що вже казати про панів Бастіяна і Атрею.

Тієї ночі Бастіян не відпинав меча Сіканду, як це робив завжди досі. Заснув, міцно стискаючи руків'я. Уві сні він побачив перед собою обличчя Місяцівни. Її усміх загадково надив і щось обіцяв. Прокинувшись, він більше нічого не зміг пригадати, але цей сон ще більше утвердив його в прагненні зустріти її знову.

Визирнувши з хатини, він розгледів у вранішньому тумані, який піднімався від річки, сім невиразних постатей. Двоє з них були піші, решта – верхи на різних тваринах. Бастіян тихенько розбудив своїх супутників.

Панове лицарі квалливо почепили мечі, а тоді всі разом вийшли з хатини назустріч прибульцям. Однак побачивши Бастіяна, новоприбулі вершники зіскочили на землю, а тоді всі семеро одночасно віддали йому лицарський поклін,

ставши на ліве коліно і низько схиливши голови. Усі разом загукали:

– Честь і слава Рятівникові Фантазії Бастіянові Бальтазарові Буксу!

Треба сказати, що прибульці виглядали доволі-таки химерно. В одного з двох піших була надзвичайно довга шия, її увінчувала голова з чотирма обличчями – по одному на кожную сторону світу.

Перше лице було веселе, друге – сердите, третє – сумне, а четверте – напівсонне. І хоча кожне з обличч було застигле і незмінне, як маска, однак довгошійй прибулець міг повертатися до співрозмовника саме ти обличчям, яке в цю мить найбільше відповідало його настрою. То був Троль Чотири Чверті, або ж, інакше Темпераментник.

Другий піший належав до істот, яких у Фантазії називають Кефалоподами, або ж Головоногами, і він мав лише голову, що трималася на двох довжелезних тонких ногах, тобто тулуба і рук у нього не було. Головоноги постійно у русі, завжди в дорозі, вони не мають жител. Здебільшого вони пересуваються величезними зграями по багато сот осіб, та зрідка їх можна зустріти і поодинці. Живляться вони травою. Той, котрий уклонився Бастіянові, був червонощокий і здавані ще зовсім юним.

Решта трое, які сиділи верхи на конях (щоправда, ті коні були завбільшки з козу), були: гном, шельмотінь і дикішка.

Гном носив на голові масивний золотий обруч і, мабуть, був у гномів князем або й королем. Розгледіти шельмотінь було надзвичайно важко, бо, власне кажучи, ця істота складалася з самої лише тіні, яка існувала сама собою. Дикішка мала котяче личко і довге золотисте волосся, що спадало додолу, наче розкішний плащ. Тіло дикішки зверху донизу було вкрите таким же золотистим хутром. Вона була не більшою за п'ятирічну дитину.

Четвертий з вершників (він їхав верхи на буйволі) походив із краю сасафраніїв, які народжуються зовсім старими і помирають, коли стають немовлятами. У нього була довга сива борода, лисина і зморшкувате лице, а це означало – за сасафранськими мірками, – що він був іще дуже юний, може, десь Бастіянового віку.

Синій джин приїхав на верблюді. Він був худий, високий і носив велетенський тюрбан. Постать у нього була цілком людська, проте могутній оголений торс здавався виготовленим із яскраво-синього блискучого металу. Замість носа і рота джин мав масивний і кривий орлиний дзьоб.

– Хто ви такі, і чого вам треба? – виклично і непривітно запитав Гікріон. Здавалося, церемонне і надзвичайно шанобливе привітання нітрохи не переконало його в добрих намірах цих відвідувачів; він був єдиний, хто і далі не відпустив руків'я свого меча.

Троль Чотири Чверті, який досі демонстрував своє сонне обличчя, тепер повернувся веселим лицем до Бастіяна і заговорив, звертаючись тільки до нього і не звертаючи на Гікріона ніякісінької уваги:

– Пане, всі ми правителі з надзвичайно різних країв Фантазії, і кожен із нас вирушив у дорогу, щоби привітати тебе, а також щоби благати Рятівника Фантазії про допомогу. Звістка про тебе, про те, що ти тут, облетіла Фантазію з краю в край, тож тепер вітер і хмари промовляють твоє ім'я, морські хвилі шумом прибої проголошують твою славу, і кожне джерельце є свідченням твоєї влади і могутності.

Бастіян кинув погляд на Атрею, але той дивився на троля поважно і навіть трохи суворо. На його устах не промайнуло навіть тіні усмішки.

– Ми знаємо, – тепер уже заговорив синій джин, і його голос звучав, наче пронизливий орлиний клекіт, – що ти створив Нічний Ліс Перелин і Пустелю Барв Гоаб. Нам ві-

домо, що ти їв і пив вогонь Строкатої Смерті, ти купався у цьому вогні. Ми знаємо, що ти знайшов вихід із Храму Тисяч Дверей, і знаємо, що відбулося в Амарганті – Срібному Місті. Нам відомо, пане, що ти можеш усе. Варто тобі промовити слово – і стається все, що ти захочеш. Тому всі ми просимо тебе: відвідай наші землі, бо тільки ти можеш обдарувати фантазян найвищим благословенням – зробити нас героями наших власних історій. Ніхто з нас наразі історії ще не має.

Бастіян трохи подумав, а тоді заперечливо хитнув головою.

– Того, що ви від мене сподіваєтесь, я поки що зробити не можу. Трохи згодом я допоможу всім вам. Але спершу мені треба зустрітися з Дитинною Царівною. А тому допоможіть мені знайти Вежу Зі Слонової Кості!

Почувши це, прибулі істоти анітрохи не розчарувалися. Порадившись, вони заявили, що їм дуже подобається Бастіянова пропозиція супроводжувати його та що вони вдячні за запрошення.

Незабаром, коли Бастіян і його супутники вирушили в дорогу, ця різномаста процесія чимось дуже нагадувала невеличкий караван.

Цілісінький день до них приєднувалися все нові і нові істоти. Тут були вже не тільки ті посланці з усієї Фантазії, про яких попереджав Атрею, істот, які захотіли приєднатися до Атрею, тепер вельми побільшало. Серед них вирізнялися цапоногі фавни і велетенські нічні альби, примари і кобольди, жуки-жокеї і триноги, Півень У Чоботях завбільшки як людина, і Олень Із Золотими Рогами – фантастична істота на двох ногах, вбрана у щось дуже схоже на фрак. Але серед новоприбулих було і чимало створінь, анітрохи не схожих на людей. Скажімо, мідні мурахи в шоломах, надивовижу вигадливі мандрівні скелясті уламки, сопілкові звірі, що грали-вигравали на своїх довгих дзьобах, і навіть

три так звані калабанники, які пересувалися в абсолютно дивовижний спосіб, а саме: розтікаючись при кожному кроці на калюжку (якщо тільки можна так сказати), а тоді знову зливаючись у постать. Та найдивовижнішим з усіх новоприбулих створінь був, либонь, таки Двозвір, чиї передня і задня частини могли бігати незалежно одна від одної. Він віддалено нагадував бегемота, тільки Двозвір був у червоно-білу смужку.

Загалом цих створінь зібралось вже коло сотні. І всі прийшли, щоби привітати Бастіяна, Рятівника Фантазії, і кожна з істот просила його про історію для себе. Одначе перші семеро пояснили тим, які пристали пізніше, що спершу доведеться дістатися до Вежі Зі Слонової Кості, і всі з превеликою радістю виявили готовність узяти участь у цьому поході.

Гікріон, Гісбальд і Гідорн, які їхали поряд із Бастіяном, цілком несподівано для себе опинилися на чолі вже доволі довгої процесії.

До водоспаду вони дісталися аж надвечір. Уже в приимерку супутники Бастіяна зійшли з плоскогір'я і почали спускатися крутою гірською стежкою, аж доки нарешті не опинилися в лісі з величезних орхідей – кожна як дерево заввишки. Ці рослини мали такі ж гігантські, плямисті, як шкура гепарда, квітки, досить моторошні на вигляд. Тому, розбиваючи табір, подорожні вирішили про всяк випадок виставити на ніч варту.

Бастіян і Атрею понаносили моху, який щедро ріс навкруги, і намостили собі з нього м'які ложа. Фухур згорнувся довкола друзів кільцем, головою досередини, так що вони опинилися у власному товаристві, до того ж захищені тілом щастедракона, ніби фортечними мурами.

Повітря було тепле, і в ньому струменіли якісь незвичні пахощі – запах орхідей. Однак ці пахощі були не надто при-

емні: у цьому ароматі була якась причаєна загроза, щось, що віщувало лихо і біду.

XX. ВИДЮЩА РУКА

Коли в перших променях вранішнього сонця на квітах і листі орхідей спалахнули краплі роси, караван знову вирушив у дорогу. Вночі не трапилося нічого особливого, хіба що до Бастіянових супутників долучилися нові групи посланців із різних країв Фантазії, тож тепер процесія налічувала вже понад триста осіб. Було надзвичайно цікаво спостерігати за походом цих найрізноманітніших істот – о, то було воістину видовище, варте уваги.

Що далі заглиблювалися вони в ліс орхідей, то наймовірніших форм і барв набували квіти, які їх оточували. Зовсім скоро панове Гікріон, Гісбальд і Гідорн з'ясували, що тривога, занепокоєння і невиразне передчутої загрози, які спонукали подорожніх виставити на ніч сторожу, були небезпідставні. Чимало з цих рослин виявилися м'ясоїдами, до того ж декотрі були достатньо великі, аби зжерти ціле теля. Щоправда, переміщатися самі вони не могли, і в цьому сенсі сторожа була непотрібна, зате, якщо до них доторкнутися, їхні пелюстки змикалися, як залізна пастка, або намагалися хапнути необережного, наче клешні. Кілька разів панам лицарям довелося орудувати мечами, щоби вивільнити руку чи ногу когось із супутників або котроїсь із тварин. Тоді їм лишалося тільки одне: узяти і порубати цілу квітку на дрібні шматки. Бастіяна, який їхав верхи на їсі, весь час щільно оточував натовп найрізноманітніших фантазійних істот, які домагалися, щоби він звернув на них увагу, або щоби Рятівник Фантазії принаймні кивнув на них один-єдиний побіжний погляд. Та Бастіяна їхав мовчки, з відсутнім виразом обличчя. У ньому прокинулось якесь

нове бажання, і вперше воно було таким, що, думаючи про нього, Бастіян навіть сам собі здавався похмурим і неприступним.

Те, що його найбільше дратувало в поведінці Атрею і Фухура, незважаючи на їхнє примирення, була та незаперечна обставина, що вони обходилися з ним, як із малою безпомічною дитиною, яку довірено їхній опіці, за яку вони відповідають, з якою їм доводиться панькатися і якій вони раз у раз вказують, що робити. Зрештою, якщо добре подумати, так було вже від найпершого дня їхньої спільної подорожі. Але, власне кажучи, чому? Хто їм дав на це право? Хто їх про це просив? Вочевидь, з якихось причин, навіть маючи найкращі наміри, вони все ж таки відчували свою вищість над ним – тому що вони сильніші, тому що вони розумніші. Він не сумнівався у тому, що Атрею і Фухур мали його за малого наївного хлопчиська, який потребує захисту і безнастанної опіки. І якрім це йому не подобалося, ще й як не подобалося! Він не наївна мала дитина! І вони ще у цьому пересвідчаться! Йому захотілося бути могутнім, захотілося, щоби його боялися, щоби перед ним трепетали. Щоби перед ним усі схилилися. Усі – і навіть Фухур з Атрею.

Синій джин – до речі, він називався Іллюан – пропхався крізь тисняву навколо Бастіяна і низько вклонився, схрестивши руки на грудях.

Бастіян зупинився.

– У чому річ, Іллюане? Кажі!

– Повелителю, – проклекотів Іллюан своїм орлиним голосом, який цього разу звучав дуже стривожено, – я тут трохи поприслухався, про що говорять наші нові супутники, ті, які приєдналися вночі. Декотрі з них твердять, нібито знають цю місцевість, а також – що знають, до чого ми власне зараз наближаємося. І всі вони, повелителю, тремтять від страху.

– Чому? І що це за місцевість?

– Цей ліс із м'ясоїдних орхідей, повелителю, називається Садам Оглаї, і він оточує зачаклований Замок Горок, що його іще звать Видющою Рукою. А в тому замку живе наймогутніша і найпідступніша зла чарівниця Фантазії. Ім'я її – Ксаїда.

– Що ж, – мовив Бастіян, – скажи боягузам, щоби не боялися. Я з ними.

Іллюан іще раз низько вклонився і зник у юрмі посланців.

Опівдні, коли караван-процесія зупинився на перепочинок, Фухур і Атрею, які до того летіли далеко попереду, приземлилися коло Бастіяна.

– Не знаю, що й думати, – почав Атрею. – Там, попереду, – за три або чотири години ходи звідси – ми побачили посеред лісу орхідей якусь споруду, що виглядає, наче велика рука, яка стримить із землі. Це справляє доволі-таки моторошне враження. Якщо ми і далі будемо йти у тому ж напрямку, то вийдемо просто на неї.

Тоді Бастіян розповів їм усе, про що довідався від Іллюана.

– У такому разі, – мовив Атрею, – гадаю, що було б розумніше обійти цей зачаклований замок. А ти так не думаєш?

– Ні, – з притиском сказав Бастіян.

– Але ж немає жодної причини, яка б змушували нас зустрічатися із Ксаїдою. Тому було б краще, якби ми уникли...

– Одначе причина зустрітися із Ксаїдою є, – перебив його Бастіян.

– Яка?

– Бо я так хочу, – сказав Бастіян.

Атрею нічого не відповів, він тільки вражено подивився на свого друга. І оскільки довкола Рятівника Фантазії знову

стовпилися численні посланці з різних земель, які прагнули бодай краєчком ока поглянути на нього, продовжувати розмову стало просто неможливо.

Але після обіду Атрею знову підійшов до Бастіяна і звернувся до нього підкреслено безтурботним тоном:

– Чи не хотів би ти разом зі мною політати на Фухурі? Бастіян зрозумів, що Атрею хоче щось йому сказати, і побачив, що його щось гнітить. Хлопці вилізли на спину щастедракона (Атрею – спереду, а Бастіян – за ним) і здійнялися у повітря.

Вперше вони летіли разом, утрюх.

Тільки-но вони піднялися на висоту, достатню, щоби ніхто не зміг їх почути, Атрею сказав:

– Останнім часом стало дуже складно поговорити і собою сам на сам, але нам конче треба побалакати, Бастіяне.

– Я так і подумав. Що сталося?

– Те, куди ми потрапили, – Атрею вирішив почати здалеку, – і те, куди ми рухаємося, – це якимось пов'язано із твоїм новим бажанням?

– Можливо, – прохолодно відповів Бастіян.

– Добре. Ми з Фухуром так і подумали, – вів далі Атрею. – І що це за бажання?

Бастіян промовчав.

– Зрозумій мене правильно, – додав Атрею. – Йдеться не про те, що ми когось чи чогось боїмося. Але ми твої друзі і тому непокоїмося за тебе.

– А ось це вже цілком зайве, – відказав Бастіян ще прохолодніше.

Атрею замовк. Надовго.

Нарешті Фухур повернув до них голову і сказав:

– Атрею має дуже розумну пропозицію. Дослухайся до неї, Бастіяне Бальтазарє Букс.

– Ага, це значить, що ви знову маєте для мене якусь чергову добру пораду? – запитав Бастіян, глузливо посміхаючись.

– Ні, не пораду, Бастіяне, – відповів Атрею. – Це пропозиція, яка тобі на перший погляд, можливо, і не сподобається. Та перш ніж її відхилити, гарненько подумай. Ми з Фухуром весь цей час ламали собі голову над тим, як тобі допомогти. Все зводиться до того, як на тебе впливає Знак Дитинної Царівни. Без влади Аурина ти не зможеш мати того, що маєш тепер, тобто здійснення всіх твоїх бажань, але користаючи з сили і влади Клейнода, ти втрачаєш себе, ти все менше і менше тямиш, куди йдеш і де врешті-решт маєш намір опинитися. Якщо ми нічого не зробимо, то неминучі настане мить, коли ти остаточно про все забудеш.

– Про це ми вже говорили, – відрубав Бастіян. – Що ще?

– Коли я носив Клейнод, – продовжував Атрею, то все було інакше. Мене він вів, але при цьому нічого в мене не забирав. Можливо, тому, що я не людина, і отже, не маю спогадів про людський світ, які міг би втратити. Тобто я хочу сказати, мені він не шкодив, якраз навпаки. Тому я хотів запропонувати, щоби ти передав Аурина мені і щоб саме мені довірив керувати нашим походом. Я буду шукати для тебе шлях. Що ти на це? Згода?

– Виключено! – холодно відказав Бастіян.

Фухур знову повернув голову.

– Невже ти навіть подумати про це не хочеш?

– Ні, – відповів Бастіян. – Навіщо?

Тут Атрею вперше розсердився.

– Бастіяне, схаменися! Так далі бути не може, погодься! Невже ти не бачиш, що цілком змінився? Що в тобі від тебе колишнього вже майже нічого не залишилося? А що буде далі?

– Красно вам дякую, – різко відказав Бастіян. – Дякую, що ви постійно турбуєтеся про мене і про мої справи! Але мені, відверто кажучи, було б набагато приємніше, якби ви нарешті дали мені спокій. Я хотів би тим нагадати (у разі, якщо ви раптом про це забули), що це я – той, хто врятував Фантазію, я – той, кому Місяцівна довірила Знак своєї влади. І вона, мабуть, знала, що робить, бо інакше залишила б Аурина тобі, Атрею. Однак чомусь відібрала Клейнод у тебе і дала його мені! Кажеш, що я змінився? Так, дорогий друже, любий мій Атрею, ось тут ти цілком правий! Я вже не той наївний, довірливий простак, якого ви й досі хотіли б у мені бачити! Сказати, чому ти насправді хочеш забрати під мене Аурина? Бо ти заздриш, ти просто-напросто мені заздриш. Ви ще мене не знаєте! Але якщо й далі продовжуватимете в цьому ж дусі – кажу ще раз, по-доброму, – тоді я вам покажу, який я!

Атрею знову нічого не відповів. Але Фухурів лет раптом втратив усю свою міць. Щастедракон насилу летів, наче підстрелений птах, опускаючись усе нижче і нижче.

– Бастіяне, – нарешті через силу видушив із себе Атрею, – ти ж насправді не думаєш того, про що оце щойно казав. Забудьмо це. Ти цього ніколи не говорив.

– Ну, гаразд, – відповів Бастіян. – Як собі знаєш. Не я цю розмову почав. Мені якось байдуже, але якщо ти так хочеш, забудьмо.

Якийсь час вони летіли мовчки.

Удалині, серед лісу орхідей, забовванів замок Горок, Він і справді виглядав як велетенська рука із п'ятьма розчепіреними пальцями.

– Але одну річ я все-таки хотів би з'ясувати раз і назавжди, – зненацька сказав Бастіян. – Я вирішив не повертатися назад. Узагалі ніколи. Я назавжди залишуся у Фантазії. Мені тут дуже навіть подобається. Тому я радо відмовлюся від усіх своїх спогадів. А що стосується Фантазії і її

майбутнього, то я готовий для Дитинній Царівні тисячі нових імен. Нам більше не треба людського світу!

Раптом Фухур різко розвернувся і полетів назад.

– Гей! – крикнув Бастіян. – Що ти виробляєш? Лети далі! Я хочу розгледіти Замок Горок зблизька!

– Я більше не можу, – відповів Фухур надтріснутим голосом. – Я справді більше не можу.

Приземлившись біля каравану, вони застали своїх супутників страшенно стривоженими. Виявилось, що на них напали. То була банда – приблизно п'ятдесят напіввелетнів, вбраних у чорні обладунки, які нагадували хітинові панцери комах. Чимало посланців порозбігалися, рятуючись від небезпеки, а тепер поверталися поодиноці або ж групами. Інші відважно билися, намагаючись чинити спротив, але так і не змогли нічогосінько вдіяти. Велетні в обладунках перемогли їх так легко, ніби йшлося про дитячі забавки. Троє лицарів – Гікріон, Гісбальд і Гідорн – героїчно стали на прю, проте не змогли здолати жодного супротивника. Їх побили, роззброїли закували в ланцюги і кудись поволокли. Але перш ніж нападники пішли, один із чорних напіввелетнів прокричав якимось дивним, металевим голосом:

– Це послання від Ксаїди, володарки Замку Горок для Бастіяна Бальтазара Букса. Вона вимагає, щоби Рятівник Фантазії здався на її ласку, підкорився їй і запрягся усім, чим він є, що він має, що вміє і чим володіє, служити їй як вірний раб. Коли ж він до цього не готовий, якщо він замислив якийсь підступ, щоби протиставити його волі Ксаїди, троє його друзів – лицарі Гікріон, Гісбальд і Гідорн – сконають під тортурами ганебною, повільною, страшною і жорстокою смертю. Тож нехай він не зволікає, бо час для лицарів спливе завтра рано, зі сходом сонця. Це послання від Ксаїди, володарки замку Горок, для Бастіяна Бальтазара Букса. Послання переказане.

Бастіян до болю закусив губу. Атрею і Фухур заціпеніло дивилися перед собою. Вони мовчали, однак Бастіян прекрасно знав, про що вони думають. І те, що вони намагалися не виявляти своїх почуттів, ще дужче його розлютило. Однак зараз був не той момент, аби з'ясовувати стосунки. Нагода ще трапиться. Згодом.

– Я в жодному разі не піддамся на Ксаїдин шантаж, це, мені здається, зрозуміло, – голосно звернувся він до посланців, що згромадилися довкола нього. – Ми мусимо негайно виробити план, як чимшвидше визволити трьох в'язнів.

– Це буде нелегко, – висловив здогад Іллюан, джин з орлиним дзьобом. – Навіть усі разом ми не дамо ради з тими чорними напіввелетнями, у цьому ми вже переконалися. І навіть якби ти, повелителю, і Атрею, і його щастедракон – якби ви утрьох повели нас у бій, а тоді билися з нами, все одно ми не змогли би взяти приступом замок Горок або здобути б його дуже нескоро. А життя трьох лицарів – в руках у Ксаїди, і як тільки вона помітить, що ми на неї нападаємо, то негайно їх уб'є. Я в цьому не сумніваюся.

– У такому разі, треба робити так, щоби вона нічого не помітила, – сказав Бастіян. – Ми мусимо напасти на неї зненацька.

– Але як? – запитав Троль Чотири Чверті, повернувшись до Бастіяна своїм сердитим лицем, яке, треба визнати, виглядало доволі страшно. – Ксаїда напрочуд хитра, вона розгадає будь-який підступ і підготується до будь-якої несподіванки.

– Боюся, що саме так воно і буде, – сказав князь гномів. – Нас надто багато, коли ми вирушимо на Горок, вона не зможе нас не помітити. Такого наступу не приховаєш, навіть уночі. До того ж вона мабуть, виставила чатових.

– Значить, – трохи подумавши, сказав Бастіян, нам треба використати це, щоби ввести її в оману.

– Що ти маєш на увазі, пане?

– Ви цілим караваном підете в інший бік, так, щоби виглядало, наче ви втікаєте, ніби відмовилися від спроб звільнити бранців і покинули їх.

– А як же бранці?

– Це ми з Атрею і Фухуром візьмемо на себе.

– Лише ви троє?

– Так, – сказав Бастіян. – Звісно, за умови, що Атрею і Фухур мене підтримають. Бо інакше я зроблю це сам.

Усі з захватом подивилися на Бастіяна. Ті, котрі стояли ближче до нього, пошепки переказували почуте тим, які стояли віддалік.

– Цей подвиг, повелителю, – вигукнув синій джин, – увійде в історію Фантазії, і не має значення, переможеш ти чи ні.

– Ви підете зі мною? – звернувся Бастіян до Атрею і Фухура. – Чи, може, у вас знову є якісь пропозиції?

– Ні, – тихо проказав Атрею. – Ми підемо з тобою.

– Тоді, – скомандував Бастіян, – хай караван готується вирушати зараз же, поки ще ясно. Караван відходитиме назад. Вам треба вдавати, ніби ви втікаєте. І поквартесь! Ми ж дочекаємося тут темряви. А завтра на світанку вас наздоженемо – всі разом, звільнивши трьох лицарів. Або не не повернемося взагалі. А тепер ідіть!

Супутники мовчки вклонилися Бастіянові. За мить караван рушив у дорогу. Бастіян, Атрею і Фухур заховалися в заростях орхідей, зачаїлися в них – і почали чекати там ночі.

Коли сутінки вже зовсім загусли, хлопці і щастедракон раптом почули тихе побрязкування, а тоді побачили, що на галявину, де ще зовсім недавно розташовувалися табором супутники Бастіяна, вийшли п'ятеро чорних напіввелетнів. Пересувалися вони якимось дивно: їхні рухи були цілком механічні, як у машин, і однаковісінькі. Здавалося, вони з голови до ніг зроблені з якогось чорного металу, і навіть

лица напіввелетнів були як залізні маски. Вони – всі одночасно – зупинилися, одночасно повернулися туди, де зник караван, і, не промовивши ані слова, розміреним кроком подалися за ним услід. А тоді знову стало зовсім тихо.

– Здається, план спрацьовує, – прошепотів Бастіян.

– Їх було тільки п'ятеро, – відказав Атрею. – А де ж решта?

– Я думаю, ті п'ятеро, якщо буде треба, якось їх закличуть, – висловив припущення Бастіян.

Коли нарешті остаточно стемніло, вони обережно вибралися зі свого сховку, і Фухур разом із двома вершниками безшелесно знявся в повітря. Він намагався летіти якомога нижче, над самісінькими верхівками орхідей, щоби їх не помітили і не викрили. Спершу напрямком був зрозумілий, отож вони попрямували туди ж, де вже були сьогодні перед полуднем. Та коли десь за півгодини опинилися там, постало питання, як їм відшукати замок Горок. Темрява стояла хоч в око стрель. Проте незабаром він раптом сам виринув із пільми, поставши перед ними в усій красі. Тисячі його вікон були яскраво освітлені.

Здавалося, Ксаїда страшенно хоче, щоби її замок було добре видно здалеку. Щоправда, це дуже легко пояснювалося, адже вона чекала, що Бастіян до неї прийде, це випливало з її послання до нього.

Про всяк випадок Фухур приземлився, прослизнувши поміж орхідеями: його перламутрова луска зблискувала і відбивала світло, а треба було, щоби їх ніхто не зауважив.

Захищені від чужого ока велетенськими квітами орхідей, вони наблизилися до замку. Перед великою в'їзною брамою стояли на чатах десятеро напіввелетнів, закутих у лати. І по одному напіввелетню було в кожному з ясно освітлених вікон; вартові стояли чорні і непорушні, мов тіні.

Замок Горок стояв на невеличкому узвишші, вільному від хащів. Формою він і справді нагадував велетенську ру-

ку, що стриміла з землі. Чотири «пальці» були вежами, а великий «палець» був прикрашений еркером, над яким височіла п'ята вежа. Понад те, кожна «фаланга» кожного з «пальців» становила окремий поверх, а вікна замку, що яскраво світилися, були як очі, що дивляться на всі боки, прозираючи далеко вперед. Отож не дарма цей замок називали Видющою Рукою.

– Треба розвідати, – зашепотів Бастіян на вухо Атрею, – де вона тримає бранців.

Атрею кивнув і зробив знак Бастіянові мовчати і залишатися коло Фухура. А тоді, тихо-претихо, поповз до замку.

Атрею не повертався доволі довго, а коли нарешті з'явився, то пошепки сповістив:

– Я обповз довкола замку. Вхід – лише цей один. Але його надто добре охороняють. Тільки дуже високо, нагорі середнього пальця, мені вдалося розгледіти слухове вікно, де, здається, нікого немає. Та якщо ми підлетимо туди на Фухурі, вони неминуче нас помітять. Бранці, мабуть, у темниці, принаймні один раз я почув протяжний болісний крик звідкись із підземелля.

Бастіян напружено розмірковував. А тоді зашепотів:

– Я спробую дістатися до того слухового вікна. Ви з Фухуром відволікайте варту. Робіть що завгодно, аби тільки вони повірили, ніби ми штурмуємо в'їзну браму. Вам треба всіх їх приманити до брами. Але тільки приманити, розумієте? У жодному разі не дайте втягнути їх у бійку! Тим часом я спробую видертися на Руку по стіні, а тоді пробратися в замок. Затримуйте їх, скільки зможете. Але не наражайтеся на небезпеку! Дайте мені кілька хвилин фори, а тоді починайте.

Атрею кивнув і потис йому руку. Тоді Бастіян скинув срібний плащ і зник у темряві. Він прокрадався до замку,

огинаючи його на чималенькій віддалі, а щойно дістався до протилежного муру, почув, як Атрею голосно загукав:

– Агов! Чи знаєте ви про Бастіяна Бальтазара Букса, Рятівника Фантазії? Він прийшов, але не для того, щоби запобігати ласки у Ксаїди, а щоби дати їй останній шанс добровільно звільнити бранців. Тільки тоді я подарую Ксаїді її нікчемне життя!

Бастіян блискавично перебіг від заростей орхідеї і до стіни замку і краєм ока встиг зауважити, що Атрею одягнув його срібний плащ, а своє густе і довге чорне-пречорне волосся скрутив, як тюрбан. Для всіх, хто знав їх з Атрею не надто добре, подібність була і справді разюча.

Здавалося, чорні напіввелетні в латах на мить розгубилися. Але тільки на мить. А тоді всі посунули на Атрею, тяжко і розмірено гупаючи своїми закутими у метал ногами. Тепер заворушилися і постаті коло вікон, вони позалишали свої сторожові пости, аби подивитися, що діється. Відтак чорні напіввелетні стовпилися коле в'їзної брами. Одначе коли перші вже майже добралися до Атрею, той вислизнув від них – спритно, як білка, і вже наступної миті злетів над їхніми головами верхи на Фухурі. Залога замку шаленіла, велетні підстрибували і нестямно вимахували мечами, та хлопчик верхи на щастедраконі був уже занадто високо.

Бастіян почав спинатися вгору. Іноді на допомогу йому приходили підвіконня і карнизи, та частіше він мусив втримуватися, чіпляючись за стіну самими лише кінчиками пальців. Він дерся усе вище і вище. Одного разу під його ногами відколовся уламок каменя, та так, що він на якусь мить повис на одній руці, одначе Бастіян підтягнувся, намацав опору для другої руки і поліз далі. Досягнувши рівня веж, він почав просуватися швидше, бо відстань між цими вежами була така незначна, що він ледве зміг протиснутися

між ними і поліз уверх, впираючись в одну з них спиною, а в другу – ногами.

Нарешті він дістався до слухового вікна і прослизнув у нього. І справді, в цій кімнаті не було вартового. Цікаво чому? Він відчинив двері – і побачив перед собою вузькі та круті гвинтові сходи. Хлопець став прокрадатися вниз, намагаючись ступати дуже тихо. Спустившись на один поверх, він зауважив біля одного з вікон двох чорних вартових, які мовчки спостерігали за тим, що діється біля брами. Йому вдалося прошмигнути повз них непоміченим.

Бастіян спускався далі, до підземель. Він проходив через численні двері, прошмигував якимись коридорами і переходами. Та в одному він уже не сумнівався: можливо, у битві ці напіввелетні дійсно нездоланні, зате як вартові до нічого.

Нарешті він дістався до сходів, які провадили до темниць. Він про це здогадався, бо звідти війнуло затхлим повітрям із запахом цвілі та холодом. На щастя, всі вартові, очевидно, побігли нагору – ловити нібито Бастіяна Бальтазара. Букса, у ролі якого виступив Атрею. Так чи інакше, але наразі Бастіян не натрапив на жодного з них. На стінах кріпилися смолоскипи, вони освітлювали йому дорогу. Сходи вели дедалі глибше і глибше, йому навіть почало здаватися, що підземних поверхів у цьому замку не менше, аніж надземних. Та ось він досягнув найнижчого рівня підземелля. Саме тут і містилася темниця, в якій були ув'язнені лицарі Гікріон, Гісбальд і Гідорн.

Те, що Бастіян побачив, навіювало жах.

В'язнів уже катували. Підвішені за закуті у кайдани зап'ястя, вони висіли на довгих залізних ланцюгах над ямою, яка здавалася чорною, бездонною дірою. Ланцюги кріпилися на стелі темниці й приводилися у рух за допомогою корби, але корбу блокувала велика залізна колодка,

тож якось зрушити цей механізм було годі. Бастіян безпорадно зупинився.

Очі у в'язнів були заплющені, а тому здавалося, що лицарі знепритомніли, але Гідорн Витривалий раптом відкрив ліве око, а тоді пробурмотів своїми пересохлими губами:

– Гей, друзі, погляньте-но, хто прийшов!

Решта двоє і собі розплющили очі, і коли уздріли Бастіяна, на їхніх устах промайнув ледь вловимий усміх.

– Ми знали, що Ви, пане, не покинете нас напризволяще, – прохрипів Гікріон.

– Як мені вас опустити? – спитав Бастіян. – Корбу заблоковано.

– Скористайтеся своїм мечем, – насилу промовив Гісбальд, – і просто перерубайте ланцюги.

– Щоби ми полетіли в провалля? – втрутився Гікріон. – Це не надто вдалий план.

– Та я й не можу витягнути його з піхов, – сказав Бастіян. – Сіканда повинен сам стрибнути мені у руку.

– Гм, – буркнув Гідорн. – Саме за це я і не люблю чарівних мечів. Коли їх найбільше треба, вони починають комизитися.

– Гей! – раптом вигукнув Гісбальд. – Але ж тут був ключ від колодки, яка тримає корбу. Куди вони його поділи?

– Десь там є одна розхитана кам'яна плита, пригадав Гікріон. – Я не зміг добре роздивитися, котра саме, бо вони підтягнули мене дуже високо.

Бастіян як міг напружив зір. Світло, яке давав смолоскип, було тьмяне і нерівне, тож було важко що-небудь розгледіти, та обійшовши темницю кілька разів, хлопець все-таки вирізнив на підлозі плиту, яка злегка видавалася над рештою.

Бастіян обережно підняв її – і побачив ключ.

Тепер він зміг відчинити велику колодку на корбі та зняти її. Але коли заходився поволі обертати корбу, вона закрипіла і заскреготала так голосно, що цей звук, мабуть, було чути в усіх підземних коридорах. Якщо тільки напіввелетні не глухі як пень, то цей скрегіт мав би прозвучати для них як сигнал тривоги. А отже, треба було поспішати. Бастіян обертав корбу далі, аж доки трое лицарів не опинилися над краєм ями. Відтак вони почали розгойдуватися на ланцюгах туди сюди, намагаючись торкнутися ногами твердої землі, і коли їм це нарешті вдалося, коли вони зуміли дістати ногами вже не краю ями, а таки підлоги, Бастіян відпустив корбу до кінця. Знесилені і виснажені, вони залишилися лежати там, де впали. Проте на зап'ястях у них усе ще висіли важезні кайдани.

У Бастіяна не залишалось часу на роздуми, бо до нього вже долинав тупіт залізних ніг по кам'яних сходах, що вели у підземелля. Цей тупіт весь час наближався і ставав дедалі гулкішим. Спочатку, судячи зі звуків, сходами бігли лише кілька напіввелетнів, але поступово їх стало дуже багато. Вартові наближалися, їхні лати виблискували у світлі смолоскипів, неначе панцирі велетенських комах. Вони повихоплювали мечі з піхов – усі як один одним і тим самим рухом, і кинулися на Бастіяна, що стояв біля вузького входу в темницю.

І в цю мить Сіканда нарешті вискочив зі своїх заржавілих піхов і сам ліг йому в руку. Блискавкою упав світлосяйний клинок на голову першого велетня, і перш ніж Бастіян встиг отямитися, порубав його на шматки. Таким чином, власне, і відкрилася таємниця цих силачів: всередині вони були порожні; залога замку складалася із самих тільки панцерів, які рухалися самочинно, тому що під обладунком не було взагалі нічого, лише порожнеча. Бастіян, як виявилось, вибрав над звичайно вдалу позицію, бо крізь вузькі двері темниці напіввелетні могли підступатися до

нього лише по черзі, і коли вони це робили, меч Сіканда – по черзі ж таки – один за одним сік їх на дрібні шматочки. Незабаром порубані вартові великою купою лежали на підлозі, наче чорна шкаралуща з яець якихось гігантських птахів. Після того, як лиха доля спіткала приблизно двадцятьох з-поміж них, решта, видно, задумали змінити тактику. Вони відступили – мабуть, для того, щоби виманити Бастіяна на зручніше для них місце.

Бастіян скористався цією нагодою і блискавично розрубав клинком Сіканди ланцюги і кайдани на руках у всіх трьох лицарів. Гікріон і Гідорн через силу підвелися з підлоги і спробували витягнути власні мечі – у них їх, з якогось доброго дива, не відібрали, мабуть тому, що просто забули. Лицарям хотілося підтримати Бастіяна, але їхні руки стерпли, заціпилися і зовсім не слухалися. А Гісбальд, найтендітніший із трьох, ще й досі не міг встояти на ногах, і побратимам довелося його підтримувати.

– Не турбуйтеся, – сказав Бастіян, – Сіканді не потрібна підмога. Тримайтеся позаду мене і не заважайте, намагаючись допомогти.

Вони вибралися з темниці; повільно підіймаючись сходами, дійшли до великого, схожого на залу приміщення, аж тут раптом згасли всі смолоскипи. Світився тільки Сіканда, освітлюючи все довкола.

І знову вони почули грюкіт металевих кроків. Цей звук свідчив про те, що до них наближаються напіввелетні у залізних латах. І що їх чимало.

– Мерщій! – скрикнув Бастіян. – Назад, на сходи. А я захищатимусь тут!

Він уже не мав часу, щоби переконатися, чи під корилися троє лицарів його наказу: меч Сіканда знову затанцював у його руці. А різке біле світло, яке струменіло з клинка, освітлювало залу так яскраво, що стало ясно, наче вдень.

І хоча нападники трохи потіснили його від входу і обступили з усіх боків, так що тепер могли напосідати на нього зусібіч, усе ж Бастіяна не зачепив жоден із їхніх могутніх ударів.

Сіканда рубав направо і наліво так швидко, що аж миготало. Здавалося, це не один, а сотня мечів.

Минуло небагато часу – і Бастіян залишився посеред поля бою сам-один, а біля його ніг лежала гора розтрощених чорних обладунків. А ще стало зовсім тихо.

– Ходімо! – гукнув Бастіян своїм супутникам.

Троє лицарів вийшли за ним на сходи. Вони були невимовно вражені.

– Нічого подібного, – сказав Гікріон, і його вуса здригнулися, – я ще в житті не бачив, трясця його матері!

– Я буду розповідати про це своїм внукам, – промурмотів Гісбальд, затинаячись.

– Але найгірше, що вони тобі не повірять, – з жалем докинув Гідорн.

Бастіян нерішуче зупинився, з мечем у руці, але в ту ж мить Сіканда повернувся у піхви.

– Здається, небезпека минула, – сказав він.

– Принаймні та, якій можна протистояти з мечем, – висловив здогад Гідорн. – А що ми будемо робити тепер?

– Тепер, – відповів Бастіян, – я хотів би особисто познайомитися з Ксаїдою. Треба перекинутися з нею слівцем.

Учотирьох вони рушили сходами вгору – і йшли, аж доки не досягли поверху, який був на рівні землі. Тут, у приміщенні на кшталт вестибюлю, на них уже чекали Атрею і Фухур.

– Добра робота, а ви двоє – молодці! – сказав Бастіян, плескаючи Атрею по плечу.

– А що з тими велетнями у панцерах? – поцікавився Атрею.

– Порожні горіхи! – відповів Бастіян ніби між іншим. – Де Ксаїда?

– Нагорі, у своїй Магічній Залі, – відказав Атрею.

– Ходіть зі мною! – вирішив Бастіян.

Він знову накинув свій срібний плащ – його йому віддав Атрею. А тоді вони всі разом піднялися широкими парадними сходами, що вели на горішні поверхи замку. Фухур пішов із ними.

Коли Бастіян у супроводі свого почту увійшов до великої Магічної Зали, Ксаїда підвелася зі свого трону, зробленого з червоних коралів. Вона була набагато вища від Бастіяна і надзвичайно гарна. На ній була довга сукня з фіолетового едбабу, вогненно-руде волосся укладалося в дивовижну і вибагливу високу зачіску з більших і менших кіс, що вежею увінчувала голову чарівниці. Обличчя в Ксаїди було мармурово-біле, і такими ж білими були її гарні тонкі руки з видовженими пальцями. Її погляд вражав і бентежив, змушував ніяковіти. Бастіян навіть не відразу зрозумів, чому це так, і тільки потім розгледів, що в неї різні очі: одне зелене, а друге червоне. Здавалося, вона боїться Бастіяна, тому що вся аж тремтіла. Бастіян витримав її погляд, і вона опустила очі, прикривши їх довгими віями.

Магічну Залу заповнювали найхімерніші і вкрай дивовижні предмети, чие призначення було геть незрозуміле: великі глобуси із якимись чудернацькими зображеннями, зоряний годинник із маятником, що звисав зі стелі. По цілій залі стояли коштовні курильниці, з яких, наче імла від землі, здіймалися важкі різноколірні хмари запашних курінь.

Бастіян усе ще мовчав. Здавалося, це дуже стривожило Ксаїду, бо вона раптом кинулася до нього і впала перед ним на коліна, а тоді взяла його ногу і поставила собі на голову.

– Мій повелителю і учителю, – заговорила вона до нього голосом з глибоким і оксамитовим тембром, і звучав він

так, ніби оповитий легким і м'яким серпанком. Ніхто в цілій Фантазії не може тобі протистояти. Ти могутніший від усіх наймогутніших магів і чарівників, ти небезпечніший від усіх демонів. Якщо ти зволиш відітнути* мені за те, що я була дурна і нерозумна, а тому не розпізнала твоєї величі, то розтопчи мене своєю ногою. Я заслуговую на твій гнів. Та якщо би ти захотів виявити свою великодушність, якою славишся, і бути милосердним щодо мене, тебе недостойної, то вислухай мене! Я готова скоритися тобі в усьому як слухняна рабня і присягаюся всім, чим я є, що я маю, що вмю і чим володію, вірно тобі служити. Я буду твоєю смиренною і покірною ученицею, буду виконувати навіть щонайменші твої бажання і стежитиму за кожним порухом твоїх очей. Я розкаююся у тому, що робила, і в тому, що хотіла зробити. Зараз я благаю твоєї ласки. Пробач мені.

– Встань, Ксаїдо! – сказав Бастіян. Він іще дуже гнівався на неї, але мова чарівниці йому сподобалася. Якщо вона й справді чинила так, як чинила, бо не відала, що чинить, а тепер розкаюється у скоєному, до того ж так щиро, то покарати її тепер було б нижче його гідності. До всього, вона ще й хоче вгадувати кожне його бажання і прагне, щоби він став для неї учителем (до речі, це йому дуже сподобалося)... То невже ж він зміг би відмовити Ксаїді у цьому її проханні?

Тим часом Ксаїда вже підвелася із землі, однак і далі стояла перед ним, низько опустивши голову.

– Ти будеш беззаперечно мені коритися? – спитав він. – Навіть якщо тобі важко даватиметься те, що я тобі наказуватиму, ти будеш мені коритися без заперечень і ремствування?

– Так, буду, мій повелителю і учителю, – відповіла Ксаїда. – І ти побачиш, що поєднавши моє мистецтво з твоєю владою, ми всіх переможемо і всього доможемося.

* більш адекватна форма «помститися» ніжче гідності Прохаська

– Добре, – погодився Бастіян. – Тоді я беру тебе до себе на службу. Ти покинеш цей замок і разом зі мною вирушиш до Вежі Зі Слонової Кості, де я маю намір зустрітися з Місяцівною.

На якусь невловиму мить Ксаїдині очі спалахнули водночас зеленим і червоним вогнем, та вона відразу ж прикрила їх своїми довгими чорними віями і сказала:

– Слухаюся і корюся, повелителю і учителю.

Усі разом вони зійшли вниз і вийшли із замку.

– Спершу нам треба знайти решту супутників, – вирішив Бастіян. – Хтозна, де вони тепер.

– Не дуже далеко звідси, – сказала Ксаїда. – Я трішечки ввела їх в оману і легенько допомогла їм заблукати.

– Востанне, – підказав їй Бастіян.

– Востанне, повелителю, – повторила вона. – Але як нам туди дістатися? Невже мені доведеться йти пішки? Вночі і через цей ліс?

– Фухур понесе нас, – сказав Бастіян. – Він достатньо сильний, щоби полетіти навіть із трьома нами.

Фухур підняв голову і подивився на Бастіяна. Його рубіново-червоні очі спалахнули.

– Це правда, Бастіяне Бальтазаре Буксе, – у його гулкому, наче дзвін, голосі зненацька зазвучала металева нотка. – Я дійсно достатньо сильний, але я не полечу, якщо на мене сяде вона.

– Однак ти це зробиш, – відрубав Бастіян, – бо я тобі наказую!

Щастедракон подивився на Атрею, і той непомітно йому кивнув. Проте Бастіян це зауважив.

Як тільки всі троє опинилися на Фухуровій спиш, щастедракон негайно піднявся у повітря.

– Куди? – спитав він.

– Весь час прямо! – сказала Ксаїда.

– Куди? – запитав Фухур знову, ніби не розчувши.

– Вперед! – крикнув Бастіян. – І не вдавай, ніби ти не розчув!

– Зроби так! – тихо промовив Атрею, і Фухур підкорився.

За півгодини (а вже майже світало) вони побачили внизу безліч багать – табір посланців, і щастедракон приземлився. За цей час до каравану приєдналося чимало нових жителів Фантазії, деякі прибули з власними шатрами, отож табір нагадував справжнє наметове місто, що розкинулося на узліссі, на широкій, вкритій квітами галявині.

– Скільки нас уже? – поцікавився Бастіян.

Іллюан, синій джин, який був тут за головного, доки Бастіян керував визволенням лицарів, а тепер підійшов, щоби привітатися, пояснив, що хоч прибульців ніхто і не рахував, але їх число, поза сумнівом, уже наближається до тисячі. До речі, сталося ще щось, доволі дивне: невдовзі після того, як подорожні розбили табір, тобто десь коло півночі, туди підійшли п'ятеро напіввелетнів у панцерах. Проте вони поводитися мирно і зупинилися трохи осторонь від усіх. Ніхто, ясна річ, так і не наважився до них підійти. Напіввелетні принесли зі собою великий паланкін із червоних коралів, однак він – порожній.

– Це мої носії, – звернулася Ксаїда до Бастіяна. – Я послала їх сюди вчора ввечері. Адже паланкін – це найприємніший спосіб подорожувати. Якщо на це буде твоя ласка, повелителю.

– Мені це не подобається, – втрутився Атрею.

– Чому? – поцікавився Бастіян. – Що ти маєш проти?

– Хай вона собі подорожує, як хоче, – гостро відповів Атрею. – Але те, що вона послала сюди носіїв із паланкіном іще вчора ввечері, означає, що вона наперед знала, що опиниться тут. Усе це – втілення її плану, Бастіяне. Твоя перемога – то насправді поразка. Вона навмисне дала тобі змогу перемогти, щоби пізніше остаточно тебе підкорити.

– Годі! – закричав Бастіян, побуряковівши від гніву. – Я не питаю твоєї думки! Твої вічні повчання доводять мене до шалу! А тепер ти ще й заперечуєш мою перемогу і виставляєш мою великодушність на посміховисько!

Атрею хотів щось заперечити, та Бастіян закричав на нього:

– Стули рота і дай мені спокій! Якщо вам двом не подобається, що я роблю і яким я є, то йдіть собі своєю дорогою! Я вас не затримую! Ідіть, куди хочете! Мені вас досить!

Бастіян схрестив руки на грудях і повернувся до Атрею спиною. Натовп, який їх оточував, завмер, затамувавши подих. Якусь мить Атрею стояв мовчки, високо піднісши голову. Досі Бастіян ще ніколи не кричав на нього в присутності інших. Йому так стиснуло горло, що важко було дихнути. Він почекав іще трохи, та оскільки Бастіян так і не обернув голови в його бік, поволі пішов геть. Фухур подався услід за ним.

Ксаїда посміхалася. То була дуже недобра посмішка. А в Бастіяна в ту мить згаснув останній спогад про те, що у своєму світі він був дитиною.

XXI. ЗОРЯНИЙ МОНАСТИР

Но каравану тих, хто йшов із Бастіяном до Вежі Зі Слонової Кості, безперервно долучалися все нові та нові посланці з усіх країв Фантазії. Рахувати, скільки їх тепер, вже не мало жодного сенсу, бо доки дораховували до кінця, до процесії приєднувалися нові подорожні. Багатотисячний натовп щоранку вирушав у дорогу, а коли зупинявся на перепочинок, то бівуак перетворювався на найхімерніше наметове містечко, яке тільки можна собі уявити. Оскільки Бастіянові супутники вельми відрізнялися одне від одного не лише виглядом, але й розмірами тіла, то й шатра у них

були відповідні. Траплялися намети завбільшки як арена цирку, але були і не більші за наперсток. Так само і засоби пересування посланців (адже більшість із них на чомусь їхали) були такі розмаїті, що їх просто неможливо тут описати: починаючи від простеньких фургонів, візків, возиків, бричок і карет – і аж до чудернацьких бочок-самокоток, куль-стрибунців, ходячих колб, які пересувалися на власних тонесеньких ніжках (хоч тут були й інші посудини з ногами), а також усіляких ящиків і футлярів, що рухалися самі собою.

Тим часом звідкись узялося шатро для Бастіяна – найрозкішніше з усіх. Формою воно нагадувало невеличкий будиночок і було зроблене з різнобарвного блискучого шовку, ще й кунштовно вигаптуване золотими і срібними нитками. На вершечку шатра майорів стяг, прикрашений гербом у вигляді семираменного підсвічника. В середині намет був м'яко вистелений усілякими килимами і розмаїтими подушками. Хай би де розбивали табір, це Бастіянове шатро завжди височіло якраз посередині. А синій джин, який став тим часом чимось на кшталт Бастіянового камердинера і охоронця, щораз займав свій пост біля входу в намет Рятівника Фантазії.

Атрею і Фухур усе ще перебували серед Бастіянови супутників, але відтоді, як Бастіян привселюдно накричав на Атрею, хлопці жодного разу не розмовляли. У глибині душі Бастіян сподівався, що Атрею скориться і попросить вибачення. Але Атрею навіть не збирався. Та й Фухур почав ставитися до Бастіяна зі значно меншою повагою і без тіні шанобливості. А саме цього, казав собі Бастіян, вони якраз і повинні навчитися – ставитися до нього шанобливо і з повагою! Якщо йдеться про те, хто довше витримає, то це саме вони врешті решт будуть змушені визнати, що у нього, у Бастіяна, незламна воля. Та якщо вони поступляться першими, він прийме їх із розпростертими обіймами. Якби

Атрею став перед ним на коліна, він підняв би його і сказав би: «Не ставай переді мною на коліна, Атрею, бо ти був і є моїм другом...»

Та наразі Фухур і Атрею пленталися в самому хвості колони. Здавалося, Фухур геть розучився літати, він весь час ішов пішки, а Атрею ступав поруч із ним, переважно з похнюпленою головою. Якщо раніше вони були на чолі процесії, раз у раз залітаючи далеко вперед, щоби розвідати місцевість, то тепер друзі пленталися далеко позаду. Бастіяна це нітрохи не тішило, але тут він нічим не міг зарадити. Коли караван був у дорозі, Бастіян здебільшого очолював його, їдучи верхи на мулиці Їсі. Та дедалі частіше траплялося так, що він чомусь уже не мав на це охоти. Замість того він навідувався до Ксаїди в її паланкін. Вона завжди приймала його з почестями, демонструючи глибоку пошану і покірливість, садовила його на найвигідніше місце, а сама вмощувалася біля його ніг. Вона завжди вміла завести якусь цікаву дня нього бесіду і ніколи не розпитувала про життя у світі людей, відколи помітила, що такі розмови йому неприємні. Вона майже безупинно курила кальян, що стояв коло неї. Трубка цього кальяну була зроблена у вигляді смарагдово-зеленої змії, а мундштук, який вона тримала своїми довгими мармурово-білими пальцями, нагадував зміїну голову. А коли чарівниця затягувалася, то здавалося, ніби вона її цілує. Хмарки диму, які вона з насолодою випускала із вуст і через ніздрі, були щоразу іншого кольору: то сині, то жовті, то рожеві, то зелені, то бузкові...

– Хотів тебе запитати, Ксаїдо, про одну річ, – сказав Бастіян під час одних таких відвідин, замислено розглядаючи напіввелетнів у чорних комашиних панцирах, які несли і несли паланкін, їдучи бездоганно розміреною ходою.

– Твоя раба уважно слухає, – відказала Ксаїда.

– Коли я бився із твоїми панцерними велетнями, вів далі Бастіян, – то виявилось, що вони складаються із самих

лише обладунків, а всередині порожні. То скажи мені, яким чином ці напіввелетні рухаються?

– Їх приводить у рух моя воля, – відповіла Ксаїда, посміхаючись, – вони підкоряються моїй волі якраз тому, що порожні. Моїй волі підвладне усе, що порожнє.

І вона спрямувала на Бастіяна пильний погляд своїх різноколірних очей.

Бастіян якось невиразно відчув, що цей погляд його страшенно бентежить, та вона вже знову опустила вії.

– А чи зміг би і я керувати ними, тобто – керувати ними своєю волею? – поцікавився він.

– Звичайно, мій повелителю і учителю, – відповіла вона. – До того ж, стократ краще, аніж я, бо я ніщо порівняно з тобою. Хочеш спробувати?

– Не тепер, – відказав Бастіян, якому зненацька зробилося якось маркотно.* – Може, колись іншим разом.

– Невже тобі більше до вподоби, – улесливо продовжувала Ксаїда, – їздити верхи на старій мулісі, ніж щоби тебе несли створіння, якими керує твоя власна воля?

– Їха любить мене возити, – сказав Бастіян, трохи спохмурнівши. – Вона пишається і тішиться, що на ній їду саме я.

– Отже, ти робиш це задля неї?

– Чом би й ні? – відповів Бастіян. – Що в цьому поганого?

Ксаїда випустила з уст хмарку зеленого диму.

– О, в цьому немає нічого поганого, повелителю. Невже може бути поганим щось, що робиш ти?

– То до чого ж ти хилиш, Ксаїдо?

Чаклунка схилила набік свою вогненно-руду голову.

– Ти занадто багато думаєш про інших, мій повелителю і учителю, – прошепотіла вона. – Але ніхто не гідний того, щоби відволікати твою увагу від твого власного розвитку.

* моторошно

Якщо ти не розгніваєшся на мене, о повелителю, я наважуся дати тобі пораду: більше думай про свою досконалість!

– Але до чого тут старенька Їха?

– Ні до чого, о мій повелителю, майже ні до чого. Лише одне: вона не достойна носити когось такого, як ти. Мені прикро бачити тебе верхи на такій... такій аж занадто простій тварині. Усі твої супутники дивуються, дивлячись, як ти їдеш верхи на мулі. І тільки ти, о мій повелителю і учителю, тільки ти один зовсім не замислюєшся над тим, на що заслуговуєш як повелитель.

Бастіян нічого не сказав, але Ксаїдині слова справили на нього сильне враження. Коли наступного дня караван із Бастіяном і Їхою на чолі саме рухався через пречудову квітучу долину, раз у раз проминаючи невеличкі гайки запашного бузку, він скористався з пообіднього перепочинку і вчинив власне так, як йому порадила Ксаїда.

– Послухай-но, Їхо, – завів він розмову, погладжуючи мулицю по шиї, – настав час, коли мені треба розпрощатися із тобою.

З горла тварини вирвався стогін жалю.

– Чому ж, пане? – заголосила вона. – Хіба я погано тобі служила? – із кутиків її великих темних очей заструменіли сльози.

– Та ні ж бо, ні, – поспішив утішити її Бастіян. Якраз навпаки, ти везла мене на всьому цьому довгому шляху так добре і обережно і була такою терплячою і слухняною, що я хочу тобі віддячити.

– Не треба мені ніякої віддяки, – відказала Їха. Єдине, чого я прагну, – це і далі везти тебе на своїй спині. Чого ж мені ще бажати?

– Хіба ти колись не казала, – правив Бастіян, – що тобі сумно і гірко через те, що мули не можуть мати дітей?

– Так, – відповіла Їха. – Уже геть постарівши, я би радо розповідала своїм дітям про ці щасливі дні.

– Ну що ж, – мовив Бастіян, – тоді я розповім тобі зараз одну історію, яка неодмінно збудеться. І розповім її лише тобі, тобі одній, тому що вона тільки твоя.

На цих словах Бастіян прихилився до довгого вуха Їхи і зашепотів:

– Недалеко звідсіля, в невеличкому бузковому гайку, на тебе чекає батько твого майбутнього сина. Це білосніжний румак із крильми з лебединого пір'я. Його грива і хвіст такі довгі, що спадають аж до землі. Уже багато-багато днів він іде за нами назирці, бо любить тебе неземною любов'ю.

– Мене? – майже перелякано скрикнула Їха. – Але ж я проста мулиця, до того ж уже далеко не молода!

– Для нього, – тихо сказав Бастіян, – ти найпрекрасніше створіння Фантазії, і саме тому, що ти є такою, як є. І, можливо, ще трохи тому, що возила мене на собі. Проте він украй несміливий, а тому ніяк не наважується наблизитися до тебе на очах в усіх цих істот. Тобі доведеться самій піти до нього, інакше від туги за тобою він помре.

– Ой, лишенько! – безпорадно зітхнула Їха. – То це аж так?

– Так, так, саме так, – прошепотів їй на вухо Бастіян. – А тепер бувай здорова, Їхо! Біжи, ти знайдеш його.

Їха відійшла на кілька кроків, а тоді ще раз обернулася до Бастіяна.

– Щиро кажучи, – пояснила вона, – я цього трохи боюся.

– Сміливіше! – усміхнувся Бастіян. – І не забудь розповісти про мене своїм дітям і внукам.

– Дякую, пане! – відказала Їха з притаманною їй простотою. А тоді пішла. Бастіян довго дивився їй услід, бачив, як вона подріботіла в бік лісу, і не відчував ніякої радості від того, що відіслав її геть. Він повернувся до свого пишно-

го шатра, ліг на м'які подушки і втупився в стелю, думаючи про те, що, як-не-як, виконав найзаповітніше бажання Їхи. Але це не розігнало його похмурого настрою. Адже має значення ще й те, коли і чому саме ми робимо щось для когось.

Утім, пригнічений настрій був тільки у Бастіяна, бо Їха й справді знайшла сніжно-білого крилатого румака і одружилася з ним. А пізніше народила сина, білого крилатого лошака, якого назвали Патаплан. І настав час, коли про нього заговорила ціла Фантазія, але це вже зовсім інша історія, і її краще розповісти якось іншим разом.

Відтепер Бастіян подорожував у Ксаїдиному паланкіні. Вона навіть запропонувала їхати у паланкіні без неї, мовляв, вона пішки йтиме поруч, тільки щоби йому було якомога зручніше, та Бастіян не захотів прийняти від неї аж таку самопожертву. Отож тепер вони подорожували разом, сидячи у великому кораловому паланкіні, який відразу ж перемістився на чоло процесії.

Бастіян ще й досі трохи сумував і сердився, в тому числі на Ксаїду, бо то саме вона порадила йому відіслати музику.

Ксаїда дуже швидко це відчула – і зрозуміла, в чому річ. До того ж, його односкладові відповіді не давали початися справжній розмові.

Щоби звеселити його, вона радісно сказала:

– Я хотіла би зробити тобі один подарунок, мій повелителю і учителю, якщо ти будеш ласкавий прийняти його від мене.

З-під сидіння вона видобула надзвичайно коштовно оздоблену скриньку.

Бастіян випростався і очікувально подивився на чарівницю.

Тим часом та відчинила скриньку і витягла вузький пояс, який, наче ланцюжок, складався із численних ру-

хомих ланок. І ланки, і пряжка були зі звичайного прозорого скла.

– Що це? – поцікавився Бастіян.

Поясок тихенько дзеленькав у її руці.

– Це пояс, який робить свого власника невидимим. Але, щоби він став твоїм, ти, повелителю, повинен дати йому ім'я.

Бастіян уважно його роздивився.

– Пояс Геммаль, – прорік він.

Ксаїда, всміхаючись, кивнула.

– Тепер він твій.

Бастіян хоч і узяв пояс, але і далі нерішуче тримав його в руці.

– Невже ти не хотів би випробувати його цієї ж миті, – запитала вона, – щоби побачити, як він діє?

Бастіян опоясався Геммалем – і відчув, що той сидить як улитий. Щоправда, тільки відчув, тому що себе він уже не побачив: не було видно ані тулуба, ані ніг, ані рук. Це було вкрай неприємне відчуття, а тому він тут же спробував розщепити пряжку. Та оскільки Бастіян не бачив ані рук, ні самого пояса, йому це не вдалося.

Зненацька Бастіян налякався, що йому не вдасться зняти пояс Геммаль, а отже, він назавжди залишиться невидимим.

– Допоможи мені! – насилу проговорив він здушеним голосом.

– Спершу треба навчитись із ним обходитися, – мовила Ксаїда. – Колись я теж відчувала щось подібне, мій учителю і повелителю. Дозволь, я тобі допоможу!

Вона простягнула руку, зробила в повітрі якийсь невловний рух, і пряжка миттю розстібнулася. Бастіян знову став видимим і побачив себе. Він полегшено зітхнув, а тоді засміявся. Усміхнулася і Ксаїда, затуляючись димом зі змі-

еподібного мундштука свого кальяну. Їй таки вдалося пере-
вести його думки в інше русло.

– Тепер ти будеш захищений від будь-яких загроз і не-
щасть, – м'яко сказала вона, – а для мене це значить біль-
ше, ніж я здатна висловити, о мій повелителю.

– Загроз? – перепитав Бастіян, іще не до кінця оговта-
вшись після випадку з поясом Геммалем. – А що мені може
загрожувати?

– О, ніхто не зможе зрівнятися з тобою в силі, ніхто не
зможе здолати тебе, – зашепотіла Ксаїда. – Ніхто – якщо ти
будеш мудрий. Небезпека криється в тобі самому, і тому
тобі так важко від неї боронитися.

– Як це – в мені самому? – допитувався Бастіян.

– Бути мудрим – значить бути вищим від усього, нікого
не ненавидіти і нікого не любити. Та тобі, повелителю, усе
ще дуже кортить мати друзів. Твоє серце ще не цілком хо-
лодне і безпристрасне, воно ще не стало, як недосяжна сні-
гова вершина, і поки це так, хтось може заподіяти тобі кри-
вду.

– І хто ж такий отой «хтось»?

– Це той, до кого ти, попри все його нечуване нахабст-
во, все ще прихильний, повелителю.

– Висловлюйся ясніше!

– Нахабний і зухвалий маленький дикун із племені зе-
леношкірів, повелителю.

– Атрею?

– Так, саме він, – разом зі своїм безсоромним Фухуром.

– І ти кажеш, що вони хочуть чимось мені нашкодити?
– Бастіян мало не розреготався.

Ксаїда сиділа мовчки, з опущеною головою.

– У це я ніколи і нізащо не повірю, – продовжував Бас-
тіян. – І чути про це більше не хочу.

Ксаїда мовчала, опустивши голову ще сильніше.

Після довгої мовчанки Бастіян запитав:

– І що ж, на твою думку, замислив проти мене Атрею?

– О мій повелителю, – прошепотіла Ксаїда, – краще було б, якби я взагалі нічого не казала!

– Ну, але тепер мусиш сказати все! – закричав Бастіян.
– І не говори натяками! Що тобі відомо?

– Я аж тремчу від твого гніву, повелителю, – прожебо-ніла Ксаїда – і справді затремтіла всім тілом. Але навіть якщо це останні мої слова, я все одно повинна тобі сказати: Атрею надумав відібрати у тебе Знак Дитинної Царівни, вдавшись або до хитрощів, або до сили.

Бастіянові на мить перехопило дух.

– Ти можеш це довести? – хрипко спитав він.

Ксаїда похитала головою і промурмотіла:

– Той різновид знання, що ним я володію, о мій пове-лителю, не належить до тих, які можна довести.

– Тоді тримай це знання при собі! – сказав Бастіян, спаленівши. – І не обмовляй найвідданішого і най-відважнішого хлопця, який тільки є у Фантазії!

На цих словах він вистрибнув із паланкіна і пішов уперед.

Ксаїда тим часом замислено обертала у пальцях мундштук свого кальяну, а її очі – зелене і червоне – загрозово палахкотіли. Одначе дуже скоро вона знов усміхнулася і прошепотіла, випускаючи з уст фіолетовий дим:

– Ти ще сам у всьому переконаєшся, о мій повелителю. Пояс Геммаль доведе тобі все, що треба.

Коли караван став табором на нічліг, Бастіян зайшов до свого шатра. Він наказав синьому джинові Іллюану нікого до нього не впускати, і насамперед Ксаїду. Хлопець захотів поміркувати на самоті.

Те, що чарівниця наговорила йому про Атрею, він вважав навіть не вартим роздумів. Проте його думки заповнили інші її слова, а саме: ті кілька фраз, які вона сказала про мудрість.

Адже він так багато всього пережив: страхи і радощі, хвилини смутку і переможні тріумфи, він ішов від одного сповненого бажання до наступного, ні на мить не зупиняючись. Та жодне зі сповнених бажань не дало йому почуття втіхи і заспокоєння, не зробило його щасливим. Однак бути мудрим – значить піднятися над радощами і горем, над страхом і співчуттям, над образами і честолюбством. Бути мудрим – значить стояти понад усіма речами, нікого і нічого не любити і не ненавидіти, і водночас із цілковитою байдужістю сприймати чиюсь прихильність або неприязність. Той, хто є воістину мудрим, – той не переймається геть нічим. Він стає недосяжним і невразливим, йому ніщо не може дошкулити. Так, треба стати власне таким – ось що дійсно варте зусиль, ось чого треба прагнути! Бастіян був переконаний, що розуміння цього наблизило його до останнього бажання, того останнього бажання, яке приведе його до здійснення Істинного Прагнення, про яке казав Граограман. Тільки тепер, як йому здавалося, він зрозумів, про що йшлося. Він захотів зробитися Великим Мудрецем, наймудрішим із мудрих у цілій Фантазії!

Трохи згодом він вийшов зі шатра. Його огорнула неймовірною тиша.

Місяць освітлював путівець, якого він спершу чомусь не зауважив. Наметове місто розкинулося в схожій на чашу долині, зусібіч оточеній високим гребенем гір химерної форми. У долині подекуди траплялися невеличкі ліски і зарості чагарів, але чимдалі вгору, то рідшала рослинність, а ще вище, на піднебесних схилах гір, її взагалі не було. Групи прямовисних скель-стрімчаків витворювали найрізноманітніші фігури і здавалися витесаними рукою якогось скульптора велетня. Вітер раптом вщух, небо стало зовсім ясным і чистим. Зорі сяяли і мерехтіли – і здавалися ближчими, ніж звичайно.

Високо вгорі, на одній із найвищих вершин, Бастіян угледів щось схоже на увінчану куполом будівлю. Мабуть, там хтось жив, бо звідти струменіло слабеньке світло.

– Я теж звернув на це увагу, о повелителю, – про-
клекотів Іллюан. Він стояв на варті коло входу до шатра. –
Що би це могло бути?

Та не встиг він договорити, як звіддала почувся якийсь дивний звук. Він чимось нагадував протяжне совине «Пу-гу-гу-гу!», але був нижчий і протяжніший. Потім цей клич, тепер уже багатоголосий, повторився вдруге і втретє.

Дійсно, це були сови, разом шість, як незабаром зміг розгледіти Бастіян. Вони наближалися з боку тої гірської вершини, на якій стояла будівля з банею. Вони наближалися безшелесно, майже не махаючи крильми, і чим ближче підлітали, тим очевиднішими ставали їх надзвичайні розміри. Сови летіли з неймовірною швидкістю. Їхні очі яскраво світилися, на головах вирізнялися настовбурчені китиці-«вуха». Коли вони приземлилися перед Бастіяновим шатром, не чутно було навіть найтихішого шурхоту пер. Отож тепер вони сиділи на землі перед Бастіяном (кожна з них – набагато більша від нього), і на всі боки крутили головами з великими круглими очима. Бастіян підійшов до них ближче.

– Хто ви такі і чого тут шукаєте?

– Ми посланці Ушту, Матері Здогаду, – відповіли одна
із шести сов. – Ми летючі вісники із Зоряного Монастиря
Гігам.

– А що це за монастир? – спитав Бастіян.

– Це обитель мудрості, – відказала друга сова. – У цій
обителі живуть Ченці Пізнання.

– А хто така Ушту? – допитувався Бастіян.

– Одна з Трьох Велемудрих, які управляють монасти-
рем і навчають ченців мудрості пізнання, – пояснили третя
сова. – А ми – послы ночі і належимо їй.

– Якби тепер був день, – підхопила четверта, – своїх посланців-орлів вислав би Шіркріє, Батько Споглядання. А в години сутінків – між днем і ніччю, а також між ніччю і днем – своїх посланців висилає Їсіпу, Син Розуму, його посли – лиси.

– Хто такі Шіркріє і Їсіпу?

– Решта двоє Велемудрих, наші Старійшини.

– І чого ж ви тут шукаєте?

– Ми шукаємо тут Великого Всевіда, – мовила шоста сова. – Троє Велемудрих знають, що він перебуває в цьому наметовому місті та просять у нього просвітлення.

– Великого Всевіда? – допитувався Бастіян. – А хто він?

– Його ім'я, – відповіли всі шестеро в один голос, – Бастіян Бальтазар Букс.

– Ви вже знайшли його, – відповів він, – це я.

Сови негайно всі разом вклонилися, і це виглядало дуже манірно і церемонно, а відтак майже кумедно, попри їхні страхітливі розміри.

– Троє Велемудрих, – проказала перша сова, поштиво і благоговійно просять тебе скласти їм візит, щоб ти дав відповідь на питання, якої вони так і не змогли отримати, хоч і присвятили її пошуку все своє довге життя.

Бастіян у задумі провів рукою по чолі.

– Згода, – нарешті вирішив він. – Але я хотів би взяти з собою двох моїх учнів.

– Нас шестеро, – відповіли сови. – Двоє з нас можуть понести одну людину. Відтак усього ми можемо взяти трьох.

Бастіян звернувся до синього джина:

– Іллюане, приведи Атрею і Ксаїду!

Джин квапливо пішов виконувати наказ.

– А що то за питання, – поцікавився Бастіян, – на яке я маю дати відповідь?

– Великий Всевіде, – відповіла йому одна з сов, – ми всього лише бідолашні невтаємничені летючі посланниці, ми не належимо навіть і до найнижчого ступеня посвяти Ченців Пізнання. Як же нам переповісти тобі питання, що його Трое Велемудрих не змогли розв’язати за ціле своє життя?

За кілька хвилин надійшов Іллюан з Атрею і Ксаїдою. Дорогою він уже трохи пояснив їм, про що йдеться. Опинившись перед Бастіаном, Атрею тихо запитав:

– Чому і я?

– Власне, – озвалася і Ксаїда. – Чому і він?

– Побачите, – відказав Бастіян.

Виявилося, що сови – так, ніби вони наперед про все знали, – завбачливо прихопили зі собою три трапеції. Сови – по дві – вхопилися пазурами за мотузки, Бастіян, Атрею і Ксаїда сіли на перекладки, і великі нічні птахи здійняли-ся з ними у повітря.

Діставшись до Зоряного Монастиря Гіґама, вони побачили, що велика баня становить лише найвищу частину величезної будівлі, яка складається з багатьох елементів – кубиків, схожих на гральні кості, з’єднаних між собою. У стінах будівлі було безліч маленьких віконць, а її зовнішній мур нависав над проваллям. Завдяки цьому обитель ставала абсолютно недоступною для непроханих гостей. У шестигранниках розміщувалися келії Ченців Пізнання, бібліотека, господарські приміщення та кімнати для прочан і гостей обителі, а в кубі під самісіньким куполом розташувалася Велика Зала, де Трое Велемудрих зустрічалися з монахами, навчаючи їх мудрості Пізнання.

Ченцями Пізнання були жителі Фантазії, які прибули у Зоряний Монастир з усіх усюд, і вони дуже різнилися між собою і виглядом, і походженням. Та вступаючи в цей монастир, вони мусили порвати всі зв’язки і зі своєю ріднею, і з цілим своїм краєм. Життя цих ченців, нелегке і самозре-

чене, було присвячене самозаглибленню та пізнанню мудрості. До цієї спільноти приймали далеко не всіх охочих. Іспити тут влаштовували суворі, а Троє Велемудрих уславилися як вимогливі та неблаганні екзаменатори. А тому тут майже ніколи не перебувало більше як триста ченців одночасно, однак ті, хто сюди потрапив, без сумніву, були найрозумнішими і наймудрішими в цілій Фантазії. Бували навіть і такі часи, коли спільнота ченців, що населяли обитель, маліла до семи осіб. Але й це не могло вплинути на суворість іспитів. Тепер у Монастирі жило щось трохи більше двохсот ченців і черниць.

Коли Бастіяна, у супроводі Атрею і Ксаїди, ввели до Великої Зали, він побачив перед собою строкату юрбу найрізноманітніших істот. На відміну від його власного почту, всі вони були зодягнені в грубі чорно-коричневі рясни. Можна собі уявити, як ці рясни виглядали у випадку, скажімо, вже згадуваних раніше мацьопиків.

Зате троє Старійшин, Велемудрі, мали людські тіла. Нелюдськими, натомість, були їхні голови. Ушту, Мати Здогаду, мала совіне лице. В Шіркріє, Батька Споглядання, була орлина голова. І нарешті, Їсіпу, Син Розуму, мав лисячу голову. Вони сиділи на своїх тронах, встановлених на підвищеннях із каменю, і через те виглядали дуже високими. Уздрівши їхню велич, Атрею, ба навіть Ксаїда, здавалося, відчули священний трепет. Та Бастіян підійшов до Велемудрих цілком невимушено. У великій залі панувала глибока тиша.

Шіркріє, вочевидь, найстарший із трьох Старійшин, сидів посередині. Він поволі, величним жестом, вказав Бастіянові на порожній трон навпроти себе.

Бастіян сів.

Трохи помовчавши, Шіркріє раптом заговорив. Він промовляв тихо, проте його голос звучав напрочуд вагомо і урочисто.

– З прадавен ми роздумуємо над таїною нашого світу. Їсіпу думає про неї інакше, ніж Ушту, а здогади Ушту відрізняються від того, що бачу я, а я бачу, знову ж таки, інакше, ніж думає Їсіпу. Це триває з незапам'ятних часів, і далі так бути не може. Тому ми запросили тебе, Великого Всевіда, прийти до нас і дати нам просвітлення, щоби нам нарешті відкрилася істина. Чи виконаєш ти наше побажання?

– Дуже хотів би, – відказав Бастіян.

– Тож вислухай, о Великий Всевіде, наше питання. Що таке Фантазія?

Бастіян помовчав, а тоді відповів:

– Фантазія – це Нескінченна Історія.

– Дай нам час збагнути твою відповідь, – мовив Шікріе.

– Ми зберемося тут завтра, о цій же годині.

Трое Велемудрих, а також усі Ченці Пізнання мовчки підвелися і вийшли. Бастіяна, Атрею і Ксаїду відпроварили до гостьових келій, де на кожного чекав скромний почастинок.

Ліжка виявилися простими дерев'яними лежанками з простими вовняними коцами. Бастіянові та Атрею це нітрохи не перешкоджало, але Ксаїда захотіла начаклувати собі вигідніше ложе. Однак їй довелося змиритися з тим, що в цьому монастирі її чари не мали сили.

Наступної ночі, о тій же порі, всі Ченці Пізнання і Трое Велемудрих знову зібралися у Великій Залі під куполом.

Бастіян знову сів на трон, Ксаїда і Атрею стали біля нього – справа і зліва.

Цього разу вже Ушту, Мати Здогаду, подивилися на Бастіяна своїми великими совиними очима і мовила:

– Ми розмірковували над твоїм ученням, Великий Всевіде. Однак у нас з'явилося нове питання. Якщо Фантазія – це Нескінченна Історія, то де ж ця нескінченна історія записана?

І знову Бастіян спершу трохи помовчав, а тоді відповів:

– У книжці в оправі з шовку кольору міді.

– Дай нам час осягнути твої слова, – сказала Ушту. – Ми зберемося тут завтра, о цій же годині.

Усе було так, як і попередньої ночі. А на третю ніч, коли всі знову зібралися у Великій Залі, слово взяв Їсіпу, Син Розуму:

– Ми і цього разу довго міркували над твоєю відповіддю, Великий Всевіде. І знову опинилися перед запитанням, на яке ми не знаємо відповіді. Якщо наш світ Фантазії – це Нескінченна Історія, записана у книжці в оправі з шовку кольору міді, то де тоді ця книжка?

Трохи помовчавши, Бастіян відповів:

– На горіщі однієї школи.

– Великий Всевіде, – сказав на це Їсіпу, Старійший із лисячою головою, – ми ні на мить не сумніваємося у твоїх словах. І все ж хочемо просити тебе дозволити нам уздріти цю істину. Ти можеш це зробити?

Бастіян задумався, а тоді відповів:

– Мабуть, так.

Атрею здивовано подивився на Бастіяна. Та й у Ксаїдиних різноколірних очах з'явилося запитання.

– Зустріньмося завтра вночі, о тій самій порі, – сказав Бастіян, – але не тут, а на дахах Зоряного Монастиря Гігам. І пообіцяйте, що всі ви будете уважно і невідривно дивитися на небо.

Наступної ночі – а вона була така сама зоряна і безхмарна, як і попередні, – всі мешканці обителі, у тому числі Троє Велемудрих, у призначений час стояли на дахах монастиря і, задерши голови, пильно вдивлялися в нічне небо.

Були серед них і Атрею з Ксаїдою, які також не здогадувалися про те, що затіяв Бастіян.

А Бастіян вибрався на самісінький вершечок великого купола.

Опинившись нагорі, він уперше побачив – далеко-далеко на обрії – Вежу Зі Слонової Кості, яка таємничо мерехтіла в місячному сяйві.

Бастіян витягнув із кишені камінь Аль Джагір, він лагідно світився.

Бастіян відшукав у пам'яті слова напису на дверях бібліотеки в Амарганті:

*...Якщо ж він вимовить мое ім'я вдруге,
з кінця до початку,
спалахну я столітнім сяйвом
в одну мить.*

Він високо підніс камінь над головою і вигукнув:

– Рігажд Льа!

У ту ж таки мить камінь вибухнув спалахом такої яскравості, що від нього поблякло зоряне небо, і за ним освітілася темна безодня Всесвіту.

І та безодня Всесвіту була горищем шкільної будівлі – з грубими, потемнілими від часу балками.

А тоді все зникло. Столітнє сяйво згасло. Аль Джагір безслідно щез.

Усім, і в тому числі Бастіянові, довелося трох почекати, щоби їхні очі знову призвичаїлися до слабкого світла місяця і зірок.

Ошелешені щойно побаченим, усі знову зібралися у Великій Залі Зоряного Монастиря. Останнім прийшов Бастіян. Ченці Пізнання і Троє Велемудрих підмелися зі своїх місць і вшанували його низьким і глибоким поклоном.

– Немає таких слів, – промовив Шіркріє, які вмістили би мою вдячність. Я дякую тобі за це просвітлення, за осяяння, за цей спалах пізнання, Великий Всевіде. Бо на тому таємничому горищі я угледів споріднену зі мною істоту – орла.

– Ти помиляєшся, о Шіркріє, – заперечила з лагідним усміхом совинолика Ушту, Мати Здогаду. – Я виразно побачила, що це сова.

– Одначе помиляєтеся ви обоє, – перебив їх Їсіпу, і його очі запалали. – Ця істота споріднена зі мною, тому що це лис.

Шіркріє молитовно звів руки.

– Тепер ми знову опинилися там же, де були і до того, – мовив він. – Лише ти один, Великий Всевіде, можеш відповісти на наше питання. Хто із нас трьох має рацію?

Бастіян поблажливо усміхнувся і сказав:

– Усі троє.

– Дай нам час зрозуміти твою відповідь, – попросила Ушту.

– Гаразд, – відказав Бастіян. – Ви матимете стільки часу, скільки захочете. Бо тепер ми залишимо вас.

На обличчях Ченців Пізнання і трьох Старійшин промайнуло розчарування, але Бастіян спокійно і твердо відхилив їхнє настійне прохання залишитися в них надовше, а ще краще – назавжди.

Отож його разом із учнями – Атрею і Ксаїдою – відправили до воріт обителі, а летючі посланці віднесли їх назад до наметового міста.

Тієї ночі, до речі, в монастирі Гігам дійшло до перших суттєвих розходжень у поглядах між Трьома Велемудрими, які через багато років призвели до того, що братство розпалося, і Ушту, Матір Здогаду, Шіркріє, Батько Споглядання, а також Їсіпу, Син Розуму, заснували кожне свій окремий монастир. Утім, це вже зовсім інша історія, і її краще розповісти якось іншим разом.

Що ж до Бастіяна, то після цієї ночі він втратив усі свої спогади про те, що він колись ходив до школи.

Стерлися із його пам'яті і горище, ба навіть украдена книжка в шовковій оправі кольору міді.

Відтак Бастіян більше не запитував себе про те, як він узагалі потрапив до Фантазії.

XXII.

БИТВА ЗА ВЕЖУ ЗІ СЛОНОВОЇ КОСТІ

Вислані наперед дозорні повернулися до табору і повідомили, що Вежа Зі Слонової Кості вже дуже близько. За два або, щонайбільше, за три прискорені денні марші можна було б до неї дійти.

Втім, здавалося, Бастіян ніяк не може прийняти остаточного рішення. Він часто – частіше, ніж досі, – оголошував привал, щоби за короткий час знов раптом стрімголов зриватися з місця і рушати в дорогу. Жоден з його супутників не розумів, чому він так робить, та ніхто, зрозуміло, не наважувався про це запитати. Після дня свого великого тріумфу в Зоряному Монастирі він став неприступним, навіть для Ксаїди. У таборі кружляли найрізноманітніші чутки, та більшість співподорожніх слухняно виконували його суперечливі накази. Великі мудреці, думали вони собі, звичайним людям часто здаються непередбачуваними, а їхні рішення – незбагненні. Атрею і Фухур теж уже не могли собі пояснити Бастіянову поведінку. Те, що сталося в Зоряному Монастирі, було понад їхнє розуміння. Відтак вони ще більше журилися за хлопця.

А в Бастіяновій душі боролися два почуття, і жодного з них йому не вдавалося погамувати. Він прагнув зустрітися з Місяцівною. Тепер його знали у цілій Фантазії, ним захоплювалися, отож він міг постати перед нею як рівний перед рівною. Та водночас його не полишала тривога: а що, як вона почне вимагати, щоби він віддав їй Аурін. Що тоді? А якщо вона захоче відіслати його назад у світ, про який він уже майже нічого не міг пригадати? До того ж, він не хотів повертатися назад! І він хотів назавжди залишити Клейнод

собі! А тоді раптом чомусь почав пригадувати, що, даючи йому Сяйво, Дитинна Царівна ані словом не прохопилася про те, що колись захоче його забрати. Може, вона збиралася залишити Сяйво Бастіянові на стільки, як він захоче? А може, вона і взагалі подарувала Клейнод, отож Аурін належить Бастіянові – належить уже назавжди? У такі хвилини він не міг дочекатися зустрічі з нею. Він квапив і підганяв процесію, щоби тільки чимшвидше опинитися в Місяцівні. Одначе його тут-таки опанували сумніви, і він наказував усім зупинятися і ставати на відпочинок, щоби тим часом мати змогу подумати – і з'ясувати для себе самого, на що ж йому розраховувати.

Отак, то поквапним маршем, похапцем, то знову зволікаючи і дуже затримуючись на привалах, караван нарешті дістався до зовнішнього пругу* знаменитого Лабіринту – величезної рівнини, що була суцільним квітником із безліччю взаємно переплетених стежок і доріжок.

На обрії, на тлі золотої заграви призахідного сонця, казковою білістю сяяла Вежа Зі Слонової Кості.

Усі посланці – учасники кількатисячного каравану-процесії, а також сам Бастіян мовчки стояли і з благоговінням всотували в себе невимовну красу цього видовища. Навіть на Ксаїдиному обличчі промайнув вираз зачудування і захвату, геть їй не притаманний; втім, незабаром він знову безслідно розвіявся. Атрею і Фухур, які стояли десь зовсім далеко позаду, пригадували, наскільки інакше виглядав Лабіринт, коли вони бачили його минулого разу. Тоді Лабіринт роз'їдала і пожирала смертельна хвороба – Ніщо. А тепер тут усе квітувало, буяло соковитими барвами, відтак квітник-Лабіринт розкинувся перед ними розкішніший і осяйніший, ніж будь-коли перед тим.

Бастіян постановив, що сьогодні вони вже не підуть далі, отож усі почали лаштуватися до нічлігу.

* краю

Він вислав уперед кількох послів, які мали переказати Місяцівні його вітання і сповістити, що він має намір наступного дня прибути до Вежі, а тоді вклався у своєму шатрі та спробував заснути. Він крутився на м'яких подушках, перевертався з боку на бік, але його думки ніяк не давали йому спати. Він іще не здогадувався, що цієї ночі судилося стати найгіршою з усіх, проведених ним у Фантазії. Десь опівночі він нарешті поринув у неглибокий, тривожний сон, але майже відразу його розбудив якийсь схвильований шепіт перед входом до шатра. Він піднявся і вийшов назовні.

– Що трапилося? – якомога суворіше запитав він.

– Оцей ось посланець, повелителю, – відповів синій джін Іллюан, – твердить, що має для тебе звістку, з якою не можна чекати до ранку.

Посланець, що його Іллюан, тримаючи за комір, підняв угору, був маленьким притьмиком, істотою, дещо схожою на крілика, ось тільки замість шкурки притьмик мав яскраве строкате оперення. Притьмики належать до найпрудконогіших бігунів у цілій Фантазії і можуть долати несамовиті відстані з такою неймовірною швидкістю, що на бігу їх майже неможливо побачити; усе, що видно сторонньому оку, – це хмарка здійсненої куряви. Саме через ці його властивості Бастіян і призначив притьмика посланцем до Місяцівни. Подолавши шлях до Вежі Зі Слонової Кості і назад, притьмик трохи захекався і оце, власне, відсапувався, коли джін прийшов із ним до Бастіяна.

– Даруй мені, повелителю, – проговорив, насилу переводячи дух, притьмик і кілька разів низько вклонився Рятівникові Фантазії. – Даруй, що я наважився потривожити твій спокій, але ти був би вкрай невдоволений мною, якби я цього не зробив. Дитинної Царівни немає у Вежі Зі Слонової Кості, її там немає з незапам'ятних часів, і ніхто не знає, де вона перебуває.

Раптом Бастіяна охопило відчуття спустошеності, а в серці заворушився якийсь холодок.

– Мабуть, ти помиляєшся. Такого просто бути не може.

– Інші посланці підтвердять, коли доберуться сюди, повелителю.

Бастіян якусь мить помовчав, а тоді глухо сказав:

– Дякую, добре.

Він повернувся і пішов до свого шатра. Там хлопець упав на ложе і закрив обличчя руками. Це ж просто неможливо, щоби Місяцівна не знала, що він іде до неї, та як багато днів він уже в дорозі. Невже вона не хоче побачити його знову? Може, з нею щось трапилося? Ні, цього просто не може бути. З нею, з Дитинною Царівною, у її ж таки власному царстві не могло статися нічого поганого.

Проте її нема, а це означає, що йому не доведеться віддавати їй Аурін. З іншого боку, думаючи про те, що не побачить її, він відчував гірке розчарування. Хай би там що, але така поведінка Місяцівни була незбагненною, ба більше – образливою!

І тут йому пригадалися слова, не раз чуті від Атрею і Фухура: той, кому судилося бачити Дитинну Царівну, бачить її тільки єдиний раз за все життя.

Його охопив сум – і раптом він відчув тугу за Атрею і Фухуром. Йому захотілося комусь виговоритися, порозмовляти з друзями.

Тут йому спало на думку, що можна би одягнути пояс Геммаль – і так піти до них, прокрастися невидимкою. Таким чином побув би коло них, насолоджуючись їхньою цілющою присутністю, і водночас не мусив би звертатися до них першим.

Він поквапливо відкрив коштовну скриньку, видно був пояс Геммаль і опоясався ним. І знову, як і першого разу, його охопило неприємне відчуття: йому вже не було видно

себе. Він трохи зачекав, щоби звикнутися, а тоді вийшов і заходився блукати табором у пошуках Атрею з Фухуром.

Скрізь чулося збуджене перешіптування і перемовляння, якісь постаті тінями шастали від намету до намету, то тут, то там по декілька посланців збиралися в купки і щось тихенько обговорювали. Тим часом повернулися й інші посланці, і звістка про те, що Місяцівни у Вежі немає, облетіла табір Бастіянових супутників зі швидкістю лісової пожежі.

Бастіян сновигав поміж наметами, та все ніяк не знаходив тих двох, кого шукав.

Атрею і Фухур знайшли собі пристановище на самому краю табору, під розквітлим розмариновим деревом. Атрею сидів, підбгавши ноги і схрестивпіи руки на грудях, він дивився у бік Вежі Зі Слонової Кості, й обличчя його застигло. Щастедракон лежав поряд, поклавши свою велику голову на землю біля його ніг.

– Остання моя надія була на те, що вона зробить для нього виняток, аби забрати Знак, – сказав Атрею, – але тепер і цієї надії не стало.

– Мабуть, вона таки знає, що робить, – відказав Фухур. Саме в цю мить Бастіян знайшов їх і – невидимий – наблизився.

– Але чи справді знає? – промурмотів Атрею. – Йому не можна далі володіти Аурином.

– І що ж ти збираєшся зробити? – запитав Фухур, – Добровільно він його не віддасть.

– Тоді доведеться відібрати, – відказав Атрею.

Почувши це, Бастіян відчув, як земля втікає йому з-під ніг.

– Як ти це собі уявляєш? – долинув до нього Фухурів голос. – Хоча, якби тобі вдалося його запопасти, він уже не зміг би примусити віддати його.

– Цього я ще не знаю, – відповів Атрею, – тому що свою силу, а також меч він таки збереже.

– Але Знак тебе захищатиме, – мовив Фухур. – Навіть від нього.

– Ні, – заперечив Атрею, – я так не думаю. Від нього Сяйво мене не захистить. Це, мабуть, щось цілком інакше.

– А ще пригадай-но собі, – з тихим, невеселим смішком докинув Фухур, – як він сам запропонував його тобі того першого вечора в Амарганті. І як ти відмовився від Сяйва.

Атрею кивнув.

– Тоді я ще не знав, як все повернеться.

– Що ж тоді залишається робити? – запитав Фухур. – Що ти можеш вдіяти? Як збираєшся забрати у нього Знак?

– Мені доведеться його викрасти, – відказав Атрею.

Фухурова голова зметнулася догори. Він витріщився на Атрею своїми рубіново-червоними очима, а той похнюпив-ся й тихо повторив:

– Доведеться його викрасти. Іншої можливості не має.

Хвилину потривала напружена мовчанка, а тоді Фухур запитав:

– І коли ж?

– Мабуть, іще цієї ночі, – відповів Атрею, – бо завтра може бути запізно.

Бастіян не хотів слухати далі. Поволі він пішов геть. Він не відчував нічого, крім пронизливо зимної, безмежної порожнечі. Тепер йому все стало цілком байдуже, як і казала Ксаїда. Він повернувся у своє шатро і зняв пояс Геммаль. А тоді послав Іллюана, щоби той привів панів Гісбальда, Гікріона і Гідорна. Доки він, чекаючи на них, міряв кроками шатро, йому спало на думку, що Ксаїда все це давно передбачила. Тоді він не хотів їй вірити, але тепер хоч-не-хоч довелося. Ксаїдині наміри щодо нього були добрими, вона була з ним відверта і чесна, тепер він у цьому пересвідчився. Лише вона одна по-справжньому віддана йо-

му. Зрештою, ніхто ж не казав, що Атрею дійсно намагати-
меться втілити свій план. Можливо, це була лише думка,
висловлена мимохіть, і тепер Атрею за неї соромно. У тако-
му разі Бастіян ніколи ані словом не згадає про це, хоча в
дружбі з Атрею він уже встиг безповоротно розчаруватися.
Ця дружба залишилася в минулому.

Коли надійшли троє лицарів, він пояснив їм, що має всі
підстави припускати, що сьогодні вночі до нього в шатро
спробує проникнути злодій. Тому просить трьох лицарів
стояти на чатах усередині, в шатрі, й негайно спіймати того
злодія, хай там ким він виявиться. Гісбальд, Гідорн і Гікрі-
он погодилися і зручно влаштувалися в наметі, а Бастіян
пішов.

Чарівниця лежала, поринувши у глибокий сон, і тільки
п'ять велетнів у своїх комашиних обладунках прямо і непо-
рушно стояли довкола неї. У пітьмі вони виглядали як
п'ять скель.

– Бажаю, щоби ви мені підкорилися, – тихо промовив
Бастіян.

Усі п'ятеро негайно повернули до нього свої чорні за-
лізні лица.

– Наказуй, о повелителю нашої повелительки, – відпо-
вів один із них своїм неживим металевим голосом.

– Як ви думаєте, чи дасте собі раду зі щастедраконом
Фухуром? – поцікавився Бастіян.

– Усе залежить від волі, яка нами керує, – відказан ме-
талевий голос.

– Вами керуватиме моя воля, – сказав Бастіян.

– Тоді ми зможемо все, – пролунало у відповідь.

– Гарзд, тоді йдіть отуди, – він показав рукою ни
прям, – і чекайте десь там, недалеко від нього! Як тільки
Атрею відлучиться, хапайте його! Але залишайтеся там. Я
покличу вас, коли треба буде його привести.

– Залюбки, о повелителю нашої повелительки, проказав у відповідь металевий голос.

П'ятеро чорних напіввелетнів тихо пішли виконувати Бастіянове веління – в ногу, роблячи однаковісінькі кроки. Ксаїда вві сні жорстоко посміхнулася.

Бастіян уже збирався повернутися до свого шатра, та перед самим входом завагався. Якщо Атрею і справді спробує вчинити крадіжку, він волів би не бути при тому, як вони його схоплять.

Починало розвиднюватися. Бастіян сидів неподалік шатра під деревом, загорнувшись у срібний плащ, і чекав. Час тягнувся неймовірно поволі. Уже й небо почало світлішати, і в душі у Бастіяна зажеврила надія, що Атрею відмовився від свого наміру, коли раптом із шатра почулася якась метушня і крики. Це протривало зовсім недовго. За кілька хвилин Гікріон вивів із намету Атрею із зав'язаними за спину руками. За ними йшли решта двоє лицарів.

Бастіян втомлено підвівся і прихилився до дерева.

– Отже, це таки так! – промурмотів він собі під ніс.

А тоді рушив до шатра. Йому не хотілося дивитися на Атрею. І той також ішов, опустивши голову.

– Іллюане! – звернувся Бастіян до синього джина при вході до шатра. – Збуди весь табір. Хай усі зберуться тут, А чорні панцерні напіввелетні нехай приведуть Фухура.

Джин пронизливо крикнув по-орлиному і кинувся виконувати доручення. Скрізь, де він проходив, зчинявся рух: у малих і великих наметах, на різноманітних ложах і лежанках...

– Він узагалі не чинив опору, – пробурчав Гікріон, киваючи на Атрею, що непорушно стояв з опущеною головою. Бастіян відвернувся і сів на камінь.

Коли п'ятеро панцерних напіввелетнів привели Фухура, навколо Бастіянового розкішного шатра вже зібралася чимала юрба. Почувши наближення важких, металевих,

розмірених кроків, глядачі розступилися, звільняючи прохід. Фухур був не зв'язаний, панцерні напіввелетні навіть не торкалися до нього, вони просто йшли справа і зліва від щастедракона. Щоправда, йшли з оголеними мечами.

– Він узагалі не пручався і ніяк не захищався, повелителю нашої повелительки, – проказав один із напіввелетнів своїм металевим голосом, звертаючись до Бастіяна, коли вони зупинилися перед ним.

Фухур ліг на землю перед Атрею і заплющив очі.

Запала довга тяжка мовчанка. Останні спізнюхи добігли з табору і витягували шиї, силкуючись побачити, що ж там таке діється. І тільки Ксаїда так і не з'явилася. Перешіптування і приглушене перемовляння поволі затихло. Погляди присутніх перескакували з Атрею на Бастіяна і назад. У сірому світлі світанку їхні непорушні постаті здавалися навіки застиглим малюнком, геть позбавленим барв.

Нарешті Бастіян підвівся.

– Атрею, – промовив він, – ти хотів украсти в мене Знак Дитинної Царівни, щоби привласнити його собі. А ти, Фухуре, знав про це і замишляв проти мене разом із ним. Таким своїм вчинком ви не просто зруйнували дружбу, яка існувала колись між нами. Ви винні ще й у найтяжчому злочині проти волі Місяцівни, яка дала мені Клейнод. Чи зізнаєтеся ви у цій провині?

Атрею кинув довгий погляд на Бастіяна, і тоді лише кивнув.

Бастіянові аж мову відняло, він двічі збивався зі слова, перш ніж зміг договорити фразу до кінця.

– Я все ще пам'ятаю, Атрею, що саме ти привів мене до Дитинної Царівни. І я пам'ятаю Фухурів спів у Амарганті. Тому я, попри все, дарую вам життя. Дарую життя злодієві та поплічникові злодія. Відтак робіть зі своїми життями все, що захочете. Але забирайтеся геть від мене, так далеко,

як тільки зможете, і ніколи, ніколи більше не наважуйтеся знову потрапити мені на очі. Я проганяю вас назавжди. Я ніколи вас не знав!

Він зробив Гікріонові знак головою, щоби той зняв кайдани з Атрею, а тоді відвернувся і знову сів.

Атрею довго стояв непорушно, а тоді кинув погляд на Бастіяна. Здавалося, він хотів щось сказати, та враз передумав. Схилився до Фухура і щось прошепотів йому на вухо. Щастедракон розплющив очі й підвівся.

Атрею заскочив йому на спину, і Фухур піднявся в повітря. Щастедракон полетів у височінь, просто у прояснене ранкове небо (вже майже зовсім розвиднілося), і хоча його рухи і далі були важкі та натужні, вже за кілька секунд щастедракон зник у далині.

Бастіян встав, пішов до свого намету і там упав на ложе.

– Ось тепер ти досягнув справжньої величі, – тихенько проказав ніжний, улесливий голос. Тепер тобі вже нічого не треба, і ніщо не може тебе вразити.

Бастіян сів. То була Ксаїда. Вона сиділа, схрестивши ноги, в найтемнішому кутку шатра.

– Ти? – запитав Бастіян. – Як ти сюди ввійшла?

Ксаїда всміхнулася.

– Для мене, мій повелителю і учителю, не існує варті, яка могла би мене затримати. Це може зробити лише твій наказ. Ти мене виганяєш?

Бастіян знову ліг і заплющив очі. За якусь мить пробурмотів:

– Мені байдуже. Можеш залишатися. А можеш іти!

Вона довго розглядала його з-під напівопущених повік. А тоді поцікавилася:

– Про що ти думаєш, мій повелителю і учителю?

Бастіян відвернувся і не відповідав.

Ксаїда чудово розуміла, що зараз їй у жодному разі не можна залишати його на самого себе. Ще трохи – і він вислизне, вирветься з-під її впливу. Треба розрадити і підбадьорити його, але, звичайно, в особливий спосіб. Вона має змусити його залишатися на шляху, котрий вона визначила для нього – і для себе. Та тепер уже не обійтися чарівним подарунком чи якоюсь простенькою, невибагливою штучкою. Треба вдатися до засобів значно сильніших. Або й до найсильнішого з тих, над якими вона була владна, – до Бастіанових потаємних бажань.

Вона сіла поряд із ним і зашепотіла:

– І коли ж, о мій повелителю і учителю, ти збираєшся вирушати до Вежі Зі Слонової Кості?

– Не знаю, – сказав Бастіан, обкладений подушками, – чого мені там шукати, раз у Вежі немає Місяцівни? Я взагалі не знаю, що робити.

– Ти міг би ввійти у Вежу і там почекати на Дитинну Царівну.

Бастіан подивився на Ксаїду.

– Думаєш, вона повернеться?

Йому довелося вдруге, вже наполегливіше, повторити це запитання, перш ніж Ксаїда, зволікаючи, відповіла:

– Ні, не думаю. Мені здається, вона назавжди покинула Фантазію, і тепер ти – її наступник і правитель, о мій повелителю і учителю.

Бастіан поволі підвівся. Він заворожено дивився в двобарвні Ксаїдині очі, і минуло ще чимало часу, перш ніж він до кінця усвідомив, що вона сказала.

– Я? – видушив він зі себе. Його щоки взялися червоними плямами.

– Тебе аж так лякає ця думка? – прошепотіла Ксаїда. – Вона ж дала Знак свого всевладдя саме тобі. Вона залишила тобі всі свої володіння. Відтепер ти будеш Дитинним Царевичем, о мій повелителю і учителю. І ти маєш на це цілком

вите право. Ти не тільки врятував Фантазію, прийшовши сюди, а просто-таки заново її створив! Усі ми – і я в тому числі – витвори твого фантазування! Ти – Великий Всевід, то чому ж ти так боїшся перебрати на себе всю повноту влади, яка, так чи інакше, належить тільки тобі?

І Ксаїда почала розповідати йому про нову, цілком нову Фантазію – світ, де геть усе, аж до найменших дрібниць, буде влаштовано за Бастіяновим велінням, де він, коли тільки захоче, зможе створити і знищити все, що заманеться, де вже не буде обмежень і умов, де кожне створіння – добре чи лихе, гарне чи огидне, дурне чи мудре – завдячуватиме своїм існуванням йому і тільки йому, а він велично і таємничо вознесеться над усім сущим, керуючи долями у вічній грі.

І поки вона про це все говорила, Бастіянові очі дедалі більше блищали від гарячкового збудження.

– Лише тоді, – сказала вона наостанок, – ти станеш воістину вільним, вільним від усього, що тебе обмежує, вільним чинити все, що тільки забажаєш. До того ж, хіба ти не хотів знайти своє Істинне Прагнення? Оце воно і є!

Ще того самого ранку табір знявся з місця, і багатотисячна колона, на чолі з Бастіяном і Ксаїдою, які сиділи у кораловому паланкіні, вирушила до Вежі Зі Слонової Кості.

Довга, майже нескінченна процесія просувалася звивистими стежками до осердя квіткового Лабіринту. І коли голова колони над вечір уже досягла Вежі Зі Слонової Кості, її хвіст ще тільки вступав на зовнішній пруг квітника.

Прийом, влаштований Бастіянові, був таким урочистим, що про щось подібне він міг тільки мріяти. Весь почет і всі придворні Дитинної Царівни, всі її слуги – геть усі – були на ногах. На зубцях фортечних мурів, на стінах палацу і на дахах стояли вартові сільфи і щосили роздимаючись, дуділи в осяйні сурми. Витівники і штукарі показу-

вали фокуси, звіздарі пророчили Бастіянові щастя і велич, пекарі пекли торти заввишки як гори, міністри та інші достойники йшли поряд із кораловим паланкінном, супроводжуючи його у вируванні юрми. Вони піднімалися вгору головною вулицею, яка закручувалася спіраллю, все більше звужуючись із кожним поворотом. Ця вуличка оббігала конусоподібну Вежу Зі Слонової Кості, піднімаючись аж до того місця, де Велика Брама вела всередину власне палацової частини. Бастіян у супроводі Ксаїди, а також усіх достойників та вельмож піднявся сніжно-білими широкими сходами, пройшов крізь безліч залів і коридорів, далі – через другу браму, тоді – через сад, де звірі, квіти і дерева – все було зі слонової кості, потім – через вигнуті аркою мости; все вище і вище – аж до останньої брами.

Він хотів потрапити у павільйон у формі магнолієвої квітки, який становив верхівку велетенської вежі. Однак виявилось, що пелюстки квітки стулені, а останній відрізок шляху – від останньої брами й аж до осердя квітки – такий гладенький (без натяку на східці, без ніяких виступів) і такий стрімкий, що ніхто не може його здолати. Бастіян пригадав, що важко поранений Атрею свого часу також не зміг потрапити на самісінький верх і опинився у Магнолієвому Павільйоні аж ніяк не самотужки: ніхто з тих, хто туди потрапляв, не знав, як йому вдалося це зробити. Таке має бути тільки подароване.

Проте Бастіян – не Атрею. Якщо хтось і заслуговує на те, щоби йому була дарована найвища милість, то це саме він. І він зовсім не збирається миритися з тим, що хтось або щось зупинило б його на півдорозі.

– Покличте майстрів! – наказав він. – Хай видовбають мені в цій гладкій поверхні сходи. Або хай виготовлять мені драбину. Або хай придумають ще щось – що завгодно. Бо я хотів би оселитися там, нагорі.

– Пане, – наважився проказати найстарший радник, – там, нагорі, мешкає наша Золотоока Повелителька Бажань, коли вона з нами.

– Робіть, що я наказую! – прикрикнув на нього Бастіян.

Достойники зблідли і відсахнулися. Але скорилися. Прикликали майстрів, і ті, взявшись за свої важкі молотки, долота і різці, взялися до праці. Одначе, хоч як вони старалися і надсаджувалися, їм не вдалося відколупати й найменшого друзка. Долота і молотки виривалися їм із рук, не залишаючи на гладенькій поверхні ані подряпинки.

– Вигадайте щось іще, – сказав Бастіян і роздратовано відвернувся, – бо я хочу потрапити туди. Але майте на увазі: мій терпець незабаром урветься.

А тоді повернувся на нижчий ярус і разом зі своїм почтом, який складався передусім із Ксаїди, трьох лицарів – Гісбальда, Гікріона і Гідорна, а також синього джина Іллюана, спершу обійшов, а тоді зайняв усі інші покої палацової частини.

Ще тієї-таки ночі він скликав усіх достойників, міністрів і радників, які досі служили Місяцівні, на офіційну розмову. Зібралися в тій самій великій круглій залі, де свого часу засідав консиліум лікарів. Бастіян заявив присутнім, що Золотоока Повелителька передала йому, Бастіянові Бальтазарові Буксу, всю повноту влади над безмежним світом Фантазії, і що від сьогодні він, її наступник, перебирає на себе всю повноту влади. Він висунув присутнім вимогу, щоби ті склали йому присягу і беззастережно корилися його волі.

– Навіть тоді, і насамперед тоді, коли мої рішення, можливо, здаватимуться вам незбагненними, – додав він рішуче. – Тому що я не один із вас; я не такий, як ви; я не одного з вами походження.

А тоді сам призначив термін своєї коронації: рівно через сімдесят сім днів.

Отож Бастіян мав би коронуватися як Дитинний Царевич Фантазії. Церемонію коронації повинні були супроводити урочистості неймовірної, небаченої навіть у Фантазії пишноти.

Треба було негайно, зараз же вирядити посланців у всі краї та до всіх земель, бо він хотів би, щоби кожен підданий йому народ прислав на церемонію коронації по одному представникові.

Сказавши це, Бастіян вийшов, залишивши розгублених радників і достойників самих.

Вони не знали, як поставитися до сказаного, як поведетися. Усе, що вони почули, звучало для них так страхотливо, що вони, приголомшені його словами, спершу надовго замовкли, увібравши голови в плечі. А тоді почали тихенько перемовлятися. Достойники радилися-перемовлялися багато-багато годин, а тоді зійшлися на тому, що треба виконати Бастіянові накази, бо ж він, як-не-як, носить Знак Дитинної Царівни, а це зобов'язує їх до послуху, незалежно від того, чи вірять вони, що Місяцівна справді передала всю владу Бастіянові, чи вся ця метушня довкола прибуття Бастіяна є одним із незбагнених проявів її волі. Отож, незважаючи ні на що, відрядили посланців і виконали всі інші розпорядження Бастіяна.

Так чи інак, а сам він цією справою більше не переймався. Усі клопоти, пов'язані з приготуваннями до церемонії коронації, перекинув на Ксаїду. А вже вона зуміла задіяти у Вежі Зі Слонової Кості всіх придворних, всіх слуг – та ще й так, що мало у кого залишався час на роздуми.

Ну, а сам Бастіян всі наступні дні і тижні зазвичай непорушно сидів у покоях, які сам собі вибрав. Він невідривно дивився в одну точку – просто перед собою – і зовсім нічого не робив.

Він охоче забажав би чогось чи вигадав би якусь історію, яка розважила б його, але йому більше нічого не придумувалося, нічого не хотілося. Він почувався спустошеним і вичавленим.

І ось врешті-решт Бастіян надумав собі справді неймовірну річ. Він вирішив, що, мабуть, можна забажати собі Місяцівну. І якщо він і справді всемогутній, якщо всі його бажання збуваються, значить, Місяцівна теж мусить його послухатися і прийти до нього.

Цілими ночами він сидів і шепотів:

– Місяцівно, прийди! Ти мусиш прийти! Я наказую тобі прийти!

І йому згадувався її погляд, що лежав у його серці як найкоштовніший скарб. Одначе вона все не йшла. І чим частіше намагався він її до цього змусити, тим безповоротніше згасав у Бастіяновому серці, мертвів у його душі спогад про сяйво Місяцівни, аж доки там цілком не стемніло.

Він переконував себе, що до нього все це іще повернеться, хай тільки він займе своє законне місце в Магнолієвому Павільйоні. Знову і знову бігав він до майстрів, підганяв їх, лякав погрозами, заохочував обіцянками, але хоч би що вони робили, все марно. Драбини ламалися, сталеві цвяхи гнулися, інструменти нищилися.

Лицарі Гікріон, Гісбальд і Гідорн, з якими Бастіян у старі добрі часи любив побалакати про те про се або ж зіграти в якісь ігри, тепер були мало на що придатні. На найнижчому поверсі Вежі Зі Слонової Кості вони надибали собі винареньку і сиділи тепер там денно і нічно, пили, метали кості, горланили дурнуваті пісеньки або ж сварилися чи сперечалися, та так, що часом навіть хапалися за мечі. Іноді вони, заплентуючись, брели головною вулицею і чіплялись до фей, ельфінь, дикішок та інших істот жіночого роду – мешканок Вежі.

– Чого ж ти хочеш, пане? – виправдовувалися вони, коли Бастіян вимагав від них пояснень. – Дай нам хоч робити якусь роботу!

Та Бастіянові нічого не спадало на думку, отож наразі він потішав їх тим, що після коронації всі заживуть по-справжньому добре. Правда, він і сам не знав, що ця коронація могла би змінити.

Поступово псувалася і погода. Заходи сонця, схожі на рідке золото, траплялися тепер дедалі рідше. Небо було здебільшого сіре і захмарене, повітря ставало нестерпно задушливим. Ніде не повівав навіть найлегший вітерець.

Поступово наближався день коронації.

Відряджені до усіх усюд посланці повернулися. Чимало з них привели послів із найрізноманітніших країв Фантазії.

Проте декотрі прибули, не залагодивши справи. Вони сповіщали, що мешканці тих земель, куди їх послали, відмовляються брати участь у церемонії. А подекуди і взагалі дійшло до прихованої чи навіть явної непокори. Бастіян вислухав усе це непорушно і незворушно; він просто дивився кудись удалеч.

– Усьому цьому, – рішуче сказала Ксаїда, – ти остаточно покладеш край, ставши правителем Фантазії.

– Я хочу, щоби вони хотіли того, чого хочу я, – мовив Бастіян.

Та Ксаїда вже кудись пішла – мабуть, роздавати нові доручення.

А тоді настав день коронації, якій не судилося відбутися, і він увійшов до історії Фантазії як день кривавої битви за Вежу Зі Слонової Кості.

Уже зранку небо затяглося важкою свинцево-сірою ковдрою хмар, які не дозволяли дневі по-справжньому розвиднітися. Над усім запанували тремтливі сутінки, повітря було нерухоме і таке важке та гнітке, що ледве можна було продихнути.

Ксаїда разом із чотирнадцятьма майстрами церемоній підготувала надзвичайно насичену святкову програму, яка за своєю пишністю (а також за витратами на неї) затьмарила все, що бачила Фантазія будь-коли досі.

Уже з самісінького ранку на всіх вулицях і площах гра-ла музика, одначе то була дивна музика – дика, оглушлива, але попри це вкрай монотонна. Такої музики до цього дня і до цієї години у Фантазії ніхто і ніколи не чув. Усі, до кого вона долинала, починали притупувати ногами, хотіли вони того чи ні, танцювати і підстрибувати. Ніхто не знав музик, зодягнених у чорні маски, і ніхто не уявляв собі, звідки їх взяла Ксаїда.

Усі споруди і фасади будинків прикрашали ядучо-яскраві стяги і прапорці, проте вони мляво звисали донизу, адже зовсім не було вітру. Уздовж усієї головної вулиці та скрізь довкола височезного муру палацової частини було поприкріплено безліч зображень, від маленьких до велетенських, і на всіх них можна було побачити одне і те саме – Бастіянове – лице, знову і знову, аж до нескінченності.

Магнолієвий Павільйон усе ще залишався недоступним, отож Ксаїда приготувала інший план сходження на престол. Там, де спіралевидна головна вулиця закінчувалася Великою Брамою у фортечній стіні перед палацом, на широких сходах – також зі слонової кості – встановили трон. Тут курилися тисячі золотих кадил, і дим, який пах-тів дурманно і водночас надзвичайно приємно і знадливо, стелився сходами і повільно стікав – через площу, вниз головною вулицею, проникаючи в усі завулки, закапелки і закомарки.

Скрізь стояли панцерні напіввелетні у своїх коماشиних обладунках. Ніхто, крім самої Ксаїди, не знав, як їй вдало-ся більш ніж устократ примножити тих п'ятьох, що зали-шилися в неї після битви із Бастіяном. Але і це ще не все: приблизно п'ятдесят напіввелетнів сиділи верхи на гігант-

ських конях, а самі коні теж були з ніг до голови закуті в чорний метал і рухалися також однаковісінько.

Тріумфальною процесією закуті у лати лицарі-напіввелетні супроводжували трон, що рухався вгору головною вулицею. Ніхто не знав, звідки узявся цей трон. Завбільшки він був як портал храму і складався з просто-таки неймовірної кількості дзеркал щонайрізноманітнішої форми і розмірів. І тільки подушки на його сидінні були з шовку кольору вогнистої міді. Якимось дивним дивом ця блискуча чудо-штука пересувалася цілком самостійно; вона сунула по спіралі вулиці, і при цьому ніхто її ані не пхав, ані не тягнув, і виглядало це так, ніби трон живе своїм власним життям.

Коли трон нарешті зупинився перед Великою Брамою, тобто перед входом до Вежі Зі Слонової Кості, Бастіян вийшов з палацу і сів на трон. Та сидячи посеред усієї тієї сліпучо блискучої, але геть холодної пишноти, він виглядав крихітним, наче лялечка. Юрми глядачів, які зібралися перед Вежею Зі Слонової Кості, стримувані щільними рядами чорних панцерних напіввелетнів, вибухнули криками захвату, однак звучали вони чомусь украй непереконливо і верескливо.

А після цього почалася найдовша і найнудніша частина урочистості. Усі посланці та послі – жителі Фантазії – musi вишикуватися в довжелезну чергу, яка починалася біля дзеркального трону, а закінчувалася не просто десь унизу спіралеподібної головної вулиці Вежі Зі Слонової Кості, – ні, вона закінчувалася аж ген углибині квітника-Лабіринту. І до цієї вервечки посланців і послів додавалися все нові та нові істоти. Кожен знав, що коли надійде його черга, треба впасти перед троном навколішки, тричі торкнутися чолом землі, поцілувати Бастіянову праву ногу і проказати: «Від імені мого народу і всього нашого роду-племені благаю Тебе, о всемогутній, якому ми завдячуємо

своїм існуванням, коронуватися на Дитинного Царевича Фантазії!»

І так минуло вже зо дві чи навіть зо три години, аж раптом чергою прокотилася хвиля занепокоєння. Звідкись надбіг молодий фавн, і було видно, що біжить він з останніх сил, тому що заточувався, а іноді навіть падав, підхоплювався і поривався бігти далі, аж поки, задихаючись, не повалився до ніг Бастіяна.

Той схилився над ним.

– Що трапилося такого, що ти наважився порушити урочисту церемонію?

– Війна, о правителю! – прохрипів фавн. – Атрею зібрав безліч повстанців і трьома арміями рухається сюди. Вони вимагають, щоби ти віддав Аурін, а якщо ти не зробиш цього добровільно, вони збираються змусити тебе це зробити!

Запала мертва тиша. Пронизлива музика і верескливі збуджені крики нараз змовкли – так, наче їх хтось обтяв. Бастіян втупився поперед себе застиглим поглядом. Він зненацька страшенно зблід.

Цієї ж миті надбігли три лицарі – Гісбальд, Гікріон і Гідорн. Здавалося, вони в пречудовому гуморі.

– Ось нарешті і для нас робота, пане! – закричали вони один поперед одного. – Дозволь – і ми все зробимо! Залиши це нам! Святкуй собі далі, ні на що не зважай! Ми підшукаємо кілька тямущих і вправних людей і підемо назустріч повстанцям. Ми дамо їм такого прочухана, що вони його навіки запам’ятають!

Серед багатьох тисяч присутніх тут створінь Фантазії було чимало таких, які зовсім не надавалися до військових дій. Та більшість усе-таки вміли орудувати якоюсь зброєю: булавою, мечем, луком, списом, працею, а декотрі – просто зубами чи кігтями. Усі вони зібралися навколо трьох лицарів, яким доручено вести військо. Отож частина фантазій-

ців відразу ж виступила в похід, а Бастіян – зі значно меншою частиною, з тими, хто воювати не вмів, – залишився, щоби продовжити церемонію. Та тепер він ніяк не міг на ній зосередитися. Знову і знову його погляд зупинявся десь на обрії, що його Бастіянові з висоти дзеркального трону, на якому він сидів, було чудово видно. Велетенські хмари куряви, які клубочилися там, свідчили про те, якими колосальними силами наступає Атрею.

– Не хвилюйся, – проказала Ксаїда, приступивши ближче до Бастіяна. – Мої чорні панцерні напіввелетні ще навіть не вступали у бій. Вони захистять твою Вежу Зі Слонової Кості. Ніхто, крім тебе з твоїм мечем, не зрівняється з ними в бою.

За кілька годин надійшли перші повідомлення з поля битви. На боці Атрею воювало майже ціле плем'я зеленошкірів, а крім того, приблизно двісті кентаврів, п'ятдесят вісім скелегривів, п'ять щастедраконів, яких привів і якими командував Фухур, невтомно нападали з повітря, була ще зграя гігантських білих орлів, які прилетіли з Гір Долі, а також дуже-дуже багато інших істот. Бачили начебто навіть единорогів.

І хоча числом вони значно поступалися тому війську, яке вийшло на прю під проводом лицарів Гікріона, Гісбальда і Гідорна, армія Атрею боролася з такою запеклістю, що війська, яке воювало на боці Бастіяна, щораз то більше здавало позиції, відступаючи до Вежі Зі Слонової Кості.

Бастіян хотів було сам вийти на поле бою, щоби очолити свої війська, одначе Ксаїда його відрадила.

– Подумай про те, о мій повелителю і учителю, – сказала вона, – що не личить у твоєму новому становищі Дитинного Царевича Фантазії втручатися у битву, наражаючи себе на небезпеку. Нехай це роблять твої піддані.

Битва тривала цілу решту дня. Бастіянове військо відчайдушно боролася за кожную п'ядь квітника-Лабіринту,

який до вечора перетворився на витолочене криваве місиво. А коли почало смеркатися, перші заколотники досягнули підніжжя Вежі Зі Слонової Кості.

Тільки тепер Ксаїда послала в бій своїх чорних панцерних напіввелетнів, піших і верхи на конях, і вони вступили в жорстоку сутичку з прибічниками Атрею.

Докладно розповісти про битву за Вежу Зі Слонової Кості просто неможливо, а тому краще відразу відмовитися від цього наміру. Ще й досі у Фантазії звучить безліч пісень і переказів, які розповідають про той день і ту ніч, тому що кожен, хто брав участь у битві за Вежу Зі Слонової Кості, пережив щось своє, а відтак мав що сказати. Але всі ці історії, мабуть, краще розповісти якось іншим разом...

Деякотрі зі свідків стверджували, нібито серед прибічників Атрею бачили одного чи навіть кількох білих магів, чії чари за міццю дорівнювалися Ксаїдиним. Та напевне цього не знає ніхто. Однак, можливо, саме допомогою білих магів можна пояснити, що Атрею та його воїнам, попри жорстокість і дивовижну силу чорних панцерних напіввелетнів, врешті-решт таки вдалося здобути Вежу Зі Слонової Кості. Хоча значно правдоподібніше виглядає інше пояснення: Атрею наснажувало те, що він боровся не за себе, а за свого друга, якого він, щоби врятувати, мусив перемогти.

На землю давно опустилася ніч, чорна і беззоряна, повна вогню і диму. Від смолоскипів, які попадали на землю, від поперевертаних та розтоптаних ламп і світильників Вежа Зі Слонової Кості зайнялася – відразу в багатьох місцях. У мерехтливому світлі вогнів Бастіян бігав поміж бійцями, чії постаті відкидали примарні тіні. Звідусюди до нього долинали брязкіт зброї і крики жорстокої січі.

– Атрею! – гукав Бастіян хрипким голосом. – Атрею, де ти?! Стань зі мною на бій! Де ти?

Та меч Сіканда неперушно сидів у своїх піхвах.

Спочатку Бастіян гарячково метався по всіх приміщеннях палацової частини, перебігаючи з одного в інше, а потім вискочив на великий фортечний мур – такий, як вулиця, завширшки. Перебігаючи понад Великою Брамою, під якою, розтросчений на тисячі дрібнесеньких скалок і друзок, лежав його знівечений дзеркальний трон, він помітив, що Атрею – з протилежного боку брами – біжить йому назустріч. У руці той тримав меч.

Вони зупинилися один супроти одного, віч-на-віч. Сіканда навіть не поворухнувся.

Атрею приставив до Бастіянових грудей вістря свого меча.

– Віддай мені Знак, – мовив він. – Заради тебе самого, віддай його мені.

– Зраднику! – закричав у відповідь Бастіян. – Ти мое творіння! Це я викликав і тебе, і все, що тут є, з небуття! А тепер ти ідеш проти мене? Ставай на коліна і благай про помилування!

– Ти збожеволів, – відповів Атрею. – Ти нічого тут не створив. Усім, чим ти тут був і що ти міг, ти завдячуєш Дитинній Царівні! Віддай мені Аурин!

– Сам візьми! – сказав Бастіян. – Якщо зможеш.

Атрею завагався.

– Бастіяне, – запитав він, – чому ти примушуєш мене перемогти тебе, щоби врятувати?

Бастіян рвонув за руків'я меча, рвонув зі страшною силою, і йому і справді вдалося вийняти його з піхов, незважаючи на те, що той сам не стрибнув йому в руку. Однак у ту ж таки мить, коли він це зробив, пролунав звук – такий страшний, що воїни, які білися внизу, на вулиці, перед брамою, на якийсь момент завмерли і підвели погляди. А Бастіян упізнав і сам цей звук. Це був той страхітливий хрускіт, який долинав до нього, коли кам'янів Граограман. Сліпуче світло Сіканди щезло. Зненацька Бастіянові, як

спалах блискавки, згадалося левове застереження про те, що буде, якщо він колись витягне меч з піхов із власної волі. Однак тепер він уже не міг і не бажав стримуватися.

Він замахнувся на Атрею, а той, своєю чергою, спробував захиститися своїм мечем. Проте Сіканда розрубав меч Атрею і вразив його в груди. Відкрилася глибока рана, з неї хлюпнула кров. Заточуючись, Атрею відступив і почав падати з виступу брами вниз. А тоді раптом із клубів чорного диму вихопилося біле полум'я, підхопило Атрею в падінні й понесло удалечінь. То був Фухур, білий щастедракон.

Бастіян плащем обтер піт із чола. І лише зараз, роблячи це, він усвідомив, що його плащ почорнів і став таким, як ніч. Усе ще стискаючи в руці меч Сіканду, Бастіян зійшов із фортечного муру вниз і ступив на опустілу площу. Доля битви миттю перемінилася – разом із перемогою над Атрею. Військо повстанців, яке, здавалося, от-от мало перемогти, кинулося втікати. Бастіян опинився немовби в жакливному сні, з якого неможливо пробудитися. Перемога здавалася йому гіркою, мов жовч, і водночас його охопили дикий шал, бурхливе піднесення, почуття тріумфу.

Загорнений у свій чорний плащ, із закривавленим мечем у руці, він поволі пішов головною вулицею до Вежі Зі Слонової Кості, що палала, охоплена пожежею, немов веле-тенський смолоскип. Та Бастіян і далі йшов – йшов крізь гуготіння і завивання вогню, що його він власне й не чув, і жару, якого майже не відчував, аж доки не дійшов до підніжжя Вежі. Там він зустрів недобитки свого війська. Уцілілі чекали на нього посеред спустошеного і сплюндрованого Лабіринту, який колись був квітником, а нині став безконечним полем бою, всіяним тілами полеглих жителів Фантазії. Отож уціліли, зокрема, Гікріон, Гісбальд та Гідорн (правда, двоє останніх були важко поранені). Іллюан, синій джин, поліг у бою. Над його тілом стояла Ксаїда. У руці вона тримала пояс Геммаль.

– Його, мій повелителю і учителю, – проказала вона, – він урятував для тебе.

Бастіян узяв пояс, стиснув у руці, а тоді поклав собі до кишені.

Поволі обвів він очима натовп своїх супутників і соратників. Їх залишилося лише кількасот. Усі вони виглядали виснаженими і спустошеними. Мерехтливі відблиски пожежі робили їх подібними на купку примар. Усі вони дивилися на Вежу Зі Слонової Кості, схожу на вигасаюче вогнище. Аж ось на самому вершечку Вежі спалахнув Магнолієвий Павільйон, його пелюстки широко розкрилися, і тепер стало добре видно, що він порожній. Але за якусь мить полум'я пожерло і його. Вежа згоріла. Від неї майже нічого не залишилося.

Бастіян показав мечем на купу спопелілих руїн і проказав хрипким, знетямленим голосом:

– Усе це справа рук Атрею. І за це я переслідуватиму його до кінця світу. Я знайду Атрею навіть на краю землі!

Він заскочив на одного з велетенських коней в обладунку з чорного металу і закричав:

– За мною!

Кінь здибився, та Бастіян приборкав його своєю волею і змусив до послуху, а тоді погнав чвалом і зник у п'їтмі.

XXIII.

МІСТО КОЛИШНІХ КОРОЛІВ

 той час як Бастіян уже багато-багато миль промчав крізь чорну, як смола, ніч, його соратники, а точніше, залишки його війська, ще тільки збиралися вирушати в дорогу. Серед них було багато поранених, усі були виснажені до напівсмерті, до того ж жоден із його прибічників навіть і близько не мав Бастіянових моці та витривалості. Навіть чорні панцерні напіввелетні на своїх конях рухалися впе-

ред ніби через силу, з великою натугою, а всі решта напів-велетнів, ті, які йшли пішки, ніяк не могли почати йти в ногу, їм чомусь ніяк не вдавалося віднайти свої звичні ритм і крок. Здавалося, що й Ксаїдина воля – адже ними рухала саме вона – сягнула своєї межі. Кораловий паланкін чарівниці згорів під час пожежі у Вежі Зі Слонової Кості. Відтак з усіляких дощок від колісниць, потрощеної зброї і обвуглених решток Вежі для Ксаїди змайстрували новий паланкін, який, щоправда, більше скидався на якусь жалюгідну халабуду. Решта війська, накульгуючи і волочачи ноги, ледве пленталася за паланкіном позаду. Гікріонові, Гісбальдові й Гідорну, які втратили своїх коней, також доводилося підтримувати один одного. Ніхто не промовив ані слова, і при цьому всі усвідомлювали, що їм годі навіть сподіватися хоч колись наздогнати Бастіяна.

А той і далі мчав крізь пітьму, чорний плащ несамовито лопотів за його плечима, металеві лати панцера велетенського коня скреготали від коленого руху, в той час як велетенські копита голосно й гулко вдаряли об землю.

– Вйо! – кричав Бастіян. – Вйо! Вйо! Вйо!

Навіть ця шалена їзда здавалася йому недостатньо швидкою.

Він заповзявся наздогнати Атрею і Фухура, і був готовий досягти цього за всяку ціну, навіть якщо для цього доведеться загнати на смерть це металеве чудовисько, зване конем.

Помсти – ось чого він жадав! У цей час він уже давно досягнув би мети, втілення найбільшого з усіх своїх бажань, якби Атрею не став йому на заваді. Бастіян так і не коронувався на Дитинного Царевича Фантазії. І тепер Атрею повинен за це заплатити. О, як же гірко він це спокутує!

Бастіян підганяв свого металевого коня дедалі безжальніше, Його суглоби скрипіли і хрускотіли все голосніше,

проте кінь корився волі свого вершника і як тільки міг, пришвидшував свій нестримний чвал.

Багато годин тривала ця дика гонитва, але нічна темрява чомусь ніяк не розсіювалася. Перед очима у Бастіяна знову і знов поставала охоплена пожежею і вже майже золіла Вежа Зі Слонової Кості, він знову і знову переживав мить, коли Атрею приставив йому до грудей вістря меча, аж доки в його голові – вперше! – не зринуло раптом запитання: а чому, власне, Атрею завагався? Чому після всього, що сталося, він так і не зміг поранити його, щоби силою відібрати Аурін? І тут Бастіянові раптом пригадалася рана, що він завдав їй Атрею, і мить, коли той заточився і почав падати вниз із фортечної стіни.

Бастіян вклав Сіканду до заіржавілих піхов. Тільки зараз він помітив, що розмахував мечем аж до останньої хвилини.

Зайшлося на світанок, тож поступово Бастіянові нарешті вдалося розгледіти, де він перебуває. Залізний кінь мчав тепер якимсь пустищем. Темні обриси високих кущів ялівцю виглядали ніби застигли гуртки ченців у каптурах або ж чаклунів у гостроверхих капелюхах. Поміж кущами то тут, то там лежали безладно розкидані уламки скель.

А тоді зненацька сталося щось цілком несподіване. На повному скаку, в розпалі отого несамовитого чвалу, металевий кінь під Бастіяном раптом узяв і розлетівся на шматки.

Удар був такий сильний, що Бастіян довго лежав приголомшений. Прийшовши нарешті трохи до тями і потираючи забиті місця, він помітив, що сидить поміж кущів ялівцю.

Отож хлопець трохи поповз – і вибрався з гущавини. Довкола нього, розкидані на величезній відстані, наче чорна яечна шкаралупа, лежали рештки коня. Здавалося, що ні з того ні з сього тут вибухнув кінний пам'ятник.

Бастіян підвівся, накинув на плечі свій чорний плащ і навшаня пішов уперед, назустріч світанковому виднок-раю.

А в заростях ялівцю залишилася лежати загублена ним блискуча штукенція – пояс Геммаль. Бастіян не зауважив цієї своєї втрати, та й пізніше ніколи про цей пояс не згадував. Іллюан даремно рятував його з полум'я.

Через кілька днів Геммаль знайшла якась сорока, і хоч вона не мала ані найменшого поняття про те, що то за річ, усе ж віднесла його до гнізда, і тут почалася вже зовсім інша історія, але її краще розповісти якимось іншим разом.

Десь коло полудня Бастіян набрів на високий земляний вал, який пролягав по краю пустища, і легко вибрався на нього. За валом розкинулася широка улоговинка, яка витворювала щось на кшталт неглибокого кратера. У цій улоговині лежало якесь місто, принаймні на це вказувала велика кількість різноманітних будівель, але, якщо так, то це було найчудернацькіше місто, яке Бастіянові коли-небудь доводилося бачити. Здавалося, всі споруди розташовані там упереміш, без плану і без ладу, так, ніби хтось просто висипав із велетенського мішка дитячі кльоцки*. Не було там ані вулиць, ані площ, ані хоч якоїсь системи в розміщенні будівель.

Та й самі будівлі виглядали геть безглуздо: входні двері були на даху, сходи вели нізвідки в нікуди, або ж ними можна було ходити тільки догори ногами, або ж закінчувалися вони занадто високо над землею. Башточки стояли перехняблені або гнулися дугою, балкони вертикально звисали зі стін, а на місці дверей красувалися вікна. Були там і незавершені аркові мости – так, ніби будівничий просто посеред роботи забув їх добудувати. Були вежі, викривлені, як банани, поставлені на верхівку піраміди. Одне слово, це

* Є здогад, що так Прохасько обізвав кубики, які були в російському перекладі, але не згадувалися в оригіналі.

місто справляло враження цілковитого безуму.

А тоді Бастіян побачив і його мешканців. То були чоловіки, жінки і діти. На вигляд вони були як звичайні люди, однак їхній одяг виглядав так, наче всі вони одночасно з'їхали з глузду і вже не розрізняють предметів одягу від речей іншого призначення. На головах вони носили лампові абажури, відерця з-під піску, тарілки, з яких їдять юшку*, кошики для паперу, якісь мішечки чи коробочки. На тілі в них були обруси, килими, рушники, декотрі загорталися у великі клапті срібного паперу; траплялися навіть диваки, одягнені в бочки та ящики. Багато хто з них возив туди-сюди тачки і візки, на які було позвалювано купити різного мотлоху, а саме: розбиті лампи, подерті матраци, поламане начиння, побиті слоїки, якесь дрантя незрозумілого походження і всіякий інший непотріб. Декотрі з диваків носили все це на спині, пов'язавши у величезні клунки.

Що далі заглиблювався Бастіян у місто, то щільнішою ставала юрба. Втім, здавалося, ніхто до пуття не знає, куди йому йти. Бастіян не один раз бачив, як хтось, хто довго і з натугою волік візок кудись уперед, за якийсь час починав пхати його в протилежний бік, щоби незабаром знову змінити напрямок. Однак при цьому всі гарячково квапилися, були надзвичайно діяльні.

Бастіян вирішив звернутися до котрогось із них.

– Як називається це місто?

Той, кого він запитав, відпустив свій візок, випростався, якусь часину зосереджено потирав чоло, начебто напружено думаючи, а тоді просто пішов собі геть, покинувши візок напризволяще. Здавалося, він геть про нього забув. Та вже через кілька хвилин цим візком заволоділа якась жінка, яка насилу кудись його потягла. Бастіян поцікавився, чи то її мотлох. Жінка на якусь мить зупинилася, поринувши у глибоку задуму, а тоді пішла геть. Бастіян

* Простіше було написати просто «супники» чи «супниці».

іще кілька разів пробував про щось запитувати мешканців цього міста, але так і не дістав відповіді на жодне зі своїх запитань.

– Шкода часу їх питати, – почув він зненацька голос, чий власник говорив і хихотів водночас. Вони вже більше нічого нікому не скажуть. Їх можна так і назвати – немованами.

Бастіян обернувся на цей голос – і побачив на виступі стіни (який насправді виявився дном перевернутого догори ногами балкона) маленьку сіру мавпочку. На голові тваринка мала чорний професорський капелюх із китичкою на довгій стяжці. Здавалося, мавпочка наполегливо намагається порухувати щось на пальцях своїх ніг. За хвилину вона вишкірилася в Бастіянів бік і сказала:

– Перепрошую, мені просто треба було швиденько щось підрахувати.

– Хто ти? – спитав Бастіян.

– Мое ім'я Аргакс, дуже приємно! – відповіла мавпочка, скинувши професорський капелюх. – А з ким маю честь?

– Я – Бастіян Бальтазар Букс.

– А, так-так! – вдоволено проказала мавпочка.

– А як називається це місто? – поцікавився Бастіян.

– Якщо по правді, то воно взагалі не має назви, – пояснив Аргакс. – Але його можна було б назвати – ну, скажімо, Містом Колишніх Королів.

– Місто Колишніх Королів? – занепокоєно перепитав Бастіян. – Чому? Я не бачу тут нікого, хто був би подібним на колишнього короля.

– Не бачиш? – захихотів Аргакс. – Однак насправді всі, кого ти тут бачиш, свого часу були правителями Фантазії. Або принаймні хотіли ними бути.

У Бастіяна все аж похололо всередині.

– Звідки ти знаєш, Аргаксе?

Мавпочка знову зняла професорського капелюха і вишкірилася.

– Бо я – як би то краще сказати? – наглядач цього міста. І, мабуть, іще й доглядач.

Бастіян роззирнувся. Недалеко від них якийсь старий чоловік викопав яму, поставив у неї запалену свічку і заходився знову закопувати. Мавпочка захихотіла.

– Чи не бажаєте здійснити невеличкий перехід містом, мосьпане? Так би мовити, перше знайомство з майбутнім місцем проживання, га?

– Ні, – сказав Бастіян. – Що ти плетеш?

Мавпочка вистрибнула йому на плече.

– Ходи-ходи-ходи! – зашепотіла вона. – Це ж цілком безплатно. За вхід усе, що треба, ти вже заплатив.

І Бастіян пішов з Аргаксом, хоча насправді волів би чимшвидше звідси чкурнути. Йому було якось недобре на серці, якось дуже тривожно, і це відчуття наростало з кожним кроком.

Він вдивлявся у цих людей, і зненацька йому впало в око, що вони зовсім не спілкуються між собою. Вони взагалі чомусь не зважали одне на одного; здавалося, навіть не помічали нічого і нікого довкола.

– Що з ними? – почав допитуватися Бастіян. – Чому вони так дивно поведуться?

– Анітрохи не дивно, – захихотів Аргакс – захихотів йому просто у вухо. – Так самісінько, як ти. І взагалі, вони такі ж, як і ти; чи, так би мовити, свого часу були такими ж.

– Що ти маєш на увазі? – Бастіян зупинився як укопаний. – Невже ти хочеш сказати, що це люди?

На radoщах Аргакс аж застрибав по Бастіянових плечах.

– Саме так! Саме так!

На Бастіяновому шляху опинилася якась жінка, яка цурувальною голкою намагалася наколювати горошини, що лежали в тарілці.

– Звідки вони тут узялися? І що вони тут роблять?

– О, в усі часи у Фантазію потрапляли люди, яким пізніше не вдавалося знайти дорогу назад, у свій світ, – охоче взявся пояснювати Бастіянові Аргакс. – Спочатку вони цього не хотіли, а тепер – назвімо це так – уже не можуть.

Бастіян провів поглядом маленьку дівчинку, яка через силу штовхала перед собою ляльковий візочок із квадратними колесами.

– Чому не можуть? – запитав він.

– Тому що повинні цього забажати. Але вони вже не здатні бажати. Вони змарнували своє останнє бажання на щось інше.

– Останнє бажання? – прошепотів Бастіян похололими і зненацька зблідлими вустами. – А хіба не можна бажати стільки, скільки заманеться?

Аргакс знову захихотів. Цієї ж миті він спробував зняти Бастіянів тюрбан, щоби пошукати вошей у нього в голові.

– Облиш! – крикнув Бастіян. Він спробував струсити мавпочку, але та міцно вчепилася і пронизливо верещала від утіхи.

– О ні, і ні, і ще раз – ні! І зовсім ні! – продзявкотіла вона. – Бажати ти можеш доти, доки ще хоч щось пам’ятаєш про свій світ. А ці люди розтринькали всі свої спогади. А в кого не залишається минулого, той не має і майбутнього. Тому-то вони й не старіють. Поглянь на них! Ти не повіриш, але декотрі з них живуть тут уже тисячу років, якщо не більше. Проте вони залишаються такими ж, як і були. Для них уже нічого не може змінитися, бо і самі вони змінитися вже не здатні.

Бастіян дивився на якогось чоловіка, який власне на-милив дзеркало, а тоді заходився його голити.

Від того, що хвилину тому здавалося йому чудернацьким і химерним, тепер у нього аж мороз пішов попід шкіру.

Він поквапився далі, і тільки тепер зрозумів, що, йдучи, постійно заглиблюється в місто. Йому хотілося повернути, але щось невидним магнітом тягнуло його все далі і далі.

Він кинувся бігти, намагаючись позбутися осоружної мавпи, але та вчепилася в нього як кліщ ще й підганяла:

– Швидше! Швидше! Гоп! Гоп! Гоп!

Бастіян зрозумів, що тут йому ніхто не допоможе відкараскатися від Аргакса, і зупинився.

– І що, це правда – всі, хто тут живе, були колись правителями Фантазії або ж намагалися ними стати? – захекано запитав він.

– Звичайно, – відповів Аргакс. – Кожен, хто не може знайти шляху назад, рано чи пізно хоче стати володарем цього світу. Не кожному це вдалося, але всім хотілося. Тому тут є два різновиди шаленців. Але, можна сказати, на одне виходить!

– Які два різновиди? Поясни мені! Я повинен знати, Аргаксе!

– Спокій! Тільки спокій! – захихотіла мавпа, обіймаючи Бастіяна за шийку іще міцніше. – Одні втрачали свої спогади поступово, один за одним. А коли втрачали останній, то навіть Аурін уже не міг виконувати їхніх бажань. Після цього вони, так би мовити, опинилися тут самі собою. Інші, тобто ті, які все ж зробили себе правителями, втрачали всі свої спогади одним махом. Відтак Аурін не міг більше виконувати їхніх бажань: вони у них закінчувалися! Отож, як бачиш, хоч круть – хоч верть, а смерть. І ті, і ті – навіки тут, і вони ніколи не зможуть звідси вибратися.

– Це означає, що всі вони колись мали Аурін?

– Такий висновок напрошується сам собою! – відказав Аргакс. – Але вони давно про це забули. Та їм і так уже нічим не зарадиш, цим бідолашним божевільним...

– Його в них... – Бастіян завагався, – його в них відібрали?

– Ні, – сказав Аргакс. – У Фантазії, коли хтось робиться її правителем – королем, цісарем, або ким там іще, – Аурин зникає сам по собі, своєю власною волею. І треба сказати, що це бездоганно логічно, бо ж не можна застосовувати владу Дитинної Царівни для того, щоби цю-таки владу в неї ж і відібрати...

Тут Бастіян почувся так кепсько, що йому захотілося просто десь сісти, одначе мавпочка не дозволила.

– Ні-ні! Прогулянка містом іще не закінчилася, – заверещала вона. – Найцікавіше у тебе попереду! Далі! Далі!

Бастіян побачив якогось хлопчика, який молотком забивав цвяхи у шкарпетки, розкладені перед ним на землі. Якийсь товстун намагався наліпити поштові марки на мильні бульбашки, а ті, звісно, весь час лускали і лускали. Проте товстун не відступав. Він видував усе нові й нові бульбашки і намагався наліплювати на них усе нові та нові марки.

– Диви-но! – почулося хихотіння Аргакса, і Бастіян відчув, як той своїми мавпячими лапками повертає його голову кудись убік. – Дивись туди! Хіба ж це не смішно?

Там стояв великий гурт людей: чоловіки і жінки, старі й молоді, всі якось дивачно вбрані; їх було багато, але ніхто нічого не говорив. Усі були повністю заглиблені у себе. На землі лежало безліч великих кубиків, на всіх шести гранях кожного з них були написані літери. Раз за разом ці люди перемішували кубики, а тоді довго дивилися на них.

– Що вони там роблять? – прошепотів Бастіян. – Що це за гра? Як вона називається?

– Це гра у «все що завгодно», – відповів Аргакс. Він замахав гравцям лапками, кивнув їм, а тоді закричав:

– Дуже добре, дітки! Продовжуйте, продовжуйте! І не можна здаватися!

А тоді знову повернувся до Бастіяна і загадково зашепотів йому на вухо:

– Вони вже не вміють розповідати. Вони втратили мову. Тому я вигадав для них цю гру. Як бачиш, вона їх надзвичайно захоплює. До того ж, вона вкрай проста. Бо якщо гарненько замислитися, доведеться визнати, що всі історії на світі, по суті, складаються з тридцяти трьох літер. І ці літери завжди однакові, міняється лише їх послідовність. Із літер складаються слова, зі слів речення, з речень – розділи, а з розділів – історії. Ану, подивися, що там у них написано?

І Бастіян прочитав:

ЛУЄТГУВДВШЦГВТЬАЖ
МВІЗКІЕЗВІЦЬАИППЗІЄЙЧЯЦЕУ
ОАЗЦІЦЄВБЬАЮВОСН
ТИМВАІОАРНІЙЖВТ
ЄСАТРОНВШЄФИАЗЦЬВИПЦЗІВИ
ЮСАМИНАОКЛВЖІЄФІЙЦТМЮІХ
ЖМВАІНФГЙЦУУЇАЬРВХІТАПА
КОЛАБІДАЦІЯСИЖДІАКОВГУ

– Так-так, оце ж бо і воно, – захихотів Аргакс, – саме так воно здебільшого і є. Одначе якщо грати в цю гру дуже довго, роками, то іноді випадково складаються якісь слова. Не бозна-які мудрі, та все ж слова. Слинокрут, скажімо, чи щіткощоки, або ж вутловузол. Та коли грати ще довше, набагато довше, – сто, тисячу років – то, найімовірніше, рано чи пізно, цілком випадково, повинен скластися віршик. А якщо грати безконечно довго, ба навіть вічно, – то випадково складуться всі можливі вірші, всі можливі історії, а крім

того, всі історії історій, і навіть ця історія, в якій ми з тобою якраз перебуваємо. Логічно, чи не так?

– Це жахливо, – сказав Бастіян.

– Що ти, аж ніяк ні, – заперечив Аргакс. – Усе залежить від точки зору. Ось вони, можна сказати, сумлінно зайняті справою. До того ж, що ще робити з такими у Фантазії?

Бастіян довго мовчки дивився на гравців, а потім тихо спитав:

– Аргаксе, ти ж знаєш, хто я, чи не так?

– Аякже, аякже! Хто ж у Фантазії не знає твого імені?

– Скажи мені одну-єдину річ, Аргаксе. Скажи мені правду. Якби вчора я все-таки став Дитинним Царевичем, я б також опинився тут?

– Сьогодні чи завтра, – відказала мавпа. – А може, за тиждень. Так, врешті-решт ти опинився б тут.

– У такому разі, Атрею мене врятував?

– Якраз це ще анітрохи не відомо, – зізналася мавпочка.

– А якби йому вдалося відібрати в мене Клейнод, що було б тоді?

Аргакс знову захихотів.

– Щиро кажучи, тоді ти все одно опинився б у цьому місці.

– Чому?

– Аурін потрібен, щоби ти зміг повернутися. Та, відверто кажучи, я не впевнений, що ти зможеш.

Аргакс заплескав у долоні, скинув свій професорський капелюх і вишкірився.

– Скажи, Аргаксе, що мені робити?

– Ти повинен знайти бажання, яке приведе тебе назад у твій світ.

Бастіян надовго замовк, а тоді запитав:

– Аргаксе, а ти можеш сказати, скільки бажань у мене ще залишилося?

– Уже небагато. Гадаю, щонайбільше три-чотири. А цього може не вистачити. Ти починаєш із деяким запізненням, а дорога назад вельми нелегка. Тобі доведеться перетнути Море Імли. Уже тільки це обійдеться тобі в одне бажання. А що буде потім, невідомо. Ніхто у Фантазії не знає, де пролягає шлях додому для таких, як ти. Може, тобі й вдасться знайти Яму Мінроуд, останній порятунок для вашого брата. Хоча мушу застерегти: для тебе цей порятунок, назвімо це так, – занадто далеко. Щоправда, з Міста Колишніх Королів ти виберешся – принаймні ще цього разу.

– Дякую, Аргаксе! – ледь чутно сказав Бастіян.

Маленька сіра мавпочка вишкірила зуби:

– До побачення, Бастіяне Бальтазаре Букс!

І, сказавши це, Аргакс зник в одному з будинків міста-божевільні. Бастіянів тюрбан він прихопив зі собою.

Бастіян ще трохи постояв – геть непорушно. Те, про що він дізнався, настільки його спантеличило і збентежило, що прийняти якесь рішення стало дуже непросто. Одним махом усі його дотеперішні цілі та наміри виявилися позбавленими сенсу. Він мав таке відчуття, ніби все в ньому перевернулося з ніг на голову, він зробився як та піраміда, поставлена на свою вершину. Те, на що він покладав усі свої надії, виявилось цілковито згубним, а те, що він ненавидів, стало його порятунком. Та наразі він чітко усвідомлював лише одне: треба забиратися геть із цього божевільного міста! І ніколи, ніколи більше сюди не повертатися!

Він почав пробиратися крізь лабіринт дурнувятих будівель, та вже незабаром виявилось, що шлях до міста незрівнянно простіший, ніж дорога звідти. Раз у раз Бастіян ловив себе на тому, що збився зі шляху, що знову йде в бік середмістя. Йому знадобилося майже півдня, перш ніж він спромігся знову дійти до краю міста, до земляного валу. А

коли він нарешті вибіг на пустище, то помчав без перепочинку, аж поки ніч – така сама темна, як і попередня, – не змусила його зупинитися. Геть знеможений і втомлений, він знесилено повалився на землю, під кущ ялівцю, і тут же поринув у глибокий сон. І в цьому сні у ньому згас спогад про те, що він колись умів вигадувати різні історії.

Цілісіньку ніч його переслідувало одне-єдине сновидіння, яке ніяк не хотіло ані закінчитися, ані відступити: Атрею з кривавою раною на грудях стояв і дивився на нього – непорушний і мовчазний.

Прокинувшись від удару грому, Бастіян аж підскочив. Його огортала непроглядна пільма, та все ж йому здалося, що громаддя хмар, яке накопичувалося протягом дня, збурилося. Безперервно спалахували блискавки, а громи гуркотіли і грюкотіли так, що аж двигтіла земля; над пустищем розгулялася і завилла буря, пригинаючи додолу кущі ялівцю. Щільна сіра завеса зливи заступила від стороннього ока цілу околицю. Бастіян стояв, загорнувшись у свій чорний плащ, його лицем стікала вода. Одна з блискавиць ударила в дерево просто перед ним, розколовши вузлуватий стовбур, гілля тут-таки спалахнуло, вітер розвіяв хоровод іскор над нічною рівниною, і там його відразу ж погасила злива. Від цього страхітливого удару Бастіян упав на коліна – і раптом заходився обома руками розгрібати землю. Коли яма стала достатньо глибокою, Бастіян відв'язав меч Сіканду і поклав його на дно ями.

– Сікандо! – тихо промовив він під завивання бурі. – Я назавжди прощаюся з тобою. Хай більше ніхто і ніколи не підніме тебе проти свого друга. І нехай тебе тут ніхто не знайде, доки не забудеться все, що ми з тобою наробили, доки не кане у забуття лихо, яке сталося через нас із тобою.

Тоді Бастіян засипав яму, ще й заклав місце захоронення меча мохом і гілками, щоби ніхто його не знайшов.

Сіканда лежить там до сьогодні. І тільки у далекому майбутньому прийде хтось, кому буде дозволено взяти його в руки, не наражаючись на небезпеку; утім, це вже зовсім інша історія, і її краще розповісти якимось іншим разом.

А Бастіян пішов далі – крізь бурю і темряву.

Над ранок негода вщухла, вітер угамувався, тільки з дерев іще час від часу скрапували краплини води.

Тієї ночі для Бастіяна почалася довга, самотня мандрівка. Назад до своїх колишніх супутників, назад до Ксаїди він повертатися не хотів. Тепер Бастіян прагнув віднайти дорогу назад – шлях у світ людей, але не знав, ані що це за шлях, ані де його шукати. Може, десь існує якась брама, якийсь брід, якийсь перехід – щось, що приведе його туди? Він знав тільки одне: цього треба захотіти. Але якраз над своїми бажаннями він влади не мав. Він почувався, ніби пірнальник, що шукає на морському дні затонулий корабель, однак вода раз по раз виштовхує його на поверхню, перш ніж його вдається хоч щось знайти.

Знав він і те, що в нього залишилося всього кілька бажань, тому дуже вважав, щоби випадково не скористатися зайвий раз із Сяйва. Тими кількома спогадами, які в нього ще залишилися, він був ладен пожертвувати тільки тоді, коли вже напевне знатиме, що вони наблизять його до його власного світу, і тільки тоді, коли це буде конче необхідно.

Та бажання неможливо викликати чи притлумити, так би мовити, за власним бажанням. Вони зринають всередині нас із найпотаємніших глибин, як і всі наші наміри – бай-дуже, добрі чи злі. І виникають вони непомітно.

Бастіян іще ні про що не здогадувався, а в ньому вже зародилося нове бажання, яке поступово набирало цілком виразних обрисів. Він блукав уже багато днів та ночей і почувався страшенно самотнім, а тому раптом запрагнув стати частиною якоїсь спільноти, щоби його прийняло до свого грона якесь товариство – не як владаря чи переможця і не

когось особливого, а як рівного серед рівних, як одного зпоміж багатьох інших, може, навіть найменшого, може, незначного, проте такого, хто невіддільно до цієї спільноти належить і нерозривно з нею пов'язаний, хто бере участь в її житті.

І ось одного дня він нарешті добрів до морського узбережжя. Принаймні так йому спочатку здалося. Берег, на якому він опинився, був стрімкий і скелястий; перед Бастіановими очима простягалось море білих, на перший погляд – застиглих хвиль. І тільки згодом ній помітив, що ці хвилі не такі вже аж непорушні, що вони, хоч і дуже повільно, та все ж переміщуються, що є тут і течії, і вири, які обертаються майже непомітно, як коротша стрілка годинника.

Море Імли!

Бастіян рушив уздовж крутого скелястого берега. Повітря було тепле і трохи вологе. Було ще доволі рано і цілком безвітряно, сонце осявало білосніжну поверхню туману, який простелявся аж до обрію.

Бастіян ішов уже кілька годин.

Десь ближче до полудня він натрапив на маленьке містечко, що – на високих палях – стояло просто в Морі Імли, недалеко від суходолу. Із виступом скелястого берега купку будинків з'єднував довгий підвісний міст. Він легенько погойдувався, коли Бастіян переходив по ньому до міста.

Будинки тут були доволі малі; двері, вікна, сходи – все здавалося зробленим для дітей. І дійсно, люди, які ходили цим містом, через свій зріст виглядали як діти, хоча й були дорослими чоловіками з вусами і бородами та жінками з високо підібраним волоссям. Дивувало те, що їх ледве вдавалося розрізнити, такі вони були подібні. Обличчя в них були темно-брунатні, як мокра земля, з виразом лагідним і спокійним. Угледівши Бастіяна, вони кивали йому, але ніхто до нього не заговорював. Та й узагалі, як на те пішло, вони виглядали дуже мовчазними, тільки зрідка на кот-

рійсь із вулиць чи у завулку чулося якесь слово або ж вигук, незважаючи на їхню жваву діяльність і кипуче життя. До того ж, тут ніхто не йшов поодиноці, всі ходили більшими чи меншими гуртками, тримаючись за чи попід руку.

Трохи уважніше придивившись до будинків, Бастіян виявив, що всі вони сплетені на кшталт кошиків, одні – з грубішої лози, інші – з тоншої, тут навіть мощення вулиць нагадувало циновки. Тепер він помітив, що й одяг у всіх цих людей – усі їхні штани, спідниці, плащі та капелюхи – зроблені з такого ж матеріалу і таким самим способом; що правда, вбрання було надзвичайно тонко і штуцерно* вироблене.

Ідучи, Бастіян то тут, то там принагідно зазірав у різні майстерні ремісників – і бачив, що всі вони зайняті виготовленням отаких-от плетених виробів: взуття, глечиків, ламп, горнят, парасольок; у цьому місті геть усе було з власне такого кошикового плетива. При цьому ніхто і ніде не працював сам – зокрема тому, що ці речі можна було зробити лише за умови спільної праці кількох осіб. І було надзвичайно приємно спостерігати за тим, як вправно і злагоджено ці люди працюють, як один доповнює у роботі іншого. Працюючи, вони наспівували одну і ту ж простеньку мелодію без слів.

Містечко було не дуже велике, тож Бастіян незабаром дістався до його протилежного краю. І видовище, яке звідти відкрилося його очам, свідчило, що йдеться про місто мореплавців, бо тут стояли сотні кораблів усіляких форм і розмірів. Щоправда, це було якесь доволі незвичне місто мореплавців: усі судна були попричеплювані до велетенських вудил, вони висіли одне коло одного, легенько похитуючись, над глибочінню, де клубочилися білі маси імлі. До речі, самі ці кораблі, здається, також були зроблені з плетива, до того ж, вони не мали ні щогл, ні весел, ні керма.

* художньо

Бастіян перехилився через поруччя й глянув униз, на Море Імли. Те, які страшенно високі палі, на яких стоїть місто, можна було визначити за тінями, які вони відкидали на білу імлу внизу.

– Вночі, – почув він зненацька чийсь голос поряд, – туман підіймається аж до рівня міста. Тоді ми можемо виходити в море. А вдень сонце пожирає імлу, і рівень моря падає. Тебе ж це зацікавило, чужинцю, чи не так?

Поряд із Бастіяном стояли, опершись на поруччя, трое чоловіків. Вони дивилися на нього приязно і щиро. Розговорившись, він довідався, що це місто називається Іскаль, або ж Плетене Місто. А саме слово «іскаль» означало щось близьке до «спільнота». За фахом ці трое були імлоплавцями.

Бастіянові не хотілося називати свого імені, він волів, щоб його не впізнали, тож сказав, що називається Хтось. А трое моряків пояснили йому, що в них взагалі нема імен для кожного зокрема і що вони обходяться без імен. Усі ж разом вони називаються іскалянами, і цього їм цілком досить.

Позаяк то була обідня пора, вони запросили Бастіяна піти з ними, і він вдячно погодився.

В якійсь поблиській хатині вони посідали до столу, і під час обіду Бастіян довідався все про місто Іскаль та його мешканців.

Море Імли, яке вони називали Скайдан, було насправді велетенським океаном білого туману, який розділяв Фантазію на дві частини.

Який Скайдан завглибшки – цього не звідав іще ніхто, як, зрештою, і того, звідки взялися ці нечувані маси туману. Щоправда, навіть і занурившись у цю імлу, можна було дихати, а біля берега, там, де імла ще порівняно неглибока, трохи пройтися морем, щоправда, міцно обв'язавшись линувою, яку хтось мав би витягнути назад (як виявилось, ця

імла мала підступну властивість надзвичайно швидко позбавляти людину будь-якої здатності орієнтуватися.

Багато сміливців (чи, радше, нерозважливців) загинули, намагаючись перебрести Скайдан – поодинці та пішки. І лише декотрих вдалося врятувати.

Єдиним способом перебраться на протилежний берег Моря Імли був той, яким оволоділи іскаляни.

До речі, лоза, з якого були сплетені всі будинки в місті Іскаль, всі предмети вжитку, одяг, навіть кораблі, – ота лоза була чимось на кшталт очерету, який ріс біля берега, під поверхнею Моря Імли, і зрізати його можна було, як випливає зі щойно сказаного, тільки наражаючись на смертельну небезпеку. Ці очеретини, хоч і надзвичайно гнучкі, а на повітрі навіть трохи прив'ялі, в тумані стояли прямо, були набагато легшими від нього і не тонули. Тим-то не тонули і кораблі, з цього очерету збудовані. Відтак одяг, який носили іскаляни, міг правити водночас і за рятувальні камізьки – у разі, якби хтось звалився в Море Імли.

Втім, навіть і не це було найбільшою таємницею іскалян, бо це не пояснювало причини дивовижної єдності та злагодженості, якими були позначені вся їхня діяльність і спосіб життя. Як незабаром з'ясував Бастіян, вони взагалі не знали слова «я», в кожному разі, ніколи його не вживали, а завжди говорили «ми». Правда, чому це так, він довідався набагато пізніше.

Почувши від трьох моряків, що вони збираються вийти в море ще цієї ночі, він запитав, чи не могли б вони прийняти його корабельним юнгою. Вони пояснили, що кожна подорож Скайданом істотно відрізняється від подорожей іншими морями, бо ніколи не відомо, скільки доведеться пробути в дорозі та куди врешті-решт твій корабель причалить. Бастіян запевнив, що це його цілком влаштовує, тож імплопавці погодилися взяти його зі собою.

Коли звечоріло, туман, як і варто було сподіватися, почав підійматися, досягнувши близько півночі рівня Плетеного Міста. Тепер усі кораблі, які доти висіли в повітрі, погойдувалися на білій поверхні імли. Судно, на якому опинився Бастіян, – плаский приблизно тридцятиметровий човен – відв'язали від причалу, і тепер воно повільно випливало в безмір темного імлистого моря.

Чи не з першого погляду Бастіян ламав собі голову над питанням, що, власне кажучи, змушує ці кораблі рухатися, бо ж вони не мали ні вітрил, ні весел, ні гребних гвинтів. Вітрила, як він довідався, нічого би не дали, бо над Скайданом майже завжди панував штиль, а пересуватися туманом за допомогою весел чи гвинта годі було й поготів. Сила, яка рухала кораблями, була цілком іншої природи.

Посередині палуби було невелике підвищення у формі круглого майданчика. Бастіян помітив його відразу – і спершу вирішив, що це капітанська рубка або щось подібне. На цьому підвищенні впродовж усієї подорожі постійно перебували принаймні двоє імлоплавців, хоча іноді – троє, четверо чи навіть більше. (До речі, вся залага судна налічувала чотирнадцять осіб – ясна річ, без Бастіяна). Ті, котрі залишалися нагорі, на круглому майданчику, попідводилися, поклавши руки один одному на плечі, й дивилися в напрямку руху корабля. Якщо не приглядатися уважно, можна було подумати, що стоять вони цілком непорушно. І тільки поспостерігавши якийсь час, Бастіян зауважив, що імлоплавці дуже повільно і надзвичайно злагоджено похитуються (ці їхні рухи неймовірно нагадували танок), водночас безперервно співаючи якусь украй просту мелодію – ритмічну і милозвучну; до того ж, вона постійно повторювалася.

Спершу Бастіян вирішив, що вся ця дивна поведінка – то якась особлива церемонія чи звичай, чие значення глибоко від нього приховане. Щойно на третій день подорожі він запитав про це в одного із супутників, який сів поряд із

ним. А того, своєю чергою, здавалося, дуже здивував Бастіянів подив. Він пояснив, що імлоплавці змушують корабель рухатися силою своєї уяви.

Бастіян спочатку не зрозумів цього його пояснення і знову спитав: мовляв, можливо, корабель приводять у рух якісь приховані від ока коліщата?

– Ні, – відповів імлоплавець. – Коли ти хочеш ворухнути своїми ногами, тобі вистачає просто уявити собі цей рух. Чи, може, ти рухаєш ногами за допомогою якихось коліщаток?

Він розтлумачив Бастіянові, що різниця між рухом його власного тіла і судна полягає лише в тому, що для руху корабля щонайменше двоє іскалян мають повністю злитися своєю уявою в єдине ціле. Тільки внаслідок такого єднання виникала сила, достатня для пересування. Якщо ж їм треба було пересуватися швидше, необхідною ставала співдія кількох іскалян. Зазвичай вони працювали змінами по троє, решта тим часом відпочивали, бо, попри те, що збоку їхня робота здавалася радісною і приємною, насправді то була важка і виснажлива праця, що вимагала постійного і напруженого зосередження. Та це був єдиний спосіб перепливати Скайдан.

І Бастіян пішов у науку до імлоплавців і перейняв таємницю їхньої спільноти – опанував мистецтво танцю і пісні без слів.

Подорож виявилася тривалою, плавання – довгим, і поступово Бастіян ставав одним із них. Його огортало якесь дивовижне, невимовне відчуття самозречення і гармонії, під час танцю він відчував, як його власна уява з'єднується з уявою інших, зливаючись із ними воедино. Він відчував, що його і справді прийняли в цю спільноту, що для нього тут знайшлося місце – і водночас із його пам'яті остаточно зникали спогади про те, що в світі, звідки він прийшов і куди шукав шляху назад, живуть люди і що кожна людина

живе зі своїми власними уявленнями і думками. Єдине, про що він іще зберігав якусь невиразну згадку, були його дід і батьки.

Тим часом углибині його серця зажевріло – поряд із бажанням ніколи не бути самотнім – іще одне бажання. І тепер воно тихесенько дало про себе знати.

А сталося це в той день, коли він уперше помітив, що іскаляни досягають такого досконалого єднання не тому, що їм вдається злити і узгодити одне з одним різні прагнення та уявлення, а тому, що вони такі схожі між собою, що їм надзвичайно легко почувати себе спільнотою. Бути разом не вимагало від них ніяких зусиль. І навпаки: вони взагалі не вміли обстоювати власну думку, сперечатися, відчувати якісь розбіжності, адже жоден із них не чувся окремою одиницею, особистістю, їм не треба було долати якісь відмінності, щоби досягти гармонії у взаєминах, і саме ця легкість дедалі менше подобалася Бастіянові. Їхня доброзичлива м'якість почала видаватися йому нудною, а незмінна, завжди одна і та ж мелодія пісень – одноманітною. Він відчував, що йому в цьому всьому чогось бракує, що він жадає чогось більшого, але наразі не міг сказати, чого саме.

Остаточно він зрозумів це лише за якийсь час. Одного дня в небі над Морем Імли вони побачили велетенського птаха, схожого на орла. Іскаляни перелякалися і притьмом поховалися під палубу. Та один з них захватися не встиг, страшний птах із пронизливим криком шугнув униз, ухопив нещасного і поніс кудись у дзьобі.

Коли небезпека минула, іскаляни повилазили зі сховку і продовжили подорож: зі звичними співами і танцями, ніби нічого й не сталося. Ніщо не порушувало їхньої злагоди, вони не сумували за загибим, не нарікали і не плакали, і навіть жодним словом не згадали про те, що сталося.

– Нічого страшного, – сказав один з імлонлавців, коли Бастіян почав запитувати його про це. Нам нікого не бракує. На що нам нарікати?

Хтось один для них нічого не означав. А оскільки вони майже нічим не різнилися між собою, то й незамінних серед них не було.

Але Бастіянові хотілося бути Кимсь, самим собою, кимсь окресленим, а не просто таким, як решта. Йому хотілося, щоби його любили саме за те, що він такий, як є. У спільноті іскалян панувала злагода, однак не було любові. Бастіян уже не хотів стати найбільшим, найсильнішим чи найрозумнішим. Усе це залишилося позаду. Тепер він прагнув, щоби його любили таким, як він є: добрим чи злим, гарним чи негарним, розумним чи дурним, з усіма його вадами, чи навіть якраз за них.

Але який він?

Цього він уже не пам'ятав. У Фантазії він отримав і здобув безліч усього, так багато, що тепер уже не міг серед усіх цих дарів – здібностей і сил – віднайти себе.

Відтоді він перестав брати участь у танку імлоплавців. Просто сидів собі на носі корабля і дивився на Скайдан; він сидів так цілісінькими днями, а часом навіть і вночі.

Нарешті вони досягли протилежного берега. Корабель причалив, Бастіян подякував іскалянам і зійшов на землю.

То була трояндова країна, край, порослий пишними трояндовими лісами, де квітли ружі всіх помислених барв і відтінків. Посеред цих трояндових хащів вилялася вузька стежина.

І Бастіян рушив тією стежкою.

XXIV. ПАНІ АЮОЛА

Розповідь про Ксаїдин кінець може бути надзвичайно короткою, та загалом все це вкрай важко збагнути, бо історія ця, як і багато що у Фантазії, сповнена суперечностей. До сьогодні вчені та літописці ламають собі голови над тим, як так сталося; декотрі навіть піддають сумніву неспростовні факти або ж намагаються якось інакше їх витлумачити. Але тут про це буде розказано так, як воно трапилося насправді, і хай кожен пояснює собі як уміє.

У той час, коли Бастіян прибув до Іскаля – Плетеного Міста, Ксаїда разом зі своїми чорними напіввелетнями досягла того місця на пустищі, де металевий кінь розпався під Бастіяном на шматки. Тоді вона вже передчувала, що ніколи більше його не зустрине. Коли ж трохи згодом вона побачила земляний вал, на який вели Бастіянові сліди, це передчуття змінилося на певність. Вона усвідомлювала, що раз Бастіян потрапив до Міста Колишніх Королів, то втрачений для її планів, і байдуже, чи він там залишиться назавжди, чи йому вдасться якось звідти вибратися. У першому випадку він ставав безвладним, як і всі в цьому місті, й не міг більше нічого собі бажати. У другому випадку в ньому згасало будь-яке прагнення досягти величі та влади. Так чи інак, для неї, Ксаїди, гра була програна.

Вона наказала своїм панцерним напіввелетням зупинитися, однак вони чомусь не скорилися її волі, а йшли собі далі. Тоді вона розлютилася, вистрибнула зі свого паланкіна і, розпростерши руки, спробувала загородити їм дорогу. Та закуті у лати напіввелетні, і піші, і вершники, продовжували рухатися, ніби їй не було, і розчавили її своїми ногами та копитами. Втім, у мить, коли Ксаїда випустила дух, довга колона раптом зупинилася, мов незаведений годинник.

Трохи згодом до цього місця із рештками війська дістались Гісбальд, Гідорн і Гікріон. Побачивши це видовище, вони ніяк не могли второпати, що ж тут скоїлося. Адже па-

нцерних напіввелетнів приводила в рух Ксаїдина воля і тільки вона, отож лише Ксаїда могла змусити їх щось зробити. Себто саме воля Ксаїди дозволила їм (або змусила їх) розтоптати чарівницю. Щоправда, здатність до тривалих розмислів не належала до найсильніших рис трьох панів лицарів, отож вони лише знизали плечима і облишили зайві думки. Трохи порадившись, що ж робити далі, вони дійшли висновку, що військова виправа, судячи з усього, завершилася. Відтак вони розпустили залишки війська, порадивши всім іти, звідки прийшли. Самі ж лицарі, позаяк присягали Бастіянові на вірність і не хотіли ламати присягу, постановили шукати його по цілій Фантазії. Так і не дійшовши згоди, де саме шукати, лицарі вирішили, що кожен із них шукатиме Бастіяна самотужки.

Вони попрощалися і попленталися – кожен в інший бік, кожен своєю дорогою.

Гісбальд, Гідорн і Гікріон пережили ще чимало пригод, і в Фантазії досі побутує безліч оповідок про їхні блукання і безглузді пошуки. Утім, це вже зовсім інша історія, і її краще розповісти якимось іншим разом.

Що ж до чорних панцерних напіввелетнів, то вони так і залишилися стояти там, на тому пустищі, неподалік від Міста Колишніх Королів. Під дощем і снігом вони іржавіють, а відтак поступово осідають, заглиблюючись у землю: котрийсь – рівніше, а котрийсь – перехняблено. Та ще й досі на тому місці можна побачити чимало напіввелетнів у латах. Воно має недобру славу, мандрівники оминають його десятою дорогою...

Проте повернімося до Бастіяна.

Йдучи звивистою стежкою крізь трояндові хащі, він побачив щось, що його невимовно здивувало, бо ніколи раніше у своїх мандрах Фантазією він не бачив нічого подібного. Бастіян побачив вказівний знак у формі руки, і ця рука пальцем вказувала напрям.

Під знаком було написано: «До Дому Змін».

Бастіян неквапно пішов у той бік. Він вдихав пахощі безлічі руж і відчував, як прибуває його радості; в нього з'явилось відчуття, що десь там на нього чекає якась радісна несподіванка.

Врешті-решт він ступив на пряму, як стріла, алею, обсажену деревами з кулястими кронами. З гілок цих дерев щедро звисали рум'яні, схожі на яблука, плоди. А в самісінькому кінці алеї виднівся будиночок. Підійшовши ближче, Бастіян виявив, що то, либонь, найкумедніший дім, який він бачив у своєму житті. Гостроверхий дах, мов нічний ковпак, сидів на будівлі, що чимось нагадувала велетенський гарбуз, бо була навдивовижу куляста, а її стіни у багатьох місцях прикрашали ґулі та виступи – так би мовити, товстенькі «черевця», і це робило будиночок присадкуватим і на вигляд дуже затишним. Були там і кілька віконець та двері, все якесь кривувате, так ніби хтось прорізав ці отвори в гарбузі, ще й доволі невміло.

Наближаючись до будиночка, Бастіян зауважив, що той постійно, хоч і дуже повільно, змінюється; приблизно так само неквапно, як слимак виставляє свої мацаки. З правого боку будиночка формувався невеличкий виріст, який поступово перетворювався на башточку. Водночас зліва закривалося і поступово зникало віконце. З даху проростав комин, а над вхідними дверима виникав невеличкий балкончик з кованою балюстрадою.

Бастіян зупинився, спостерігаючи: ці безупинні зміни видавалися йому дивними і веселими. Тепер він зрозумів, чому цей будиночок називався «Домом Змін».

Стоячи отак перед хаткою, він почув, як усередині приємний жіночий голос із невимовним теплом наспівує пісню:

– *Любий гостю, вже сто літ,
Як ти мав прийти.*

*Раз сюди надибав хід,
То це ж, певно, ти.
Зголоднілий? Спраглий? – Ось
Їжа тут, пиття,
Все, чого б не забаглось
В ясності життя,
Спокій по трудах...
Добрим, був ти чи лихим,
А пишатись маєш чим:
Неблизьким був шлях.*

«Ой, – подумав Бастіян, – який прекрасний голос! Як би я хотів, щоби цю пісню співали мені!»

А голос виспівував:

*– Можний Пане, з сивих літ
Завітай в дитинний світ.
На порозі вже не стій,
Входь, жаданий, входь мерцій!
Блага всі на тебе тут
Так давно вже ждуть!*

Голос вабив Бастіяна, і він не міг йому опиратися. Він чомусь був переконаний, що жінка, яка так співає, мусить бути дуже доброю і привітною. Отож хлопець постукав у двері, і голос загукав у відповідь:

– Заходь, заходь, мій хороший!

Він відчинив двері – і побачив надзвичайно затишну, не дуже велику кімнатку, через вікна падало яскраве сонячне світло. Посеред кімнатки стояв круглий стіл, заставлений усілякими полумисками, вазами і кошиками, і всі вони були повні якихось незнаних Бастіянові соковитих плодів.

За столом сиділа якась жінка, що й сама трошки скидалася на яблуко, – така вона була пишна і кругленька, така здорова і червонощока.

У найпершу мить Бастіяна охопило бажання підбігти до неї з розпростертими обіймами, вигукуючи:

– Мамо! Мамо!

Але він опанував себе.

Його мама померла і, безумовно, тут, у Фантазії, її нема. А ця жінка, хоч і мала такий же любий усміх і такий самий, як і в мами, погляд, що негайно викликав довіру, була просто дуже схожа на його матір – подібна, як рідна сестра. Його мама була невеличка на зріст, а ця жінка – радше висока. На голові вона мала капелюх з широкими крисами, рясно прикрашений квітами і плодами, а сукня її була пошита з якоїсь квітчастої, надзвичайно барвистої тканини. Лише придивившись уважніше, він помітив, що насправді сукню жінки прикрашав не малюнок на тканині, а справжнісінькі листки, квіти і плоди.

Він якийсь час стояв отак, вдивляючись у неї, і його заповонило якесь давно-давно забуте відчуття. Він не міг пригадати, коли і де вже відчував щось подібне, а тільки знав: це було колись дуже давно, коли він був іще зовсім маленький.

– Та сідай же, мій хороший! – мовила жінка і рухом руки запросила його до столу. – Ти ж, напевно, голодний, тож спочатку поїж!

– Вибач, – сказав Бастіян, – але мені здається, що ти чекаєш гостей. А я опинився тут цілком випадково.

– Справді? – запитала жінка і лукаво всміхнулася. – Ну, нічого, нічого. Все одно поїж. А я тим часом розповім тобі одну коротеньку казочку. Призволься, не змушуй себе припрошувати!

Бастіян скинув свій чорний плащ, повісив його на спинку стільця, сів і несміливо потягнувся по якийсь фрукт.

Перш ніж надкусити, він поцікавився:

– А ти? Чому ти нічого не їси? Невже ти не любиш фруктів?

Жінка голосно і щиро засміялася. Бастіян не зрозумів, з чого вона сміється.

– Гаразд, – сказала вона, трохи вгамувавшись. – Раз ти наполягаєш, я складу тобі товариство і підживлюся, але по-своєму. Не лякайся!

Промовивши це, вона взяла лічку, яка стояла біля неї на підлозі, піднесла над головою і полила себе водою.

– Ах, – промурмотіла вона, – як це відсвіжує!

Тепер настала Бастіянова черга сміятися. А тоді він вкусив плід – і зрозумів, що ніколи не їв нічого смачнішого. Далі взявся за наступний, однаке той виявився ще ліпшим.

– Смакує? – спитала жінка, уважно за ним спостерігаючи.

У Бастіяна був повний рот, тож він не міг відповісти, а тому лише жував і кивав.

– Це тішить, – сказала жінка. – Тим паче, що я дуже старалася. Їж, їж, скільки хочеш!

Бастіян узяв якийсь новий плід, і вже цей мав справді неземний смак! Хлопець аж зітхнув від задоволення.

– А тепер я розповім тобі казочку, – продовжувала жінка, – а ти їж собі далі.

Бастіянові, щоби слухати, довелося докладати чималих зусиль: кожен наступний плід був смачніший, ніж попередні.

– Колись давно, – почала свою розповідь Квітуца Жінка, – наша Дитинна Царівна смертельно захворіла. Вона потребувала нового імені, але це ім'я їй могла дати лише дитина. Проте люди перестали бувати у Фантазії, і ніхто не знав чому. А якби Дитинна Царівна померла, це означало б і кінець Фантазії.

І ось одного дня – чи, радше, одної ночі – у Фантазію прийшла дитина, маленький хлопчик, і він дав Дитинній Царівні ім'я Місяцівна. Дитинна Царівна одужала. На знак вдячності вона пообіцяла хлопчикові, що всі його бажання

в її світі здійснюватимуться, аж доки він не знайде своє Істинне Прагнення. І тоді цей маленький хлопчик здійснив велику подорож, ідучи від одного бажання до іншого, і кожне його бажання здійснювалося. І кожне здійснене бажання вело його до наступного. Серед бажань цього хлопчика були не лише добрі, а й лихі, одначе Дитинна Царівна не робить різниці для доброго і недоброго, для неї у її світі все однакове і все однаково важливе. І навіть коли внаслідок одного з бажань було зруйновано Вежу Зі Слонової Кості, вона не зробила нічого, щоби цьому завадити. Та щоразу, коли бажання збувалося, маленький хлопчик забував частину своїх спогадів про світ, звідки прийшов. Його це не надто бентежило, бо він не хотів туди повертатися. Отож він бажав собі і бажав, аж прийшла така мить, коли він віддав за бажання майже всі свої спогади, а не маючи спогадів, не можна нічого бажати. На той час він уже майже перестав бути людиною і майже перетворився на фантазюгана. Але свого Істинного Прагнення хлопчик так, і не знайшов. Відтак постала небезпека, що він змарнує останні спогади, так і не відкривши свого Істинного Прагнення. А це означало б, що він уже ніколи не зможе повернутися у свій світ. І тоді шлях привів його до Дому Змін, щоби він залишався тут доти, доки нарешті знайде своє Істинне Прагнення. Адже Дім Змін називається так не лише тому, що постійно змінюється, а й тому, що змінює того, хто в ньому мешкає. А це надзвичайно важливо для маленького хлопчика, який до цього часу хоч і бажав ставати іншим, однак не хотів при цьому мінятися.

На цьому місці вона перервалася, бо гість перестав жувати. Він тримав у руці надкушений плід і витріщався на Квітучу Жінку, роззявивши рота.

– Якщо тобі не смакує, – сказала вона стурбовано, то відклади цей плід і візьми якийсь інший!

– Що-іцо? – промимрив Бастіян. – Ні-ні, дуже навіть смакує.

– Ну, тоді все гаразд, – мовила жінка. – До речі, я забула сказати, як називався той маленький хлопчик, на якого вже так давно чекають у Домі Змін. Багато хто у Фантазії називав його просто Рятівником, інші звали його Лицарем Семираменного Підсвічника, ще інші – Всевідом, але справжнє його ім'я було Бастіян Бальтазар Букс.

Сказавши це, Квітуца Жінка, усміхаючись, подивилася на свого гостя довгим поглядом. А він кілька разів проковтнув слину, й лише тоді сказав:

– Так звать мене.

– Ось бачиш! – втішилася жінка, анітрохи не здивувавшись.

Пуп'янки на її капелюсі та сукні враз усі одночасно розпустилися і зацвіли.

– Але ж сто років, – непевно заперечив Бастіян, – я у Фантазії, напевне, ще не пробув.

– О, насправді ми чекаємо на тебе набагато довше, – відповіла вона. – Ще моя бабуся і бабуся моєї бабусі чекали на тебе. А тепер, як бачиш, я розповідаю тобі історію начебто нову, та в ній ідеться про сиву давнину.

Бастіянові пригадалися слова Граограмана; Бастіян тоді перебував на самому початку своєї подорожі. Тепер йому і справді здавалося, що минуло сто років.

– Ох, я ж досі не сказала, як називаюся я. Я – Пані Аюола.

Бастіян повторив це ім'я, він трохи затинався, але на решті йому вдалося вимовити правильно.

Тоді хлопець простяг руку по наступний плід. Вкусив – і йому здалося, що власне цей плід – той, що його він їв саме в цю мить, – найсмачніший з усіх. Щоправда, його трохи занепокоїло, що цей фрукт – передостанній.

– Хочеш іще? – спитала Пані Аюола, помітивши його погляд. Бастіян кивнув. Тоді вона сягнула руками до свого капелюха та сукні – і нарвала звідти плодів, наповнивши ними полумисок.

– Невже ці плоди ростуть у тебе на капелюсі? – поцікавився приголомшений Бастіян.

– Як це – на капелюсі? – Пані Аюола, не розуміючи, подивилася на нього. А тоді вибухнула дзвінким і щирим сміхом. – А-а-а, ти, напевно, подумав, що те, що я ношу на голові, – капелюх? Ні-ні, мій хороший, усе це росте просто з мене. Так, як із тебе росте волосся. Як бачиш, я надзвичайно рада, що ти нарешті прийшов, тому й розквітаю. Якби я засмутилася, усе б зів'яло. Але прошу тебе, не забувай їсти!

– Ну, не знаю, – збентежено відказав Бастіян. – Як же можна їсти щось, що виходить із когось?

– Чому б і ні? – запитала Пані Аюола. – Адже немовлята ссуть материнське молоко. І це прекрасно.

– Так, звичайно, – не здавався Бастіян, трохи зашарівшись, – але тільки поки вони ще зовсім малі.

– У такому разі, – сяючи, мовила йому Пані Аюола, зараз ти станеш зовсім маленьким, хороший мій хлопчику.

Бастіян узявся за наступний плід, а Пані Аюола ще більше зраділа і ще пишніше розквітла.

Трохи помовчавши, вона сказала:

– Здається, він дуже хоче, щоби ми перейшли до сусідньої кімнати. Мабуть, він щось для тебе підготував.

– Хто? – спитав Бастіян, роззираючись довкола.

– Дім Змін, – незворушно пояснила Пані Аюола.

І справді, відбувалося щось дивне. Кімната змінилася, Бастіян помітив це щойно тепер. Стеля стрімко піднялася вгору, зате стіни з трьох боків майже впритул присунулися до столу. Двері на четвертій стіні раптом розчинилися.

Пані Аюола підвелася – лише зараз стало видно, яка вона висока, – і запропонувала:

– Ходімо! Він страшенний упертюх. І раз уже вбив собі в голову якусь несподіванку, краще йому не перечити і не опиратися. Хай діється його воля! До речі, він здебільшого має на думці щось приємне. І все робить із найкращими намірами.

Вона вийшла з кімнати у відчинені двері. Бастіян пішов за нею, завбачливо прихопивши полумисок із плодами.

Ця нова кімната, велика, мов зала, очевидно, була їдальнею, вона чомусь здалася Бастіянові знайомою.

Бентежило тільки те, що всі меблі, які тут стояли, в тому числі стіл і стільці, були якісь велетенські – надто великі, щоби Бастіян міг на них вилізти.

– Диви на нього! – весело вигукнула Пані Аюола. – Дім Змін постійно вигадує щось нове. Він придумав і зробив для тебе кімнату, але не просту, а таку, якою її бачать малесенькі дітки.

– Як це? – запитав Бастіян. – Хіба раніше цієї зали тут не було?

– Звісно ж, ні, – відповіла Пані Аюола. – Щоб ти знав, Дім Змін вельми діяльний і рухливий. У свій спосіб він із приємністю бере участь у нашій розмові. Здається, цим він хоче щось тобі сказати.

Квітуца Жінка вместилася на одному зі стільців коло столу, в той час як Бастіян марно намагався вибратися на інший.

Пані Аюолі довелось його підсадити, та навіть і тоді він ледве досягав носом до стільниці.

Хлопець був дуже радий, що прихопив зі собою полумисок із плодами, – той лежав у нього на колінах. Адже якби ці плоди лежали на столі, він не зміг би до них дотягнутися.

– І часто тобі доводиться переходити з кімнати в кімнату? – поцікавився він.

– І часто, і нечасто, – відповіла Пані Аюола. – Щонайбільше три-чотири рази на день. Але іноді Дім Змін влаштує собі невеличку забаву. Тоді всі кімнати переплутуються, і все в них стає навиворіт: підлога вгорі, а стеля внизу, або щось інше в такому ж дусі. Одначе Дім Змін чимось таким розважається нечасто, до того ж, одразу вгамовується, коли я на нього нагримаю. Насправді Дім Змін – дуже милий, добрий і приємний будиночок, і зазвичай мені в ньому надзвичайно затишно. Нам дуже весело вдвох.

– Але ж це, мабуть, небезпечно? – вивідував Бастіян. – Вночі, скажімо, коли ти спиш, а кімната раптом стає маленькою-маленькою?

– Та що ти, мій хороший хлопчику! – ледь вражено вигукнула Пані Аюола. – Адже Дім Змін любить мене, і тебе він також любить. Він радий, що ти тут.

– А якщо він когось не любить?

– Поняття не маю, – відповіла вона. – Та що в тебе за питання такі?! Досі тут іще нікого не було, крім мене і тебе.

– Он як! – сказав Бастіян. – То я перший гість?

– Звичайно!

Бастіян роззирнувся.

Приміщення було справді надзвичайно великим.

– Навіть не віриться, що ця величезна кімната вміщається в такому маленькому будиночку. Зовні цього не скажеш.

– Дім Змін, – пояснила Пані Аюола, – зсередини більший, аніж зовні.

Тим часом почало смеркатися, в кімнаті дедалі темнішало. Бастіян відкинувся на спинку стільця. Він почувся якимось сонним, і ця сонливість здавалася йому напрочуд приємною.

– А чому, – запитав він, – ти так довго на мене чекала, Пані Аюоло?

– Мені завжди хотілося мати дитину, – відповіла вона, – малесеньку дитинку, яку я змогла би бавити, яка потребувала б моєї ніжності, якою я могла би опікуватися, – когось такого, як ти, мій хороший.

Бастіян позіхнув. Цей теплий і ніжний голос його заколисував, і він не міг (та й не хотів) цьому опиратися.

– Але ж ти казала, – мовив він, – що на мене чекали і твоя мама, і твоя бабця.

Обличчя Пані Аюоли сховалося в напівтемряві.

– Так, – почув він у відповідь. – І моя мама, і моя бабця хотіли мати дитину. Але зараз її маю я.

Бастіянові повіки склепилися. Ледве обертаючи язиком, він запитав:

– Як же так? Адже твоя мама мала тебе, коли ти була маленька. А в твоєї бабці була твоя мама. Себто і в них були діти!

– Ні, мій хороший, – тихо відповів йому лагідний голос Пані Аюоли. У нас усе зовсім не так. Ми не вмираємо і не народжуємося. Ми завжди були і є однією і тією ж Пані Аюолою, і все ж кожна Пані Аюола інакша, не така, як інші. Коли моя мама постаріла, вона засохла, все її листя обсіпалося, як із дерева на зиму, вона заціпеніла, завмерла. І це заціпеніння тривало досить довго. Але одного дня вона знову почала випускати паростки, бруньки і квіти, а тоді нарешті й плоди. Так виникла я, тобто цією новою Аюолою була я. І точнісінько так само було і з моєю бабусею, коли вона привела на світ мою маму. Аюоли можуть мати дитину допіру тоді, коли самі зів'януть. Отож ми – власні діти, а тому не можемо бути справжніми матерями. Тому я страшенно рада, що ти нарешті прийшов сюди, мій любий хлопчику...

Бастіян нічого не відповів. Його огорнув солодкий напівсон, в якому її слова звучали, наче коліскова. Він почув, як вона підвелася, підійшла до нього і схилилася. Ні-

жно погладила його волосся і поцілувала в чоло. Далі відчув, як вона підняла його і кудись пожила на руках. Він прихилився головою до її плеча, як маленька дитина, все глибше поринаючи в теплу і м'яку темряву сну. Йому здалося, що його роздягають і вкладають у м'яке ліжко, на постіль, яка пахла свіжо і ніжно. Наостанок він ще почув – уже ніби зовсім здалеку – як чудесний голос заспівав йому колискову:

*– Спи, коханий! Гарних снів!
Стільки ж ти всього стерпів!
У дитинство знов ступай!
Спи, коханий, засинай!*

Коли Бастіян прокинувся наступного ранку, йому було надзвичайно добре; він почувався таким щасливим, як ніколи досі. Роззирнувшись навколо, він побачив, що лежить у надзвичайно затишній кімнатці, до того ж у дитячому ліжечку! Щоправда, це було чималеньке дитяче ліжечко – хоч, може, радше таке, яким би його мала сприймати маленька дитинка. На якусь мить це здалося йому надзвичайно смішним, тому що хто-хто, а він же але ніяк не маленька дитинка! Він усе ще володів усім, що йому подарувала Фантазія. Навіть Знак Дитинної Царівни усе ще висів у нього на шиї. Та вже наступної миті йому стало геть байдуже, чи смішно він виглядає, чи ні. Крім нього та Пані Аюоли про це все одно ніхто не довідається, а їм було чудово відомо, що все, що тут відбувається, – добре і правильно.

Він встав, помився, одягнувся і вийшов з кімнати. Йому довелося зійти дерев'яними сходами до їдальні, яка за цю ніч перетворилася на кухню. Там на нього вже чекала зі сніданком Пані Аюола. Вона також була в пречудовому гуморі, всі її квітки цвіли, вона співала, сміялася і навіть

протанцювала з ним довкола кухонного столу. Після сніданку вона послала його надвір, на свіже повітря.

Здавалося, в безмежних трояндових заростях, які оточували Дім Змін, панує вічне літо. Бастіян гасав поміж квітів, спостерігав за бджолами, які зосереджено бенкетували в трояндах, слухав спів пташок у кущах, бавився з ящірками, такими довірливими, що вони аж ішли йому на руки, і з зайченятами, які спокійно дозволяли себе гладити. Часом він падав під якийсь кущ, вдихав солодкі трояндові пахощі, мружився на сонце – і, ні про що не думаючи, марнував час, який собі тік і тік, немов дзюркотливий струмок.

Так проминали дні, які склалися в тижні. Але він на це не зважав. Пані Аюола світилася привітністю, і Бастіян цілковито віддався її материнській турботі та ніжності. У нього було відчуття, ніби він, сам того не усвідомлюючи, довго жив у спраглому очікуванні чогось, чим тепер мав змогу насититись досхочу. Але усе ніяк не міг насититись.

Досить довго він розвідував Дім Змін, побувавши скрізь, від даху до пивниці. Це було заняття, яке в Домі Змін просто не могло набриднути, адже всі приміщення повсякчас мінялися, отож щоразу все було наче вперше. До того ж, і сам Дім Змін весь час намагався розважити свого гостя. Він невтомно породжував кімнати для забав, іграшкові залізниці, лялькові театри і штучні гірки, а одного разу в одній з кімнат Бастіян натрапив на невеличку карусель.

Траплялося, що Бастіян виходив на цілоденні прогулянки околицею. Щоправда, він ніколи не віддалявся від Дому Змін, бо на нього часто нападав нестерпний голод, бажання насититися Аюолиними плодами. Бувало, йому так хотілося поїсти цих плодів, що він не міг почекати і миті, прагнув повернутися до неї і наїстися донесхочу.

Вечорами вони часто вели тривалі бесіди. Він розповідав їй про все, що пережив у Фантазії, – про Перелин та

Граограмана, про Ксаїду і Атрею, якого він важко поранив, а може, навіть і вбив.

– Я все робив неправильно, – казав він їй. – Я все неправильно зрозумів. Місяцівна подарувала мені надзвичайно багато, але я, скориставшись її дарами, накоїв невимовно багато лиха, приніс біду собі та Фантазії.

Пані Аюола довго дивилася на нього.

– Ні, – відповіла вона. – Я так не думаю. Ти йшов шляхом бажань, а він ніколи не буває простим. Ти зробив на цьому шляху великий гак і в чомусь навіть зійшов на манівці, але ж це був твій шлях. І знаєш, що я тобі скажу? Ти один із тих, хто може повернутися, тільки знайшовши джерело, з якого б'є живлюща вода. А це – найсокровенніше місце Фантазії. І туди немає легкої дороги.

А помовчавши, додала:

– Кожна дорога, що веде туди, врешті-решт виявляється правильною.

І тут Бастіян раптом заплакав. Він і сам не розумів чому. Відчуття було таке, ніби в серці розв'язався якийсь вузол, ніби він розчинився у цих сльозах. Він схлипував і схлипував і ніяк не міг зупинитися. Пані Аюола посадила його собі на коліна і ніжно гладила по голові, а він заховав лице у квітах на її грудях і плакав, аж доки не виплакався і не втомився.

Того вечора вони більше не розмовляли.

А наступного вечора Бастіян знову заговорив про пошуки.

– А ти знаєш, де я можу знайти Воду Життя?

– На межі Фантазії, – сказала Пані Аюола.

– Але ж Фантазія не має меж, – заперечив він.

– Ні, має, але межі Фантазії пролягають не зовні, а всередині – там, звідки Дитинна Царівна черпає всю свою владу, але куди вона ніколи не зможе дістатися.

– І я міг би знайти дорогу туди? – занепокоєно спитав Бастіян. – Але хіба ще не запізно?

– Є тільки одне бажання, за допомогою якого ти зможеш туди потрапити; бажання, яке вкаже тобі дорогу, – останнє.

Бастіян перелякався.

– Пані Аюоло, за кожне з моїх бажань, які здійснилися завдяки Аурину, я щось забував. Чи тепер я також мусив би щось забути?

Вона повільно кивнула.

– Але ж я цього навіть не помічу!

– А хіба ти помічав усі попередні рази? Ти вже не можеш знати того, що забуто.

– І що ж я забуду цього разу?

– Я скажу тобі, коли настане час. Бо інакше ти намагатимешся за це триматися.

– А чи справді я мушу втратити все?

– Насправді ніщо не втрачається, – сказала вона. Але все змінюється. Одне перетворюється в інше, і так весь час.

– У такому разі, – занепокоївся Бастіян, – мені, мабуть, треба поспішати. Я не можу тут довше затримуватися.

Вона погладила його по голові.

– Не журися. Усе триває стільки, скільки триває. Коли прокинеться твоє останнє бажання, ти це відчуєш. І я теж.

Від того дня щось і справді почало мінятися, хоч сам Бастіян цього не помічав. Внутрішня сила Дому Змін робила свою справу. Одначе, як і всі справжні зміни, вони відбувалися поступово і поволі – так, як ростуть рослини.

Дні в Домі Змін минали, але літо ще не закінчувалося. Бастіянові й далі було надзвичайно приємно, що Пані Аюола опікується ним, як дитиною. Її плоди смакували йому так само, як і на початку, але гострий пекучий голод помалу вгамовувався. Він став менше їсти. А вона, хоч і помітила це, не зронила ані слова. Він počував себе насиче-

ним її плодами, її турботою та ніжністю. І мірою того, як меншала його потреба в усьому цьому, в ньому прокидалася цілком інша туга, потреба, що її він ніколи досі не відчував і яка цілковито відрізнялася від усіх його попередніх бажань. Він відчув, що сам хоче когось любити. Одначе з подивом і сумом він усвідомив, що це власне те, чого він не вміє. Проте його бажання любити дедалі міцнішало.

І ось одного вечора, коли вони удвох сиділи за столом, він заговорив про це з Пані Аюолою.

Вислухавши його, вона довго мовчала. Її погляд зупинився на Бастіанові. Та він не міг зрозуміти виразу її обличчя.

– Що ж, тепер ти знайшов своє останнє бажання, – промовила вона. – Твоє Істинне Прагнення – любити.

– Але чому я не вмію любити, Пані Аюоло?

– Ти навчишся любити тоді, коли нап'єшся Живлющої Води, – відказала вона. – І не зможеш повернутися у свій світ, якщо не принесеш її іншим.

Бастіян мовчав. Його охопило сум'яття.

– А ти? Хіба ти її ще не пила? – запитав він нарешті.

– Ні, – сказала Пані Аюола. – Для мене тут все зовсім інакше. Мені потрібен хтось, кого я можу обдарувати своєю щедрістю, віддаючи те, чого в мене забагато.

– Хіба ж це не була любов?

Пані Аюола на мить замислилася, а тоді відповіла:

– Це було те, чого ти для себе прагнув.

– Значить, створіння Фантазії не можуть любити так, як я? – несміливо поцікавився він.

– Кажуть, – відказала вона дуже тихо, – нібито у Фантазії є кілька створінь, яким було дозволено напитися Живлющої Води. Але ніхто не знає, хто це. Існує пророцтво, про яке ми рідко згадуємо, що колись, у далекому майбутньому, настане такий час, коли люди будуть здатні принес-

ти любов і у Фантазію. І тоді ці два світи зіллються в єдине ціле. Але я не знаю, що означають ці слова.

– Пані Аюоло, – так само тихо звернувся до неї Бастіян. – Ти обіцяла, коли настане час, сказати мені, що саме я забув, щоби знайти це останнє бажання. Чи він уже прийшов, той час?

Вона кивнула.

– Тобі довелося забути тата і маму. Тепер у тебе не залишилося нічого, крім імені.

Бастіян замислився.

– Тата і маму? – повільно промовив він. Але ці слова вже нічого для нього не означали. Він не міг пригадати, що це таке.

– Що мені тепер робити?

– Твоє останнє бажання вестиме тебе, – відповіла Квітуха Жінка. – Твій час у Домі Змін закінчився.

– І куди мені йти?

– Тебе вестиме твоє останнє бажання. Не втрачь його і не змарнуй!

– Мені вирушати вже, негайно?

– Ні, сьогодні вже надто пізно. Завтра вдосвіта. Що ж, це твоя остання ніч у Домі Змін. А тепер ходімо спати.

Бастіян підвівся і підійшов до неї. Щойно тепер, наблизившись, – незважаючи на те, що вже зовсім стемніло, – він помітив, що весь її квіт зів'яв.

– Не переймайся! – сказала вона. – І завтра вранці не турбуйся мною. Йди своєю дорогою! Так, як є, – добре і правильно. На добраніч, мій хороший.

– Добраніч, Пані Аюоло, – пробурмотів Бастіян.

І пішов до своєї кімнати.

Зійшовши наступного ранку сходами вниз, він побачив, що Пані Аюола все ще сидить на тому самому місці. Усі листки, квітки і плоди з неї пооблітали та пообсипалися. Її очі були заплющені, вона ціла скидалася на чорне, висхле де-

рево. Бастіян довго стояв перед нею, вдивляючись у її риси. А тоді зненацька відчинилися двері, які вели назовні, у сад. Перш ніж вийти, він іще раз обернувся і сказав, сам не знаючи, кого має на увазі: Пані Аюолу, Дім Змін – а може, їх обох:

– Дякую, дякую за все!

А тоді вийшов у відчинені двері.

Там за ніч настала зима. Снігу було по коліна, а від квітучих трояндових кущів залишилися хіба що почорнілі й задубілі чагарі, густо всіяні шпичаками. Було пронизливо холодно, безвітряно і дуже тихо.

Бастіян хотів вже повернутися в дім по плащ, та вікна і двері тим часом кудись позникали. Дім Змін наглухо закрився.

Скоцюрбившись від холоду, Бастіян вирушив у дорогу.

XXV.

КОПАЛЬНЯ ОБРАЗІВ

 Йор, незрячий рудокоп, стояв перед своєю хижею і вслухався. Довкола нього прослалася безмежна снігова пустиеля.

Тиша була така, що його тонкий слух вловив звук кроків якогось мандрівника, коли той був іще надзвичайно далеко. Сніг рипів дедалі голосніше. І Йор зрозумів, що ці кроки наближаються до його хижі.

Йор був високий старий чоловік, але його обличчя було безбороде й анітрохи не зморшкувате. Здавалося, він витесаний з каменю, бо все в ньому – обличчя, волосся, одяг – було сіре, наче застигла лава. Йор стояв геть непорушно, і тільки вглибині його сліпих, темних очей щось жевріло, якийсь дуже слабенький вогник.

Нарешті Бастіян – а то саме він був отим мандрівником – підійшов до хижі рудокопа.

– Доброго дня. Я заблукав. Я шукаю джерела, місця, звідки б'є Живлюща Вода. Ти можеш мені допомогти?

Гірник прислухався до голосу.

– Ти не заблукав, – прошепотів він. – Але говори тихіше, інакше мої образи розпадуться.

Жестом він запросив Бастіяна, і той увійшов за ним до хижі.

У ній було одне-єдине маленьке приміщення, обставлене невибагливо і вкрай скромно. Дерев'яний стіл, два стільці, лежак для снання і збиті з дощок полиці, на яких зберігалися харчі та начиння. Над вогнем висів казанок, у якому кипіла юшка.

Йор налив дві повні тарілки – для себе і для Бастіяна, поставив їх на стіл і жестом запросив гостя їсти.

Їли вони мовчки.

Наївшись, рудокоп відкинувся на спинку стільця. Його очі дивилися крізь Бастіяна; здавалося, він вдивляється в безкрайню далечінь. За якусь мить він пошепки запитав:

– Хто ти?

– Я Бастіян Бальтазар Букс.

– Ага, отже, своє ім'я ти ще пам'ятаєш.

– Так. А ти хто?

– Я – Йор, мене ще називають Сліпим Рудокопом. Але сліпну я тільки на світлі. У своїй копальні, де темно хоч в око стрель, я все бачу.

– Що це за копальня?

– Вона називається Мінроуд. Це копальня образів.

– Копальня образів? – здивовано перепитав Бастіян. – Ніколи не чув про щось подібне.

Йор, здавалося, весь час у щось вслухався.

– І однак, – прошепотів він, – копальня образів існує якраз для таких, як ти. Для людей, які не можуть знайти дороги до джерела, до Живлющої Води.

– І що ж це за образи? – допитувався Бастіян.

Йор заплющив очі; якусь хвилину помовчав. Бастіян уже збирався перепитати, коли гірник зненацька зашепотів:

– Ніщо у світі не зникає безслідно. Чи з тобою бувало так, що тобі щось снилося, а прокинувшись, ти не міг згадати, що саме?

– Так, – відповів Бастіян. – Навіть дуже часто.

Йор у задумі кивнув. А тоді підвівся і жестом запросив Бастіяна йти за ним. Перш ніж вийти з хижки, він міцно схопив Бастіяна за плече і зашепотів йому на вухо:

– Але жодного слова, жодного звуку, зрозумів? Те, що ти зараз побачиш, – плоди моєї багаторічної праці. Будь-який звук може тут усе знищити. Тому мовчи і намагайся ступати якнайтихіше!

Бастіян кивнув, і вони вийшли з хижі. За нею височіла дерев'яна вежа з підйомником – копер, з-під копра в глибини землі стрімко вела власне шахта. Вони проминули копер і вийшли в безмежну широчінь снігів. І тут Бастіян побачив образи: ці картини лежали просто на снігу, наче коштовності на білому шовку, як розсипи самоцвітів на безцінних клейнодах.

Вдивившись, він збагнув, що то тоненькі, як павутинка, таблички, виготовлені з чогось, що нагадувало слюда; і були вони прозорі й кольорові, різні за розміром і за формою, прямокутні та округлі; декотрі – надщерблені, інші – цілі й неушкоджені, ще якісь – завбільшки як церковний вітраж або крихітні, мов мініатюри на табакерках. Вони лежали рядами, посортвані за розмірами і за формою, і ці ряди простягалися аж за виднокрай неозорої білої пустелі. Зображення на цих табличках були дивні й незрозумілі, особливо на перший погляд. Були там якісь загорнуті у плащі постаті, що, здавалося, летять кудись, сидячи у великому пташиному гнізді, були віслюки в суддівських мантиях, були годинники, які плавилися і розповзалися, наче

розтоплений сир, були маріонетки, які стояли на безлюдних, хоч і яскраво освітлених, майданах. Були тут фантастичні обличчя і голови, мозаїчно складені з фігурок тварин, були й інші, у чийх рисах вгадувалися краєвиди. Одначе траплялися там і цілком звичайні зображення: чоловіки, що жнуть збіжжя, жінки, які сидять на балконах. Гірські села і морські краєвиди, баталії і циркові вистави, вулиці та кімнати, і весь час – обличчя, обличчя, обличчя: старі й молоді, мудрі й простакуваті, блазенські й королівські, радісні й похмурі. Були тут і страхітливі, жаскі зображення, і навпаки – кумедні, веселі та жартівливі. Картини страт, танки смерті сусідили з образками молодички на моржі чи носа, який походить собі вулицею, а всі з ним вітаються.

Чим довше Бастіян ходив між рядами образів, тим менше розумів, у чому їх сенс, чому вони тут і що означають. І лише в одному він не сумнівався: на цих картинах можна побачити все без винятку, хоч іноді зображення поєднувалися якимось украй химерно.

Година за годиною проходилися Йор та Бастіян поміж рядами слюдяних табличок, аж нарешті над широкою сніговою рівниною засутило. Відтак вони повернулися до рудокопової хижі. Щойно за ними зачинилися двері, Йор тихо запитав:

– Чи було серед них щось таке, що здалося тобі знайомим?

– Ні, – відповів Бастіян.

Гірник посмутнів і похитав головою.

– Чому ти питаєш? – допитувався Бастіян. – Що це за образи? Чому я повинен впізнати котресь із цих зображень?

– Це забуті сни зі світу людей, – пояснив йому Йор. – Сон, якщо він уже приснився, не може просто так зникнути, перетворитися у ніщо. Але коли людина, якій він приснився, відразу ж його забуває, – як ти гадаєш, де він тоді опиняється? Тут, у глибинах нашої землі. Саме у надрах

Фантазії, тонесенькими-тонесенькими верствами, одна по одній, відкладаються забуті сни. І що глибше копаєш, то щільніше вони лежать. Ціла Фантазія стоїть на підложжі з забутих снів.

– Невже там є і мої? – все ще не йняв віри Бастіян.

Йор лише кивнув.

– І ти вважаєш, мені треба їх знайти? – випитував далі Бастіян.

– Треба знайти хоч би один. Одного цілком досить, – відказав Йор.

– Але навіщо? – допитувався Бастіян.

Рудокоп повернувся до нього лицем, освітленим тепер тільки неясним плям'яцем домашнього вогнища. Його сліпі очі, як і на початку, дивилися крізь Бастіяна, немовби прозираючи в безмірну далечінь.

– Послухай, Бастіяне Бальтазаре Букс, – мовив він, я не люблю багато говорити. Тиша мені значно миліша. Але зараз я тобі щось скажу. Ти шукаєш Воду Життя. Ти хотів би навчитися любити, щоби змогти знайти дорогу і повернутися у свій світ. Легко сказати – любити! Живлюща Вода запитає тебе: «А кого?» Бо ж не можна любити просто так, загалом, аби тільки любити. До того ж, ти забув усе, крім свого імені. Але якщо ти не відповіси на це питання, то не зможеш напитися Живлющої Води. Тому допомогти тобі може лише твій забутий сон, якщо ти його тут відшукаєш, якраз цей віднайдений образ і приведе тебе до джерела Живлющої Води. Однак за це тобі доведеться забути останнє, що в тебе ще залишилося: себе самого. А це означає, зокрема, важку і марудну працю. Запам'ятай мої слова, гарненько запам'ятай, тому що я ніколи більше їх не промовлю.

Після цього він ліг на свій лежак і заснув. Бастіянові ж не залишалось нічого іншого, як задовольнитися твердою, холодною долівкою. Та йому це не дошкуляло.

Коли наступного ранку він прокинувся, весь задубілий, із заляккими руками і ногами, Йора вже не було. Ймовірно, він спустився у Яму Мінроуд. Бастіян сам налив собі миску гарячої юшки, яка зігріла його, але здалася не надто смачною. Її солоність чомусь нагадала Бастіянові смак сліз і поту.

А тоді він вийшов і почав знову бродити безкраєю сніговою рівниною, між рядами образів, проминаючи тисячі картин. Він уважно вдивлявся в них, розглядаючи одну за одною, бо тепер уже знав, що від цього залежало, але так і не зміг знайти жодної, яка хоч якось би його зачепила. Серце у нього так і не тьохнуло, всі образи були йому цілковито байдужі.

Надвечір він побачив, як Йор піднімається в кошику з шахти копальні. За плечима він мав ношу – щось на кшталт полички, на якій лежали кілька різних за розміром табличок тонесенької слюди. Бастіян мовчки рушив за ним, а той пішов по рівнині. Зайшовши далеко-далеко углиб засніженої просторіні, Йор украй обережно заходився розкладати на вільному місці свої нові знахідки. Він клав їх на м'який сніг, розташовуючи рівним рядочком. На одній табличці був зображений чоловік із грудьми, наче пташина клітка, в якій сиділо двоє голубів. На іншій – кам'яна жінка верхи на великій черепасі. На найменшій з таблиць можна було розгледіти нібито звичайного метелика, але його крильця були вкриті плямками у формі літер. Були й кілька інших зображень, але жодне ніяк до Бастіяна не промовляло.

За якийсь час, коли вони з рудокопом знову сиділи в хижці, Бастіян запитав:

– А що стається із зображеннями, коли сніг починає танути?

– Тут завжди зима, – відказав Йор.

І це була вся розмова того вечора.

Усі наступні дні Бастіян продовжував шукати серед зображень образ, який він міг би впізнати чи який би принаймні щось для нього означав. Але – марно. Вечорами вони з гірником сиділи в хижі, і позаяк той ніколи нічого не говорив, Бастіян також призвичаївся мовчати. Поступово він перебрав від Йора і його манеру обережно рухатися, щоби не спричинити різкого звуку, від якого могли би розпадатися образи.

– Здається, я переглянув їх усі, – сказав Бастіян одного вечора. – Серед них нема жодного мого.

– Це зле, – відказав Йор.

– Що ж мені робити? – спитав Бастіян. – Може, я повинен чекати на нові образи, які ти для мене виноситимеш із надр?

Йор на мить замислився, а потім похитав головою.

– На твоєму місці, – зашепотів він, – я сам увійшов би у Копальню Мінроуд, щоби спробувати видобути звідти знайомі образи.

– Але ж я не маю твоїх очей, – обережно заперечив Бастіян. – У темряві я нічого не побачу.

– А хіба під час твоїх довгих мандрів тобі ніколи не давали ніякого світла? – спитав Йор і знову подивився крізь Бастіяна, кудись вдалину. – Невже в тебе нема якогось каменя, який випромінює сяйво, нічого такого, що тепер могло б стати тобі у пригоді?

– Я мав такий камінь, – сумно зізнався Бастіян, але я змарнував Аль Джагір на щось цілком інше.

– Це зле, – повторив із закам'янілим лицем Йор.

– То що ж мені робити?

Рудокоп знову довго мовчав, перш ніж відповів:

– Тоді тобі доведеться працювати в темряві.

Бастіянові аж мороз пішов по шкірі. Він, щоправда, і досі був наділений силою і відвагою, які дарував йому Аурин, та уявивши, що йому доведеться опинитися глибоко-

глибоко під землею, та ще й у непроглядній пільмі, він відчув, як йому все аж похолело всередині. Йор нічого більше не сказав, і вони вклялися спати.

Наступного ранку гірник поторсав його за плече.

Бастіян підвівся.

– Їж юшку і ходи! – коротко наказав Йор.

Бастіян послухався.

Він пішов за гірником до шахти, разом із ним сів у кошик підйомника, і вони почали спускатися в Яму Мінроуд. Спускалися вони доволі довго, все глибше і глибше. Давно вже змерх найостанніший відблиск скупого світла, яке проникало в колодязь шахти, та кошик підйомника продовжував рухатися вниз крізь кромішню пільму. Нарешті вони відчували різкий поштовх. Це означало, що вони сягнули самого дна. Кошик став, і вони вийшли.

Тут, унизу, було набагато тепліше, ніж нагорі, на зимовій рівнині; минуло небагато часу – і все Бастіянове тіло вкрилося рясним потом. Він намагався не загубити в темряві рудокопа, що крокував попереду, хоч той ішов дуже швидко. Це був звивистий шлях через безліч штолень, коридорів, іноді навіть траплялися якісь начебто зали, як можна було здогадатися з неголосного відлуння кроків. Поспішаючи за Йором, Бастіян багато разів боляче вдарився об виступи гірської породи та балки чи підпори, одначе Йор анітрохи на це не зважав.

У той перший день, а також у кілька наступних гірник був наставником Бастіяна (просто тримаючи хлопця за руки і скеровуючи їх, куди треба) у мистецтві відділяти одну від одної тонесенькі, крихкі, як найтонші крижинки, верстви слюди і знімати їх із пластів – одну по одній. Для цього рудокоп мав інструменти, на дотик – наче дерев'яні чи кістяні шпатель; Бастіян так ніколи їх і не побачив, бо коли їхня цілоденна праця у штольні закінчувалася, знаряддя залишалися на робочому місці, вглибині шахти.

Поступово він навчився орієнтуватися у цілковитій темряві копальні. Розпізнавав ходи і штольні якимось новим незбагненим чуттям, якого навіть не міг пояснити. І одного дня Йор дав зрозуміти йому – без жодного слова, а тільки доторком руки, – що відтепер йому доведеться самому працювати в одній із низьких штолень, куди можна було проникнути тільки повзком. І Бастіян поліз у штольню. Там було страшенно тісно, до того ж над ним нависала вся неймовірна товща первісної породи...

Згорнувшись калачиком, як іще ненароджене дитя в лоні матері, лежав він у темних глибинах підложжя Фантазії і терпляче докопувався до свого забутого сну, до образу, котрий зміг би привести його до витоків, до Живлющої Води.

Оскільки Бастіян нічого не бачив у безпросвітній темряві надр, то не міг ані щось вибирати, ні приймати якісь рішення. Відтак залишалося тільки одне: він мусив поклатися на те, що випадок або ж милосердна доля коли-небудь допоможуть йому знайти те, що він шукає.

Кожного вечора виносив він на примерхле світло дня все, що вдалося видобути з глибин Ями Мінроуд. І кожного вечора виявлялося, що його робота була даремна. Але Бастіян не обурювався і не нарікав. Він втратив будь-який жаль і співчуття до самого себе. Він став терплячим і тихим, він упокорився. І хоча його сили були, по суті, невичерпними, дуже часто він відчував страшенну втому.

Як довго тривали ці важкі часи, сказати не можна, бо таку працю годі виміряти днями чи місяцями. Та ось нарешті одного вечора сталося так, що він виніс на поверхню образ, який із першої ж миті так неймовірно схвилював його і зворохобив, що хлопцеві довелося стримуватися аби не скрикнути від здивування: вигук міг би знищити зображення.

На крихкій, тонесенькій слюдяній табличці – не надто великій, завбільшки приблизно як сторінка книжки – дуже виразно і чітко було видно якогось чоловіка у білому халаті. У руці він тримав гіпсовий зліпок зубів. Чоловік просто собі стояв, але його понура постать і зажурений вираз обличчя вразили Бастіяна в саме серце. Але найбільше вразило Бастіяна те, що цей чоловік перебував усередині прозорі, як скло, крижаної брили. Зусібіч його оточував цілковито непроникний – хоч і майже невидний – шар криги.

І поки Бастіян розглядав це зображення – образ, що лежав перед ним на снігу, – в ньому прокинулася туга за цим незнайомим чоловіком. Це було почуття, яке йшло ніби з найдалшої далечіні, насувалося так, як у морі насувається хвиля дев'ятого валу, що її спершу, власне, і не зауважуєш, аж доки цей вал не нагряне впритул і не впаде нарешті велетенським, високим, як дім, буруном, котрий змітає і зносить усе на своєму шляху.

Бастіян мало не втопився в цьому припливі страшної туги, він задихався, хапаючи ротом повітря. Заболіло серце, воно було недостатньо великим для такого неймовірно сильного почуття.

Ця хвиля прибою затопила усе, що в нього іще залишалося від спогадів про себе самого. Відтак він забув останнє, що мав, – власне ім'я.

Увійшовши за якийсь час до Йорової хижі, він не зронив ані слова. Гірник також нічого не сказав, а тільки довго і уважно вдивлявся в нього, і знов його очі, здавалося, прозирали у безмежну далечінь, і вперше за весь цей час на сірому закам'янілому обличчі рудокопа промайнула легка і коротка усмішка.

Тієї ночі хлопець, який тепер не мав навіть власного імені, попри всю свою втому, так і не зміг заснути. У нього перед очима весь час стояв видобутий із копальні образ. Він думав про те, що цей невідомий чоловік прагне щось йому

сказати, але не може, бо ув'язнений у брилі льоду. Хлопець без імені хотів йому якось допомогти, хотів зробити так, щоби крига розтанула. Наче у віщому сні, він бачив себе і його, бачив, як обнімає ту брилу, намагаючись розтопити її теплом свого тіла. Та все дарма.

І тоді він раптом почув, що саме намагався сказати йому цей чоловік, почув не вухами, а серцем, всіма потаємними глибинами свого ества: «Допоможи мені! Не залишай мене напризволяще! Сам я не зможу вибратися з цієї криги! Допоможи! Тільки ти можеш мене звільнити – тільки ти!»

На світанку наступного дня, щойно вони з рудокопом прокинулися, хлопець без імені звернувся до Йора:

– Сьогодні я вже не піду з тобою в Яму Мінроуд.

– Покидаєш мене?

Хлопець кивнув.

– Я йду шукати Живлющу Воду.

– То ти знайшов образ, який тебе поведе?

– Так.

– Покажеш мені?

Хлопець знову кивнув. Вони пішли по снігу туди, де лежав образ. Хлопець невідривно вдивлявся у зображення чоловіка, але Йор спрямував свої сліпі очі на обличчя хлопця, немовби прозираючи крізь нього у безмежну далечінь. Здавалося, він довго до чогось прислухався. Тоді нарешті рудокоп схвально нахилив голову.

– Візьми його з собою, – прошепотів він. – Тільки не загуби. Якщо ти його загубиш або якщо він зруйнується, – всьому кінець. Ти знаєш, що це означає.

Хлопець, у якого вже не було імені, стояв, понурившись, і якусь хвилину мовчав. А тоді заговорив – так само тихо:

– Дякую, Йоре, за те, чого ти мене навчив.

Вони потиснули одне одному руки.

– З тебе був добрий гірник, – прошепотів Йор. – Ти працював сумлінно.

Сказавши це, він відвернувся і пішов у бік Ями Мінроуд. Жодного разу не озирнувшись, Йор сів у кошик підйомника і став опускатися під землю.

Тим часом хлопець без імені підняв зі снігу образ, видобутий із підвалин Фантазії, і побрів у безмір засніженої рівнини.

Він ішов отак уже багато годин, Йорова хижа давно вже зникла за виднокраєм, і довкола нього тепер не було нічого, крім білої поверхні, яка прослалася навсібіч. Але він відчував, що образ, який він обережно тримав обома руками, веде його у потрібному напрямку, а отже, він не зіб'ється з дороги.

Хлопець був сповнений рішучості коритися цій силі, він в усьому довірився їй, знаючи, що вона приведе його, куди слід, незалежно від того, довгим чи коротким виявиться шлях. Тепер його вже ніщо не могло зупинити. Він хотів знайти Живлющу Воду – і був упевнений, що зможе.

Зненацька десь високо вгорі почувся якийсь дивний шум – далекі крики, що виривалися з безлічі горлянок, і несамовитий, пронизливий вереск. Поглянувши вверх, він побачив у небі якусь темну хмару, схожу на пташину зграю. І тільки коли ця зграя опустилася нижче, він зрозумів, що це, і аж заціпенів від жаху.

Це були блазнетелики, шлямуфи!

– Господи милосердний! – промайнуло у голові хлопця без імені. – Хоч би вони мене не помітили! Споїм вереском вони зруйнують мій образ!

Однак вони його ще й як помітили!

З несамовитим реготом і галайканням зграя накинулася на самотнього мандрівця і приземлилася довкола нього. Шлямуфи сідали просто у сніг.

– Ура! – заверещали вони, широко порозкривавши свої яскраво порозмальовувані роти. – Ми нарешті його знайшли, ми запопали нашого Великого Благодійника!

І вони почали борюкатися в снігу, кидатися сніжками, беркицятися і ставати на голову.

– Тихо! Прошу вас, будьте тихо, – у відчаї прошепотів хлопець без імені.

А цілий хор блазнетеликів у захваті заверещав:

– Що він сказав?

– Він сказав, що йому надто тихо!

– Що ми надто тихі? О, такого нам іще ніхто ніколи не говорив!

– Чого вам від мене треба? – спитав хлопець. – Чому би вам не дати мені спокій?

Блазнетелики затріпотіли крилами, вигукуючи наперебій:

– Великий Благодійнику! Великий Благодійнику! Пригадуеш, як ти врятував нас, коли ми ще були ахараями? Тоді ми були найнещаснішими істотами у Фантазії, зате тепер набридли собі до нестями. Те, що ти з нами зробив, спочатку здавалося надзвичайно веселим і дуже цікавим, але тепер ми вмираємо від нудьги. Ми пурхаємо, пурхаємо, пурхаємо – і не маємо нічого, за що можна було б вчепитися. Ми навіть не можемо влаштувати собі забаву, не можемо розпочати якусь справжню гру, бо в нас не буває правил. Рятуючи нас, ти зробив із нас блазнів, оцим своїм спасінням ти виставив нас на посміховисько! Нічого собі порятуночок! Ти нас обдурив, Великий Благодійнику!

– Але ж я хотів зробити як краще, – прошепотів переляканий хлопець.

– Аякже, як краще для тебе! – хором заверещали шлнмуфи. – Ти хотів здаватися собі чудовим. Але розплачуватися за твою доброту доводиться нам, Великий Благодійнику!

– Що ж мені тепер робити? – спитав хлопець. – Чого ви від мене хочете?

– Ми розшукували тебе, – зарепетували шлямуфи, поблазенськи кривляючись. – Ми хотіли наздогнати тебе, перш ніж ти дременеш із Фантазії. Що ж, ось ми тебе і спіймали. І не дамо тобі спокою, поки ти не станеш нашим ватажком. Ти повинен стати нашим Верховним Шлямуфом, нашим генерал-шлямуфом! І всім, чим захочеш!

– Але чому, чому? – благально прошепотів хлопець.

А хор блазнетеликів загорлав у відповідь:

– Ми хочемо, щоби ти віддавав нам накази, щоб ти нами командував, до чогось змушував, щось забороняв! Ми хочемо, щоби наше існування мало хоч якийсь сенс!

– Я не можу цього зробити! Чому б вам не обрати когось з-поміж вас?

– Ні-ні, ми хочемо тебе і тільки тебе, Великий Благодійнику! Це ж ти зробив із нас те, чим ми тепер є!

– Ні, – насилу видушив із себе хлопець. Я не можу. Мені треба йти звідси. Я мушу повернутися назад!

– До чого такий поспіх, Великий Благодійнику?! – закричали блазнетелики, широко роззявляючи свої великі роти. – Ти від нас не втечеш. Бач, що надумав, – дати драла з Фантазії!

– Але я вже ні на що не маю сили! – запротестував хлопець.

– А ми? – обурился хор. – А як же ми?

– Ідїть звідси! – закричав хлопець. – Я не можу турбуватися ще й про вас!

– Тоді перетвори нас назад! – заверещали пронизливі голоси. – Хай ліпше знову станемо ахараями. Озеро Сліз пересохло, Амагрант опинився на міліні. І ніхто не пряде витончених філіграней зі срібла. Ми хочемо знову жити як ахараї!

– Я вже не можу цього зробити! – відповів хлопець. – Я вже не маю жодної влади у Фантазії.

– Ну, тоді ми заберемо тебе зі собою! – заревла згряя і заметушилася в повітрі довкола Бастіяна.

Сотні малесеньких ручок схопили його і спробували підняти над землею. Хлопець відчайдушно відбивався, метелики розліталися на всі боки. Одначе вони вперто поверталися і поверталися до нього, знавіснілі, як роздраженні оси.

Посеред цього крику і вереску звідкись здалеку долинув тихий, але водночас потужний звук, схожий на гул великого бронзового дзвона.

Тої ж миті шлямуфи кинулися навтьоки, їхня темна згряя, як хмара, розтанула високо в небі.

Хлопець, який вже не мав імені, навколішки стояв на снігу. Перед ним лежав його образ, що розсипався на порох. Ось тепер усьому дійсно кінець. Не залишилося нічого, що могло би привести його до Живлющої Води.

Піднявши очі угору, він крізь сльози побачив удаліні, посеред засніженої рівнини, дві постаті – велику і маленьку. Хлопець протер очі – і придивився уважніше.

То були щастедракон Фухур і Атрею.

XXVI. ЖИВЛЮЩА ВОДА

лопець, у якого вже не було імені, нерішуче підвівся з колін і ступив кілька кроків назустріч Атрею. А тоді зупинився. Атрею нічого не робив, а просто уважно і спокійно дивився йому в вічі. Рана на його грудях більше не кривавила.

Довго стояли вони один навпроти одного; і жоден не промовив ані слова. Було так тихо, що кожен із них чув, як дихає інший.

Хлопець без імені повільним рухом сягнув по золотий ланцюжок у себе на шиї й зняв Аурина. Він схилився і обережно поклав Клейнод на сніг перед Атрею. При цьому він ще раз кинув погляд на двох гадюк, світлу і темну, що кусали одна одну за хвіст, витворюючи таким чином овал. А тоді забрав руку.

І тільки-но він це зробив, золоте сяйво Аурина спалахнуло так неймовірно яскраво, що аж засліплювало, отож йому довелося заплющити очі, так наче він подивився на сонце. А коли розплющив їх знову, то побачив, що стоїть у якійсь залі під куполом – величезним, як небесне склепіння. Стіни цієї споруди були витесані з брил, усунуць із золотого проміння. І посеред отої безмежно великої зали лежали велетенські, неначе міські мури, гадюки – світла і темна. Атрею, Фухур і хлопець без імені всі разом стояли біля голови чорної гадюки, котра тримала у своїй пащі хвіст білої. На них дивилося нерухоме око з вертикальною зіницею. Порівняно з гігантською головою, вони були зовсім крихітні, і навіть щастедракон здавався малесеньким, як біла пухнаста лялечка.

Велетенські нерухомі тіла змії зблискували, наче якісь невідомі метали – чорний як ніч і сріблясто-білий. І всі біди, які могли би статися через них, усі страшні нещастя, які могли б спричинити ці гадюки, стримувало лише те, що вони тримали одна одну в полоні. Якби вони одна одну відпустили, настав би кінець світу; це було очевидно.

Однак, поневолюючи одна одну, – а може, саме завдяки цьому, – вони водночас оберігали Живлющу Воду. Бо якраз посередині зали, саме там, де вони лежали, з землі било потужне джерело, високий дзюркотливий струмінь, який то піднімався, то спадав, а падаючи, витворював і знову ховав у собі тисячі й тисячі форм, і це діялося набагато швидше, ніж здатне вловити око. Струмінь води, що шумувала і вирувала, розбивався на дрібненьку, тонку, схожу

на світлосяйний туман імлу, в якій золотаве світло переливалося всіма кольорами веселки. І в шумуванні тієї води були і клекіт, і бурління, і спів, і зітхання, і сміх, і поклик радості, озвучений тисячами й тисячами голосів.

Хлопець без імені, знемагаючи від спраги, не годен був відірвати очей від Живлющої Води.

Але як до неї дістатися? Голова гадюки лежала цілковито нерухомо.

Раптом Фухур підвів голову. Його рубіново-червоні кулясті очі заяскрили.

– Ви теж розумієте, що промовляють ці води? – спитав він.

– Ні, – відповів Атрею. – Я – не розумію.

– Не знаю як і чому, – зашепотів Фухур, – але я розумію дуже виразно. Можливо, тому, що я саме щастедракон. А всі мови радості споріднені між собою.

– То що ж промовляють ці води?! – запитав Атрею.

Фухур прислухався і поволі, слово за слогом, став повторювати все, що почув:

*– Ми – Живлющі Води!
Джерело, що з себе самого б'є.
Снаги в ньому більше, вроди,
Що більше хто з нього п'є.*

Фухур повслухався у жебоніння вод іще якусь мить, а тоді сказав:

– Вони постійно говорять: «Пий! Пий! Роби все, що хочеш!»

– Як же нам туди ввійти? – запитав Атрею.

– Вони хочуть знати наші імена, – пояснив Фухур.

– Я – Атрею! – вигукнув Атрею.

– Я – Фухур! – сказав Фухур.

Хлопець без імені промовчав.

Атрею подивився на нього, а тоді взяв його за руку і крикнув:

– А він – Бастіян Бальтазар Букс.

– Вони запитують, – переклав Фухур, – чому він сам цього не каже.

– Бо не може, – сказав Атрею. – Він усе про себе забув.

Фухур знову якийсь час прислухався до клекоту і шумування джерельних вод.

– Без спогадів, кажуть вони, йому не вдасться туди ввійти. Гадюки його не впускають.

– Я все для нього запам'ятав, – крикнув Атрею. – Я пам'ятаю все, що він розповідав мені про себе і про свій світ. Я поручуся за нього.

Фухур усе ще наслухав.

– Вони питають, яке ти маєш на це право.

– Бо я його друг, – сказав Атрею.

І знову минуло кілька хвилин; весь цей час Фухур уважно прислухався до клекоту води.

– Невідомо, – зашепотів він на вухо Атрею, – чи це їх переконає. Крім того, тепер вони цікавляться твоєю раною. Хочуть знати, як це сталося.

– Ми обидва були праві, – сказав Атрею, – і водночас обидва помилялися. Але тепер Бастіян добровільно віддав Аурина.

Фухур ще трохи послухав, а тоді кивнув.

– Так, – мовив він, – тепер вони визнають твоє право. Це місце якраз і є – Аурина. Ми тут бажані гості, кажуть вони.

Атрею подивився вгору, на велетенську золоту башо.

– Кожен із нас, – зашепотів він, – носив Сяйво на шиї, і навіть ти, Фухуре, хоч і недовго.

Фухур зробив йому знак помовчати, а сам знову прислухався до співу вод. За мить він переклав:

– Аурін – це і є ті двері, які шукав Бастіян. Від самого початку він мав Аурін, він носив його із собою. Але води кажуть, що нічого, що належить світу Фантазії, не вільно винести за її межі. Інакше гадюки просто не випустять за поріг. Тож Бастіян мусить віддати все, чим його обдарувала Дитинна Царівна. Бо якщо ні, йому не вдасться напитися Живлющої Води.

– Але ж ми все ще носимо її Знак, її Клейнод. Зараз ми в її Сяйві, ми – в Ауріні, – вигукнув Атрею. Хіба її самої тут нема?

– Вони кажуть, що в цьому місці влада Місяцівни закінчується. І вона єдина, хто ніколи не зможе сюди потрапити. Дитинна Царівна не може увійти всередину Сяйва, бо не може зректися сама себе.

Охоплений сум'яттям, Атрею мовчав.

– Тепер вони питають, – продовжував Фухур, чи готовий Бастіян?

– Так, – голосно проказав Атрею, він готовий.

Тої ж миті голова велетенської чорної гадюки почала дуже повільно підніматися, не відпускаючи, втім, хвоста білої, що його тримала в пащі. Велетенські тіла гадюк вигиналися, аж доки під ними не утворилася арка, одна половина якої була чорна, а друга біла.

Атрею провів Бастіяна, тримаючи його за руку, крізь страхітливу браму до джерела, що лежало тепер перед ними в усій своїй красі та величі. Фухур ішов за ними. І доки вони йшли, Бастіян один за одним втрачав чудовні фантазійні дари. Сильний і відважний красень знову перетворився на низенького, опецькуватого і несміливого хлопчика. І навіть одяг, який у Йоровому Мінроуді майже зотлів і перетворився на шмаття, зник, безслідно розтанув. Отож він – зовсім голий і нічим не захищений – опинився перед великим золотим колом, посередині якого біла струменем Жи-

влюща Вода, і її життєдайний ключ піднімався високо вгору, чимось нагадуючи кришталеве дерево.

У цю найостаннішу мить, коли він уже не володів жодним з дарів Фантазії, але ще не здобув спогадів про себе і свій світ, хлопець пережив момент цілковитої розгубленості, бо нараз перестав розуміти, до якого світу належить і чи він сам насправді існує.

Та нараз просто стрибнув у кришталеву воду, занурився в неї, пірнув, виринув, форкнув і знову оббризкав себе, хапаючи ротом мерехтливий дощ крапель.

Він пив, пив і пив – пив, аж доки не вгамував свою спрагу. І тоді його переповнила радість – радість від маківки до п'ят, радість того, що він живе, радість, що може бути самим собою. Він ніби заново народився. І найчудовішим у цьому було те, що тепер він хотів бути власне тим, ким був. Відтак якби серед безлічі можливостей йому довелося вибирати одну-єдину, він вибрав би цю і тільки цю. Тому що тепер знав: у світі є тисячі й тисячі різновидів і видозмін радості, однак за своєю суттю всі вони залишаються однією-єдиною радістю – радістю, яку дає вміння любити. Бо любити і радіти – то насправді одне і те ж.

До речі, навіть значно пізніше, коли Бастіян давно повернувся у свій світ, став дорослим, а тоді врешті-решт постарів, ця радість ніколи більше його не покидала. І в найважчі хвилини життя у нього залишалася ця радість серця, що давала йому силу і снагу всміхатися і втішати інших людей.

– Атрею, – закричав він своєму другові, який стояв поруч із Фухуром, – ходи сюди і ти! Ходи! Напийся Живлющої Води! Це справді чудово!

– Ні, – гукнув той у відповідь. – Цього разу я тільки супроводжую тебе.

– Цього разу? – запитав Бастіян. – Що ти маєш на увазі?

Атрею переглянувся із Фухуром, а тоді сказав:

– Ми вже одного разу були тут. Ми не відразу впізнали це місце, бо тоді нас принесли сюди у ві сні – й уві сні забрали звідси. Але тепер ми його пригадали.

Бастіян виліз із води.

– Тепер я знову знаю, хто я, – сказав він, сяючи щасливою усмішкою.

– Так, – погодився Атрею, тепер і я впізнаю тебе. Тепер ти виглядаєш так само, як і тоді, коли я побачив тебе в Брамі Чарівного Дзеркала.

Бастіян кинув погляд на шумку, іскристу коду.

– Хотів би принести її татові, закричав він. – Але як?

– Не думаю, що це можливо, заперечив Атрею. – Адже за поріг Фантазії не вільно нічого виносити.

– Бастіянові можна, почувся голос Фухура, який знову зазвучав гучно і насичено, на повну силу. – Він зможе це зробити!

– Ти справжній щастедракон! – гукнув йому Бастіян.

Фухур дав хлопцеві знак не заважати йому слухати. А тоді пояснив:

– Води кажуть, що тепер ти повинен вирушати в дорогу, та й нам пора йти.

– А де ж моя дорога? – запитав Бастіян.

– Це другий вхід, – переклав Фухур. – Він там, де голова білої гадюки.

– Ну, добре, – завагався Бастіян, – але як же мені звідси вийти? Біла голова не ворухнеться.

І дійсно, голова білої гадюки лежала непорушно. Вона тримала в пащі хвіст чорної, а її велетенське око впритул дивилося на Бастіяна.

– Води питають, – мовив Фухур, – чи довів ти до кінця всі початі у Фантазії історії.

– Ні, – сказав Бастіян, – щиро кажучи, жодну з них я не довів до кінця.

Фухур знову якийсь час прислухався. Його обличчя набуло розгубленого і ошелешеного виразу.

– Вони кажуть, що коли так, то біла гадюка тебе не випустить. Тобі доведеться повернутися у Фантазію і всі ці історії позавершувати.

– Усі історії? – промимрив Бастіян. – Але тоді я ніколи не зможу повернутися. Тоді всі зусилля були даремні.

Фухур напружено прислухався.

– Що вони кажуть? – допитувався Бастіян.

– Цить! – наказав Фухур.

За мить він зітхнув і пояснив:

– Вони кажуть, що це закон, і його неможливо змінити, хіба що знайдеться хтось, хто перебере на себе це завдання. Одначе це таке завдання, яке ніхто, крім тебе, не зможе виконати.

– Ні, зможе, – промовив Атрею. – Я це зроблю.

Бастіян спантеличено подивився на друга. А тоді кинувся йому на шию, бурмочучи:

– Атрею! Атрею! Я ніколи цього не забуду!

Атрею всміхнувся.

– Це чудово, Бастіяне, значить, тоді ти не забудеш і нашу Фантазію.

Він по-братньому поплескав його по щоці, а тоді швидко відвернувся і рушив до чорної гадючої голови; брама все ще була відчинена, як і в мить, коли вони в неї увійшли.

– Фухуре, – сказав Бастіян, – як же ви збираєтеся позавершувати те все, що я вам тут поназалишав?

Білий щастедракон підморгнув йому своїм кулястим рубіново-червоним оком і відповів:

– Нам сприятиме щастя, хлопче, нам в усьому сприятиме щастя!

З цими словами він пішов услід за Атрею – своїм паном і другом.

Бастіян дивився їм услід; дивився, як вони пройшли крізь браму, щоби повернутися у Фантазію. Там вони ще раз обернулися і помахали йому.

За хвилю чорна гадюча голова почала опускатися, аж доки не лягла на долівку. Атрею і Фухур зникли з Бастіанових очей.

Тепер він залишився сам.

Він обернувся до другої, білої гадючої голови – і побачив, що вона саме піднімається, а відтак тіла гадюк знову і в такий самий спосіб витворюють арку, як щойно з протилежного боку.

Він притьмом зачерпнув повні пригоршні Живлющої Води і кинувся до брами. За нею стояла суцільна пітьма.

Бастіян кинувся в цю пітьму і провалився у порожнечу.

– Тату! – закричав він. – Тату! Це я! Я – Бастіян Бальтазар Букс!

– Тату! Тату! Це я! Я – Бастіян Бальтазар Букс!

Він усе ще кричав, коли раптом, без жодного переходу, опинився на шкільному горищі, звідки колись, давно-предавно, потрапив був у світ Фантазії. Він навіть не відразу впізнав це місце, а оскільки, роздивившись навколо, побачив, що тут зберігаються різні химерні речі, як-от опудала, кістяк і картини, то на якусь мить завагався і навіть подумав, що, може, попри все, він якимось чином залишився десь у Фантазії. Але далі побачив свій ранець, заіржавілий семираменний підсвічник зі згаслими свічками – і аж тоді нарешті збагнув, де він.

Скільки часу минуло, відколи він вирушив звідси у Велику Подорож Нескінченною Історією? Тижні? Місяці? Можливо, роки? Якось він читав про одного чоловіка, який лише одну годину перебував у чарівній печері, але коли повернувся, то виявилось, що минуло сто років, і з усіх людей, кого він знав, жив тільки один древній старець, що у ті часи був іще зовсім малою дитиною.

Крізь засклений люк, що виводив на дах, падало сіре денне світло, але не можна було визначити, чи то ще передполудне, чи

вже пообідня пора. На горищі було страшенно холодно, точнісінько так само, як і тієї ночі, коли Бастіян вирушив звідси у Велику Подорож — одночасно із Великими Пошуками Атрею.

Він вибрався з-під купи заפורшених військових коців, під якими лежав, одягнув плащ, взувся — і з подивом виявив, що і взуття, і одяг вологі, як і того дня, коли він прийшов сюди, бо тоді перішив надзвичайно сильний дощ.

Він перекинув через плече ремінець шкільного ранця і заходився шукати книжку, яку тоді поцупив, книжку, з якої все почалося. Він був сповнений рішучості повернути її, віднести цьому непривітному панові Кореандеру. Хай навіть той покарає його за крадіжку, хай заявить у поліцію абощо — того, хто має за своїми плечима такі пригоди, як у Бастіяна, не так-то просто чимось злякати. Одначе книжки ніде не було.

Бастіян шукав і шукав, він усе поперевертав, порпався в коцах, зазірав в усі кутки. Ніщо не допомагало. «Нескінченна історія» зникла.

— Ну, гаразд, — нарешті сказав собі Бастіян. Отож, мені доведеться сказати йому, що книжка взяла і пропала. Звісно, він мені не повірить. Але я нічого не можу змінити. Хай буде, що буде. Зрештою, хто знає, чи пан Кореандер узагалі згадає про неї, адже минуло стільки часу... Може, навіть книгарні вже немає?

Це незабаром з'ясується, та спершу доведеться пройти через цілу школу. Якщо вчителі і діти, які трапляться йому дорогою, сахатимуться і втікати від нього, то стане зрозуміло, чого йому слід сподіватися.

Одначе відчинивши нарешті двері, які вели з горища на сходи, а тоді зійшовши у шкільний коридор, він застав там повну, безшелесну тишу. В цілому будинку ніколи не було жодної живої душі. Тим часом годинник на ратушевій вежі вибив дев'яту. Отож, ще ранок, і уроки вже давно мали би початися.

Бастіян зазірнув у кілька класних кімнат, але скрізь панувала та сама тиша. Підійшовши до вікна і виглянувши надвір, він побачив, що вулицею ходять люди і їздять авта. Отже, світ не вимер, життя триває.

Він збіг сходами до головного входу, але двері були зачинені. Він пішов до дверей, які вели в помешкання шкільного управляючого, подзвонив, постукав, але ніхто не відгукнувся.

Бастіян замислився. Чекати, доки хтось колись сюди прийде, не можна. Він негайно хоче до тата. Незважаючи навіть на те, що розхлюпав Живлющу Воду.

А може, треба відчинити вікно і кричати, щоби хтось почув і відчинив двері? Ні, якимось чином не випадає. Раптом йому спало на думку, що можна було б, мабуть, вилізти через вікно. Та всі вікна на першому поверсі заґратовані. І тут Бастіян згадав, що, визираючи у вікно другого поверху надвір, він бачив якесь риштування. Очевидно, підправляли зовнішні стіни школи.

Бастіян знову піднявся на другий поверх і підійшов до вікна. Легко відчинив його і виліз на підвіконня.

Риштування складалося з самих лише вертикальних балок, між якими через певні проміжки лежали поперечні дошки. Коли віє на них став, вони загойдалися у нього під ногами. На якусь мить йому запаморочилося в голові, страх пронизав Бастіяна наскрізь, але він його переборов. Для нього, котрий був володарем Перелину, це взагалі мало здаватися дрібничкою, навіть якщо він більше не володів казковою силою, навіть якщо тепер якоюсь мірою давалася взнаки вага огрядного тіла. Обережно і зосереджено він пошукав, за що тут можна вхопитися та де краща опора для нога, і почав спускатися вниз. Одного разу він загнав собі в пальця скалку, але на такі дрібниці не варто було й зважати. Трохи захеканий і розпашілий, зате цілий і неушкоджений, він зіскочив на землю. Отож Бастіян приземлився на вулиці — і ніхто його не помітив.

Хлопець кинувся бігти додому. Ранець зі шкільним причандаллям і книжками гримотів у такт його крокам, у нього закололо в боці, але він що мав сили біг далі. Йому хотілося до тата, він прагнув його побачити.

Добігши нарешті до будинку, де вони мешкали, він на якусь мить зупинився і подивився вгору, на вікно батькової лабораторії. І тільки тепер його серце зненацька стиснув страх, бо йому вперше спало на думку, що тата там може вже і не бути.

Але тато був удома і, мабуть, побачив його з вікна, бо коли Бастіян піднімався сходами, вибіг йому назустріч. Він розкрив назустріч обійми, і Бастіян кинувся йому на шию.

Тато підняв його на руки і поніс сходами вгору, аж до помешкання.

— Бастіяне, хлопчику мій маленький, — повторював він знову і знову, — любий, хороший, маленький хлопчику, де ж ти був? Що трапилося?

І тільки коли вони вже сиділи за кухонним столом, коли хлопець, запиваючи гарячим молоком, їв булочки, що їх тато дбайливо намащував грубою верствою масла з медом, Бастіян помітив, яким блідим і змарнілим стало татове обличчя. Його очі почервоніли, а підборіддя було неголене. Однак поза тим тато виглядав достоту так само, як і тоді, коли Бастіян пішов до школи.

І Бастіян сказав про це татові.

— Тоді? — здивовано перепитав тато. — Що ти маєш на увазі, кажучи «тоді»?

— Як довго мене не було?

— Від учора, Бастіяне. Зранку ти пішов до школи. Та коли ти так і не повернувся додому, я подзвонив учителям і довідався, що тебе в школі взагалі не було. Я шукав тебе цілий день і цілу ніч, мій хлопчику. Я звернувся у поліцію, бо почав боятися найгіршого. О Господи, Бастіяне, що ж трапилося? Я мало не збожеволів, так журився. Де ж ти був?

І тоді Бастіян почав розповідати, що він пережив. Він розповідав надзвичайно докладно, і це протривало багато годин.

Батько слухав його так, як не слухав іще ніколи досі.

І розумів усе, що розповідав йому Бастіян.

Ближче до полудня він єдиний раз перебив його, та й то тільки для того, аби задзвонити у поліцію: треба було повідомити, що син повернувся додому і що все гаразд. А тоді тато зготував обід, а тим часом Бастіян розповідав і розповідав. Уже звечоріло, коли Бастіян дійшов до розповіді про Живлющу Воду і те, як хотів принести її татові, але усе-таки не зміг, бо розхлюпав її по дорозі.

У кухні вже майже стемніло. Батько сидів непорушно. Бастіян підвівся й увімкнув світло. І раптом побачив щось таке, чого ніколи раніше не бачив.

Він побачив сльози в татових очах.

І зрозумів, що таки зміг донести сюди Живлющу Воду з Фантазії.

Батько мовчки взяв його на коліна, пригорнув і погладив по голові, і Бастіян, притулившись до тата, також його погладив.

І вони сиділи так довго-довго, а тоді тато глибоко зітхнув, подивився в обличчя Бастіяна й усміхнувся. Це була найщасливіша з усмішок, такої усмішки Бастіян іще ніколи у тата не бачив.

— Відтепер, — сказав йому тато якимось зміненим, цілком новим голосом, — відтепер у нас усе буде інакше, як ти гадаєш?

І Бастіян кивнув. Його серце було надто переповнене, тож він так і не спромігся щось сказати.

Наступного ранку випав перший сніг. М'яко і чисто лежав він на підвіконні Бастіянової кімнати. Від цього всі звуки, що долинали ззовні, здавалися приглушеними.

— Знаєш що, Бастіяне? — звернувся до нього тато під час сніданку. — Мені здається, у нас обох дійсно є привід відсвяткувати. Такий день, як сьогодні, випадає людині раз у житті, та ще й не кожній людині. Тому я пропоную зробити щось по-справжньому гарне. Я на один день облишу свою роботу, а ти сьогодні не підеш до школи. Я напишу вчителю пояснення. Що ти на це?

— Не піду до школи? — спитав Бастіян. — А хіба вона є? Коли я вчора проходив коридорами і зазірав у класи, там не було ні душі. Навіть шкільного управляючого.

— Учора? — здивувався тато. — Але ж, Бастіяне, вчора було свято!?*

Хлопець замислено помішував ложечкою своє какао. А тоді тихо сказав:

— Здається, я потребуватиму ще трохи часу, щоби... Ну, щоб остаточно до всього призвичаїтися.

* В оригіналі — перша неділя Адвенту (назва періоду Різдвяного посту, що побутує серед християн Католицької церкви та деяких протестантів, 4-а неділя до Різдва (залежно від року вона випадає в період з 27 листопада по 3 грудня)).

— Власне, — кивнув йому тато. — А тому сьогодні ми влаштуємо собі святковий день, справжнє свято — але тільки для нас двох. Чого тобі найбільше хочеться? Ми могли би піти кудись на прогулянку, а може, ти волів би поїхати у звіринець? Ополудні ми потішимо себе пречудовим обідом — світ таких обідів іще не бачив. А ввечері... Нумо увечері підімо до театру!

У Бастіяна заблищали очі. Але він рішуче мовив:

— Тату, спершу я повинен зробити одну справу. Мені треба піти до пана Кореандера і сказати, що я вкрав у нього книжку. І що я загубив її.

Батько взяв Бастіяна за руку.

— Послухай, Бастіяне, якщо хочеш, я сам усе залагоджу.

Бастіян похитав головою.

— Ні, це моя справа. Я мушу зробити це сам. І найліпше негайно.

Він підвівся й одягнув плащ. Тато нічого не сказав, зате погляд, яким він подивився на сина, був здивований і сповнений поваги. Ніколи досі його син так не повадився.

— Здається, — промовив він урешті-решт, — і мені знадобиться трохи часу, щоби призвичаїтися до змін.

— Я незабаром повернуся, — крикнув Бастіян уже з коридору. — Я ненадовго. Цього разу — ненадовго.

Та коли Бастіян уже підійшов під книгарню пана Кореандера, його раптом усе-таки покинула сміливість. Він подивився крізь шибу, на якій були виведені літери з вигадливими завитками, щоби побачити, що там усередині. У пана Кореандера якраз був відвідувач, і Бастіян вирішив, що ліпше зачекати, доки той піде. Отож Бастіян став походжати туди-сюди перед крамничкою. Знову пішов густий сніг.

Нарешті покупець вийшов.

«Усе. Тепер — заходь!» — звелів собі Бастіян.

Він подумав про те, як ступив назустріч Граограманові в Пустелі Барв, — і рішуче натиснув на клямку.

З-за стіни книжок, що громадилися на протилежному кінці приміщення, відгороджуючи напівтемну задню частину, почувся кашель. Бастіян ступив кілька кроків, а тоді, трохи збліднувши, підійшов іще ближче. Тепер він опинився віч-на-віч перед паном Кореандером, який знову сидів у своєму потертому шкіряному фотелі й читав, достоту так само, як і при першій зустрічі.

Бастіян мовчав. Він сподівався, що пан Кореандер, весь побуряковівши від гніву, зараз накинеється на нього з криком: «Злодій! Злочинець!» (чи щось у цьому дусі).

Замість того старий довго і ретельно розкурював люльку і при цьому, примруживши очі, розглядав Бастіяна крізь скельця своїх невеличких кумедних окулярів. Коли люлька нарешті задиміла, він якийсь час зосереджено нею попахкав, а тоді буркнув:

— Ну, то в чім річ? Чого тобі знову?

— Я... — почав Бастіян, затинаючись, — я вкрав у Вас одну книжку. Я хотів би її повернути, але це неможливо. Я її загубив чи, може... У кожному разі, її десь нема.

Пан Кореандер перестав пахкати і вийняв люльку з рота.

— Яку ще книжку? — здивовано спитав він.

— Ту, яку Ви читали, коли я зайшов до Вас минулого разу. Ви пішли в задню кімнату, щоби поговорити по телефону, а книжку залишили на фотелі. Ну, а я взяв її...

— Так, так, — проказав пан Кореандер, прокашлявшись. — Але в мене не пропадала ніяка книжка. Що ж це за книжка така?

— Вона називається «Нескінченна історія»... Ну, вона така, в оправі з шовку кольору міді і відливає металом, коли нею отак порухати... На оправі цієї книги зображені дві гадюки, світла і темна, які кусають одна одну за хвіст. А всередині вона надрукована двома різними кольорами, а ще там на початку кожного розділу — великі й гарно виписані заголовні літери.

— Доволі дивна справа! — промовив пан Кореандер. — річ у тім, що такої книжки в мене ніколи не було. Тому ти і не міг її вкрати. Чи, може, ти поцупив її деінде?

— Ні-ні, що Ви! Ні! — запевнив його Бастіян. — Ви мали би пам'ятати цю книжку. Він спершу завагався, але потім усе ж таки сказав:

— Це... Це чарівна книжка. Читаючи її, я і сам потрапив у Нескінченну Історію, але коли повернувся звідти, книжки вже не було.

Пан Кореандер пронизливо дивився на Бастіяна понад скельцями окулярів.

— Ти ж не кепкуєш оце з мене, га?

— Ні, не кепкую, — відповів Бастіян уже мало не з відчаєм в голосі. — Звичайно ж, не кепкую. Те, що я кажу, — правда. Ви мали би це знати!

Пан Кореандер іще з хвилину подумав, а тоді похитав головою.

— Доведеться тобі все пояснити докладніше. Що ж, сідай, хлопче. Прошу!

Люлькою він вказав на крісло навпроти його фотелю. Бастіян сів.

— Ну, а тепер, — сказав пан Кореандер, — тепер розкажи мені, що все це має означати. Але, якщо твоя ласка, — поволі й до ладу, нічого не пропускаючи.

І Бастіян почав розповідати.

Панові Кореандеру він розповідав про свої пригоди не так докладно, як татові, та позаяк той виявляв дедалі більше зацікавлення, випитуючи все нові та нові подробиці, це все одно потривало понад дві години. Хтозна чому, але впродовж усього цього часу, як на диво, їх не потурбував жоден відвідувач.

Коли Бастіян нарешті замовк, пан Кореандер довго мовчки пахкав своєю люлькою. Здавалося, він поринув у глибокі роздуми. Врешті-решт прокашлявся, поправив на носі окуляри, пронизливо подивився на Бастіяна, а тоді сказав:

— Мені цілком зрозуміло одне: ти не крав у мене цієї книжки, бо вона не належить ні мені, ні тобі, ні комусь іншому. Якщо я не помиляюся, то й сама ця книжка походить із Фантазії. І хто знає — можливо, саме в цю мить її тримає в руках і читає хтось інший...

— Отже, Ви мені вірите?

— Ясна річ, — відповів пан Кореандер. — У таке повірить кожна розумна людина.

— Відверто кажучи, — зізнався Бастіян, — на таке я навіть не сподівався.

— Є люди, яким не дано потрапити у світ Фантазії. Розумієш? — ніколи в житті. Але є інші, які можуть це зробити, але декотрі залишаються там назавжди. Та є ще інші, вони приходять у світ Фантазії, а тоді повертаються звідти. Так, як ти. І власне такі люди зцілюють обидва світи.

— Ой, — сказав Бастіян, трохи зніяковівши, — це, власне кажучи, зовсім не моя заслуга. Ще трохи — і я б ніколи не повернувся. Якби не Атрею, в цю мить я блукав би Містом Колишніх Королів.

Пан Кореандер кивнув і замислено пахнув люлькою.

— Так, так, — пробурмотів він. — Тобі вельми пощастило, що у Фантазії в тебе є такий друг. Це, бачить Бог, дається далеко не кожному.

— Пане Кореандер, — запитав Бастіян, — а звідки Ви про все це знаєте? Тобто — Ви що, також побували у Фантазії?

— Ясна річ, — кивнув пан Кореандер.

— Але, якщо так, то мусите знати і Місящівну!

— Так, я знаю Дитинну Царівну, — відказав пан Кореандер. — Щоправда, я знаю її не під цим іменем. Але це не має значення.

— У такому разі, Ви мусите знати і цю книжку! — вигукнув Бастіян. — Значить, і Ви читали Нескінченну Історію!

Пан Кореандер похитав головою,

— Кожна справжня історія є Нескінченною Історією.

Він провів поглядом по стелажах, які сягали аж до стелі, згори донизу вщерть напхані книжками найрізноманітнішої форми і розміру, тоді кінцем люльки показав Бастіянові на книжки і продовжив:

— У світ Фантазії, хлопче, існує безліч дверей. І безліч таких чарівних книжок. Багато людей цього навіть не помічають. Насправді все залежить від того, в чиїх руках опиниться така книжка.

— У такому разі Нескінченна Історія — для кожного інша?

— Саме це я і маю на увазі, — підтвердив пан Кореандер. — До того ж, це не тільки книжки, є ще й інші можливості потрапити

у світ Фантазії і повернутися звідти. Ти ще сам колись у цьому пересвідчишся.

— Ви так думаєте? — спитав Бастіян, сповнений надії. — Але тоді я мусив би знову зустрітися з Місяцівною, а мені казали, що кожен зустрічається з нею лише один-єдиний раз.

Пан Кореандер нахилився до нього і дуже тихо проговорив:

— Дозволь, щоби я, старий і досвідчений мандрівець Фантазією, сказав тобі, хлопче, надзвичайно важливу річ! Це таємниця, якої в самій Фантазії ніхто не знає. Коли ти гарненько поміркуєш, то й сам збагнеш, чому воно так є. До Місяцівни ти не можеш потрапити вдруге — це правда. Доки вона — Місяцівна. Та якщо ти зумієш дати їй нове ім'я, то побачиш її знову. І хоч як би часто тобі це вдавалося, щоразу це буде перший і єдиний раз.

На невловно коротку мить на бульдожому лиці пана Кореандера спалахнув якийсь відблиск, від чого воно здалося молодим і майже гарним.

— Дякую, пане Кореандер! — сказав Бастіян.

— Це я маю тобі подякувати, хлопче, — відповів пан Кореандер. — Було б просто чудово, якби ти час від часу зазірав до мене, щоби ми могли собі побалакати про певні речі. Знай, не так уже й багато на білому світі людей, із якими варто про це бесідувати.

Він простягнув Бастіянові руку.

— Згода?

— З великою радістю! — сказав Бастіян і відповів на потиск руки. — Але мені вже час. Тато чекає. Та я скоро знову до вас прийду.

Пан Кореандер провів його до виходу. Вже підійшовши до самих дверей, Бастіян — крізь обернені, наче відображені в дзеркалі, літери на шибі — побачив, що тато стоїть на протилежному боці вулиці й чекає. Татове обличчя сяяло.

Бастіян відчинив двері так рвучко, що гроно мосяжних дзвоників відчайдушно задзеленькало, і кинувся назустріч цьому сяйву.

Пан Кореандер ретельно зачинив двері й подивився на батька і сина.

— Бастіане Бальтазаре Букс, — пробурмотів він, — якщо я не помиляюся, ти ще не одній людині вкажеш шлях у світ Фантазії, і ці люди також принесуть нам звідти Живлющої Води.

Пан Кореандер не помилився.

Утім, це вже зовсім інша історія, і її краще розповісти якось іншим разом...

КІНЕЦЬ

Цю книгу надруковано
на екологічно чистому книжковому папері,
що зменшує контрастність сприйняття тексту
і спеціально призначений для друкування дитячих видань.

Літературно-художнє видання

Міхаель Енде

Нескінченна історія

Для середнього шкільного віку

Переклад з німецької *Юрка Прохаська*
за редакцією *Маріанни Кіяновської*

Обкладинка *Надії Ваджипової*

Технічний редактор *Роман Коник*
Коректор *Віктор Мартинюк*

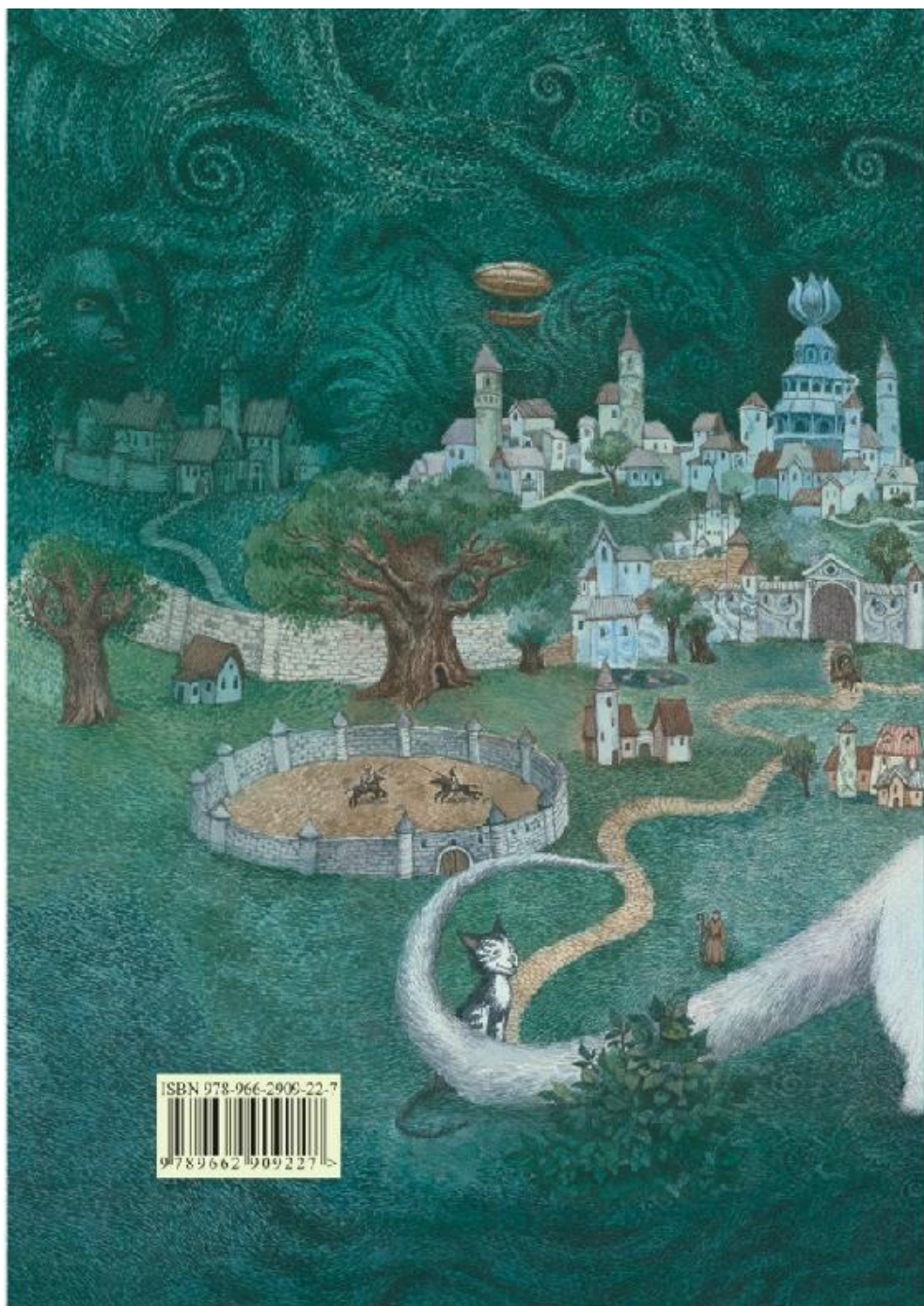
Підписано до друку 7.08.2008. Формат 60x84/16
Гарнітура шкільна. Умовн. друк. арк. 32,55
Наклад 2000 прим.

Видавництво **С**тарого **Л**ева

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК № 2442 від 20.03.2006 р.

ТОВ “Видавництво Старого Лева”
а/с 8839, м. Львів, 79044
тел./факс: (032) 238-50-87
e-mail: lev@starlev.com.ua
www.starlev.com.ua

Надруковано з готових діапозитивів
ТОВ “Фактор-Друк”
вул. Саратовська, 51, м. Харків, 61030
тел.: (057) 7-175-185
Зам. №262

ISBN 978-966-2906-22-7

9 789662 909227